

Honvédségi Szemle

144. ÉVFOLYAM
2016/3. SZÁM

A MAGYAR HONVÉDSÉG KÖZPONTI FOLYÓIRATA

Kiadja a Honvéd Vezérkar

A kiadásért felel: Dr. Orosz Zoltán altábornagy

Szerkesztőbizottság

Elnök (főszerkesztő):

Dr. Orosz Zoltán altábornagy (PhD)

Tagok:

Dr. Besenyő János ezredes (PhD)

Dr. Földesi Ferenc ny. ezredes (PhD)

Dr. Harai Dénes ny. ezredes (PhD)

Dr. Koller József ezredes (PhD)

Dr. Lippai Péter ezredes (PhD)

Dr. Nagy László ny. ezredes (DSc)

Dr. Ruszin Romulusz ezredes (PhD)

Siposné Dr. Kecskeméthy Klára ezredes (CSc)

Dr. Szakály Sándor (DSc)

Dr. Rudolf Urban (CSc) (Védelmi Egyetem, Brno)

Dr. Wagner Péter (PhD)

Tanácsadó testület:

Dr. Fóris Ágota (PhD)

Horváth Gábor dandártábornok

Dr. Kalmár Zoltán (PhD)

Lamos Imre dandártábornok

Dr. Pogácsás Imre dandártábornok (PhD)

Szabó István vezérőrnagy

Dr. Szilágyi István (DSc)

Szpisják József dandártábornok

Takács Attila dandártábornok

Dr. Tarrósy István (PhD)

A folyóirat kiadásában és terjesztésében közreműködik a HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft.

Felelős vezető: a kft. ügyvezetője

Ágazati igazgató: Zsalakó István

Mb. szerkesztőségvezető:

Dr. Isaszegi János ny. vezérőrnagy (PhD)

Szerkesztőség

Felelős szerkesztő: Kiss Zoltán

Nyelvi lektor: Eszes Boldizsár

Borítóterv: Dani Márton

Tervezőszerkesztő: Dancs Katalin

Kézirat-előkészítő: Forró Zsófia

Korrektor: Török Judit

Szerkesztőségi titkár: Solti Gabriella

Telefon: 272-02; 459-5355

e-mail: hsz@hm.gov.hu; kisszoltan@armedia.hu

A szerkesztőség címe: 1087 Budapest, Kerepesi út 29/B

Nyomdai kivitelezés: HM Zrínyi Térképészeti és

Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft.

Sokszorosítóüzem

Felelős vezető: Pásztor Zoltán igazgató

A folyóirat 600 Ft-os áron megvásárolható a Zrínyi Kiadó könyvesboltjában, valamint a HM Zrínyi Kft. webáruházában (shop.hmzrinyi.hu).

A folyóirat teljes terjedelmében olvasható a parbeszed.hm.gov.hu és a honvedelem.hu portálon. HU ISSN 2060-1506

A Honvédségi Szemlét az MTA Hadtudományi Bizottság B kategóriás mértékadó folyóiratként ismeri el.

A folyóiratban közölt tanulmányok lektoráltak.

A Honvédségi Szemle lapelődei: Ludovica Academia Közlönye, Magyar Katonai Közlöny, Magyar Mars, Magyar Katonai Szemle, Honvéd, Katonai Szemle, Honvédelem, Új Honvédségi Szemle

A Honvédségi Szemle tagja az Európai Katonai Sajtószövetségnek (EMPA)

Tisztelt Szerzőnk!

A folyóiratunkban történő publikálás feltételei a [honvedelem.hu](http://www.honvedelem.hu) portálon olvashatók (http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/40386/szemle_kozlesi_feltetelek.pdf).

Felhívjuk figyelmét, hogy a hivatkozásokra vonatkozó szerkesztőségi alapszabály, hogy egyetlen olyan forrás se szerepeljen a felhasznált irodalom jegyzékében, amelyre a szerző a törzsszövegben nem hivatkozik és az (az idézett, hivatkozott rész oldalszámának, illetve webes forrás esetén a letöltés időpontjának megjelölésével) nem szerepel a lábjegyzetben.

A szerkesztőség

Honvédségi Szemle

144. ÉVFOLYAM
2016/3. SZÁM

A MAGYAR HONVÉDSÉG KÖZPONTI FOLYÓIRATA

Tartalom

HADERŐSZERVEZÉS, -FEJLESZTÉS

- Boda József* *nb. vezérőrnagy* – *Boldizsár Gábor* *ezredes* – *Kovács László* *ezredes* –
Orosz Zoltán *altábornagy* – *Padányi József* *dandártábornok* – *Resperger István* *ezredes*
– *Szenes Zoltán* *ny. vezérezredes*:
Fókusz és együttműködés. A hadtudomány kutatási feladatai 3
- Takács Attila Géza* *dandártábornok*:
A posztmodern háborúk jellemzői 20
- Mező András* *alezredes*:
Az amerikai stratégiaalkotás elméleti kérdései (2.) 37
- Nagy László* *ny. mk. ezredes*:
Az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonsági stratégiája 48
- Komjáthy Lajos József* *alezredes*:
Hátasalapú műveletek előkészítése a felkelők elleni tevékenységek során 64

NEMZETKÖZI TEVÉKENYSÉG

- Isaszegi János* *ny. mk. vezérőrnagy*:
Válságvezetek konfliktusai és háborúi 2015/2016 (2.) 75
- Kiss Alajos* *alezredes*:
ENSZ-misszió a Közép-afrikai Köztársaságban 88

VEZETÉS, FELKÉSZÍTÉS

- Nagy Norbert* *őrnagy*:
A műveleti biztonság követelményeinek érvényesülése a harcigyeenérték-mutató
alkalmazása során 100
- Balogh Péter* *ezredes* – *Cserjési Ferenc* *alezredes*:
A magyar katonai felsővezető-képzésről „dióhéjban” 109

Harai Dénes ny. ezredes:

Katonai identitáshalakzatok, értékválasztások, meg hasonlások 126

LOGISZTIKA

Antal Mihály alezredes:

Az ISAF átalakításával kapcsolatos logisztikai kihívások, azok kezelése és áttérés az Eltökélt Támogatás műveletre 133

HADTÖRTÉNELEM

Balla Tibor alezredes:

Magyar csapatok a Nagy Háború nyugati hadszínterén 141

FÓRUM

Kolozsvári Sándor ny. ezredes:

Gondolatok egy könyvkuriózum okán 148

SZEMLE

Gál Csaba ny. mk. ezredes:

Nemzetközi katonai és haditechnikai szemle 152

Erdős Márton:

Az első világháború és a Habsburg-monarchia összeomlásának folyamata – osztrák szemmel 158

ABSTRACT 160

E SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. Boda József nb. vezérőrnagy (PhD), dékán
(NKE Rendészettudományi Kar)

Dr. Boldizsár Gábor ezredes (PhD), dékán
(NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar)

Dr. Kovács László ezredes (PhD), egyetemi tanár,
dékánhelyettes
(NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar)

Dr. Orosz Zoltán altábornagy (PhD),
a Honvéd Vezérkar főnökének helyettese

Dr. Padányi József (DSc) dandártábornok, egyetemi
tanár, tudományos rektorhelyettes (NKE)

Dr. Resperger István ezredes (PhD),
az NKE Nemzetbiztonsági Intézetének igazgatója

Dr. Szenes Zoltán ny. vezérezredes (CSc),
egyetemi tanár
(NKE Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kar)

Takács Attila Géza dandártábornok,
az MH 5. Bocskai István Lövészdandár parancsnoka

Mező András alezredes, osztályvezető-helyettes
(MH Kiképzési és Doktrinális Központ, Doktrinális
Elemző, Értékelő Osztály)

Dr. Nagy László ny. mk. ezredes (DSc)

Komjáthy Lajos József alezredes, egyetemi tanársegéd
(Nemzeti Köszolgálati Egyetem)

Dr. Isaszegi János ny. mk. vezérőrnagy (PhD)

Kiss Alajos alezredes, osztályvezető
(MH v. Szurmay Sándor BHD, Támogató Osztály)

Nagy Norbert őrnagy, hadműveleti főnök (MH 25.
Klapka György Lövészdandár, 11. harckocsizászlóalj)

Balogh Péter ezredes, az NKE HHK Felsőfokú Vezető
Képző Tanfolyam parancsnoka

Cserjési Ferenc alezredes, központvezető
(NKE HHK, Katonai Tanfolyamszervező Hivatal,
Szakmai Tanfolyami Központ)

Dr. Harai Dénes ny. ezredes (PhD), egyetemi tanár
(NKE HHK)

Antal Mihály alezredes, kiemelt főtiszt (HVK Logisztikai
Csoportfőnökség, Logisztikai Támogató Osztály)

Dr. Balla Tibor alezredes (DSc), hadtörténész,
a HM HIM osztályvezetője

Kolozsvári Sándor ny. ezredes

Gál Csaba ny. mk. ezredes

Erdős Márton,

a Károli Gáspár Református Egyetem doktorandusza

Boda József nb. vezérőrnagy – Boldizsár Gábor ezredes – Kovács László ezredes – Orosz Zoltán altábornagy – Padányi József dandártábornok – Resperger István ezredes – Szenes Zoltán ny. vezérezredes:

FÓKUSZ ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉS. A HADTUDOMÁNY KUTATÁSI FELADATAI

ÖSSZEFOGLALÓ: A hadtudomány területén olyan tudományos kutatási irányok és prioritások meghatározása szükséges, amelyek illeszkednek a nemzetközi trendekhez, közvetlenül szolgálják a védelmi szektor előtt álló célok és feladatok teljesítését, segítik a Honvédelmi Minisztérium jövőbeni szakpolitikájának megvalósítását, a Magyar Honvédség modernizálását. A külső és belső biztonság összefonódásával a hadtudománynak ki kell lépnie hagyományos kereteiből, és szorgalmaznia kell a katonai feladatok megvalósításával összefüggő inter- és intradiszciplináris kutatásokat, tárca- és intézményközi szerveződéseket és projekteket. A tanulmány a nemzetközi hadtudományi trendekhez igazodva meghatározza a kutatási főirányokat, prioritásokat és témaköröket, bemutatja a védelmi szférában lehetséges és szükséges katonai elméleti, technológiai és innovációs kapcsolatokat.

KULCSSZAVAK: hadtudomány, kutatás, fejlesztés és innováció, hadviselés, haderő-modernizáció

BEVEZETÉS

A hadtudományi kutatásban, oktatásban és alkalmazásban „uralgó” pozíciókat elfoglaló szerzői munkacsoport¹ e tanulmányban összefoglalja azokat a legfontosabb hadtudományi kutatási irányokat, prioritásokat és témaköröket, amelyek a szerzők véleménye szerint közvetlenül szolgálják a Honvédelmi Minisztérium/Magyar Honvédség, valamint az egyetemi felsőoktatás rövid és középtávú céljait, valamint feladatait. A szerzők a kutató és szintetizáló munka során megvizsgálták mindazokat a nemzetközi – a biztonság- és védelempolitikához, hadviselési elvekhez, haderőfejlesztéshez, haderőszerzéshez kapcsolható – trendeket és stratégiai irányokat, amelyek hazai vonatkozásban a hadtudomány számára relevánsak, hatással lehetnek a hazai katonai kutatásokra. A hadtudományi fő kutatási irányok és prioritások meghatározásakor a munkacsoport messzemenően figyelembe vette a Honvédelmi Minisztérium szakpolitikai stratégiájában meghatározott célokat, irányelveket, prioritásokat és feladatokat.

A szerzői munkacsoport javaslatait a hazai hadtudomány (honvédelmi kutatóhelyek, Nemzeti Közszolgálati Egyetem hadtudományi kutatási egységei, az MTA Hadtudományi Bizottság és köztestületi tagság, a Magyar Hadtudományi Társaság) helyzetének elemzése, valamint a nemzetközi stratégiai irányok feltárása után *három témakörben* – (1) nemzetközi kutatási fő irányok, (2) hadelmélet és hadviselés, valamint (3) transzdiszciplináris kutatások katonai kérdései – foglalta össze. A kutatási témakörök „beazonosításakor” fontos szem-

¹ A munkacsoport tagjai a Nemzeti Közszolgálati Egyetem keretében alakult Hadtudományi Kollégium (HAKO) tagjai. A kollégium elnöke Szenes Zoltán ny. vezérezredes, tanszékvezető egyetemi tanár.

pontként kezeltük azt a kooperációs követelményt, hogy a tervezett kutatások segítsék a Magyarországon folyó hazai és nemzetközi interdiszciplináris kutatásokat, erősítsék a hadtudománnyal foglalkozó kutatóhelyek intézményközi kapcsolatait, bemutassák a védelemmel és a biztonsággal foglalkozó kormányzati és nem kormányzati szervezetekkel (NGO) való kollaboráció lehetőségeit. Fontos hangsúlyozni, hogy a tanulmány célja a hadtudományi kutatóhelyek tevékenységének orientálása, olyan keretbe foglalása, amely a hadtudományi kutatásoknak nemzetközi és hazai fókuszot biztosít, segíti a kutatások integrálását, a jelen és jövőbeni tudományos feladatok szintetizált, multidiszciplináris megoldását.

A NEMZETKÖZI HADTUDOMÁNYI KUTATÁSOK FŐ STRATÉGIAI IRÁNYAI

Hadtudománnyal foglalkozó intézmények (egyetemek, kutatóintézetek, alapítványok stb.) kutatási portfóliója alapvetően az adott ország geopolitikai adottságaihoz és katonai feladataihoz igazodik. A „Big3” (USA, Oroszország és Kína) vezető állami katonai és NGO-típusú tudásközpontjai² programjainak értékelése alapján *hat közös, jövőbeni kutatási irányt* lehet beazonosítani: (1) stratégiai vezetés, (2) a jövő fegyveres erői, (3) a hibrid hadviselés kihívásai, (4) a haderők humán kérdései, (5) modern technológia alkalmazása a haderőben, valamint a (6) regionális geopolitikai válságok. A hadtudomány területén *a nemzetközi trendek ismerete elengedhetetlen*, mert másképpen nem biztosítható a korszerű haderő-fejlesztés, az interoperabilitási követelmények teljesítése multinacionális műveletekben.

A nemzetközi trendekhez kapcsolódóan a kutatásoknak hozzá kell járulni a Haderő 2025 jövőkép és hosszú távú terv kidolgozásához, a Magyar Honvédség aktív és tartalékos erői optimális arányának eléréséhez, a haditechnikai modernizáció megkezdéséhez, valamint a fegyveres erő stratégiai, hadművelleti és harcászati vezetésének megújításához. Az ukrán válsággal összefüggésben vizsgálni kell az országvédelem kérdéseit, a Székesfehérváron felálló NATO vezetési elem (NFIU)³ nemzeti vezetési rendszerbe kapcsolódásának kérdéseit, a befogadónemzeti támogatás komplex feladatait. A kollektív védelem feladatainak kutatásában előtérbe kell helyezni a NATO készenléti akcióterv (RAP) magyar vonatkozásainak vizsgálatát, a feltételrendszer javítását. Kutatni kell a tartalékos haderő képességfejlesztési lehetőségeit, illetve a honvédelem és társadalom megújításának újszerű módszereit. Modellezni szükséges a haderő megnövekedett egyidejű feladataiból (nemzetközi feladatok: műveletekben való részvétel, készenléti és elrettentési feladatok, gyakorlatok) és az új biztonsági helyzetből (határbiztosítás, biztonságfokozó hazai intézkedések) fakadó hazai teendők egyidejű, rövid és hosszú távú feladatait. A tömeges migráció okozta veszélyhelyzetből és a terrorveszélyhelyzetből fakadó tartós feladatok megoldása érdekében vizsgálni kell a haderő struktúráját, egy állandó országvédelmi reagálóerő létrehozását.

A katonai elmélet és gyakorlat szempontjából elengedhetetlen, hogy a kutatások *szinkronban legyenek a NATO és az EU stratégiájával, feladataival és tevékenységével*. Az észak-atlanti szövetségben a NATO Tudományos és Technológiai Szervezete (NSTO), az EU-ban az egységes külügyi szolgálat (EEAS) és az EU Védelmi Ügynökség (EDA) kutatási

² Lásd: USAWC Key Strategic Issues List (KSIL) 2015–2016. <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubfiles/pub1296.pdf>, Military Scientific Committee of the Armed Forces, Ministry of Defence of the Russian Federation, <http://eng.mil.ru/en/science/committee.htm>, The Chinese Academy of Military Science, <http://www.ams.ac.cn/english.html>, <http://www.xiangshanforum.cn/> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 01.)

³ NATO Force Integration Unit – NATO erők integrációs egysége.

programjaihoz kell alkalmazkodni. Mindkét szervezet szakpolitikai szintű kérdésekkel, illetve műszaki-technikai fejlesztésekkel foglalkozik. Mindkét szövetségi rendszerben vannak olyan témakörök (pl. kiberfenyegetés, terrorizmus stb.), amelyek kutatása nemcsak műszaki, szövetségi szinten fontos, hanem nemzeti vonatkozásban is. A magyar hadtudományi kutatásoknak azonban nem csupán e fenti irányok követését kell megcéloznia, hanem hazai tudományos eredményekkel is hozzá kell járulni a nemzetközi tudás adaptálásához, illetve magyar eredményekkel történő formálásához. Különösen eredményes lehet ez a *közvetlen térségi tematikáknál* (a Visegrádi Négyek [V4] védelmi együttműködés, regionális katonai együttműködés/többnemzeti szárazföldi haderő – MLF, Tisza-zászlóalj, illetve magyarországi NATO-elemek), két- és többoldalú védelempolitikai együttműködéseknel, illetve szövetségi programoknál (Pooling & Sharing; Smart Defence;⁴ stb.). Fontos intellektuális kihívásnak tekintjük az 1995. évi, kétkötetes *Hadtudományi Lexikon megújítását, egy korszerű hadtudományi enciklopédia* kidolgozását.

KUTATÁSI PRIORITÁSOK A NEMZETI HADTUDOMÁNYBAN

Hadelmélet és hadviselés

A szerzői munkacsoport az egyik legfontosabb kutatási iránynak és prioritásnak a hadelmélet és a hadviselés – mint a hadtudomány „magjai” – kutatását tartja. Bár a sorrendiséget nem lehet vitatni (hiszen minden kutatási, fejlesztési és innovációs tevékenységet a haderő „élesben” történő alkalmazása, vagyis a győzelem kivívása, a siker elérése határoz meg), azonban a kutatási kérdések megfogalmazása, illetőleg megalapozása sokféleképpen történhet, amelyben a kutatóhelyek – csoportok és -műhelyek – teljes szabadságot élveznek.⁵ Bár a hadviselés kérdéseit a nemzetközi biztonsági környezetből és az új katonai kihívásokból, veszélyekből és fenyegetettségekből kell levezetni,⁶ a hadtudományi kutatásoknál támaszkodni szükséges a nemzetközi szakirodalom eredményeire is.

A hadelmélet, valamint a hadviselés kutatása az elmúlt másfél évtizedben az „új” háborúk és katonai konfliktusok megváltozott jellegére, formáira, „keveredésére” irányult.⁷ Az új évezredben olyan új biztonsági veszélyek és fenyegetések jelentek meg, amelyek természetesen magukkal hozták a hadelméleti kutatások tematikájának változását, vizsgálati körének szélesedését. Bár a fő erőkihajtást továbbra is a fegyveres küzdelem fajtái, eszközei és eljárásai gyors és dinamikus változásának megértésére, az új harceljárások és módszerek kutatására kell összpontosítani, a hadelméleti kutatásoknak számos olyan multidiszciplináris kutatást is igénylő kérdésre is fókuszálnia kell, amely kutatásában a hadművészet elméletének

⁴ A Pooling & Sharing (az erők összevonása és megosztása) az Európai Unió, a Smart Defence (okos védelem) pedig a NATO multinacionális képességfejlesztési programja.

⁵ A hadtudományi kutatások kapcsán visszatérő viták vannak a hadtudomány interdiszciplináris jellegéről, a civil és katonai diszciplínák viszonyáról, a „tiszta” katonai kísérleti és alkalmazott tudományi módszerekről. Legutoljára 2013-ban folyt egy jelentős vita, amikor az MTA IX. Osztály keretében működő Hadtudományi Bizottság – kapcsolódva az MTA tárgykörben végzett felülvizsgálatához – áttekintette és a mai követelményeknek megfelelően módosította a hadtudomány belső struktúráját, tartalmi és szerkezeti kapcsolódásait.

⁶ Szenes Zoltán: Akadémiai viták a hadtudomány struktúrájáról. *Hadtudomány*, 2013/3–4., 59–66.

⁷ Szendy István: *Hadelmélet és katonai műveletek. II. rész: Társadalom és hadügy*. NKE, Budapest, 2014.

szükséges kezdeményező szerepet vállalni.⁸ Különösen így van ez a 2014-es ukrán válságtól kezdődően, amikor az orosz beavatkozást a szakirodalom már egyértelműen a hibrid háború kategóriájába sorolja.

A gyorsan változó biztonsági környezetben nemcsak a katonai vezetés, hanem a nemzeti kormány és a szövetségi vezetési szervek is *azonnali válaszokat várnak* az új veszélyekre és fenyegetésekre, amelyeket többé nem lehet csak katonai eszközökkel kezelni. Ma már nemcsak béketámogató műveletekben (pl. Afganisztán) van szükség a civil és katonai együttműködésre, a fegyveres erők, rendvédelmi szervek és nemzetbiztonsági szolgálatok együttes tevékenységére, hanem az európai válsághelyzetek (pl. migráció) kezelésében is. A modern hadelméletnek már a nem katonai tényezőkkel és aktorokkal is számolni kell, amely *közelebb viszi a hadművészet „kemény magját” a közös civil kutatásokhoz*. Az országvédelmi feladatok tervezésébe már be kell vonni a kormányzati, önkormányzati és BM-szerveket is, s ez új kihívások elé állítja a hadelméleti kutatásokat. A hadművészeknek már nem csak a fegyveres küzdelem objektív törvényszerűségeit kell ismerni, nem elég már a hadügy jövőjének tudományos előrelátása, a kutatásoknak ki kell terjedni a „joint” (katona-rendőr-civil) tervezésre és tevékenységre is. Ez pedig felerősíti a katonai vezetőképzéssel szemben támasztott követelményeket, új koncepciók, megoldások és módszerek bevezetésének szükségességét.

Az új biztonsági helyzetben a hadelméleti kutatásoknak nemcsak a saját elméleti koncepcióinak és módszertanának megújítására kell törekedniük, hanem be kell fogadniuk a *multidiszciplináris megközelítést, a közös kutatások, a vezető szerep esetenkénti átengedését* az együttműködő partnereknek (rendőrség, kormányzati és államigazgatási szervezetek stb.), civil szervezeteknek vagy gazdasági szereplőknek. A magyarországi migrációs és terrorfenyegetés körülményei között *előtérbe kell helyezni a haderőszerzési és -mozgósítási kutatásokat*, a szervezeti átalakítások miatt pedig újra prioritást kell adni a *honvédelmi igazgatási* kérdések kutatásának. Az ország teljes értékű honvédelméhez (katonai védelem, rendvédelem, katasztrófavédelem, gazdaságvédelem, terror elleni védelem) meghatározó fontosságú a kormányzati rendszer, a társadalom és a gazdaság – akár *béke-, válság- vagy különleges jogrendi időszakban* történő – honvédelmi célú felkészítése, az egységes nemzeti vezetési és irányítási rendszer kialakítása, az önkormányzatok és a lakosság teljes körű bevonása.

A hadelméletnek azonban nemcsak az új típusú veszélyhelyzetek legjobb szervezeti, tevékenységi, vezetési és minden oldalú biztosítási kérdéseit kell vizsgálni, hanem követni kell az egyetemes hadviselés elméletének és gyakorlatának változásait. Az ilyen típusú kutatásokat igényli a hadművészet belső fejlődése, de megköveteli a Magyar Honvédség műveletekben, válsághelyzetekben való alkalmazása is. 2016 februárjában 844 fő szolgált három kontinensen, 13 országban, míg Magyarországon 103 fő volt készenlétben a NATO Reagáló Erő (NRF) bevetési feladataira, illetve 716 fő állt szolgálatban a V4 EU Harccsoport

⁸ A technikai és technológiai fejlődéssel megváltozott a hadviselés hardverrendszere (pilóta nélküli harceszközök, robottechnológia, új generációs információtechnológiai eszközök stb.), amely átalakította a katonai vezetés elméletét és gyakorlatát is. Erre példa lehet az információs műveletek, a hálózatközpontú hadviselés elmélete. Azonban nemcsak a haderő szoftverrendszere változott meg, hiszen a kutatásokba bekapcsolódtak a társadalomtudományok, a jogtudomány (tömeges migráció), a katonai egészségügy, a jó kormányzás és a civil társadalom építésével foglalkozó tudományterületek, a média és a tömegkommunikáció.

(EU BG) részeként.⁹ A honvédség műveleti erőinek szolgálata 53%-ban az EU-t, 33%-ban a NATO-t és 6%-ban az ENSZ feladatait támogatta, 8%-os nagyságban pedig hozzájárulást jelent az ISIS elleni nemzetközi harchoz (OIR).¹⁰ A kutatásokat azonban össze kell kapcsolni a rendőri békefenntartási, valamint civil válságkezelési vizsgálatokkal, hogy átfogó, nemzeti szintű eredményeket és komplex felhasználási tapasztalatokat kapjunk.¹¹ Tekintettel az egyes katonai erők (pl. különleges műveleti csoportok) kinetikus műveletekben való alkalmazási követelményeire, a hadelméletnek nemzetközi vonatkozásban továbbra is folytatni kell a hadviselés új formáinak, eljárásainak, módszereinek tanulmányozását is, különösen az *aszimmetrikus és hibrid hadviselést*.

A 2001. szeptember 11-i akciókat követően a nemzetközi és hazai szakirodalom az új típusú háborúk, a 4. generációs hadviselés, az *aszimmetrikus és hibrid hadviselés kutatása* felé fordult.¹² Az aszimmetrikus hadviselés különböző aspektusainak esettanulmányokon keresztül történő kutatása azért fontos, mert feltételez egy többdimenziós, de az állami irányítás alól kikerült területeket, ahol a biztonságihiány miatt a támadások bármikor bekövetkezhetnek. A „több szervezet” már előre jelzi a hadszíntér, a békeműveleti vagy az alkalmazási terület többszereplős voltát, nemcsak az ellenfél és ellenség okán, hanem a nemzetközi szervezetek, a nem állami szervezetek és a különböző ellenálló, terrorista vagy egyéb csoportok jelenléte miatt is. A sok szereplő többféle műveleti eljárást alkalmaz, többféle jogi, katonai vagy nem katonai megközelítésben. Jelen lehet terrorista csoport a robbantásos módszereivel, megjelenhetnek az ellenállók a meglepetésszerű támadásaikkal, a pszichológiai hadviselést és információs hadviselést folytató erők, az adott ország (országok) fegyveres erői, biztonsági szolgálata, szövetségi (koalíciós) erők, a különböző ellenálló, felkelőcsoportok, az irreguláris erők csapatai, valamint nemzetközi humanitárius szervezetek. A harcoló felek céljait folyamatos, „ezer tűszúrás” elve alapján *direkt és indirekt katonai*, továbbá *nem katonai akciókkal* kívánják elérni. A politikai cél pedig egyértelműen az akarat megtörése, az ellenség gyengítése lesz, hogy a megszállók, az elnyomók vagy lázadók feladják céljaikat, lehetővé váljon a saját akarat érvényesítése.

A hadművészet vezető területe a nagy háborúk megszűnése után a harcászati (taktikai) szint lett. A siker a harcászati „kis győzelmek” összege, amelynek eredménye akár nagystratégiai győzelem is lehet. Magyar szempontból ezért is különösen fontos az orosz–ukrán katonai konfliktus tanulmányozása (de a szomszédság okán is), a helyzet folyamatos értékelése, illetve a szíriai válság elemzése. Ezenkívül a hadelméleti kutatásoknak ki kell terjedniük más konfliktuszónák értékelésére, az MH szempontjából fontos „országelemzések” készítésére, az aszimmetrikus és hibrid hadviselés megjelenési formáinak kutatására.

⁹ Orosz Zoltán: Az MH előtt álló kihívások 2016-ban. Előadás a HHK-n, az FVKT-25 tanfolyamon, 2016. február 9-én.

¹⁰ Az Operation Inherent Resolve – a „Természetes megoldás” fedőnevű, USA-vezetésű, többnemzeti összhaderőnemi művelet, amely 2014. szeptember 23-án kezdődött az Iszlám Állam nevű terrorista szervezet ellen.

¹¹ Boda József: A katonai, rendőri és civil (nem katonai) feladatok kölcsönkapcsolatának komplex értelmezése. Hadtudomány, XX. évf. (2010) 1–2. sz. 15–26.

¹² Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. Rácz András: Russia's Hybrid War in Ukraine. Breaking the Enemy's ability to Resist. Finnish Institute of International Affairs Report 43, Helsinki, 2015. http://www.fiia.fi/en/expert/178/andr_s_r_cz/ (2016. 02. 28.)

A vizsgálatok témája lehet még más jelenkori fegyveres konfliktus és háború jellemzőinek a Magyar Honvédség részére levonható katonai tapasztalatok szempontjából történő feldolgozása, továbbá a polgári módszerek és eljárások beépítése az oktatásba és kiképzésbe.¹³

Stratégiakészítés és védelmi tervezés

Magyarország egy szövetségi rendszerekkel többszörösen lefedett nemzetközi térben helyezkedik el. *A biztonsági környezet változására, az új típusú kihívásokra, veszélyekre és fenyegetésekre nemcsak egyedül, hanem szövetségesekkel együtt lehet és kell felkészülni.* A gyorsan változó biztonsági helyzet azonban megköveteli a Magyarország biztonságáról, védelméről szóló *stratégiai dokumentumok, jogszabályok és tervek felülvizsgálatát.* Bár a jelenleg érvényben lévő stratégiák 2012-ben születtek (nemzeti biztonsági stratégia, nemzeti katonai stratégia), a 2015. évi migrációs válság és terrorveszély szükségessé teszik a dokumentumok felülvizsgálatát és pontosítását. Napjaink és a jövő kihívásai között számon kell tartani azokat a veszélyeket és fenyegetéseket, amelyek érinthetik Magyarország komplex biztonságát, függetlenül azok keletkezési helyétől vagy típusától. A kutatási témakörön belül kiemelt figyelmet kell fordítani az *MH haditechnikai modernizációjára, a képességfejlesztésre,* elsősorban az erők és eszközök alkalmazásának hatékonysága, az elrettentő erő fejlesztése, a túlélési, megújulási képesség erősítése, valamint a nemzetközi együttműködési képesség fenntartása érdekében.

A stratégiák felülvizsgálatát egy időben kell végezni a HM tervezési rendszerének megújításával. A 38/2012. sz. kormányrendelet alapján a kutatásoknak támogatni kell az új szakpolitikai stratégia (tízéves terv – 2017–2016) összeállítását, a középtávú szakmai programok (2017–2020) elkészítését. A középtávú tervezésnél a kutatásoknak elő kell segíteniük a haditechnikai modernizációt, benne a nemzeti helikopterképesség megteremtését, a folyó fejlesztési programokat (gépjárműbeszerzés, tábori vezetési képesség létrehozása, radarrendszer fejlesztése, Gripen-lízing) és a „lövészkatona 2020” elnevezésű egyéni harc-felszerelés-fejlesztést.

A Magyar Honvédség jövőképe 2025

Az országot, a haderőt érintő hatások, kihívások és veszélyek hatékony kezelése érdekében mindenkor készültek elgondolások a haderő jövőbeni fejlesztésére. A 2025-re készülő had-erővízió nem nélkülözheti a kutatásokat, hogy a kormány által majd jóváhagyandó magyar fegyveres erő – a mindenkori pénzügyi lehetőségeknek és a kor technikai fejlettségének figyelembevételével – mindenkor megfeleljen a várható biztonsági helyzetnek, a számításokat megalapozó szcenárióknak, a nemzetközi és hazai politikai, valamint katonai stratégiai követelményeknek. A haderő meg nem kerülhető átfegyverzése miatt szükség lesz a 10 éves távon túlmutató hosszabb távú (2030–2040) fejlesztési elképzelések kidolgozására is.

Nem kétséges, hogy a kutatások során kihívást fog jelenteni a veszélyek feltérképezése (fontosnak tartjuk e szakaszban a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálattal, valamint az Információs Hivatallal való kooperációt), a lehetséges (várhatóan rendelkezésre álló) erőforrások

¹³ Javasolt területek: a szövetséges részéről elkövetett támadás saját erőink ellen (GOB), belső vagy „Janus-arcú támadás”; improvizált robbanóeszközök (IED) elleni védelem; pszichológiai hadviselés (PSYOPS) a hibrid műveletekben; civil-katonai együttműködés (CIMIC) kérdései; csapatok védelme (FP); kibertámadások elleni védelem; kulturális antropológia.

méretezését, más kormányzati fejlesztési irányokkal és prioritásokkal való harmonizálást és az egyes elemek egymáshoz való viszonyának pozicionálását. Az egyes fegyvernemek, szakcsoportok, haderőnemek kinetikus és nem kinetikus képességfejlesztései, az egyéni és kollektív túlélőképesség növelése, a folyamatos vezetői és irányítási rendszerek fenntartása, az önellátás és a megújulás képességein túl számos fejlesztési/fejlesztendő terület azonosítható, melyek számbavételével már csak az okozhat nagyobb nehézséget, megoldandó kutatási problémát, hogy ezek milyen logikai rend szerint, milyen sorrendben valósuljanak meg.

Honvédelem és a jó kormányzás

Napjainkban az erőszak monopóliuma az államot illeti meg kül- (honvédelem) és belbiztonság (rendvédelem) vonatkozásában egyaránt. Az erőszak monopóliuma nem csupán a haderő és a rendvédelmi erők alkalmazására vonatkozik, hanem azok vezetés-irányítására, fenntartására és fejlesztésére, finanszírozására, személyi állományának toborzására, képzésére, a szükséges anyagi források megteremtésére és a technikai fejlesztések megvalósítására is.

A honvédelmi képesség megléte elválaszthatatlan az állam lététől, működésétől. Az állam érdekérvényesítő rendszerében, a fizikai erő alkalmazásának eszköztárában nincs más, hatékonyabb pusztító- vagy védekezőerő, mint a fegyveres erők. Ugyanakkor az állam feladata a honvédelmi képesség fenntartása és fejlesztése is. A politika által megjelölt célok eléréséhez két létfontosságú tényező, a jogi környezet és az erőforrások (humán és reál) harmonizált biztosítása szükséges. E három összetevő szinkronja a külső, kormányzati/állami feltétele a haderő alapfeladatainak, így az országvédelem megvalósításának is.

Az ország önvédelmi, érdekérvényesítő képességének meghatározó eleme a haderő helyzete, valamint a társadalom viszonyulása a honvédelmi feladatokhoz. Az állam, a politika által kijelölt célok, a jogszabályokban biztosított mozgástér, valamint az anyagi erőforrások rendelkezésre bocsátásán túl a siker záloga az ember, a nemzetvédelmi humán tőke. A társadalmi munkamegosztás alapján a közösség egy része felvállalja, hogy ellátja a védelmi feladatokat a többség irányítása mellett, akaratának érvényesítése érdekében. De a haderők békelétszáma, színvonala, elhelyezkedése nem minden esetben elegendő a fizikai biztonság fenntartására, a szuverenitás védelmére. A rég- és közelmúlt közelebbi és távolabbi konfliktusai azt bizonyítják, hogy a hon védelmének ügye össznemzeti ügy; nemcsak az elérendő célok meghatározása, a jogszabályi mozgástér biztosítása szükséges, hanem az anyagi javakon kívül a cselekvésre képes, azt akaró állampolgárok rendelkezésre állása is. Ezeket a tényezőket vizsgálja az Átfogó Védelmi Jelentés/Index, amely részét képezi a Jó Állam kutatásoknak.¹⁴

A Jó Állam Jelentés/Index 2015-ös bemutatása után célszerű *egy részletes honvédelmi mérési eszközrendszer kidolgozása*, majd ennek alapján az állam honvédelmi funkciói mérésének rendszeres megoldása. Bár az Átfogó Védelmi Jelentés/Index elméleti alapjainak kidolgozása folyamatban van a HHK-n, az ÁVJ/I elkészítése (mutatók feltöltése, az indexálás, a jelentés összeállítása) – a hadtudományi kollégium megítélése szerint – nem igényli a HM/HVK támogatását, főként input információk biztosítása szempontjából.

Az Átfogó Védelmi Jelentés/Index új megközelítésben, új módszerek alkalmazásával, nyilvános módon fogja majd bemutatni a haderő, a honvédelem rendszerét, valamint

¹⁴ Boldizsár Gábor: Átfogó védelmi index készül. <http://www.uni-nke.hu/egyetem/hirek/2015/11/23/atfogyvedelmi-index-keszul-1> (Letöltés időpontja: 2016. 02. 28.)

képességeit úgy, hogy az egyes mutatókat *nemzetközi összehasonlításban is* értelmezi. A bázisévnek a kutatások a 2014-es évet fogják tekinteni, és a mindenkori előző évhez viszonyítva mutatják be folyamatosan a változásokat. A jelentés számba veszi majd a kormányzat által megjelölt célok eléréséhez biztosított jogi mozgásteret és erőforrásokat is. A tervek szerint az ÁVJ tartalmazni fogja valamennyi erőforrást, beleértve a humán erőforrásokat is. A humán tőke nem homogén kategória, nemcsak az – aktív – Magyar Honvédséget, de a tartalékos rendszert, a potenciális tartalékokat (életkor alapján!) is megjeleníti. A humán erőforrás-gazdálkodás kategóriái különböző módon, erővel és képzettségi szinten kötődnek a védelmi képességhez. Kihívást jelent a jelentés fejlesztése során az ország védelemgazdaság rendszerének, hadiiparának (Irinyi-terv) bemutatása, mérhetővé tétele, operacionalizálása és a keletkezett eredmények minősítése.

Országvédelem

A közelmúlt biztonsági történései (ukrán válság, az ISIS általi fenyegetés, a migrációs nyomás) *új helyzet elé állították Magyarországot*. Szövetségi tagként részt kell venni a NATO- és EU-kezdeményezésekben, -feladatokban és -programokban, ugyanakkor egyes feladatokat (pl. a magyar határ védelme) önállóan is meg kell oldani. Mivel Magyarország is része lett a veszélyhelyzeti tervezésnek, továbbá várhatóan nem enyhülő migrációs nyomásnak van kitéve, *ki kell dolgozni az országvédelem új forgatókönyveit, a határvédelem lehetséges megoldásait, a szövetségi együttműködésnek az ország területén belüli politikai, jogi és gyakorlati megvalósulási módjait*. A gyorsan változó biztonságpolitikai helyzetben eminens érdek a biztonságpolitikai ismeretek megújítása, amely nemcsak a nemzetközi elméleti ismeretek és a hazai gyakorlati tapasztalatok kutatását jelenti, hanem magában foglalja a nemzetközi közszolgálati oktatásban és védelmi igazgatási rendszerben nélkülözhetetlen gyakorlati készségek elsajátítását, az ezekhez szükséges tananyag és módszertan kidolgozását, fejlesztését, a nemzetközi tapasztalatok adaptálását. Az „országvédelem” kutatási prioritás kapcsolódik a nemzetközi biztonsági környezet értékeléséhez, fontos célja a migráció és határvédelem összefüggéseinek, új feladatainak kidolgozása, az ország katonai védelme új koncepciója kialakításához való hozzájárulás, valamint a képzés és kiképzés megújítása.¹⁵ Az elemzések multidiszciplinárisak lesznek: egyrészt vizsgálják az Európai Unió biztonság- és védelempolitikai kihívásait, a formálódó uniós válaszokat, szakpolitikákat, a működés nemzeti szempontból is hasznosítható tapasztalatait, másrészt felölelik a modern NATO napjainkban formálódó kollektív védelmi koncepciója elméleti (koncepciók, tervezés, képességfejlesztés) és gyakorlati kérdéseinek (interoperabilitás, gyakorlatok, koalíciós vezetés) kutatását is.

Mivel az EU és Magyarország legnagyobb biztonsági fenyegetettsége 2015-ben a menekült- és migrációs hullám volt, és ez a veszély várhatóan nem fog gyorsan megszűnni, a kutatások áttekintik az EU migrációs és menekültügyi helyzetét, szakpolitikáját, az egyes nemzetállami megoldásokat, az EU egységét fenyegető veszélyeket, részletesen vizsgálják az

¹⁵ A kutatási feladatok végrehajtására az NKE-n (Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kar) egy Országvédelmi Kutatóműhely (OVKM) alakult, amely az egyetem illetékes oktatóit és kutatóit, a projekt külső tagjait (HM, HVK, BM BAH, ORFK) fogja össze. A kutatások során elsődlegesen az országvédelemről hasonlóan gondolkodó országok egyetemi és kutatóközpontjaival célszerű együttműködni (ez egyébként jótékony hatással lehet a V4-országok együttműködésére is), de állandó partnerséget szeretnének kialakítani a szervezők az Európai Biztonsági és Védelmi Akadémia (ESDC), a NATO Védelmi Akadémia (Róma), illetve a George C. Marshall Biztonságpolitikai Központ (European Center for Security Studies – Garmish-Partenkirchen) kutatóival is.

egyés uniós javaslatokat. A kutatási irány nemzeti „lába” a határrendészet és határvédelem összefüggéseit kutatja, „mérétezi” a szükséges hazai határrendészeti, migrációs, igazságügyi, honvédségi kapacitásrendszert, javaslatokat tesz a helyzet javítására. A kutatóműhely kiemelt figyelmet fordít majd a balkáni menekült- és migrációs irány tanulmányozására. A kutatások a HAKO, a hazai (ORFK, BM Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, nemzetbiztonsági szolgálatok), valamint az uniós szervezetek (mint pl. az Európai Ürügynökség – ESA) munkatársainak bevonásával történnek.

Az ország katonai védelmének hazai vonatkozásait a kutatóműhely önálló munkacsoportban (a HVK munkatársai, az NKE HHK oktatói) tervezi, amely a kollektív védelem magyarországi kérdéseivel foglalkozik történeti és modern felfogásban egyaránt. A vizsgálatoknak részét képezi az országvédelem hidegháború alatti elmélete és gyakorlata, a NATO-tagság előtti időszak (az ún. körkörös védelem doktrínája), illetve a walesi és a jövőbeni varsói csúcs követelményeinek értékelése. A kutatások áttekintik a nemzeti jogalkotást (különleges jogrend) kollektív védelmi szempontból, javaslatot tesznek a területvédelmi kérdések megoldására, a „hadszíntéri” fejlesztésekre, az önkéntes védelmi tartalékos rendszer továbbfejlesztésére, illetve a koalíciós és nemzeti vezetés problémáinak megoldására. Külön vizsgálati szempont lesz a honvédelem és társadalom kapcsolatrendszere fejlesztési lehetőségeinek elemzése.

Humán és személyügyi munka

A humán erőforrás-gazdálkodás, a korszerű követelményeknek megfelelő személyi állomány biztosítása világszerte a védelmi célú társadalomtudományi kutatások középpontjában áll. Az önkéntes haderő 2004. évi bevezetése Magyarországon is központi kérdéssé tette a humán kérdések kutatását,¹⁶ a 2011-ben megfogalmazott új humán szakpolitika értékelését és elemzését.

Új kihívásként jelent meg a katonai pálya közszolgálati hivatásrendként való megfogalmazása, a munkaerőpiaci elfogadottság, a kereslet, fizetés és juttatások különbözősége az állami alkalmazás és a piaci szektor között. A humán erőforrás helyzetét tovább alakították a motivációs lehetőségek korlátai, valamint az idő múltával a társadalom és a honvédelem között egyre növekvő távolság. A humán- és személyügyi kutatásoknak az új humán koncepció jelenleg kidolgozás alatt álló elemeire kell koncentrálniuk, hogy minél előbb megnyugtató válaszokat tudjunk adni a katonai hivatás és szolgálat hosszú távú attraktivitásával kapcsolatos kérdésekre.

Mindezek alapján *kutatási területként* a versenyképes megtartóerő, kiszámítható életpálya vizsgálata, a hivatásrendi átjárhatóság, a tudás- és tapasztalattranszfer lehetőségei, a motivációs eszközök kombinációja, a genderkérdések és az ÁVJ/I-hez kapcsolódó mérési lehetőségek szerepelnek.

¹⁶ Benkő Tibor: A rekonverzió, mint a professzionális haderő humán erőforrás-gazdálkodásának egyik stratégiai kérdése. PhD-értékezés, ZMNE, 2010. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2010/benko_tibor_thu.pdf

Nemzetközi válságkezelés és békefenntartás

A nemzetközi válságkezelés és a békefenntartás¹⁷ a hidegháború után az egész világon, így Magyarországon is „átrajzolta” a kül-, biztonság- és védelempolitikát, a haderő-átalakítást, a kiképzést és felkészítést, valamint a katonai élet mindennapjait. *Az elmúlt huszonöt évben a magyar haderő óriási utat tett meg a statikus országvédelemtől a nemzetközi feladatokban való aktív szerepvállalásig.* Ez nem csak magyar jelenség, összefüggésben van a hidegháború befejezésével, a nemzetközi biztonsági környezet változásával, Magyarország nemzetközi szervezeti tagságából fakadó követelményekkel.¹⁸

A változások azonban tovább folytatódnak, hiszen a NATO Afganisztán és Ukrajna után a műveleti szövetségből egyre inkább *készenléti szervezetté* alakul át, mely folyamatban nagy szerepet játszik a *kollektív védelem újbóli megerősítése*. Az ukrán válság hatására Magyarország megint a „frontvonalba” került: amíg a régi világban a Varsói Szerződés nyugati határán a támadó doktrínához szolgáltunk geostratégiai kiinduló területként, ma a NATO keleti határán részeivé válhatunk a szövetség új „hidegháborús” intézkedéseinek. Miközben az észak-atlanti szövetség békeműveleti aktivitása csökken, az Európai Unió új afrikai műveletek indításával (Mali, Közép-afrikai Köztársaság) tovább erősíti jelenlétét a fekete kontinensen, az ENSZ pedig a jelenlegi missziós ambíciószintjének (25-30 politikai, békeépítési és békefenntartási művelet) fenntartására törekszik.¹⁹

A nemzetközi szakirodalom előrejelzései szerint a világ békefenntartási aktivitása a jövőben sem fog változni, a *Közép-Ázsia, Közel-Kelet és Afrika földrajzi tengely* mentén húzódó katonai konfliktusok, polgárháborúk, a terrorizmus és az erősödő bizonytalanság még sokáig ad feladatot a nemzetközi közösségnek. Nem is szólva arról, hogy az új biztonsági kihívások, kockázatok és fenyegetettségek (kiberbiztonság, rakétavédelem, energiabiztonság, kalózkodás stb.) elleni harcot sokszor „átszövi” (mint például az ukrainai és szíriai válság esetében) a hagyományos fenyegetések elleni fellépés tradicionális katonai erővel történő megoldása. Új követelményeket jelentenek a fegyveres erők számára *az európai tömeges migráció kezelésében felmerülő feladatok*, a belső biztonság fenntartása érdekében végzett támogatási feladatok.

Az ISAF kivonásával, a balkáni katonai missziók szerepének átértékelődésével, a hagyományos és új típusú válságok egy időben történő kezelésével, valamint a magyar politika átalakulásával (globális nyitás külpolitikája)²⁰ új helyzet alakult ki, amelyre a honvédelmi kormányzatnak is reagálnia kell. A kormány 2014. évi újjáalakulásakor a miniszterelnök már feladatot szabott, mely szerint meg kell találni „a magyar honvédelem és honvédség helyét a 21. századi nemzetközi együttműködési rendszerekben”.²¹ A Magyar Honvédség

¹⁷ Bár a tanulmányban – az ENSZ-terminológiához és a magyar jogszabályok „szövegezéséhez” hasonlóan – a „békefenntartás” szakkifejezést használjuk, de tartalmilag ideértjük a békeműveletek legszélesebb körét: a konfliktusmegelőzést, a békefenntartást, a béketeremtést, a békeépítést és a humanitárius műveleteket.

¹⁸ Magyarország az EBESZ-nek 1975. augusztus 01-től, az ENSZ-nek 1955. december 14-től, a NATO-nak 1999. március 12-től, az EU-nak pedig 2004. május 01-től tagja. Ezenkívül hazánk számos más nemzetközi szervezetnek tagja és közreműködője, de a katonai, rendőri és civil békefenntartási feladatok elsősorban az ENSZ-, NATO-, EU- és EBESZ-tagsággal vannak összefüggésben.

¹⁹ Szenes Zoltán (szerk.): Válságkezelés és békefenntartás az ENSZ-ben. NKE, 2013, 164. <http://konyvtar.ksh.hu/cgi/763?session=87911289&infile=details.glu&loid=1287821&rs=936877&hitno=-1>

²⁰ Magyar külpolitika az uniós elnökség után. Külügyminisztérium, 2011, III. fejezet.

²¹ Néppárti kormányzás, a nagy tettek korszaka jön. 2014. június 6. <http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/hirek/nepparti-kormanyzas-a-nagy-tettek-korszaka-jon> (Letöltés időpontja: 2016. 02. 15.)

határbiztosítási feladatokba való bevonása (amely várhatóan tartós lesz) tovább növeli a haderővel szemben támasztott követelményeket szervezeti, vezetési, működési, logisztikai és kiképzési szempontból, amely szükségessé teszi *a nemzetközi békefenntartás és a hazai „békefenntartás” feladatainak közös szempontú elemzését, a hazai viszonyokra történő hatások újbóli felértékelését.*

Emellett tovább kell folytatni az új típusú műveleti környezet sajátosságainak és hatáseinak feltárását, a tapasztalatok feldolgozását, a szükséges doktrinális válaszok megtalálását, valamint a válságkezelési és békefenntartási tapasztalatok beépítését az országvédelem, a nemzetközi békefenntartás és a kollektív védelem feladatköreibe.

Hadtörténelem, hagyományőrzés, civil-katonai kapcsolatok

A magyar katonai gondolkodásban, az oktatásban, a képzésben mindenkor fontos helyet foglalt el a hadtörténelem meghatározó eseményeinek bemutatása, a tapasztalatok feldolgozása, példák és példaképek bemutatása, katonai értékek megjelenítése. Az új biztonsági környezet megkívánja, hogy e tudás, tapasztalat és értékrend beépüljön a honvédelem megújítását célzó új hazafias programokba.

A társadalom és a haderő kapcsolatának egyik speciális eleme a *hagyományőrzés*, mely koroktól, fegyver- és haderőnemektől függetlenül szélesebb társadalmi csoportot tud megszólítani vagy aktív szereplőként bevonni. De a hazafias-honvédelmi előképzés gyakorlati ismeretek elsajátítására is alkalmas, amely adott helyzetekben növelheti az ország biztonságát, hozzájárulhat az erőforrások mobilizálásához, a vezetés-irányítás-működés feltételeinek javításához. A haderő és a társadalom kapcsolatának szorosabbá fűzése (békében és válsághelyzetekben is) egyaránt alkalmas a hagyományőrzésre és honvédelmi ismeretek növelésére, szabadidős tevékenység szervezésére. Olyan új kutatási témákat kell meghatározni, amelyek növelik a problémakör megoldási lehetőségeit.

A Magyar Honvédségnek *kezdeményezően kell fellépni* a civil-katonai kapcsolatok javítása érdekében, amely azonban nem nélkülözheti a kormányzati támogatást, a honvédelem fejlesztését hatékonyan segítő rendszerek kialakítását, a szükséges erőforrások támogatását. A hadtudományokhoz kapcsolódó határterületeken végzett kutatások hozzájárulhatnak megalapozott döntésekhez, a régóta megfogalmazott társadalmi igények kielégítéséhez.

INTERDISZCIPLINÁRIS KUTATÁSOK

A terrorizmus elleni harc feladatai

A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem a világban bekövetkezett gyors politikai, demográfiai, gazdasági és katonai események, valamint geopolitikai-geostratégiai változások egyenes következményeként alakult ki, amelyet az USA elleni 2001. szeptember 11-i támadás indított. *Ma a terrorizmus elleni harc fókuszában az Iszlám Állam (IÁ), a Boko Haram, az al-Shabaab, valamint a „régí” ellenség, az al-Kaida terrorszervezet áll.*²² Az elmúlt évek fanatikus vallási

²² Hermann Rainer: *Az Iszlám Állam. A világi állam kudarca az arab világban.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015; Loretta Napoleoni: *Az iszlamista főnix.* Budapest, HVG Könyvek, 2015; Richard Barrett: *The Islamic State.* <http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2014/10/TSG-The-Islamic-State-Nov14.pdf>; Besenyő János – Prantner Zoltán – Speidl Bianka – Vogel Dávid: *Az Iszlám Állam – Terrorizmus 2.0. Történet, mitológia, propaganda.* Kossuth Kiadó, 2016.

merényletei miatt is a jövőben nagyobb figyelmet kell fordítani a vallási, főként iszlám indíttatású terrorizmus kutatására. A siker érdekében új, jobban felkészült erőkre, új és hatékonyabb eszközökre, új és sikeresebb harci eljárásokra van szükség a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemben. Ebben a harcban a katonai erőknek, a rendvédelmi erőknek és a nemzetbiztonsági szolgálatoknak nagy szerepe van. Fontos multidiszciplináris kutatási témaként értékeli a szerzői munkacsoport a terrorista csoportok tevékenysége gazdasági és pénzügyi biztosításának vizsgálatát is, még ha a források egy része bűncselekményekből is származik.²³

Az iszlám nemzetközi terrorista csoportok kutatása azért is fontos, mert a terroristák a nyugati kultúrkörből eltérő gondolkodásmódot képviselnek a célok és a harc kapcsán. Míg a nyugati világ a polgári lakosság, a nők, a civil infrastruktúra elleni támadásoktól tartózkodik, „a kemény célokat” csak az ellenséges erők és fegyverek (harckocsik, lövegek, repülőgépek) képezik, addig a terroristák szemléletében a polgári lakosság, a védtelenek a legkönnyebben megtámadható és igazán sikerrel kecsegtető célpontok. A terrorizmus ilyen „soft” megközelítése rendkívül széles (politikai, jogi, történeti, civilizációs, vallási stb.) multidiszciplináris kutatásokra ad lehetőséget.²⁴

A nemzetközi terrorizmus elleni harc nem lehet egyetlen vagy néhány állam feladata, mivel korunk terrorizmusa számos államra, térségre és régióra kiterjed, az Iszlám Állam nemzetközi terrorszervezet pedig már esetenként az egész fejlett világot fenyegeti. A korunk terrorizmusa elleni eredményes harc csak a rendelkezésre álló nemzeti és nemzetközi erők koordinált alkalmazásával vagy *ad hoc* koalíciókban oldható meg. Az elméleti és gyakorlati kutatásoknak a defenzív (antiterrorizmus) és az offenzív (kontraterrorizmus) módszerek vizsgálatára is ki kell terjedni. A kutatási eredményeket be kell építeni a kormányzati szakpolitikákba, a katonai, rendvédelmi és nemzetbiztonsági erők kiképzésébe, a lakosság általános felkészítésébe.

Kiberháború és katonai kibervédelem

A kibertér, azaz a mindennapjainkban használt infokommunikációs eszközök, számítógépek és számítógép-hálózatok alkotta tér nélkülözhetlenné vált az államok működésében, a társadalmak és emberek életében. Napjainkban a kiberveszélyek és -fenyegetések kezelése koordinált fellépést kíván az államoktól és nemzetközi szervezetektől, átfogó együttműködési struktúrák kiépítését igényli. *Ma a kibertér biztonsága összemérhető a politikai, gazdasági vagy akár a katonai biztonsággal, a kiberképességek a kemény erő részét képezik.*

Mivel a kibertér, illetve az abban működő eszközök jelentős szerepet játszanak a katonai vezetésben, a különböző katonai tevékenységek és funkciók ellátásában (vezetés, tervezés, irányítás, logisztika, műveletek támogatása stb.), a kibertér működési zavarai komoly kihatással lehetnek ezekre a folyamatokra és funkciókra. Ugyanez igaz egy ország biztonságának minden egyes szegmensére is, különösen a kritikus infrastruktúra vonatkozásában. Ennek megfelelően a kibertérben végrehajtott támadások már nemcsak a kibertér korlátozásával és járulékos negatív következményekkel járnak, hanem kihatással vannak az adott ország biztonságának minden elemére.

²³ Emberrablásokból befolyó váltságdíjak, adók beszedése, nemzetközi műkincs- és emberkereskedelem, fegyver- és kőolaj-kereskedelem.

²⁴ Ennek jó kutatóműhelye lehet az NKE-n (Nemzetbiztonsági Intézet) idén megalakult „Szélsőségek, vallási szélsőségek” kutatócsoport, amelyhez a szervezők várják a szakértői csatlakozásokat az egyetem teljes intézményi rendszeréből.

Az első dokumentált nemzetközi kibertámadásra 2007-ben, az észt–orosz politikai konfliktus idején került sor, amikor vélhetően egy orosz patrióta hackerszervezet tartós támadást indított Észtország (egyébként igen fejlett) információs infrastruktúrája ellen. A balti ország komoly működési zavarokat volt kénytelen elviselni. Ugyanakkor a támadást megelőzően nem volt hadüzenet, a globalizált informatikai rendszerek miatt azt is nehéz volt bizonyítani, hogy honnan is indultak a támadások.²⁵ Ma Tallinnban NATO kibervédelmi kiválósági központ (CCDCoE) működik. Az Észtország elleni támadást követően a NATO megkezdte a katonai kibervédelem szakpolitikai, szervezeti kialakítását, a felmerülő problémák megoldását. Megszületett a NATO kibervédelmi politikája, akcióterv készült, 2012-től pedig teljes kapacitással működik a NATO-szintű számítógépes vészhelyzeti reagáló csoport (CERT), amely a védelmi szféra informatikai rendszereinek incidenskezelését végzi.

Nemzeti szinten azonban számos ország doktrínája nemcsak kibervédekezést tartalmaz, hanem fenntartja a jogot *a megelőző csapások indítására is*. Ilyen ország az Egyesült Államok, Kína, Észak-Korea, Izrael, Európában pedig például Franciaország, amelyek katonai doktrínájában a megelőző csapás kibertéri lehetősége már szerepel. Ennek ellenére a kiberhadviselés szinte a teljes nemzetközi szabályozás hiányával néz szembe.

A hadtudománynak fontos feladata azt vizsgálni, hogy a kiberhadviselés *milyen módon alakítja át* a fegyveres küzdelemtől eddig vallott nézeteinket, majd ezzel összefüggésben milyen új elvek és eljárások bevezetése válik szükségessé. Mindezen túl fontos nemzeti érdek a hazai – tudományos kutatásokon alapuló – a kiberhadviselés doktrinális alapjainak lefektetése, a kibervédelem szervezeti hátterének kiépítése. Állandó vizsgálatokat igényel annak *folymatos értékelése* is, hogy a jelenlegi kibervédelmi szervezetek alkalmasak-e a kiberhadviselés kezelésére, ha nem, akkor pedig milyen szervezetfejlesztés szükséges e feladatok ellátásához. Fontosnak tartjuk annak vizsgálatát is, hogy a magasabb technológiai fejlődés és az infokommunikációs eszközök magasabb fejlettsége magában hordozza-e a magasabb szintű kitétség veszélyét. Mindezeket túl a kibervédelmi kutatásoknak – együttműködve a műszaki kutatásokkal – vizionálni kell az új kiberfegyverek és -fegyverrendszerek megjelenését, hadviselésre gyakorolt hatásait és az ellenük való védelem lehetőségeit is. Külön ki kell térni a terrorizmusban és a nemzetközi terrorizmusban megjelenő információtechnológiai eszközök által jelentett kihívások és veszélyek értékelésére is.

Védelmi célú robotikai kutatások

Az elmúlt két évtized technikai-technológiai fejlődése magával hozta a robottechnológia robbanásszerű elterjedését a polgári és katonai életben. Ma olyan roboteszközöket használnak a fejlett hadseregek, amelyek korábban elképzelhetetlenek voltak. A fejlődési trend világos: amíg két évtizeddel ezelőtt csak felderítő-megfigyelő feladatokra alkalmazható pilóta nélküli eszközöket használtak katonai műveletekben, addig ma már precíziós csapásmérésre is alkalmas drónok vannak jelen a különböző műveletekben. A drónok mellett – kis fáziskéséssel – a szárazföldi robotok is megjelentek a hadszíntéren.²⁶

Hazánkban már az 1980-as években elkezdődött a pilóta nélküli repülőgépek mint légi robotok kutatása. Ezt követően a '90-es évek második felében folytatott, alapvetően egyetemi kutatások adtak újabb lendületet a drónok fejlesztésének. Ezek a kutatások nemcsak a légi

²⁵ Kovács László: Biztonságpolitika = E-közszolgáltatfejlesztés: Elméleti alapok és tudományos kutatási módszerek. (Szerk.: Nemeslaki András.) Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014, 227–248.

²⁶ Koleszár Béla: Harcjárművek továbbfejlesztése és a szárazföldi robotok. Hadmérnök, 2008. III/1. 88–93.

robotok katonai célú alkalmazásait, hanem civil felhasználási lehetőségeit is vizsgálták, több projekt része volt az európai uniós kutatás-fejlesztési programoknak is. A hazai kutatások kezdetben a védelmi célú robotok műszaki, technikai-technológiai kialakításaira koncentráltak, majd megjelentek a robotok különböző műveleti felhasználási területeit vizsgáló kutatások is.²⁷

Mindezeknek megfelelően ma már az ezen a területen folyó kutatások is egyre inkább a robottechnikai és technológiai eszközök műveletekben való alkalmazását vizsgálják. A robotokkal történő felderítés és információszerzés mint feladat mellett egyre inkább a robotok harcban (csapásmérésben, fegyverek platformjaként való alkalmazása), valamint a különböző támogató katonai feladatokban (logisztika, elektronikai hadviselés, élőerő oltalmazása, egyéb támogató feladatok) való felhasználásának a kutatása kerül előtérbe. Ezek alapján prognosztizálható a robotok olyan mértékű elterjedése, katonai műveletekben való tömeges alkalmazása, amely felveti a vegyes (hibrid) haderő belső viszonyainak (vezetési, irányítási, felelősségmegosztási stb. kérdések) vizsgálatát is, különösen, amikor a robotok élőerőhöz viszonyított száma és aránya már a robotok javára dől el. Kutatni kell, hogy mennyiben és hogyan változtatja meg az eddigi katonai műveletekről alkotott elképzeléseinket a robotok ilyen számú megjelenése és tömegessé válása a hadszíntéren.

Ugyanakkor a robotok harci alkalmazása számos más, fontos, jelenleg még nyitott kérdést is felvet, amelyek a robothadviselés morális, valamint jogi aspektusait érintik. Ez a vizsgálati témakör megítélésünk szerint szintén lehetőséget nyújt a kiberkérdésekben való – a HM- és egyetemi szférán kívüli – széles körű interdiszciplináris együttműködésre. E kutatásoknak tartalmaznia kell azon kérdések tudományos igényű elemzését is, amelyek kiterjednek a robotok emberi élet kioltását lehetővé tevő protokolljainak megvalósíthatóságára. Másképpen fogalmazva, rábízhatjuk-e egy robotra, hogy önállóan (csak a szenzorai és saját döntéshozatali protokollja alapján) döntsön az emberi élet kioltásának szükségességéről?

A haderő alkalmazása migrációs válságban

A hadtudományi kutatók már a 2015-ben kirobbant migrációs válság előtt is foglalkoztak a hontalanok és menekültek, a lakóhelyükről politikai, vallási, gazdasági vagy más okokból elüldözöttek kérdésével. Jelentős lökést adtak ezeknek a kutatásoknak azok a tapasztalatok, amelyeket az 1995-től egyre gyakoribbá váló katonai missziók szereztek Bosznia-Hercegovinában, Koszovóban, Afganisztánban, Cipruson vagy az afrikai missziókban. A hadtudományt – jellegéből adódóan – elsősorban az ilyen jellegű válságok kezelésének biztonság- és védelempolitikai, valamint közvetlen katonai kérdései érdeklik.

A 2015-ös migrációs válság tapasztalatai alapján azonban a hadtudománynak bővítenie kell vizsgálati körét, és a közeljövőben²⁸ olyan témákat is célszerű vizsgálni, mint a migránsok elhelyezésének, egészségügyi ellátásának kérdései, a migránsútvonalak lezárásának lehetőségei, a katonai erő alkalmazásának jogszabályi kérdései, a katonai és rendőri erők együttműködése, a nemzetközi együttműködés katonai feladatai vagy a visszatelepülő katonai eszközökkel való támogatásának feladatai.

²⁷ Kovács László – Ványa László: Pilóta nélküli repülőgépek kutatás-fejlesztési tapasztalatai Magyarországon. *Hadtudomány*, XVII. évf. 2007/2., 50–62.

²⁸ Padányi József: *Műszaki zár a határon*. *Műszaki Katonai Közlöny*, 2015/3. 21–34.

Katasztrófaelhárítás és az MH lehetőségei

A katasztrófák elleni védekezés szervezeti fejlesztése az elmúlt években igen intenzív volt, amelynek részeként átalakult a honvédelmi igazgatás rendszere, felértékelődtek a Magyar Honvédség speciális technikai képességei (helikopterek, műszaki gépek, út- és hídépítő eszközök). A katonai erő részvétele a katasztrófavédekezésben több mint százéves múltra tekint vissza, legyen az árvízvédekezés, rendkívüli hóhelyzet vagy ipari katasztrófa. A hadtudományi kutatások is régóta vizsgálják ezt a területet.²⁹

A katonai erő hatékonyságát a gyors alkalmazás, a teljes logisztikai támogatás, a mozgékonyág, a vezetésirányítás, a különleges felkészültség és a különleges eszközök biztosítják. A hadtudománynak éppen ezért ezeken a területeken kell – az eddigi hazai és nemzetközi tapasztalatokra alapozva – további kutatásokat folytatni. Különösen fontosnak tartjuk a nemzetközi katonai együttműködés kérdéseinek vizsgálatát, hiszen a katasztrófák sem állnak meg a határon. Jó példája ennek a közös munkának a négy nemzet jegyezte „Tiszta” Többnemzeti Műszaki Zászlóalj létrehozása és működtetése. A katonai kutatásoknak foglalkozni kell a katasztrófavédelem haderőhöz legközelebb álló ágazatának, a *polgári védelemnek* a vizsgálatával is.

Környezetbiztonság és a fegyveres erők

A katonai erő alkalmazásának környezete mindig kiemelt kutatási területe volt a hadtudománynak. Napjainkban – már a biztonságpolitika szintjén is – egyre nagyobb figyelem irányul az éghajlatváltozás okozta veszélyekre. A katonai erő egyrészt okozója (kibocsátó), másrészt elszenvedője ennek a helyzetnek.³⁰

A Magyar Honvédség katonái itthon is és a missziókban is közvetlenül találkoznak az éghajlatváltozás következményeivel. Ez a kihívás hatással van a műveletek lefolyására, a technikai eszközök működésére, az energiaellátásra, a ruházatra, a fegyverrendszerek üzemeltetésére, a kiképzésre egyaránt.

ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK

A szerzők a főbb külföldi stratégiai hadtudományi kutatási irányok (1. Stratégiai vezetés; 2. A jövő fegyveres erői; 3. Hibrid hadviselés; 4. A haderők humán feladatai; 5. Modern technológia alkalmazása; 6. Regionális geopolitikai válságok) figyelembevételével *nyolc olyan kutatási prioritást* fogalmaztak meg (1. Hadelmélet és hadviselés; 2. Stratégia készítése és a védelmi tervezés; 3. Az MH jövőképe 2025; 4. Honvédelem és jó kormányzás; 5. Országvédelem; 6. Humán- és személyügyi munka; 7. Nemzetközi válságkezelés és békefenntartás; 8. Hadtörténelem, hagyományörzés és civil-katonai kapcsolatok), amelyek rövid és középtávú megvalósítása *közvetlenül szolgálja* Magyarország honvédelmi érdekeit és feladatait, a hadtudomány előtt álló új kihívásoknak való megfelelést. Ugyanakkor a változások tükrében egyre inkább felismerhető, hogy a hadtudósoknak is kezdeményezően

²⁹ Krajnc Zoltán – Csengeri János: A hadtudomány és hadviselés komplexitása a XXI. században. NKE, 2015. 289. http://real.mtak.hu/31932/7/konyv_vegleges_mta_real.pdf (Letöltés időpontja: 2015. 12. 28.)

³⁰ Földi László – Padányi József: Security Research in the Field of Climate Change. 79–90. In: Critical Infrastructure Protection Research: Results of the First Critical Infrastructure Protection Research Project in Hungary. 184. (Szerk.: Nádai László – Padányi József) Springer International Publishing, Switzerland, 2016.

együtt kell dolgozniuk más tudományágak, diszciplínák és kutatóhelyek képviselőivel. Ez a felismerés készítetett bennünket arra, hogy priorizáljunk olyan *kutatási területeket* is (1. A terrorizmus elleni harc feladatai; 2. Kiberháború és kibervédelem; 3. Védelmi célú robotikai kutatások; 4. A haderő alkalmazása migrációs válságban; 5. Katasztrófavédelem és az MH lehetőségei; 6. Környezetbiztonság és a fegyveres erők), ahol *interdiszciplináris kutatások megvalósítását* tartjuk fontosnak.

A kiválasztott területeken végzett kutatások olyan eredményeket szolgáltathatnak, amelyek hatékonyan felhasználhatóak lesznek a HM/MH előtt álló védelempolitikai és haderőfejlesztési feladatokhoz, a nemzetközi követelmények teljesítéséhez.

A szerzők tisztában vannak a tudományos munka tervezésének, szervezésének és végrehajtásának intézményi rendjével, de meggyőződésük, hogy egy ilyen nyilvános hadtudományi „kutatási röpirat” segítheti, formálhatja a közeljövő tudományos feladatait. Mivel egyénileg is meg vannak győződve a hadtudományi kutatásokban való „lépésváltás” szükségességéről, mindenki saját beosztásában közvetlenül is hozzá akar járulni az új idők feladatainak megoldásához.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Barrett, Richard: *The Islamic State*. <http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2014/10/TSG-The-Islamic-State-Nov14.pdf>
- Benkő Tibor: *A rekonverzió, mint a professzionális haderő humán erőforrás-gazdálkodásának egyik stratégiai kérdése*. PhD-értekezés, ZMNE, 2010. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2010/benko_tibor_thu.pdf
- Besenyő János – Prantner Zoltán – Speidl Bianka – Vogel Dávid: *Az Iszlám Állam – Terrorizmus 2.0. Történet, mitológia, propaganda*. Kossuth Kiadó, 2016.
- Boda József: *A katonai, rendőri és civil (nem katonai) feladatok kölcsönkapcsolatának komplex értelmezése*. Hadtudomány, XX. évf. (2010) 1–2. sz. 15–26.
- Boldizsár Gábor: *Átfogó védelmi index készül*. <http://www.uni-nke.hu/egyetem/hirek/2015/11/23/atfogo-vedelmi-index-keszul-1>. (2016. 02. 28.)
- Földi László – Padányi József: *Security Research in the Field of Climate Change*. 79–90. In: Critical Infrastructure Protection Research: Results of the First Critical Infrastructure Protection Research Project in Hungary. 184. (Szerk.: Nádai László – Padányi József). Springer International Publishing, Switzerland, 2016.
- Koleszár Béla: *Harcjárművek továbbfejlesztése és a szárazföldi robotok*. Hadmérnök, 2008. III/1. 88–93.
- Kovács László: *Biztonságpolitika = E-közzolgálatfejlesztés: Elméleti alapok és tudományos kutatási módszerek*. (Szerk.: Nemeslaki András), Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014, 227–248.
- Kovács László – Ványa László: *Pilóta nélküli repülőgépek kutatás-fejlesztési tapasztalatai Magyarországon*. Hadtudomány, XVII. évf. 2007. 2. 50–62.
- Krajnc Zoltán – Csengeri János: *A hadtudomány és hadviselés komplexitása a XXI. században*. NKE, 2015, 289. http://real.mtak.hu/31932/7/konyv_vegleges_mta_real.pdf
- Napoleoni, Loretta: *Az iszlamista főnix*. Budapest, HVG Könyvek, 2015.
- Néppárti kormányzás, a nagy tettek korszaka jön. 2014. június 6. <http://www.kormany.hu/hu/aminiszterelnok/hirek/nepparti-kormanyzas-a-nagy-tettek-korszaka-jon>
- Orosz Zoltán: *Az MH előtt álló kihívások 2016-ban*. Előadás a HHK-n, az FVKT-25 tanfolyamon, 2016. február 9-én.

- Padányi József: *Műszaki zár a határon*. Műszaki Katonai Közlöny, 2015/3. 21–34.
- Rainer, Herrmann: *Az Iszlám Állam. A világi állam kudarca az arab világban*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015.
- Rácz András: *Russia's Hybrid War in Ukraine. Breaking the Enemy's ability to Resist*. Finnish Institute of International Affairs Report 43, Helsinki, 2015.
- Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint: *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.
- Szenes Zoltán: *Akadémiai viták a hadtudomány struktúrájáról*. Hadtudomány. 2013/3–4. 59–66.
- Szenes Zoltán (szerk.): *Válságkezelés és békefenntartás az ENSZ-ben*. NKE, 2013, 164. <http://konyvtar.ksh.hu/cgi763?session=87911289&infile=details.glu&luid=1287821&rs=936877&hitno=-1>
- Szendy István: *Hadelmélet és katonai műveletek*. II. rész: *Társadalom és hadügy*. NKE, Budapest, 2014. http://www.fiia.fi/en/expert/178/andr_s_r_cz/ (2016. 02. 28.)

Takács Attila Géza dandártábornok:

A POSZTMODERN HÁBORÚK JELLEMZŐI

ÖSSZEFOGLALÓ: A hidegháború végétől napjainkig jelentős társadalmi, gazdasági és technológiai változások mentek végbe, amelyek hatással voltak a fegyveres konfliktusokra, a katonai erőszak alkalmazására. Az új évszázadban megkezdődött a regionális hatalmi viszonyok átrendeződése. A hadviselő felek katonai képességeinek jelentős különbségei aszimmetrikus fegyveres összecsapásokat eredményeztek. A posztmodern háborúk időszakában eddig nem alkalmazott (tapasztalt), különböző generációs katonai képességek kombinációi jelentek meg, kialakítva a hadviselés hibrid módszerét. Megjelentek és gyakran dominálnak a nem állami szereplők a háború színpadán. A posztmodern háború jellemzői alapvetően megváltoztak a múlthoz képest, és tovább folytatódik az átalakulás. A szerző tanulmányában azt vizsgálja, hogy a háborúk és katonai konfliktusok milyen jellemzőkkel bírnak a posztmodern időszakban.

KULCSSZAVAK: posztmodern háború, nem állami szereplők, iszlám állam, kritikus infrastruktúra, információs technológia, atomhatalom, kibertér

BEVEZETÉS

A hidegháború végétől napjainkig lezajlott változások hatással voltak a kor fegyveres konfliktusaira, (clausewitz-i értelemben) az erőszak alkalmazására. A hidegháború végén csak egy globális képességekkel bíró hatalom maradt, az új évszázadban azonban megkezdődött a regionális hatalmi viszonyok átrendeződése. A mai multipoláris világrendben egyre inkább újra két pólus erősödése figyelhető meg: az USA és az EU hagyományos szövetsége, valamint Kína és az Orosz Föderáció együttműködése mutat globális képességeket.

A fegyverkezés nem szűnt meg, hanem átalakult, és a hagyományos tömegpusztító fegyvereket is magában foglaló arzenál fejlesztése mellett az új technikai vívmányok tovább bővítették a hadviselés eszköztárát. A felgyorsult és rendkívül költséges fejlesztéseket nem mindenki tudta lekövetni, így a fegyverek és hadviselési módszerek több generációja egy időben jelenik meg az utóbbi időszak fegyveres összecsapásaiban. A hadviselő felek társadalmi és gazdasági különbségeinek okán jelentős aszimmetria jellemzi a fegyveres összecsapásokat.

A globalizáció hatása társadalmi változásokat eredményezett. Az információs technológia és a média közvetlen hatást gyakorolt a társadalomra, ezen keresztül a politikára, amelynek eszköztárában a háború is megtalálható. Az erőszak alkalmazása a hagyományos fizikai tér mellett megjelent a *kibertérben is*, amely új dimenziókat nyitott meg a válságok és konfliktusok lefolyásában, valamint azok kezelésében. A technológiai fejlődés révén létrejött új harceszközök és képességek tovább gazdagították a politika „fegyvertárát” a hadviselési módszerek tekintetében. Az utóbbi évek posztmodern háborúiban eddig nem alkalmazott (tapasztalt) különböző generációs katonai képességek kombinációi jelentek meg, kialakítva a hadviselés hibrid módszerét.

A globalizáció hatása azonban kihatott a konfliktusok szereplőire is. A modern háborúkat a (nemzet) államok vívták, kisebb-nagyobb (érdek)csoportokba, szövetségekbe

tömörülve. Ma azonban nem kizárólagosan csak az állami, hanem a nem állami szereplők is megjelentek a háború színpadán. A nemzetközi szervezetek egyre inkább jelen vannak a hadszíntereken, még a legintenzívebb harcok időszakában sem függesztik fel a közvetlen jelenlétüket azért, hogy minél hamarabb a tüzszünet, a béke és a konszolidáció irányába tudják terelni a folyamatokat. Vannak olyan civil (nem kormányzati) szervezetek, amelyek a krízis megoldásában vállalnak szerepet, míg mások valamely érdekcsoport akaratát érvényesítik a hadszíntéren, ami nem szokatlan jelenség, csupán a részvételi arányok térnek el a korábbiakhoz képest. Hadviselő félként azonban csak a legutóbbi időszakban találkozhattunk nem állami szereplővel. Az Iszlám Államot (Islamic State in Iraq and Syria – ISIS)¹ ugyan nemzetközileg terrorszervezetnek minősítették, de mégsem tekinthető² igazán annak, hiszen földrajzilag jól beazonosítható területekkel is rendelkezik, meghatározott állami feladatokat lát el és saját infrastruktúrája is van. Az arab tavasz, azaz a muszlim népek felvilágosodási forradalmi hulláma, valamint az elavult kormányzati rendszerek sorozatos, politikai és gazdasági összeomlása révén keletkezett káosz is hozzájárult az új típusú hadviselési formák kialakulásához.

A világban zajló demográfiai folyamatok a Föld egyes térségeiben túlnépesedéshez vezettek, míg máshol az előregedő társadalmak váltak jellemzővé. Kína, India és a muszlim országok számára vált égető problémává a demográfiai növekedés. Ez azonnal területi problémát és ezzel együtt járó feszültséget generál. Kína területén mintegy 800 millióval több ember él, mint annak az eltartóképessége. India népessége pillanatnyilag 58 millió fövel kevesebb,³ mint Kínáé, viszont intenzívebben növekszik, és az előrejelzések⁴ szerint a közeljövő legnépesebb országa lesz. A muszlim országokban a legmagasabb a népességnövekedés, 2013-ban a Föld népességének a 23%-át⁵ tették ki, és a leggyorsabban növekszik. A következő demográfiai robbanás Afrikában várható, Nigéria lakossága 2050-re meghaladhatja a 400 millió főt, ezzel az USA-t megelőzve a világ harmadik legnépesebb országa⁶ lesz India és Kína után. A népességnövekedésben a legnagyobb kihívás, hogy az országok többségében nem, vagy nem megfelelő módon kezelik ezt a problémát, így ennek a folyamatnak a következményei kiszámíthatatlanok és a spontaneitás kockázatát növelve, az arab tavaszhoz hasonló társadalmi reagálást válthat ki. Tovább növeli a problémát a gazdasági javak (GDP) és a népesség egyenlőtlen eloszlása. Az USA és a nyugat-európai országok rendelkeznek a világgazdaság⁷ 33,1%-a felett úgy, hogy a teljes népesség kevesebb mint 7%-át⁸ teszik ki.

¹ Az Islamic State in Iraq and Syria (ISIS) jelentése: Iraki és Szíriai Iszlám Állam, korábban Levantei és Iraki Iszlám Államként nevezték (ISIL).

² Audrey Kurth Cronin: ISIS Is Not a Terrorist Group. <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/isis-not-terrorist-group> (Letöltés időpontja: 2016. 01. 11.)

³ A pillanatnyi állapot szerint, a World Population Data Sheet 2015 adatai alapján. http://www.prb.org/pdf15/2015-world-population-data-sheet_eng.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 01. 11.)

⁴ A The Economist című hírportálon, az ENSZ adataira (<http://esa.un.org/unpd/wpp/>) támaszkodva megjelent, Global Population Forecast című cikk szerint. <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2015/08/daily-chart-growth-areas> (Letöltés időpontja: 2016. 01. 02.)

⁵ Drew Desilver: World's Muslim population more widespread than you might think. <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2013/06/07/worlds-muslim-population-more-widespread-than-you-might-think/> (Letöltés időpontja: 2015. 03. 01.)

⁶ The Economist, uo.

⁷ A GDP Share of World Total (PPP) Data for All Countries adatai szerint. http://www.economywatch.com/economic-statistics/economic-indicators/GDP_Share_of_World_Total_PPP/ (Letöltés időpontja: 2016. 01. 11.)

⁸ World Population Data Sheet 2015, uo.

A BRIC⁹-országok fellendülése miatt visszaesett ugyan a nyugati világ részesedési aránya, de a gazdasági erő megoszlása így is aránytalan.

A fenti tendenciák által generált nagy léptékű hatások egy teljesen új hadviselési korszakot eredményeztek. A magyar kutatások egy évtizede foglalkoznak intenzíven a korszerű háború¹⁰ kérdéseivel, azonban eddig elsősorban a modern hadviselés eljárásai képezték a vizsgálatok tárgyát. Az utóbbi években már megjelentek új szemléletű munkák, amelyek az aszimmetrikus hadviselést és a hibrid háborúkat helyezték a vizsgálatok¹¹ központjába. E kutatásokhoz kapcsolódik jelen tanulmányom.

MI VÁLTOZOTT A POSZTMODERN HÁBORÚKBAN?

A jelenkori háborúk komplexitása¹² miatt nehéz megállapítani és kategorizálni, hogy az események mikor lépik át a háborús küszöböt, illetve egy belső polgárháború mikortól tekinthető államok közötti konfliktusnak. A háború politikai és katonai céljai is megváltozhatnak egy elhúzódó konfliktus során, melynek eredményeképpen a háború résztvevői menet közben megváltozhatnak, ideiglenesen azonos oldalra állnak, majd újra szembefordulnak egymással, mint például Szíria esetében. Tanulmányomban a posztmodern háború fogalmát Szenes Zoltán¹³ és Deák János¹⁴ felfogásában vizsgálom.

Szenes Zoltán vezérezredes az angol Robert Cooper 21. századi tipológiáját alkalmazta korunk háborúira és fegyveres konfliktusaira. E felfogás szerint a posztmodern háborúk a korlátozott célú hadviselésről, humanitárius intervencióról és a béke megerősítéséről szólnak, melyeket korszerű fegyverekkel, megfontolt veszteségokozással és óvatos kimenő (exit) stratégiákkal vívnak. Deák János vezérezredes ehhez hozzáteszi, hogy a posztmodern háborús műveletek egyes szakaszai az erősebb fél számára kontaktus nélküliek is lehetnek, amely már továbbvezethet a hibrid háború fogalmához. Fontos hangsúlyozni a Szenes Zoltán professzor által felállított tézist, mely szerint *nincs tiszta hadviselési forma*, az egyes eseteket nehéz

⁹ Brazília, Oroszország, India és Kína angol nyelvű neveiből, Jim O'Neill (Goldman Sachs Group Inc. vezető gazdasági elemző, UK) által alkotott mozaikszó, a „Financial Times” lexikonja alapján, 2001–2009 között a legnagyobb gazdasági növekedést mutató országok. <http://lexicon.ft.com/Term?term=bric> (Letöltés időpontja: 2016. 01. 03.)

¹⁰ Lásd Deák János: Napjaink és a jövő háborúja. *Hadtudomány*, 2005/1.; Hajma Lajos: A háborúval kapcsolatos elméletek változásai. *Hadtudomány*, 2005/2.; Bognár Károly: Néhány gondolat a „Napjaink és a jövő háborúja” című cikkhez. *Hadtudomány*, 2005/3.; Bimbó József: A jövő háborúiról. *Hadtudomány*, 2005/3.; Molnár István: A jövő háborújáról és fegyveres konfliktusairól. *Új Honvédségi Szemle*, 2005/9.; Szenes Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején. *Hadtudomány*, 2005/4.

¹¹ Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással. Zrínyi Kiadó, 2013; Porkoláb Imre: A hadviseléssel kapcsolatos elméletek és elvek változása napjaink konfliktusainak tükrében. *Honvédségi Szemle*, 2014/6.; Kajári Ferenc: Hibrid háború Ukrajnában? *Honvédségi Szemle*, 2015/5.; Jobbágy Zoltán: Clausewitz és a kaméleon színe. *Hadtudomány*, 2015. E-szám. http://mhht.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/1_JOBAGY_ZOLTAN.pdf (Letöltés időpontja: 2015. 12. 10.)

¹² Alexander Frank a Complexity, Psychology and Modern War című cikkében leírja, hogy a rendszerek modellezésének tudományos elve szerint a komplexitás akkor jön létre, ha négy alkotóelem kombinációja megvalósul. Ezek az alkotóelemek a következők: adaptability (alkalmazkodóképesség); interconnectedness (egymáshoz kötődés); interdependence (egymástól való függőség); diversity (különbözőség). <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Detail/?id=195012> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 05.)

¹³ Szenes Zoltán: i. m. 21–22.

¹⁴ Deák János: A háború és a hadsereg a 21. században, különös tekintettel a Magyar Honvédség jövőképe. *Hadtudomány*, 2013. E-szám, 48–49. http://mhht.eu/hadtudomany/2013/2013_elektronikus_2/2013_e_2_Deak_Janos.pdf (Letöltés időpontja: 2015. 12. 06.)

elkülöníteni egymástól, hiszen az egyes háborús jellemzők keverednek, átfedik egymást és hatnak egymásra. Megkülönböztetésük csak többségében domináló jellemzők alapján lehetséges. Az elméleti összefüggések vizsgálata előtt bemutatom, hogy milyen fegyveres konfliktusokat vizsgáltam, majd később összegzem, hogy milyen következtetésekre jutottam.

A posztmodern háborúk eseményei

A hidegháború után széthullott Jugoszlávia, Bosznia és Koszovó háborúi már megmutatták, hogy az alkalmazott katonai technológia megváltoztatja a hadviselés összképét. A Szerbia elleni légitámadás célpontja az infrastruktúra elpusztítása, ezáltal a szerb politika és társadalom akaratának megtörése volt, hogy feladja a Koszovó elleni katonai beavatkozást. A Milošević-rezsim elleni légi háború egy újabb példa volt arra, hogyan válik egy belső konfliktus államok közötti háborúvá. Más szempontból is példa értékű a Szerbia elleni művelet, hiszen a győzelmet olyan légiháborúval sikerült elérni, amelyet Magyarország területéről támogattak. Itt alkalmazták először az elektromos hálózat bénítására a *grafitbombákat* és többek között a *szegényítetturán-tartalmú lőszereket* is. Az amerikai F-117-es lopakodó vadászbombázó repülőgép lelövése után a pilóta nélküli repülőeszközök használata is előtérbe került.

A témánk szempontjából fontos eseménysorozatnak a terrorizmus ellen vívott háborúk (Afganisztán, Irak) tekinthetők. Jellemzően mindkét esetben nehezen, vagy egyáltalán nem sikerült a nemzetközi közösség felhatalmazását megszerezni. Az USA vezette alkalmi koalíció gyors sikerben reménykedett, de a katonai győzelem megszerzése után mindkét hadszíntéren elhúzódó válság alakult ki. Ráadásul a helyi kormányzati rendszer felszámolása, az állami vezetők eltávolítása megbontotta a helyi erőegyensúlyt is, ami – mint később beigazolódt – jelentős stratégiai hiba volt, megnehezítette a konszolidációt.

A terrorizmus elleni harc, amely immár másfél évtizede a figyelem középpontjában áll, az aszimmetrikus erők összecsapásának a korszakát jelzi. A terrorizmus – a konkrét politikai célokon túlmenően – hatást akar gyakorolni a nemzetközi közvéleményre, a demokratikus rendszerű országok kormányzására.

Az atomfegyverek jelenléte és fejlesztése megakadályozza a globális méretű összecsapást. Nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy korunkban továbbra is kilenc ország rendelkezik atomfegyverrel, és további 30 képes annak kifejlesztésére rövid idő alatt. Az atomfegyverek fejlesztése nem állt meg, napjainkban is folyik. Franciaország és Nagy-Britannia közösen fejlesztik az atomfegyvereiket,¹⁵ Oroszország pedig a hordozóeszközeit modernizálja. Önmagában az atomfegyver létezése egy olyan fenyegetés, amely hatással van a háborút irányító politikára. A nukleáris arzenállal rendelkező országok többsége elfogadja, hogy az atomfegyver bevetése a globális létet kockáztatná; e tény a nagy kiterjedésű hagyományos fegyverekkel vívott háborúk kitörését is minimálisra redukálja, hiszen egy ilyen háborúban a vesztes fél biztosan bevetné. Ebből adódóan korunk háborúiban, még ha azok nagy földrajzi kiterjedésűek is, nem található meg az egybefüggő frontvonal, a hadszíntér struktúrája átalakult a modern háborúhoz képest, a fegyveres küzdelem különböző gócpontokra fókuszál. A jellemzően aszimmetrikus képességű erők összecsapásában *megváltozik a hagyományos hadszíntér*.

¹⁵ Franco-British Defence Co-operation, 8 November 2010, 12., 3.2 pont: Nuclear Treaty. www.parliament.uk/briefing-papers/SN05750.pdf (Letöltés időpontja: 2014. 04. 18.)

A következő konfliktus, ami figyelmet érdemel, a grúz–orosz ötnapos háború. A politikai és gazdasági pánszlávizmus¹⁶ keretében ez a beavatkozás 2008-ban már az orosz hatalom erőpróbájának számított, amelynek tapasztalatai alapján elkezdődött az orosz haderő átalakítása. Beindult a fegyverrendszerek modernizációja, átalakult a vezetési struktúra, lerövidült a parancsnoki láncolat, új felelősségi körzeteket alakítottak ki, felgyorsult a haderő reagálóképessége, nagyszabású gyakorlatokat hajtottak/hajtanak végre. Számos olyan fejlesztés valósult meg, amit a NATO-tagországok csak fontolgatnak. A NATO által 2012-ben létrehozott stratégiai műveleti központ¹⁷ mintájára Moszkvában megépítenek egy hasonló vagy korszerűbb hadászati vezetési pontot. Oroszország részletesen elemzi a háborúk megvívásának módszertani változásait, és gyorsan adaptálja a saját haderejében. Rendre az orosz atomtűőerő képessége figyelmezteti a világot, melyet folyamatosan fejleszt. Láthatóan olyan időpontokra időzíti a fegyveres beavatkozásait, amikor a nyugati világ ereje kifulladt (ukrán válság, részvétel a szíriai háborúban).

Az arab tavasz országaiban nemcsak a belső társadalmi, gazdasági és demográfiai feszültség vezetett a válságsorozathoz, hanem a külső érdekviszonyok változása is befolyásolta az eseményeket. Ez leginkább *Szíriában* nyilvánul meg, de a többi országban is jellemző. A folyamatokat az is erősítette, hogy a muszlim (muzulmán) vallási szélsőség is teret nyert a polgárháború sújtotta országokban. Az al-Kaida terrorszervezet afganisztáni és pakisztáni bázisairól eljutott azokba az országokba, ahová a korábbi rezsimek megakadályozták bejutását. Megbomlottak azok az állami „diktatórikus” rendszerek, amelyek a viszonylagos nyugalmat és kiszámíthatóságot garantálták. Tunézia, Egyiptom, Líbia, Mali, Szíria válságai esetében számos hasonlóságot lehet felfedezni. A kiindulópont és a végeredmény azonos,¹⁸ függetlenül attól, hogy az események eltérő fordulatokat vettek mindegyik országban. Jelenleg ezek az országok instabil államok.¹⁹

Az ISIS létrejötté az arab tavasz válságsorozat következménye. Az ISIS-re nehezedő nemzetközi nyomás nemcsak gyengíti a terrorszervezetet, hanem erősíti is, mert gazdasági lehetőségei miatt számos országban van jelen, és több helyütt beolvasztja az al-Kaidát.²⁰

A világ szénhidrogén-tartalékának lelőhelyei, valamint a világ kereskedelmi forgalmának a 90%-át áteresztő tengeri útvonalak és átjárók – Gibraltár, Szuezi, Áden, Hormuz – bolygónk leginkább instabil térségei – nem vélelően. Az érdekek és a politikai célok, mint láthatjuk, nem változtak, az energiaforrásokhoz való hozzáférés és a kereskedelmi útvonalakon a szabad mozgás biztosítása egyaránt fontos nemzetközi feladat. További érdekesség, hogy a posztmodern háborúk is erre a térségre koncentrálnak.

¹⁶ Takács Dávid: Küzdelem nélkül nincs győzelem. Méltányosság Politikai Elemző Központ. <http://meltanyossag.hu/content/files/K%C3%BCzdelem%20n%C3%A9lk%C3%BCl%20nincs%20gy%C5%91zelem.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 01. 04.)

¹⁷ Takács Attila: Új (információs) felhő a NATO „csúcán”. Seregszemle, 2014/2., 121.

¹⁸ Az aktuális kormányzatok nem voltak képesek önállóan kezelni a belső társadalmi feszültségeket, és az események csúcspontja után nem sikerült egyik országban sem (ez alól talán Tunézia kivétel) a konszolidáció útjára lépni. A régi kormányzatokkal szemben nem alakult ki olyan ellenzéki politikai egység, amely képes lenne a normál működés irányába vezetni az adott országot.

¹⁹ J. Eli Margolis: Estimating State Instability. <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol.-56-no.-1/pdfs-vol-56.-no.-1/Estimating%20State%20Instability%20-Extracts-Mar12-20Apr12.pdf> (Letöltés időpontja: 2014. 11. 02.)

²⁰ Galgóczi István: Az Iszlám állam születése. Seregszemle, 2005/1.; Luna Shamieh – Szenes Zoltán: The Rise of Islamic State of Iraq and Syria (ISIS). AARMS, Volume 14, Issue 4/2015; Takács Imre: Az Iszlám Állam terrorszervezet kialakulása, működése és jövőbeni lehetőségei. Honvédségi Szemle, 2015/3., 35.

Az orosz expanziós politika első lépése a Krim félsziget anektálása volt. Mivel a nyugati világ nem reagált határozottan, Oroszország továbblépett Kelet-Ukrajna instabilizálásával. Ez a beavatkozás egy előre eltervezett, kiválóan időzített hibrid háború volt, amely magán viseli a posztmodern háborúk minden jellemzőjét, lemásolva a Líbia elleni NATO-művelet forgatókönyvét.

A szíriai válság, amely egy belső polgárháborúnak indult 2011 márciusában az arab tavasz egy újabb állomásaként, mára már a világ legösszetettebb válságának epicentrumává vált, a NATO közvetlen (török) határánál. Az orosz flotta hadihajói már a kezdetekben felvonultak, egyértelművé téve az érdekviszonyokat, tovább növelve az eskaláció kockázatát. A nemzetközi közösség zavartan állt az események fordulata láttán, nem volt politikai akarat a konfliktus megszüntetésére. A határozott katonai lépéshez szükséges források „nyugaton” kiapadtak, és a szíriai belső konfliktus még összetettebb külső (nemzetközi) érdekütközést hozott a felszínre. A nemzetközi patthelyzet, amely Szíria körül kialakult, teret engedett egy új típusú hadviselő fél létrejöttének, amely eltörölte a katonai erő alkalmazásának állami monopóliumát.

A szíriai komplex válság az alábbi feladatok megoldását igényelné: a polgárháború befejezése, egy belső konszolidáció megkezdése, reagálás az orosz nagyhatalmi státus viszszerzésére irányuló törekvésre; az ISIS legyőzése; a kurd autonómiatörekvések rendezése, további eskaláció megakadályozása, a humanitárius segítségnyújtás hatékonyabbá tétele, valamint az Európába irányuló menekülthullám megállítás.

A felsorolt háborúk közös jellemzője, hogy az adott térségben instabilitást idéztek elő, a beavatkozás eredményeképpen elhúzódó jellegű válság alakult ki, ami a migrációs hatásokat erősíti. A továbbiakban vizsgáljuk meg, hogy ezekben a konfliktusokban milyen tendenciák figyelhetők meg.

Mi változott meg a korábbiakhoz képest?

A háború a társadalmi lét egyik meghatározó aspektusa. A társadalom növekvő mértékben részese a háborúnak. Az első világháború során a lakosság 30%-a esett áldozatul, a második világhégés már a társadalom 60%-át érintette, napjaink háborúi és konfliktusai a lakosság 80%-ára vannak hatással. A jelenkori háborúk a média révén közvetlenül a társadalmak akaratára gyakorolnak hatást. Az információs technológia megváltoztatja a közösségek viselkedését. Az Y- és Z-generációknak már a gondolkodásmódja is más, mint a megelőző korosztályoké. A vallási-kulturális elkülönülés egy országon belül párhuzamos társadalmak kialakulását eredményezi (a gettókba már számos helyen a rendőrök sem mernek bemenni), ami áttérjed a virtuális térre is, kialakulhatnak (párhuzamos) virtuális társadalmi közösségek. Az arab tavasz országaiban a hatalom bukásában közrejátszottak a kibertérben tükröződő társadalmi folyamatok is. A globális népességnövekedés egyre gyorsuló ütemet mutat: 2050-re az előrejelzések szerint már 9,6 milliárd ember fog élni a Földön,²¹ ami jelentős mértékben meghaladhatja az eltartóképességet. A növekvő népesség élelmiszer- és energiaigényének kiszolgálása már most gondot okoz, és érezhetően hozzájárul a konfliktusok kialakulásához. A környezeti hatásokkal együtt a népvándorlások elindulása prognosztizálható. Az egyre inkább városiasodó népesség (ma a világ 50%-a városlakó) a hadviselés célpontjává válik, hiszen a médián és a kibertéren

²¹ A Global Population Forecast című cikk szerint. <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2015/08/daily-chart-growth-areas> (Letöltés időpontja: 2016. 02. 25.)

(internet) keresztül egyszerre, nagy tömegben elérhetővé vált. A gyorsan kialakuló összecsapások során a válságövezetben marad a polgári lakosság egy része, létrehozva a hadviselés egy újabb szegmensét, a „*Human terrain*”-t, amelyben a fő cél a társadalom tudatának befolyásolása, de az áldozatok akár hadviselővé is válhatnak. (Az amerikai hadseregben alkalmazott Human Terrain System program része a stratégiai és gondolkodásbeli változásnak, amelynek célja, hogy újradefiniálja a hadviselést, és a helyi közösségekkel való intelligens együttműködéssel próbálja kiszűrni és felszámolni a kormányellenes erőket Irakban és Afganisztánban. A HTS keretében antropológusokat rendelnek a katonák mellé, akik segítenek megérteni a speciális helyi viszonyokat, gondolkodásmódot és kommunikációt.²²)

A gazdasági egyenlőtlenségek tovább növekednek, ugyanakkor a nyugati (euroatlanti) hegemonia szerepét az *eurázsiai kontinens* veheti át, Kína, India és Oroszország hármasa válhat a jövő főszereplőjévé. A Sanghaji Együttműködési Szervezet példája mutatja, hogy a biztonságpolitikai integráció folyamatosan bővül gazdasági és katonai területekkel. A közeljövőben több olyan ország is taggá válhat, amely megfigyelőként (India és Pakisztán) már most is jelen van.

A hidegháborút követő globális és regionális katonai erőegyensúly-megbomlás determinálta a versenyhelyzet kialakulását. „Hideg béke”,²³ avagy kimondatlan háború zajlik a világban? A hidegháború után megindult nemzetközi kapcsolatrendeződés megtorpant, mert sem az USA-nak, sem a feltörekvő nagyhatalmaknak nem érdeke Európa megerősödése. Egy egységes Európa globális tényező lehetne, ha Oroszország Nyugat-barát politikát folytatna. A Csendes-óceáni térség feletti kontroll megszerzése miatt az USA kontra Kína érdekkellentét nehezen feloldható, így nem alkothat ellenpólust az EU–orosz szimbiózissal szemben. Mivel az USA hátráltatja az EU megerősödését, ugyanakkor katonai függőséget is teremt, így kimondhatjuk: Oroszország számára csak Kína marad mint stratégiai partner, amellyel ellenpólust alkothat az USA–EU (NATO)-szövetséggel szemben.

A technológiai fejlesztés felgyorsulásával nem mindenki tud lépést tartani, ami a fegyverrendszerek több generációjának az együttes jelenlétét eredményezi a konfliktusokban. Ezek kombinációja a hibrid hadviselést és az aszimmetria állandósulását jelenti. Az infokommunikáció felerősödése átalakítja az egyént és a társadalmat, de a kritikus infrastruktúra működésének alapjává is vált. A csúcstechnológia már mindenki számára elérhető. A kibertér létrehozása egy új hadszíntér dimenzióját nyitotta meg, melynek során a katonai vezetési rendszerek átalakulnak, felgyorsulnak. Ma már alapkövetelmény a valós idejű helyzetkép biztosítása a döntéshozók számára.

Az új évszázadban felértékelődik a média szerepe, az egyszerű katonából „stratégiai tizedes”²⁴ lesz. A változások azonban nem csak a hadviselés pozitív jelenségeire (a döntések egyre inkább alacsonyabb szinten születnek meg a posztmodern hadviselésben) hívják fel a figyelmet, azonnal megjelennek a negatívumok is a médiában. Amennyiben a tv-stábok kamerái előtt a sok ezer katona egyike hibát követ el harc közben, az közvetlen hatást gyakorolhat a társadalomra, adott helyzetben még stratégiai problémát is generálhat. Bármilyen, ami a világot hírértékkel bír, arról néhány perc múlva mindenki értesülhet.

²² Bölcseszék húzzák ki az USA háborúinak méregfogait. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20080707-human-terrain-system.html> (Letöltés időpontja: 2016. 02. 25.)

²³ Julian-Lindley French: NATO-Russia and the New Cold Peace. <http://lindleyfrench.blogspot.hu/2014/03/nato-russia-and-new-cold-peace.html> (Letöltés időpontja: 2014. 11. 02.)

²⁴ Charles C. Krulak: The Strategic Corporal: Leadership in the Three Block War. Marina Magazin, January 1999. http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/usmc/strategic_corporal.htm (Letöltés időpontja: 2016. 01. 31.)

A „digitális katona”²⁵ haderőfejlesztési koncepciót egyre inkább felváltja a robottechnológia elterjedése. A robotok alkalmazásával át lehet lépni a társadalmi tőrésáttárt a veszteségek tekintetében, nincs temetés, nincsenek hadirokkantak, amivel szembesül a társadalom. Lehetővé teszi a korlátozott célú háború kiszélesítését korlátlan célú háborúvá. Elkerülhetetlenné vált az űrkutatás katonai célú felhasználása: a kommunikáció, a navigáció, a fegyverrendszerek irányítása a műholdakon keresztül történik. A hadviselésre felhasználható tér korlátlanul bővíthető a világűrben. A precíziós fegyverek egyre nagyobb volumenű alkalmazása csökkenti a járulékos veszteségeket, nagy távolságból lehet csapást mérni a céllistán szereplő objektumokra. A hadszíntéren tartandó szárazföldi haderőnem aránya tovább csökkenthető, a hadszíntér „kiüresedése” tovább folytatódik.

A nem állami szereplők mint hadviselők megjelenése a háborúban egy teljesen új jelenség. Egyre több magánhadsereg, fegyveres magánvállalat (*private military company*), terrorista szervezet van jelen a hadszíntereken. Ezek egy része felhasználható a háborúban, főként olyan esetekben, amikor a politikai korlátokon kell túllépni. Az ukrán válság kezelésében is felvetődött fegyveres magánvállalat bevonása a rendezésbe. A globális nagyvállalatok, pl. olajtársaságok nagyon komoly fegyveres (katonai) képességgel rendelkeznek, amit elsősorban a saját infrastruktúra védelme céljából hoznak létre. A hosszan elhúzódó válságok kezelésében megnövekedhet a nem állami hadviselő fél jelenléte és szerepe.

Mi jellemzi a haderők alkalmazását?

Az eltérő színvonalú technológiák egyszerre vannak jelen a haderőkben, így azok harcászati alkalmazása és kombinációja új harcjeljárások és fogalmak sokaságának a megjelenését eredményezték.

A technológiai fejlődés egyre inkább az élőerő kiváltását célozza meg. A szenzorok tömeges alkalmazása lehetővé teszi a valós idejű *globális felderítés* létrehozását.

Az infokommunikáció fejlődése *globális műveleti vezetésnek* biztosít új technikai eszközöket, amely azt eredményezi, hogy a vezetési pontoknak már nem szükséges a hadszíntéren belül elhelyezkedni.

Az információs hadviselés nem számít újdonságnak, hiszen a háborúk történetében mindig jelen volt valamilyen módon az ellenség félrevezetésének szándéka, a változás egyedül az információs hadviselés dimenziójára vonatkozik. A virtuális tér megjelenése után az információs hadviselés fő színtere áthelyeződött *a fizikai térből a kibertérbe*. A posztmodern háborúk vezetése, a kommunikáció, a felderítés, a fegyverrendszerek irányítása is átlépett ebbe az új dimenzióba.

A precíziós fegyverek jól vizsgáztak a posztmodern háborúkban. A koszovói légi műveletben 400–500 főnyi civil áldozatot követeltek a légcsapások, Líbiában 50–100 fő civil sérülést²⁶ regisztráltak. A tendencia egyértelműen ennek a fegyvertípusnak az előtérbe kerülését és fejlesztését mutatja.

²⁵ A digitális katona a katonai felszerelés és kommunikáció integrációját jelenti az egyes harcos szintjén.

²⁶ An Interim RUSI Campaign Report, September 2011, 5. <https://www.rusi.org/news/ref:N4E7B610E8D672/#.VHTbGd5v9Sk> (Letöltés időpontja: 2014. 11. 25.)

A technológiai fejlődés lehetővé teszi a nagy távolságból mért csapásokat, a felderítést és a műveleti vezetést, a hadszíntér „kiüresedését”.²⁷ A hadműveleti tempó felgyorsult, Irakban a támadási ütem elérte a napi 200 kilométert. Ilyen viszonyok között lehetetlen és szükségtelen berendezni és fenntartani a klasszikus hadszíntéri struktúrát. Ráadásul a posztmodern háborúban általában nem kerül sor azonos képességű hadviselő felek közötti nagyméretű hagyományos fegyveres konfliktusra, amely igényelhetné a modern háborúk hadszíntér-előkészítését és -berendezését.

A kiüresedett hadszíntér és a komplex műveleti környezet az összhaderőnemi harcászati kötelek alkalmazását követeli meg. A gócjellegű harcászati küzdelem nem igényli nagyméretű kötelek alkalmazását. Ugyanakkor bővül a *különleges műveleti erők* feladatrendszere: kiterjed a helyi kapcsolatépítésre, az ellenállók kiképzésére, bármilyen típusú evakuáció végrehajtására, légcsapás irányítására, fegyverzetátadásra, a kritikus infrastruktúra védelmére, a helyi ellenállás megszervezésére és támogatására. *A különleges műveleti képesség a posztmodern háborúk fő fegyverévé vált.*

A légi és haditengerészeti műveletek sikeresek voltak, de ez nem jelenti azt, hogy egy háborút meg lehet nyerni a szárazföldi csapatok nélkül. Líbia példája kivétel ez alól, hiszen ez esetben egy befejezetlen háborúról van szó.

A globális erők képességei között is jelentős eltérés tapasztalható, a NATO és az orosz erők aszimmetriája figyelhető meg. A NATO légi és haditengerészeti képessége globális viszonylatban meghatározó, azonban a szárazföldi képessége nehezen mozgósítható. Az Orosz Föderáció szárazföldi hadereje jól kiképzett, gyorsan mozgósítható, modernizált és nagy tömegben bevethető. A technológiai fejlettségben nincs jelentős különbség a NATO és az Orosz Föderáció hadereje között.

A „stratégiai tizedes” jelenség,²⁸ a kiüresedett hadszíntér, valamint a gócjellegű küzdelem *felértékelte a harcászati szintű vezetést.* A nagyobb műveleti tempó megköveteli a vezetési szintek közötti információáramlás felgyorsítását. Ehhez a valós idejű harcászati helyzetkép megosztására van szükség az összes vezetési szinten. A háború komplexitása a stratégiai szinten csúcsosodik ki, ezért a katonai törzsek munkájába időszakosan civil szakértőket is be kell vonni.

Összegezve tehát elmondható, hogy megváltozott a háború karakterisztikája. Az új technológiai vívmányokat a hadviselés szolgálatába állították. *Az információs műveleteket kombinálták a különleges műveletekkel, amelyeket hagyományos haderőnemi komponenssel (légierő, szárazföld, haditengerészet) támogattak.* A megváltozott tartalmú összhaderőnemi műveleteket nem katonai jellegű (gazdasági, média-, propaganda- stb.) erők és eszközök alkalmazása segítette. A háború megvívásának ilyen új módszerét figyelhettük meg Líbiában és Ukrajna keleti részén. Meglátásom szerint a posztmodern hadviselés egyre inkább Liddel Hart „Indirect Approach” koncepciójára hasonlít, melynek során addig gyengítik az ellenfelet, amíg az katonailag már képtelen ellenállni.

²⁷ Deák János (2013), 25.

²⁸ Napjaink konfliktusaiban, különösen a gerilla-hadviselés során a korábbiaknál nagyobb szerep jut a kis alegységeknek. Az események helyszínén, civilek között intézkedő – gyakran alacsony rendfokozatú – állomány (a „stratégiai tizedes” – strategic corporal) magatartása és helyes vagy helytelen döntése meghatározó hatással van az eseményekre.

A HADVISELÉS ÚJ MÓDSZERE

A posztmodern háborúk vizsgálatakor azt gondolhatnánk, hogy egy új korszak új elveket is létrehoz, amelyek csak a mi viszonyaink között valósulhatnak meg. Azonban visszatekintve megállapíthatjuk, hogy bizony a történelmi múltunkban számos újnak hitt elv leírása megtalálható. Az indiai Kautilja²⁹ – az indiai király, Csandragupta tanácsadója, a szubkontinens hindu birodalmának egyesítője – időszámításunk előtt 300 évvel már három különböző típusú háborús módszertant fogalmaz meg: *a nyílt fegyveres összecsapást, az álcázott háborút és a titkos háborút*. Ez utóbbi kettő leírása, a technológiai különbségtől eltekintve, megegyezik a hibrid hadviselés eljárásával. Tehát az ipari fejlődés elsősorban a módszertani jellemzők változására gyakorol hatást, és nem az elvekre.

A posztmodern háborúk időszakát a nagyfokú politikai megosztottság jellemzi. Átalakultak a gazdasági erőviszonyok, felborult a katonai erőegyensúly, a globális problémák egyre növekvő mértékben kihatnak az egyes régiókra. A társadalmi lét minden szegmensében érzékelhető a gyorsulási folyamat, a növekvő bizonytalanság, amely felértékelte a biztonság legszélesebben értelmezett fogalmát, ezen belül a katonai biztonságot is.

A katonai erőviszonyok átalakulása hozzájárult új erőcentrumok kialakulásához, és a jövőben újabbak is létrejöhetnek. Az USA a csendes-óceáni térségre koncentrál, főleg a kínai gazdasági expanzió miatt. Figyelemre méltó, hogy India és Kína is modernizálja hadiflottáját, amely a tengeri kereskedelmi útvonalak tekintetében *erőkivetítési képességet* biztosít számukra.

Az európai NATO-szövetségesek elfáradtak az elmúlt 25 év válságkezeléseiben, a védelmi költségvetések visszavágása miatt nem tudták a tervezett ütemben folytatni haderőik modernizációját. Az európai megosztottságot tovább fokozza a brit–francia elkülönülés a katonai együttműködés és képességfejlesztés területén; e két tagország elsősorban Afrika-ra koncentrál. Az EU politikai intézményeiben erős a francia hatás, gazdaságilag viszont Németország dominál. A közép- és kelet-európai térség egyes országai „csalódtak” az EU intézményeiben és inkább az USA-szövetségesi vonalat erősítették, valamint a regionális kooperáció került előtérbe. Nehezen lehet prognosztizálni, hogy mikor lesz európai egység és ezáltal európai globális hatalmi pozíció.

Az orosz expanziós politika felismerte a világban zajló folyamatokat, és hozzákezdett globális hatalmi pozícióinak építéséhez. Gazdaságilag és politikailag jelen van valamennyi európai országban, a társadalmi és politikai megosztottságot igyekszik növelni a jól megtervezett információs műveleteivel.

Változások hadászati szinten

A modern korban előtérbe került az országok önvédelmi képességének a növelése, amely a világhatalmi átrendeződés és a sorozatosan bekövetkező válságok (pl. migráció) hatásának a következménye. A nemzetállamok felismerték a regionálisan és globálisan összekapcsolt kritikus infrastruktúra egymástól való függőségét, az ebből adódó sérülékenységet. Az európai légi irányítás napi 30 000 légi járatot kontrollál; e hatalmas forgalomnak jelentős

²⁹ Roger Boesche: Kautilya's Arthashastra on War and Diplomacy in Ancient India. The Journal of Military History, Volume 67, Number 1, January 2003, 9–37. Az Arthasásztra (Stratégia) című fő művének hat fejezetében összefoglalja a politikai realizmus lényegét. A diplomáciát és a külpolitikát a háború kiterjesztésének tekinti. Gyakran az ázsiai Clausewitzként említik; Csánakja néven is ismert.

gazdasági kihatása van. A navigációs rendszer szintén globális hatással van az állami szereplőkre, az ipari szektorra, a kritikus infrastruktúrára és a lakosságra. Ezen túl biztonsági kockázatot is hordoz, hiszen a katonai alkalmazások alapját is biztosítja. Ahogy De Gaulle tábornok megfogalmazta: *katonai függetlenség nélkül politikai függetlenség sem létezik.*³⁰ Az energiaellátó rendszerek szintén túlmutatnak az európai határokon, mivel jelenős befolyással bírnak a gazdaság és a lakosság energiaigényeire. Mindezek, és számos más tényező hatására, általánosan növekedtek a védelmi célú kiadások is.

A nem állami szereplők egyre nagyobb mértékű megjelenése a hadviselő felek között *megszüntette a jogszerű katonai erő (a legitim erőszak) alkalmazásának* állami monopóliumát, amelyet az 1648-as vesztfáliai békeegyezmény az állami szuverenitás garanciájaként deklarált. Erre a legjobb példa az ISIS elleni háború, de a jövőben „bárki” katonai képességre tehet szert a fegyverkereskedelem, illetve a fegyverek illegális proliferációja révén. A hadászati szintű fenyegetettség elemzése során a nem állami hadviselő szereplőkre sokkal nagyobb figyelmet kell fordítani, mint a múltban, mert akár az állami létet is fenyegethetik. A terrorizmust támogató országok a politikai céljaik elérésére is felhasználják ezeket a szervezeteket.

A posztmodern háborúk magas technológiai színvonala miatt tovább növekedtek a gazdasági terhek. Egy hadviselő fél már képtelen csak a saját erőforrásaira támaszkodva háborút indítani, szüksége van külső forrásokra. Ahogyan a brit Mary Kaldor fogalmazta az új háborúkat vizsgáló írásában: *a hadigazdaság decentralizálódott.*³¹ Az állami hadviselők esetében ez *a koalíciós műveletek preferálásában* nyilvánul meg. A kisebb országok pedig nem képesek egy felgyorsult ütemű háborúhoz szükséges nagy mennyiségű hadianyagot rövid időn belül rendelkezésre bocsátani. Izrael például a 2006-os Hezbollah elleni 34 napos háborújához az USA-ból légi úton szállította a speciális lőszerket és rakétákat. A nem állami hadviselők, mivel általában nem rendelkeznek saját infrastruktúrával, a globálisan és regionálisan kiépített hálózatukon keresztül toboroznak harcosokat, szereznek be fegyvereket és pénzügyi támogatást. A decentralizált hadigazdaság magában hordozza annak a kockázatát, hogy egy hadviselő fél a gazdasági erejét jelentősen meghaladó fegyveres konfliktust is felvállal. Ennek következménye, hogy *egy korlátozott célú háború könnyen regionális háborúvá eszkalálódhat.* Erre példaként Szíria esete szolgál, ahol az Aszad-rezsim 2011 márciusa óta vív háborút. A 22 milliós lakosságból a becslések szerint 13,5 millió fő külső és belső menekültként³² hagyta el lakóhelyét. Az Aszad-rezsim az ország tengerparti sávját képes az ellenőrzése alatt tartani, de az iráni és az orosz katonai és pénzügyi támogatás,³³ valamint közvetve a nyugati nemzetközi koalíció ISIS elleni beavatkozása miatt nem kényszerül a háború mint politikai eszköz feladására.

A komplex fegyverrendszerek irányítása miatt létrehozták a *hálózatközpontú hadviselést*, amely lehetővé teszi a nagy távolságú csapásmérést, az ellenség területének teljes mélységű

³⁰ Alfred R. Uhalt Jr.: De Gaulle: Enigma in the Western Alliance? Air University Review, March–April 1967. (<http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/aureview/1967/mar-apr/uhalt.html>) Az USA berepülő pilótája a magasabb törzstiszti tanfolyamon készítette tanulmányát az USA és az európai szövetségesek viszonyáról, amely megírására Franciaország NATO-ból való kilépése inspirálta.

³¹ Mary Kaldor: In Defence of New Wars. Stability. International Journal of Security and Development. Volume 2, Issue 1. 07 March 2013. <http://www.stabilityjournal.org/articles/10.5334/sta.at/>

³² European Commission, Humanitarian Aid and Civil Protection adatai szerint. http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/syria_en.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 02. 05.)

³³ M. Stott – S. Nakhoul: Syria expects more financial aid from Russia, Iran. Reuters, 24 April 2013. <http://www.reuters.com/article/2013/04/24/us-syria-crisis-economy-idUSBRE93N0QA20130424> (Letöltés időpontja: 2016. 02. 05.)

pusztítását, ami a végrehajtókban olyan érzetet kelthet, mintha csak egy videójátékot kezelnének. Ez a katonák morális gátjára negatív hatást gyakorol, mivel nem szembesülnek közvetlenül a pusztítás eredményével. A járulékos veszteségek elkerülésének követelménye miatt, továbbá a precíziós fegyverek révén kialakult *a hadviselés hatásalapú megközelítése*. A kritikus célpontok megsemmisítésével meg lehet törni az ellenség akaratát.

Mivel a társadalmi lét minden területét áthatja a virtuális tér használata, adott a lehetőség kiterjeszteni a háborút a kibertérre is. A kommunikációs rendszerek támadása, túlterhelése, az adatszerzés közismert fogalmak. Egyes országok pénzügyi rendszereinek a támadásával több napra kiesik a pénzforgalom, így komoly károkat lehet okozni harci kontaktus nélkül is.

Már mindennapos eseménynek számít *a társadalmi tudat információs műveletekkel való befolyásolása*. Az ukrán válság előkészítéséhez Oroszország igyekezett megszólítani az európai országok különböző társadalmi csoportjait, és a saját politikája mellé állítani őket. A francia választási kampány első körében az orosz támogatottsággal bíró, szélsőjobboldali Marine Le Pen pártja olyan előnyre tett szert, hogy a második körben csak az összes többi párt összefogásával tudták megakadályozni a szélsőjobb hatalomra jutását. Ebből a példából is látható, hogy az aktuálpolitika (migrációellenesség) manipulációjával a társadalom tudatát könnyen kedvezőtlen irányba lehet befolyásolni.

A társadalom nehezen fogadja el a háborús áldozatokat, így a politika a minimális emberi veszteségekre törekszik. Ezt kihasználva a nem állami hadviselési szereplők előszeretettel készítenek olyan videókat, amelyekkel szándékosan átlépi a társadalmi tűrőhatárt. Ebbe a kategóriába sorolható a nyilvános lefejezés, a tömeges kivégzés, vagy éppen a gyermekkatonák és civil áldozatok bemutatása. Ezzel az a cél, hogy érzelmeket keltsenek, a dühöt, az indulatokat felkorbácsolják és az aktuális kormányzat ellen fordítsák, a katonai beavatkozás társadalmi támogatottságát csökkentsék vagy megosszák.

A háború társadalmi elfogadottsága és fenntartása (gazdasági és személyi áldozatváltás) nélkül egyetlen kormányzat sem vívhat tartósan fegyveres konfliktust. Mivel ma már a társadalmi közhangulatot könnyen és gyorsan meg lehet változtatni, így előtérbe került a hadjáratok felgyorsítása és lerövidítése. A gyors beavatkozás eredménye általában egy elhúzódó válság kialakulása, amiből a fegyverkereskedelem húzhat hasznot.

Jelenkorunk egyik legnagyobb konfliktusforrása, a hagyományos gazdasági érdekek mellett, a vallási és identitásbeli elkülönülés tendenciája. Ez többnyire polgárháborúként indul, majd eszkalálódik, de minden esetben valamilyen külső támogatással valósul meg. Koszovó, Abházia, Dél-Oszétia, Kurdisztán, Szíria és még más példákat is lehetne említeni az *identitásháborúra*,³⁴ amely szintén összefüggésbe hozható a társadalmi tudat befolyásolásával, annak szétzilálásával vagy éppen összehangolásával.

A nemzeti érdek gyakran felülírhatja a szövetségi érdeket. Bár egy hadjárat nemzetközi elfogadottsága lényeges szempont a döntés meghozatalakor, de láthattuk a második iraki háborúban, hogy az USA nem rendelkezett ENSZ-felhatalmazással, és a vegyi fegyverek meglétét „igazoló” bizonyítékok is alaptalannak bizonyultak. A Líbia elleni beavatkozás lehetőségét Franciaország – a NATO akaratával szemben – magához ragadta, és csak nemzetközi nyomásgyakorlás után volt hajlandó átengedni a műveleti vezetést a szövetségnek. A politikai szándékot nagyban befolyásolja, hogy egy országnak mire van (katonai) lehetősége és képessége.

³⁴ Michael Lind: The Age of Identity Wars. <http://thesmartset.com/the-age-of-identity-wars/> (Letöltés időpontja: 2016. 01. 06.)

A tömegpusztító fegyverek nem tűntek el a fegyverraktárakból, az atomfegyver birtoklása globális és regionális elretentő erővel bír. Jelenleg mintegy 22 300 darab³⁵ atomeszköz van a nukleáris fegyverrel rendelkező nyolc országban. Ezen eszközök modernizálása arra enged következtetni, hogy a jövőben is fennmarad ez a típusú fenyegetés.

A hagyományos haderőnemek és az új képességek kombinációja okozhat még meglepetéseket. A kibertér összekapcsolása a fizikai térrel (szárazföld, légtér, tengerek, űr) teljesen új kontextusba helyezte a háború megvívását. A jelenlegi fejlődési ütem mellett hamarosan a kozmikus térre is kiterjedhet a hadviselés. Ma még ez erősen utópisztikusnak tűnik, de azt sem gondolta volna senki, hogy Líbiában három nap alatt meg tudják szervezni a forradalmat a Facebook alkalmazásával. Amikor az űrkutatás a megfelelő stádiumba jut, és katonai csapásmérésre alkalmas eszközöket képes produkálni, akkor a különleges műveleti katona a lézertükrével a műholdról érkező lézernyalábot fogja a kiválasztott célpontra irányítani. A háború kiterjeszthetősége a kozmikus térre növeli az atomfegyverek bevetésének kockázatát.

Hadműveleti szintű sajátosságok

Az egyes hadműveletekben és válságkezelési műveletekben előtérbe került a *koalíciós partnerekkel végrehajtott beavatkozás*, több esetben nemzetközi legitimáció nélkül. A műveleti részvételbe minél több nemzet bevonása azért szükséges, hogy könnyebben elfogadtassák a beavatkozást, megosszák a gazdasági terheket, csökkentsék a veszteségeket az egyes nemzetek szintjén. A *politikai irányítás* jelenléte ezen a szinten is állandósult, például a céllisták jóváhagyásakor elsődleges beleszólással bírnak. Felügyelik a politikai korlátok betartását, és előkészítik a konszolidációs szakaszt. Egyre gyakrabban fordul elő, hogy a *műveletért felelős parancsnokság a hadszíntéren kívül marad*. Bármekkora is legyen egy hadszíntéri parancsnokság, csak harcászati szintű kompetenciákkal rendelkezik.

A *helyi erők integrálásával* csökkenteni lehet a veszteségeket, és jobban el lehet fogadtatni a helyi társadalommal az idegen katonai jelenlétet. Ennek a vezetési szintnek a hatáskörébe tartozik a helyi politikai, vallási vezetőkkel való kapcsolattartás. A „Key Leader Engagement”³⁶ azt a célt szolgálja, hogy lehetőséget teremtsen a meghatározó vezetők bevonására az együttműködésbe, valamint elősegítse a helyi államigazgatás megszervezését.

A *pusztítási technológia fejlesztése*, a hadfelszerelés folyamatos modernizációjának igénye elsősorban ezen a vezetési szinten jelenik meg. A megoldandó harcászati helyzetek innovatív gondolkodásmódot követelnek, a szükséges felszerelés biztosítása pedig a hadműveleti szintű parancsnokság felelőssége.

A hadviselés új módszere harcászati szinten

A harcászati parancsnokság a hadszíntéren települ, de a jelentéseit valamennyi felettes parancsnokságnak megküldi, így *a harcászati szintű információk nemcsak hadműveleti, hanem stratégiai szinten is megjelennek*. Az információk feldolgozása az adott vezetési szint felelőssége, de bizonyos incidensek a média jelenléte miatt stratégiai jelentőséget is kaphat-

³⁵ Hans Kristensen: Status of World Nuclear Forces. <http://www.nucleardarkness.org/globalnucleararsenal/statusofworldnuclearforces/> (Letöltés időpontja: 2016. 01. 06.)

³⁶ A katonai vezetők bevonása (Key Leaders Engagement – KLE) a civil-katonai kapcsolatokba egy relatíve új koncepció a multinacionális műveletek vezetésében, amelynek célja a katonai feladatok végrehajtási feltételrendszerének javítása.

nak, adott esetben politikai választ igényelhetnek. Leggyakrabban szakasz-, századméretű harcsoportok alkalmazásra kerül sor. Többnyire zászlóalj szintű kötelékek települnek egy helyen, dandárszintű kötelék együttes alkalmazására ritkán és csak rövid ideig kerül sor.

A *média* nem csak a társadalom tájékoztatási igénye miatt szükséges. Az aszimmetrikus összecsapások során jellemzően folyamatos információs műveletre kerül sor, amellyel a szemben álló fél igyekszik a magasabb technológiai fölényrel rendelkező fél hitelességét aláásni, a helyi társadalom bizalmát lerombolni. Emlékezzünk, hogy Líbiában a Kadhafi-rezsim a NATO-légicsapások után „berendezte” a csapás helyszínét civil áldozatokkal. A harcászati parancsnokoknak minden műveletet fotókkal, videókkal dokumentálniuk kell; ezeket a saját információs kampányukban használhatják fel a hitelesség növelése érdekében. A nyelvi nehézségek miatt a kommunikációt nagyban elősegíti a megfelelő vizuális szemléltetőeszköz használata.

Az új struktúrájú hadszíntereken jellemző a *teljes mélységben, spontán kialakuló harc*. Afganisztánban azt a járművet, amelyik megállásra kényszerült, 30 percen belül támadás érte. A gócjellegű harcok – a földrajzi környezet adottságait kihasználva – folyamatosan változó helyszíneken következtek be. Ez a harcmodor leginkább a *lesállítás, a rajtaütés és a találkozóharc jellemzőit* viseli magán. Ebből adódóan az *elsődleges harcászati cél a mozgásszabadság fenntartása*. Előtérbe került a *közvetlen légi támogatás alkalmazása* a kisméretű kötelékek manőverei során is, valamint felértékelődött a szállító- és harci helikopterek alkalmazása. Szembeötlő a *drónok és szenzorok elterjedése*, amelyeket legtöbbször felderítésre, csapásmérésre és a légi erő költségeiből származó eszközök kiváltására alkalmaznak.

A *helyi erők integrálásakor* a nemzeti sajátosságok megváltoztatják a harcmodort, gyakran *teljesen eltérő hadviselési kultúra* jelenik meg egy vegyes harci köteléken belül. A helyi erők integrációjának az a kockázata, hogy az ellenségnek lehetősége van a saját harcosait bejuttatni a táborokba, és ennek következtében megnövekszik az ún. belső támadásból („green on blue attack”) adódó veszteség. A helyi társadalmi, kulturális, vallási szokások ismerete nélkülözhetetlen, ezek tudatos tiszteletben tartása a túlélés alapja, megkönnyíti a helyi vezetőkkel a kapcsolattartást, illetve hozzájárul a problémák megoldásához, az esetleges feszültségek csökkentéséhez. A *teljes hadszínterre kiterjedő harci fenyegetés* felértékeli a saját erők megóvását, a túlélés biztosítását. A fenyegetésből adódóan nemcsak a lövészkatonáknak kell megfelelő harci kompetenciákkal rendelkezniük, hanem a harctámogató és -kiszolgáló erőknek is. A híradó-, az egészségügyi, a logisztikai katona vagy éppen a tábori lelkész bármikor veszélyes harc helyzetbe kerülhet. Az állandó fenyegetés pszichikai nyomása hosszú időn keresztül nem viselhető el mentális károsodás nélkül.

A technológia fejlődésével párhuzamosan bővül a *harcászati eszközök arzenálja*; az új technika beszerzése, használatbavétele jogi és logisztikai problémákat vet fel. Az új eszközök nélkül azonban nem biztosítható a harcászati körülményekhez való alkalmazkodás, ami a veszteségnövekedés kockázatát rejti magában. Külön kihívást jelent a *jogszabályi megfelelés*, mert az aszimmetrikus ellenség általában jól ismeri a nemzetközi konvenciókat, és rendre kihasználja a katonák automatizmusát vagy morális gátjait.

A *harctevékenységek keveredése, váltakozása* akár egy harci napon belül is megfigyelhető. Számtalanszor előfordult, hogy egy humanitárius akció harci cselekménybe torkollott. Ez a jelenség főleg az intenzív harci műveleteket követő, konszolidációs időszakban figyelhető meg.

A fentiekben leírt kihívások megoldására *nyitott szemléletű, jól felkészült, széles körű felhatalmazással rendelkező parancsnokok szükségesek*, akik képesek a helyzet gyors felismerésére, magas szinten tartják a reagálóképességet, innovatív módon oldják meg a nehézségeket, és képesek gyorsan alkalmazkodni a helyi viszonyokhoz.

A harcászati szintű parancsnoknak ismernie kell:

- a hadszíntér politikai viszonyait;
- a jogi környezetet, a morális-etikai viszonyokat, a kulturális és a vallási szabályokat;
- a társadalom működésének sajátosságait és szemléletét. (Például az afgánok azt mondják, hogy nektek van órátok, nekünk van időnk. Ezzel azt kívánják a számunkra, idegen katonák tudtára adni, hogy tisztában vannak a katonai jelenlét finanszírozási korlátaival és harc nélkül is győzhetnek.);
- a helyi államigazgatás működési rendjét, ha van;
- a saját erők jelenlétének helyi társadalmi megítélését;
- a saját és a szemben álló hadviselő fél képességeit, gyengeségeit, alkalmazási elveit.

A harcászati környezet a *legdinamikusabban változó tényező*, ugyanazt a feladatot nem lehet kétszer ugyanúgy végrehajtani. A hitelességgel, a gyorsasággal, az erődemonstrációval és a technológiai fölényrel folyamatosan fenn kell tartani a kezdeményezést.

ÖSSZEGZÉS

A fentiek alapján megállapítható, hogy a háború jellegét és jellemzőit meghatározó tényezők,³⁷ a gazdasági teljesítőképesség, az alkalmazott fegyverrendszerek, a társadalmi fejlettség és államigazgatási berendezkedés, valamint a demográfiai összetevők is jelentős változásokon mentek keresztül az elmúlt 25-30 évben. Valamennyi tényező megváltozásából adódóan tényszerűen elfogadható, hogy a *posztmodern háborúk* politikai és katonai céljai nem módosultak, de a *jellemzői alapvetően megváltoztak* az előzőekhez képest, és tovább folytatódik az átalakulás.

Az *ideológiák háborúját* az új évezredben a kulturális, vallási *identitás* megőrzéséért és fennmaradásáért vívott *háború váltotta fel*. A szuperhatalmi erőegyensúly-viszonyok megváltozása hozta felszínre ezt a látens társadalmi feszültséget, amely formáját tekintve lehet belső polgárháború, vallási szélsőség térnyerése, terrorizmus vagy a regionális hatalmi befolyás megszerzéséért alkalmazott erőszak. Az alkalmazott technológia és a szemben álló erők aszimmetriája olyan mértékben kitágította a műveleti környezet határait,³⁸ hogy a fejlett országokban létrejött a globális felderítés, csapásmérés és műveleti vezetés, így ennek eredője csak a *globális hadszíntér*³⁹ lehet.

Az erőszak alkalmazása kiterjedt a kibertérre, és különböző formában új kombinációs lehetőségekre nyílik lehetőség a hagyományos haderő- és fegyvernemekkel. A posztmodern háború megvívása során a *fizikai és a virtuális tér* eseményei hatással vannak egymásra, összekapcsolódnak, a győzelemhez mindkettőben dominálni kell.

Az *erőszak alkalmazásának állami monopóliuma megszűnt*, a nem állami szereplők hadviselési képessége tehetnek szert, az ellenség beazonosítása nem egyértelmű.

³⁷ Szendy István: Hadelmélet és katonai műveletek. NKE, Budapest, 2014.

³⁸ V. D. Szokolovszkij marsall „Hadászat” című művében bemutatja az atomháború jellemzőit és annak stratégiáját. A hadszíntér fogalmáról így ír: „Eserint a haditevékenység övezetét nem a támadó jellegű tűzfegyverek hatótávolsága határozza meg, hiszen ez szinte korlátlan. Ezt az övezetet csakis a kontinens, illetve a tengeri térség határaitól, valamint a megsemmisítendő hadászati objektumok elhelyezkedési körletétől függően lehet körülhatárolni.” Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1964, 25.

³⁹ Uo. 294. A háború földrajzi jellemzőiről a 294. oldalon így fogalmaz Szokolovszkij: „A háború térbeli kiterjedésének fogalmát a jövőben lényegesen ki kell szélesíteni, mivel a haditevékenységek a világgűrre is áterjedhetnek.”

A háború erőforrásigénye megnövekedett, aminek következtében aszimmetrikus és hibrid jellemzőket visel magán a küzdelem. A globalizáció következtében a *hadigazdaság decentralizálódott*, ami hozzájárul a válságok elhúzódásához, valamint a saját képességeket jóval meghaladó hadviselés fenntartásához.

A hadszíntér átalakulása megszüntette a frontvonalakat, a harci fenyegetés a mögöttes területekre is kiterjed. A közvetlen harcérrintkezés során növekszik a tér a harcoló felek között. A harci műveletek gyors lefolyásúak, dinamikusan változó környezetben zajlanak. Az aszimmetrikus küzdelemben a *társadalom az elsődleges katonai célpont*.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- An Interim RUSI Campaign Report, September 2011, 5. <https://www.rusi.org/news/ref:N4E7B610E8D672/#VHTbGd5v9Sk>
- Bimbó József: *A jövő háborúiról*. Hadtudomány, 2005/3.
- Boesche, Roger: *Kautilya's Arthashastra on War and Diplomacy in Ancient India*. The Journal of Military History, Volume 67, Number 1, January 2003.
- Bognár Károly: *Néhány gondolat a „Napjaink és a jövő háborúja” című cikkhez*. Hadtudomány, 2005/3.
- Bölcsészek húzzák ki az USA háborúinak méregfogait. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20080707-human-terrain-system.html>
- Cronin, Audrey Kurth: *ISIS Is Not a Terrorist Group*. <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/isis-not-terrorist-group>
- Deák János: *A háború és a hadsereg a 21. században, különös tekintettel a Magyar Honvédség jövőképe*. Hadtudomány, 2013. E-szám. http://mhtt.eu/hadtudomany/2013/2013_elektronikus_2/2013_e_2_Deak_Janos.pdf
- Deák János: *Napjaink és a jövő háborúja*. Hadtudomány, 2005/1.
- Desilver, Drew: *World's Muslim population more widespread than you might think*. <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2013/06/07/worlds-muslim-population-more-widespread-than-you-might-think/>
- European Commission, Humanitarian Aid and Civil Protection. http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/syria_en.pdf
- Franco-British Defence Co-operation, 8 November 2010, 12., 3.2 pont: Nuclear Treaty. www.parliament.uk/briefing-papers/SN05750.pdf
- Frank, Alexander: *Complexity, Psychology and Modern War*. <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Detail/?id=195012>
- French, Julian-Lindley: *NATO-Russia and the New Cold Peace*. <http://lindleyfrench.blogspot.hu/2014/03/nato-russia-and-new-cold-peace.html>
- Galgóczi István: *Az Iszlám Állam megszületése*. Seregszemle, 2005/1.
- Global Population Forecast. <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2015/08/daily-chart-growth-areas>
- Hajma Lajos: *A háborúval kapcsolatos elméletek változásai*. Hadtudomány, 2005/2.
- Jobbágy Zoltán: *Clausewitz és a kaméleon színe*. Hadtudomány, 2015. E-szám. http://mhtt.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/1_JOBAGY_ZOLTAN.pdf
- Kajári Ferenc: *Hibrid háború Ukrajnában?* Honvédségi Szemle, 2015/5.
- Kaldor, Mary: *In Defence of New Wars. Stability*. International Journal of Security and Development. Volume 2, Issue 1. 07 March 2013. <http://www.stabilityjournal.org/articles/10.5334/sta.at/>

- Kristensen, Hans: *Status of World Nuclear Forces*. <http://www.nucleardarkness.org/globalnucleararsenal/statusofworldnuclearforces/>
- Krulak, Charles C.: *The Strategic Corporal: Leadership in the Three Block War*. Marina Magazin, January 1999. http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/usmc/strategic_corporal.htm
- Lind, Michael: *The Age of Identity Wars*. <http://thesmartset.com/the-age-of-identity-wars/>
- Margolis, J. Eli: *Estimating State Instability*. <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol.-56-no.-1/pdfs-vol-56.-no.-1/Estimating%20State%20Instability%20-Extracts-Mar12-20Apr12.pdf>
- Molnár István: *A jövő háborújáról és fegyveres konfliktusairól*. Új Honvédségi Szemle, 2005/9.
- Porkoláb Imre: *A hadviseléssel kapcsolatos elméletek és elvek változása napjaink konfliktusainak tükrében*. Honvédségi Szemle, 2014/6.
- Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint: *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.
- Shamieh, Luna – Szenes Zoltán: *The Rise of Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)*. AARMS, Volume 14, Issue 4/2015.
- Stott, Michael – Nakhoul, Samia: *Syria expects more financial aid from Russia, Iran*. Reuters, 24 April 2013. <http://www.reuters.com/article/2013/04/24/us-syria-crisis-economy-idUSBRE93N0QA20130424>
- Szendy István: *Hadelmélet és katonai műveletek*. NKE, Budapest, 2014.
- Szenes Zoltán: *Katonai kihívások a 21. század elején*. Hadtudomány, 2005/4.
- Szokolovszkij, V. D.: *Hadászat*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1964.
- Takács Attila: *Új (információs) felhő a NATO „csúcsán”*. Seregszemle, 2014/2.
- Takács Dávid: *Küzdelem nélkül nincs győzelem*. Méltányosság Politikai Elemző Központ. <http://meltanyosság.hu/content/files/K%C3%BCzdelem%20n%C3%A9lk%C3%BCl%20nincs%20gy%C5%91zelem.pdf>
- Takács Imre: *Az Iszlám Állam terrorszervezet kialakulása, működése és jövőbeni lehetőségei*. Honvédségi Szemle, 2015/3.
- Uhalt, Alfred R. Jr.: *De Gaulle: Enigma in the Western Alliance?* Air University Review, March–April 1967. <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/aureview/1967/mar-apr/uhalt.html>
- <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2015/08/daily-chart-growth-areas>
- http://www.economywatch.com/economic-statistics/economic-indicators/GDP_Share_of_World_Total_PPP/
- <http://lexicon.ft.com/Term?term=bric>
- http://www.prb.org/pdf15/2015-world-population-data-sheet_eng.pdf

Mező András alezredes:

AZ AMERIKAI STRATÉGIAALKOTÁS ELMÉLETI KÉRDÉSEI (2.)

ÖSSZEFOGLALÓ: A stratégiai tanulmányok amerikai kutatói rámutattak arra, hogy a katonai stratégia a nemzeti stratégia egy komponense. Az Amerikai Egyesült Államok nemzeti biztonsági stratégiája a teoretikusan létező „nagystratégiára” épül, melyet az elméleti kutatók az amerikai alkotmányban vélnek megtalálni. Az amerikai nemzet biztonságát szolgáló stratégiák rendszere az elmúlt évtizedek viharos nemzetközi politikai változásaihoz alkalmazkodott. Készítésük, publikálásuk és alkalmazásuk egyre szisztematikusabb, tudományosabb és átláthatóbb, ezért azok mindig világos üzenetet hordoznak szövetségeseik és ellenségeik számára.

KULCSSZAVAK: stratégia, nagystratégia, nemzeti biztonsági stratégia, nemzeti katonai stratégia, alkotmány, értékek

A NAGYSTRATÉGIA ÉS A NEMZETI BIZTONSÁG ÖSSZEFÜGGÉSEI

Miután bemutattam a nemzeti stratégia amerikai felfogását, vizsgáljuk meg azt, hogyan kapcsolódik és miben tér el az amerikai nemzeti stratégia az amerikai nagystratégiától, a nemzetbiztonságtól és a nemzetvédelemtől. A stratégia – függetlenül a tárgyától – „egy terv, mely megszabja egy komplex rendszer működésének az eredményeit”.¹ Általános jellemzője, hogy átfogó, azaz nem a kihívások egyes elemeivel foglalkozik, hanem arra hivatott, hogy egy egész kérdéskört dolgozzon fel. Fontos jellemzője, hogy kellően rugalmas legyen, vagyis ne legyen érzékeny a stratégiai környezet szinte bizonyosan bekövetkező és előre nem látott apróbb módosulására. Végül, de nem utolsósorban, legyen tartós, a kitűzött végeredmények megvalósulásáig ne kelljen módosítani.

A stratégia elé tett „nagy” jelző mindössze annyit módosít a képen, hogy a legmagasabb szintű stratégiaként minden más stratégia felett „uralkodik”. „A nagystratégia magában foglalja mindazokat a katonai, politikai és gazdasági eszközöket, melyekkel az államok végső céljait kívánják elérni a nemzetközi rendszerben”² – állítja Paul Kennedy.³ De nemcsak egyszerűen a részek összege a nagystratégia, hanem az a terv, melyből valamennyi része áttekinthető és értelmezhető, magában foglalja a manővereket, a műveleteket, a hadjáratokat és a többi mellérendelt (nem katonai) stratégiát is. Basil Henry Liddell Hart a *Stratégia* című könyvében azt írja, hogy a stratégia ugyanúgy alárendelt a nagystratégiához képest, ahogy a taktika is alárendelt a stratégiához képest. „A nagystratégia... szerepe ugyanis az, hogy

¹ Leon S. Fuerth: Grand Strategy. In: Forging an American Grand Strategy: Securing a path through a complex future. (Editor: Sheila R. Ronis.) US Army War College, Carlisle Barracks, 2013, 9.

² Paul Kennedy: Grand Strategies in War and Peace. Yale University Press, New Haven, 1992, 1–7.

³ Paul Kennedy angol történész, a Yale Egyetem professzora – a világhírűvé vált „Nagyhatalmak tündöklése és bukása” című, nagyszabású összefoglaló műve a 16. század közepétől 2000-ig követi nyomon az erőviszonyok változásait az egyes országokon belül és a nemzetközi kapcsolatokban.

koordinálja és irányítsa a nemzet ... minden erőforrását a háború politikai célkitűzéseinek elérésére, melyeket viszont a politika határoz meg.”⁴ Liddell Hart azonban hozzátette – amikor a nagystratégiáról írt –, hogy ez nemcsak a „korlátozott célok” elérésére (értsd: adott háború megnyerésére) irányuló „megvalósuló politikát” jelenti, hanem a *háború horizontján túlra mutat*, és eszközeit úgy használja fel, hogy ne zavarja a majdani békeállapotokat. Liddell Hart pontosan a nagystratégiai szemlélet hiányával magyarázta azt, hogy a legtöbb háborút olyan siralmas békeidőszakok követték, amelyek még a győzteseket is megviselték. A nagystratégia világa túlnyomórészt mind a mai napig „terra incognita”, vagyis ismeretlen terület, mely feltárára, megértésre vár.

A nagystratégianak tehát nemcsak a fogalma közelíthető meg nehezen, de az sem bizonyos, hogy létezik-e egyáltalán ilyen összetett koncepció. Mindenki számára világos, hogy amint egy komplex problémát sikerül megoldani, annak természete azonnal módosul, és elvezet egy újabb jelenséghez, melynek jellemzői és dimenziói már mások lesznek. Aki azt gondolja, hogy a nagystratégiák győzelmét hatalmas, zászlólengetős győzelmi felvonulás jelzi, annak át kell tanulmányoznia a történelemkönyveket.

Megállapítható, hogy a nagystratégia inkább csak a vezetők gondolatainak kifejezése, egy narratíva azok számára, akik követik őket, hogy könnyebben ráláthassanak és megérthessék a „nagyképet” úgy, ahogyan az őket vezető államférfi látja. A probléma az, hogy a „gondolatok kifejezése” mint meghatározás nem eléggé specifikus, alig valami különbözteti meg a tündérmeséktől. Íme, néhány tündérmese a közelmúltból, amelyet nagystratégiként próbáltak eladni: önszabályozó tőzsde, munkahelyek teremtése ingyenhitellel, adóbevételek növelése az adó mértékének csökkentésével, a szabadpiac és Kína gazdasági stratégiájának kombinálása stb. Közös jellemzőjük a tanulság: semmiért mindent, a kevesebb több, a fehér az fekete és egyéb ostobaságok.⁵

A nagystratégia időt követel a megvalósításhoz, melyet a jelenlegi demokratikus berendezkedés nem segít elő. Az amerikai elnöki terminus négy év, melyből az első évet az elnöki feladatok átvétele, a betanulás és az elnöki adminisztráció megszervezése veszi el, az utolsó évet pedig az elnöki újraválasztás emészti fel. Ez azt eredményezi, hogy az Amerikai Egyesült Államok elnöke csak két évig képes olyan kérdésekre koncentrálni, amelyek munkájának a sarokkövei, és ráadásul egyáltalán nem bizonyos, hogy a nagystratégia eredményei beérnek a terminus végére és hozzá fogják segíteni az újraválasztásához.

A nagystratégia nem létezhet stratégiai fegyelem nélkül, stratégiai fegyelem nem létezhet stratégiai előrelátás nélkül, előrelátás pedig nem létezhet következetes rendszeresség nélkül, amivel valóra váltják a stratégiát.

Mi tehát az igazi amerikai nagystratégia? Az Amerikai Egyesült Államok minden egyéb stratégiája felett álló elképzelés az alapító atyák gondolata egy olyan országról, melyet saját állampolgárai irányítanak a képviseleti demokrácia intézményein keresztül. Az amerikai nagystratégia végcélja az amerikai szabadság megőrzése. Amikor Benjamin Franklint arról faggatták az angolok elleni függetlenségi háborúban, hogy milyen eszköz van a cél (ti. a függetlenség) eléréséhez, a válasza az volt: „*Egy köztársaság, ha meg tudjuk tartani.*”⁶

Az igazi nagystratégia tehát azokból az erkölcsi elvekből és értékekből fakad, melyek minden amerikai állampolgár teljes támogatását bírják, tekintet nélkül arra, mennyire nehéz azokat megvédeni. A *nemzeti biztonsági stratégia a nagystratégiaéhoz képest alárendelt,*

⁴ Basil Henry Liddell Hart: Stratégia. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2002, 493.

⁵ Fuerth: i. m. 10.

⁶ Fuerth: i. m. 12.

a nemzet fizikai biztonságával kezdődik, de nem ott ér véget, hanem az amerikai életmód megőrzésével a jelen és a jövő nemzedékek számára. A rendkívül praktikus gondolkodó amerikai hadsereg szerint a „*nemzeti biztonsági stratégia az Egyesült Államok elnöke által jóváhagyott dokumentum a nemzeti erő összetevőinek fejlesztésére, alkalmazására és koordinálására olyan célok elérésére, melyek a nemzeti biztonságot fokozzák*”.⁷

A *nemzeti védelmi stratégia* ennél szűkebb kategória: a világ és a benne létező kihívások és ellenségek reális értékelését tartalmazza, valamint azokat a megvalósítható célokat, melyek eléréséhez hozzá merjük rendelni a szükséges forrásokat, és meg merjük hozni értük a szükséges áldozatokat. Az idézett terminológiai szótár szerint: „*nemzeti védelmi stratégia a védelmi miniszter által jóváhagyott dokumentum az Egyesült Államok haderejének alkalmazására a védelmi minisztérium más ügynökségeivel és a nemzeti erő más összetevőivel együttműködésben a nemzeti biztonsági stratégia céljainak elérése érdekében*.”⁸ A nemzeti védelmi stratégia elkészítését egyébként nem írja elő törvény, 2002-ig ezt a szerepet az úgynevezett Négyéves védelmi felülvizsgálat (Quadrennial Defense Review – QDR) dokumentum töltötte be.⁹ A felülvizsgálatot a törvény alapján minden elnöki ciklus első évében kell végrehajtani. Benne a következő 20 év stratégiai kihívásaival vetnek számot, és felvázolják a szükséges védelmi stratégiai célokat, valamint körvonalazzák a célok elérésére alkalmas katonai erőt, a hadsereg korszerűsítésének tervét.¹⁰

A NAGYSTRATÉGIA ELMÉLETI KÉRDÉSEI

Az amerikai nagystratégia értékeinek legfőbb hordozója tehát a 230 éves alkotmány, mely elsősorban az Amerikai Egyesült Államok számára ad erkölcsi alapelveket, de mintát jelenthet a világ valamennyi szabad országának. Az Atlanti Charta négy szabadságelve is az egész világ számára jelentheti a nagystratégia alapvető céljait: *a vallás szabadsága, a szólás szabadsága, a félelem és nélkülözés nélküli élet*. Ha ezeket megnyeri magának egy nemzet, minden mással is bővítheti nagystratégiájának céljait, ha ezeket nem tudja megtartani, akkor mindent el fog veszíteni.¹¹

Hogyan lehet fokozni az egymást követő amerikai kormányzatok képességét az amerikai nagystratégia alakítására és gyakorlati valóra váltására? A koncepciót „*elkötelezett és kiszámítható kormányzás*”¹²-nak nevezik. Alapelvei: *előrelátás, összkormányzati megközelítés, visszacsatolás, törvényhozói felügyelet, szabadság és demokrácia*.¹³

Az Amerikai Egyesült Államok képessége arra, hogy a változó világ legvalószínűbb és legveszélyesebb trendjeit figyelemmel kísérje, kétségkívül a legfejlettebb a világon.

⁷ JP 1-02 Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms, Joint Electronic Library, 2010. (Amended: 2014), 183. http://www.dtic.mil/doctrine/search.html?zoom_query=JP+1-02+&x=17&y=14 (Letöltés időpontja: 2014. 05. 01.)

⁸ Uo. 181.

⁹ U.S. Code: Title 10-Armed Forces törvény 118. §-a szerint: [a QDR jelentés] „szabja meg a nemzeti védelmi stratégiát”. National Security Strategy Mandates... 6. https://archive.org/stream/R43174NationalSecurityStrategyMandatesExecutiontoDateandIssuesforCongress-crs/R43174%20National%20Security%20Strategy_%20Mandates,%20Execution%20to%20Date,%20and%20Issues%20for%20Congress_djvu.txt (Letöltés időpontja: 2016. 01. 19.)

¹⁰ National Security Strategy Mandates... 5.

¹¹ Fuerth: i. m. 14.

¹² Forward Engagement and Anticipatory Governance.

¹³ Fuerth: i. m. 15.

Ez nemcsak a hallatlanul jól szervezett hírszerző ügynökségek és diplomaták hangyaszorgalmú információgyűjtő képességét dicséri, hanem azokat a hosszú távú stratégiai gondolkodókat is, akik képesek ezeket az információkat megfelelően értékelni, a levont következtetések alapján javaslatokat tenni politikai célok megfogalmazására, és képesek megjelölni a célok megvalósításához szükséges (esetleg kialakítandó) forrásokat és képességeket. Nyilvánvaló, hogy a politikai élet szereplőit nem lehet átképezni hosszú távú stratégiai gondolkodókká, de az is kézenfekvő, hogy a stratégiai kérdéseket kutató tudósok sem válnak egy nap népszerű politikusokká. A közöttük tátongó szakadékot azonban könnyűszerrel betölthetik azok a tudományos intézetek,¹⁴ politikai fórumok és konzultációk, konferenciák, melyek megszervezésére eddig is sok jó alkalom adódott.

Az összkormányzati gondolkodás lehetővé teszi a nemzeti stratégia összetevőinek, hogy az egyébként is nyilvánvaló egymásra hatásukon és szétválaszthatatlanságukon túl koherens, szinergikus egészként hassanak a stratégiai környezetre. Ez a szemlélet megköveteli azt, hogy a közreműködők rugalmasan lépjenek túl a szervezeti kereteken, és a katonáknál már régóta ismert és alkalmazott „feladatközpontú”¹⁵ megközelítéssel egybeolvassák tevékenységeiket és összhangban lépjenek fel.

A nagystratégiai elképzelések megvalósítása megköveteli, hogy szabályozott körülmények között folyamatosan felügyeljék, figyelemmel kísérjék a folyamatot. Itt nemcsak a stratégia esetleg elmaradt valóra váltásáról van szó, hanem arról is, hogy ha a stratégia nem a megfelelő hatásokat váltotta ki, akkor annak módosítása igényként merülhet fel. Hasonlóan szükség lehet ilyen monitoring rendszerre annak megállapításához, ha a stratégia már célt ért, és tovább kell lépni a már megváltozott környezetben.¹⁶

A nagystratégia megköveteli azt is, hogy annak alakítása, felügyelete ne kizárólag a végrehajtói hatalom kezében legyen, hanem a törvényhozás (az amerikai Kongresszus, azaz a Szenátus és a Képviselőház) is tájékozott legyen a céljai megvalósulásáról. Ezzel kerülhető el az, hogy milliányi „tényfeltáró bizottság” vizsgálja az egyes elemeiben nehezen érthető nagystratégia valóra váltását.

Végezetül a *demokrácia és a szabadság* az amerikai nagystratégia elidegeníthetetlen értéke, valamint garanciája annak, hogy az amerikaiak nem veszíthetnek a saját maguk módján. A demokrácia nemcsak értéke, hanem célja és eszköze is a nagystratégiának. Sokan vitatják, hogy valóban szükséges-e hangoztatni és bátorítani a demokráciát olyan országokban, ahol annak sem hagyománya, sem igénye nincs meg. Ha az amerikaiak úgy gondolnák, hogy a szabadság és a képviselői demokrácia csak kivételes és csak az Amerikai Egyesült Államok polgárainak kijáró jog, akkor pontosan azon a területen vonulna vissza a nagystratégia, amely emberek milliárdjai számára a reményt jelenti.¹⁷

Fuerth professzor összefoglalta az amerikai nagystratégia előtt álló fontosabb kihívásokat is:

- a politikusok és a politikai élet túldimenzionálása, egyensúly az ország érdekei és a szükséges hatalomkoncentráció között;

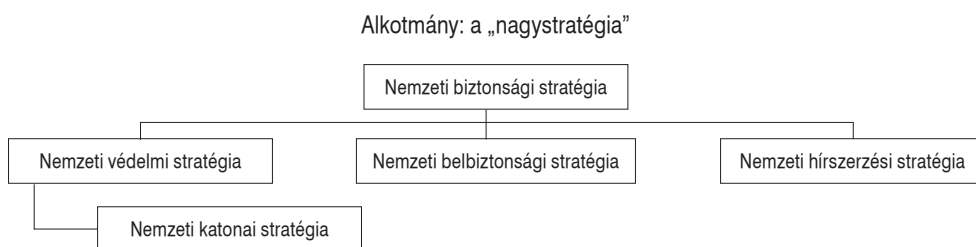
¹⁴ Az Amerikai Egyesült Államokban 1830 kutatóintézet működik, több mint Európában összesen. Lásd 2014 Global Go To Think Tank Index Report (Ed.: James G. McGann) 3-1-2015. University of Pennsylvania, 10. http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=think_tanks (Letöltés időpontja: 2015. 11. 01.)

¹⁵ Angol eredetiben: Mission Command.

¹⁶ Fuerth: i. m. 16.

¹⁷ Fuerth: i. m. 18.

- a pénzügyi élet szereplőinek túlhatalma és túlzott befolyása a politikára (nem kellene többé az „univerzum urai” típusú bankvezérek);
- a médiabirodalmak befolyásának csökkentése;
- költségvetés: a jövedelmek központosításának csökkentése;
- elkötelezett és öntudatos választópolgárok nevelése, oktatása;
- a polgárok felkészítése a kegyetlen pénzügyi világ és a versenygazdaság kihívásaira, gazdaságilag, pénzügyileg önálló, magukról gondoskodni képes, felelős polgárok nevelése;
- az infrastruktúra javítása;
- a klímaváltozás hatásainak a csökkentése;
- a társadalom teherbíró képességének megfelelő tehermegosztás kialakítása.

1. ábra Az amerikai stratégiák rendszere (részlet) (Szerkesztette a szerző)

AZ ELMÉLET ÉS A GYAKORLAT ÖSSZEHASONLÍTÁSA – NEMZETI BIZTONSÁGI STRATÉGIÁK

Az Amerikai Egyesült Államok nemzeti biztonsági stratégiájának (National Security Strategy, NSS) elkészítését az 1986-ban elfogadott Goldwater–Nichols-törvény¹⁸ szabályozza.¹⁹ A törvény előírásának értelmében évente és az új elnök hivatalba lépésétől számított 150 napon belül kell stratégiát, illetve beszámolót készíteni a Kongresszus számára. Az előírás többé-kevésbé betarthatatlan, de az amerikai politikai élet szereplői nem is kéri számon az elnökön. Nincs valóságos igény a stratégia évenkénti újrajrására (bár Bill Clinton elnöksége alatt törekedtek erre), erodálna annak tekintélyét és színvonalát. Az amerikai történelem során eddig megírt 15 NSS közül mindössze *hetet készített el* a frissen megválasztott elnöki

¹⁸ Barry Goldwater (1909–1998) amerikai republikánus politikus és üzletember. Arizona állam szenátora 1953–1965 és 1969–1987 között. 1964-ben a Republikánus Párt elnökjelöltje Lyndon B. Johnson demokrata jelölttel szemben.

William Flynt Nichols (1918–1988) amerikai demokrata politikus és katona. A második világháborúban öt évet szolgált, aknarobbanásban elvesztette a fél lábát, Bronz Csillaggal és Bibor Szívvel tüntették ki, századosként szerelt le 1947-ben. Alabama 3., később 4. kerületének a képviselője 1967–1988 között.

Public Law 99-433-Oct. 1, 1986 (99th Congress) „Goldwater-Nichols Department of Defense Reorganization act of 1986”. http://history.defense.gov/Portals/70/Documents/dod_reforms/Goldwater-NicholsDoDRcordAct-1986.pdf (Letöltés időpontja: 2015. 11. 22.)

¹⁹ A törvény a Packard-bizottság javaslatai alapján született, és alapvetően megváltoztatta az Amerikai Egyesült Államok haderejének irányítását. A legjelentősebb, hogy lehetővé tette az elnöknek a harcoló csapatok közvetlenebb irányítását a hadügyi államtitkáron keresztül, illetve bevezette az összhaderőnemiség követelményét.

adminisztráció (id. Bush, Clinton kétszer, ifj. Bush kétszer és Obama kétszer), de egyik sem készült el a törvényben előírt 150 nap alatt.²⁰

Az NSS rendeltetése az, hogy meghatározza az Amerikai Egyesült Államok nemzetbiztonsági céljait, azok elérésének módjait, a nemzeti biztonságra áldozható forrásokat, együttműködést alakítson ki a kormányzati szervezetek között, és sikeresen kommunikálja a kormányzati törekvéseket a magánszektor, a társadalom és nem utolsósorban a külvilág felé. Ezért fontos követelmény, hogy a dokumentum nyilvánosságot kapjon.²¹

A továbbiakban az Amerikai Egyesült Államok utolsó négy NSS-készítésének körülményeit összegzem, és összevetem a stratégiaalkotás előzőekben ismertetett elméleti modelljeivel.

A 2002-es nemzeti biztonsági stratégia

Az elhatározás az új NSS megírására még az Amerikai Egyesült Államok számára tragikus 2001. szeptember 11-i terrormerénylet előtt született meg. Az említett törvényi előírások mellett sürgető igény jelentkezett az akkorra már jelentősen elavult nemzeti védelmi stratégia²² (National Defense Strategy – NDS) és a nemzeti katonai stratégia²³ (National Military Strategy – NMS) újraírására, amelyek alapját alapvetően az NSS képezi, de iránymutatást ad az alacsonyabb szintű stratégiák megalkotásához.

A 2002-es stratégia elkészítésére megalakult informális csoportot Condoleezza Rice, az elnök nemzetbiztonsági főtanácsadója irányította, tagjai között magas rangú kormánytisztviselők, politikusok és akadémikusok voltak. A stratégia vezérelveit az elnök korábbi beszédeiből merítették, sőt az elnök beszédíró stábjának tagjai is közvetlenül részt vettek a kidolgozásban. Az elkészített tervezetet az elnök saját nyelvezetének megfelelően átdolgozták és egyetlen hangsúlyeltolódással (A „Tömegpusztító fegyverekkel elkövetett terrorizmus” alfejezet a terrorizmus fejezetből átkerült a „Tömegpusztító fegyverek” fejezetbe) elfogadták, A stratégia rendkívül kreatív, újszerű gondolkodást követelt meg, hogy megvalósuljon az elnöki követelmény: „Minden kihívás egy-egy lehetőség az ország számára.”²⁴ Azaz minden, az Amerikai Egyesült Államok biztonságára veszélyes jelenséget úgy kellett leírni, hogy az arra adott amerikai válasz már fokozza a védelmet, valamint pozitív és előremutató legyen.

A 2002-es NSS fejezetei fontossági sorrendben követték egymást, kezdve az emberi méltóság védelmétől az Amerikai Egyesült Államok nemzeti védelmi létesítményeinek reformjáig, ami tisztán mutatta a stratégia érték szemléletét. A dokumentum hangsúlyozta, hogy a népek önrendelkezése, a képviselői demokrácia terjesztése az Amerikai Egyesült Államok elsőrendű célja a terrorizmus elleni háborúban, mert a demokratikus országokban a terrorizmus nem tud teret nyerni. Ez a 2002-es NSS által kitűzött végcél (ends). A végcél eléréséhez vezető út hatékonyságának mérésére a dokumentum nem állapított meg köztes célokat, az NSS kiadásakor még nem álltak rendelkezésre a végrehajtás ellenőrzésére

²⁰ A Nemzeti Biztonsági Stratégiát 1987–2000 között évente készítették el (kivéve: 1989 és 1992), majd 2002-ben, 2006-ban, 2010-ben és 2015-ben. Forrás: National Security Strategy Mandates... 3.

²¹ Alan G. Stolberg: How nation-states craft national security strategy documents? US Army War College, Strategic Studies Institute, Carlisle Barracks, PA, 2012, 76.

²² 1997-ben jelent meg a korábbi védelmi stratégiai irányvonalat tartalmazó dokumentum. Forrás: National Security Strategy Mandates... 6.

²³ 1997-ben jelent meg a korábbi nemzeti katonai stratégia. Megjegyzés: Eddig összesen hat alkalommal adtak ki NMS-t: 1992-ben, 1995-ben, 1997-ben, 2004-ben, 2011-ben és 2015-ben. <http://history.defense.gov/HistoricalSources/NationalMilitaryStrategy.aspx> (Letöltés időpontja: 2015. 11. 16.)

²⁴ Stolberg: i. m. 78.

eszközök. Csak 2004-ben hozták létre az ún. *Az évezred kihívásainak számadása* (Millennium Challenge Account) elnevezésű programot, melynek rendeltetése az NSS-végcélok eléréséhez vezető eredmények figyelemmel kísérése volt.²⁵ A dokumentum nem határozott meg katonai célokat, sőt még Afganisztán és Irak megszállásáról sem foglalt állást. Az NSS által kitűzött végcélok eléréséhez *vezető elképzelések (ways) nem voltak részletesek*, azokat az alárendelt stratégiákra, illetve kormányzati dokumentumokra hagyta. Ilyen végrehajtott regionális stratégiai dokumentum volt például a 2004-ben megjelent *Széles körű közel-keleti és észak-afrikai kezdeményezés* elnevezésű ágazati megvalósítást segítő program, mely a régió demokratikus folyamatainak erősítéséhez és a gazdasági fejlesztéséhez vezető részletesebb megoldásokat és intézkedéseket tartalmazta. Megállapítható az is, hogy az NSS nem kötötte magát a rendelkezésre álló forrásokhoz, az NSS-hez kapcsolódó minősített dokumentum, a Nemzeti biztonsági politikai irányelvek (National Security Policy Directives – NSDP) tartalmazta a részletesebb pénzügyi és egyéb forrásokat, valamint koncepciókat.

Összességében megállapítható, hogy a 2002-es stratégia az amerikai alkotmány szellemében tüzi ki céljait a terrorista támadás utáni helyzetben, mellőzi azonban a világos módszerek és eszközök taglalását a célok eléréséhez. Az előkészítést szűk szakmai stáb végezte el kormányzati egyeztetések nélkül, nem gondoskodtak monitoring rendszer azonnali felépítéséről, hogy a stratégia megvalósulását nyomon kövessék,²⁶ a részletes gazdasági és pénzügyi tervezéshez szükséges dokumentumot pedig titkosították.

A 2006-os nemzeti biztonsági stratégia

A 2004-es választásokat követően a régi-új elnöki adminisztrációban Stephen Hadley nemzetbiztonsági főtanácsadó (új megnevezése: az elnök nemzetbiztonsági asszisztense) azonnal hozzalátott a végül 2006-ban megjelent NSS elkészítéséhez. Az elkészítés oka – túl a törvényi előírásokon – az volt, hogy a korábban megírt stratégia bizonyos elemei már valóra váltak (pl. demokratikus folyamatok felerősítése területén: a színes forradalmak Libanonban, Ukrajnában, Grúziában, Szaddám Huszein megbuktatása), ugyanakkor egyéb kitűzött célokról bebizonyosodott, hogy másfajta szemléletet igényelnek (pl. Irak stabilizálása). A kiindulási pont a 2002-es NSS maradt, jól tükrözik ezt az azonos fejezetcímek. A dokumentum nyelvezetét már nemcsak egyszerűen az elnök saját szóhasználatához igazították, de egyenesen olyan közérthetően fogalmazták át, hogy „az átlag Joe is értse a texasi Lubbockban”.²⁷ Ez az elnök kifejezett kívánsága volt, hogy a stratégia közismert legyen és megkapja a nemzet teljes támogatását.

A 2006-os NSS sem formájában, sem főbb tartalmi elemeiben nem hordozott alapvető változásokat a 2002-eshez képest, bár a globális terror elleni háború eszközeit már finomították,²⁸ kikerült például az eszköztárból az azonnali megelőző csapásmérés (*preemptive strike*) elve. Bár a végcélok eléréséhez szükséges erőforrásokat a dokumentum továbbra sem tüntette fel, de az NSS-hez szervesen kapcsolódó publikáció, az ún. „ezüstgolyó-lista” már tartalmaz ilyen előírásokat. Ez a stratégiai képességihiányokat tartalmazó lista azokat a

²⁵ Stolberg: i. m. 79.

²⁶ Stolberg: i. m. 81.

²⁷ Stolberg: i. m. 86.

Lubbock egy megye Texasban, amelyet Thomas Saltus Lubbock (1817–1862) ezredesről, a polgárháború egyik hősről neveztek el.

²⁸ Stolberg: i. m. 90.

programokat írta le, melyek a stratégiai végcélok megvalósításához feltétlenül szükségesek voltak. Ilyen volt például a civil fejlesztési szakértők tartalékos testületének létrehozása a külügyminisztérium irányítása alatt.

Fontos előrelépés volt az is, hogy az NSS-ben kitűzött célok megvalósulásának figyelemmel kísérésére a negyedéves jelentéseiben egy olyan rendszert hoztak létre, mely színkódokkal jelölve szemléltette a végcélok megvalósulását. A jelentésben különböző színkóddal azokat a végcélokat jelölték, melyek elérése az értékelés szerint megfelelően halad, melyeknél az elnöki adminisztrációnak újabb forrásokat vagy erőfeszítéseket kell biztosítania, illetve tennie, hogy a célok elérhetőek legyenek, valamint azokat, melyek teljes kormányzati felülvizsgálatot igényeltek, mert a jelek szerint nem fognak teljesülni.²⁹

A 2010-es nemzeti biztonsági stratégia

A választások után megújult elnöki iroda a teljes nemzeti biztonsági stratégiára kiterjedő felülvizsgálat részeként kezdte meg a 2010-es obamai NSS megalkotását. Így a korábbi dokumentumokhoz viszonyítva ez a stratégia sikerült a legkoherensebbre, mert már széles kormányzati együttműködésre támaszkodott, és „lebontása”, kapcsolata a többi stratégiával is világosan kimutathatóra sikerült.³⁰

A munkát ekkor is az elnöki nemzetbiztonsági főtanácsadó, James L. Jones irányította, és az meglepően gyorsan, mintegy hét hónap³¹ alatt befejeződött. A tervezetet ezután a lehető legszélesebb körben véleményeztették, mindegyik szervezettől különböző bedolgozásokat kérve vagy konkrét feladatot szabva, illetve konzultációt folytatva. A felkért személyek között volt például Colin Powell korábbi külügyminiszter, a vezérkari főnökök egyesített bizottságának volt elnöke is. Az állami szervezetek közül pedig kiemelkedő volt az együttműködés a pénzügyminisztériummal (a források megtervezése területén) és a központi hírszerző igazgatósággal (a stratégia lehetséges negatív külföldi fogadtatásának felmérésében).³² A közreműködés a konzultációba bevont szervezetek számára egyben segítette a saját ágazati, illetve területi stratégia elkészítését és összehangolását is az NSS-szel. A dokumentum kidolgozása során több figyelmet fordítottak a hazai politikai megfontolásokra (pl. az emberi erőforrás, az oktatás, az üzleti-gazdasági élet területén), valamint a nagystratégia, a biztonsági stratégia és az ágazati stratégiák közötti összhang megteremtésére. Újdonság volt az is, hogy a végcélok mellett megállapították az *odavezető út* állomásait mint közbeső vagy részcélokat. Ez megkönnyítette a stratégia megvalósulásának nyomon követését, egyszersmind rugalmasságot is biztosított a stratégiának. A stratégia hatékonyságának mérésére bevezették az úgynevezett *Kiegyensúlyozott teljesítménymutató rendszert* (Balanced Scorecard Performance System), amelyben rendszeresen mérték a megvalósulást.³³ Az NSS-ben megfogalmazott koncepciókat és a teljesítésükhöz szükséges forrásokat az *Elnöki politikai iránymutatások* (*Presidential Policy Directives, PPD–6*) című nyilvános (nyílt) dokumentumban pontosították.

²⁹ Stolberg: i. m. 91.

³⁰ Stolberg: i. m. 92.

³¹ Még ezzel a rekordgyorsaságú munkával is két hónappal lépték át a törvényben előírt határidőt.

³² A hírszerző közösségek két-három alkalommal is felmérték és véleményezték a stratégia lehetséges és nem kívánatos külföldi hatásait. Az egyik jelentés például csak a dél-amerikai országok lehetséges reakcióit mérte fel.

³³ Stolberg: i. m. 107.

A 2010-es stratégia kidolgozását még maga az elnök, Barack Obama is figyelemmel kísérte, sőt személyesen készítette el a háromoldalas bevezetőt a dokumentumhoz.³⁴ A 2006-os NSS-hez képest fontos előrelépés volt, hogy a szakértők és a politikai élet lehető legszélesebb rétegei vettek részt a kidolgozásában, ami az alárendelt stratégiák számára megfelelő alapot adott a cél eléréséhez vezető módszerek kidolgozásához. Az összkormányzati megközelítés másik előnye az volt, hogy a végrehajtáshoz szükséges források tervezését is megkönnyítette, a köztes célok kitűzésével a stratégia értékelése is lehetővé vált, a részletesebb koncepciókat tartalmazó dokumentumokat pedig mindenki számára hozzáférhetővé tették.

A 2015-ös nemzeti biztonsági stratégia

Az Obama-kormányzat 2015. február 6-án, két évvel a második elnöki terminus megkezdése és öt évvel a korábbi stratégia kiadása után léptette életbe a második nemzeti biztonsági stratégiáját. Ez volt a leghosszabb idő, ami eltelt két NSS között a Goldwater–Nichols-törvény 1986-os bevezetése óta, bár a Bush-kormány is csak két NSS-t készített. A késlekedés legnyilvánvalóbb oka a gyorsan változó nemzetközi biztonsági helyzet miatt kialakuló kormányzati bizonytalanság volt, különösen a szíriai válsággal összefüggésben. „*Még nincs stratégiánk*”³⁵ – mondta az elnök az Iszlám Állam kapcsán másfél évvel beiktatása után. A Tom Donilon helyére kinevezett Susan Rice új nemzetbiztonsági főtanácsadó a tétováságot állítólag a következőképpen magyarázta: „*Ha kiadnánk egyet [stratégiát] februárban, vagy áprilisban, vagy júliusban, azt két héttel később megelőznék az események.*”³⁶

A stratégia teljes körű elemzéséhez még nincs meg a megfelelő időtáv: nem kontúrosak a stratégia prioritásai, és ezért a végcélok is homályosak (leszámítva azt, hogy Amerikát meg kell védeni és Amerikának vezetnie kell), az elérendő állapot ismerete nélkül a hozzárendelt források sem ítélnél meg. Az elnöki terminus hátralévő éveinek gyakorlata segíthet majd meghatározni az adminisztráció valódi fontossági sorrendjét és azt, hogy elegendő eszközt biztosítottak-e azok elérésére.

Az Obama-kormányzat a stratégia alapvető céljait, sőt a nemzet erejét is az alkotmány értékeiből vezeti le. A demokráciák terjesztése, valamint fejlődésük támogatása és megszilárdítása nemcsak az amerikai értékszemléletről következik, de egyben jól felfogott nemzeti érdek is. A 2015-ös NSS a „stratégiai türelmet” mint rendezőelvet állítja a növekvő kihívásokkal szembe, miközben megerősíti a 2010-es stratégia alapvetését: „*tagadhatatlan igazság – Amerikának vezetnie kell*” – ahogy Obama fogalmaz a stratégia bevezetőjében. Ugyanakkor figyelembe veszi az elmúlt hat évben bekövetkezett változásokat a globális stratégiai helyzetben, elismeri az Amerikai Egyesült Államok képességeinek kétségbe-

³⁴ Stolberg: i. m. 97.

³⁵ Spencer Ackerman: Obama: „We don't have a strategy yet” to combat ISIS militants. The Guardian, 2014. augusztus 28. <http://www.theguardian.com/world/2014/aug/28/obama-us-strategy-isis-iraq-syria> (Letöltés időpontja: 2015. 05. 23.)

³⁶ Mark Landler: Obama Could Replace Aides Bruised by a Cascade of Crises. New York Times, 2014 október 29. http://www.nytimes.com/2014/10/30/world/middleeast/mounting-crises-raise-questions-on-capacity-of-obamas-team.html?_r=1 (Letöltés időpontja: 2015. 05. 23.). Valószínűleg ez csak anekdota, mert ha ez igaz lenne, akkor az NSS nem lenne más, mint a napi ügyekkel kapcsolatos eligazítás a külpolitikai és a katonai stáb részére az egységes gondolkodás érdekében. Valójában a stratégiának olyan hosszabb időre szóló kereteket kell megadnia, melyeken belül a szakpolitikai döntéseket rugalmasan lehet meghozni az előre nem látott eseményekre is reagálva. A stratégia jelentőségét lebecsüli az a felfogás, hogy csak a kormányzati szervek számára készül egy ilyen dokumentum. Az NSS egy üzenet a Fehér Háztól a nemzetközi élet valamennyi szereplője számára.

vonhatatlan korlátait, ezért előnyben részesíti a nemzetközi együttműködést az unilaterális fellépéssel szemben.

Az Obama-adminisztráció megkísérelte a stratégiát a módszerek tekintetében az arany középútra terelni, melyet nem lehet egykönnyen megtalálni. A 2015-ös NSS mégis helyesen méri fel, hogy az egyensúlyra való törekvés az egyetlen lehetőség az önző realpolitika és a fennkölt idealizmus között.

A stratégia nem fukarkodik megnevezni az Amerika vezető szerepét alátámasztó forrásokat: a szárnyaló gazdaságot, az alacsony munkanélküliséget, a technológiai fölényt, a dinamikus társadalmat, a képzett és tapasztalt haderőt, a világ legfejlettebb hírszerző közösségét, ugyanakkor nem magyarázza meg azt az ellentmondást, hogy a világ egyetlen szuperhatalma miért nem volt képes számos nemzetközi konfliktus megoldására az elmúlt években. A kérdés alapos vizsgálata, továbbá az a felismerés, hogy a hatalom eszközei önmagukban nem jelentenek befolyást az egyre inkább többpólusúvá váló nemzetközi rendszerben, sokat jelentettek volna a stratégia nívjának.³⁷ Lehet, hogy a választ nemcsak az eszközök használatában kell keresni, hanem abban is, hogy milyen percepciót keltenek ezek az eszközök és módszerek a nemzetközi rendszer más szereplőiben.

Összegezve elmondható, hogy a 2015-ös NSS nyelvezetében és szemléletében a 2010-es folytatásának tekinthető. Hiányossága, hogy nem tartalmazza a stratégia által elérni kívánt végcélakat, és a prioritások sem világosak. Nehezen érthető, hogy mi az, ami igazán számít Amerikának saját területe és állampolgárai megvédésén túl.³⁸ A stratégia viszont helyesen tett kísérletet arra, hogy megválaszolja az amerikai stratégiai gondolkodásban már régóta felmerült kérdéseket, és igyekezett megtalálni a megfelelő egyensúlyokat a végletek között.

ÖSSZEZÉS

Az Amerikai Egyesült Államok stratégiai dokumentumai *csak részlegesen* tükrözik az elméleti alapvetéseket, de kimutatható tendencia, hogy egyre tudatosabban alkalmazzák az elméleti kutatások eredményeit a gyakorlati munka során. A vizsgált nemzeti biztonsági stratégiák végcéljait a nemzetet meghatározó Alkotmányban felsorolt értékekből és az elnöki beszédekben megfogalmazott nemzeti érdekekből vezetik le. A végcélokhoz vezető módszerek leírásánál általában csak nagyvonalú általánosságokat írnak le. A 2002-es és a 2006-os NSS szinte kizárólag az elérendő célok leírására koncentrált, anélkül hogy az elérésük módozatairól megfelelően részleteket tartalmazna.³⁹ Feltételezhető, hogy a stratégiákat megvalósító releváns intézmények sokkal részletesebb, minősített (titkos) információkat tartalmazó koncepciókat dolgoztak ki a maguk számára. A 2006-os NSS kapcsán került sor egy „ezüstgolyó-lista” megalkotására, amely bizonyos kulcsfontosságú programokat kiemelt a végcélok megvalósításához szükséges eszközök közül. A 2010-es stratégia elkészítése során már széleskörűen alkalmazták az átfogó megközelítés kormányzati szemléletét és gyakorlatát, megkezdődött a stratégiák időbeni egymásra épülése megbomlott folyamatának a helyreállítása. A 2015-ös stratégia esetében még korai megítélni, hogy mennyire tudják biztosítani a megvalósításhoz

³⁷ Giovanni Grevi: Patient, prudent, strategic? The 2015 US National Security Strategy. FRIDE, 2015. február, 4. http://fride.org/download/PB194_The_2015_US_National_Security_Strategy.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 01. 22.)

³⁸ Grevi: i. m. 3.

³⁹ Stolberg: i. m. 122–123.

szükséges forrásokat, bár a 2015/2016-os védelmi költségvetésben mintha lelassult volna a tervezett forrásnövekedés.

Magyarország számára is hasznosítható tapasztalat az amerikai stratégiaalkotás elmélete és gyakorlata, az a törekvés, hogy az elfogadott stratégiai dokumentum bírja a politikai pártok és a közvélemény támogatását. Ha egy ügy ennyire fontos, akkor az megérdemli, hogy a legszélesebb körű párbeszédet folytassák róla.

Gondoskodni kell arról, hogy a nemzeti stratégia megvalósításához megfelelő részletességű kiegészítő koncepciók, tervek készüljenek, a stratégiatervezés legyen összekapcsolva az erőforrásokkal. Ki kell alakítani a stratégia eredményességének objektív mérési módszerét, be kell vezetni a formalizált rendszerét (monitoring) annak érdekében, hogy a szükséges mértékben módosítható legyen Magyarország nemzeti stratégiája.

(Vége)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ackerman, Spencer: *Obama: „We don't have a strategy yet” to combat ISIS militants*. The Guardian, 2014. augusztus 28. <http://www.theguardian.com/world/2014/aug/28/obama-us-strategy-isis-iraq-syria>
- Fuerth, Leon S.: *Grand Strategy*. In: *Forging an American Grand Strategy: Securing a path through a complex future*. Editor: Sheila R. Ronis. US Army War College, Carlisle Barracks, 2013.
- Grevi, Giovanni: *Patient, prudent, strategic? The 2015 US National Security Strategy*. FRIDE, 2015. február, 4. http://fride.org/download/PB194_The_2015_US_National_Security_Strategy.pdf
- Hart, Basil Henry Liddell: *Stratégia*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2002, 493.
- JP 1-02 Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms, Joint Electronic Library, 2010. (Amended: 2014.) http://www.dtic.mil/doctrine/search.html?zoom_query=JP+1-02+&x=17&y=14
- Kennedy, Paul: *Grand Strategies in War and Peace*. Yale University Press, New Haven.
- Landler, Mark: *Obama Could Replace Aides Bruised by a Cascade of Crises*. New York Times, 2014. október 29. http://www.nytimes.com/2014/10/30/world/middleeast/mounting-crises-raise-questions-on-capacity-of-obamas-team.html?_r=1
- McGann, James G. (szerk.): *2014 Global Go To Think Tank Index Report*. 3-1-2015. University of Pennsylvania, 10. http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=think_tanks
- National Security Strategy Mandates, Execution to Date, and Issues for the Congress. https://archive.org/stream/R43174NationalSecurityStrategyMandatesExecutiontoDateandIssuesforCongress-crs/R43174%20National%20Security%20Strategy_%20Mandates,%20Execution%20to%20Date,%20and%20Issues%20for%20Congress_djvu.txt
- Public Law 99-433-Oct. 1, 1986, (99th Congress) „Goldwater-Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986, Historical Office, Office of the Secretary of Defense honlap.
- Stolberg, Alan G.: *How nation-states craft national security strategy documents*. US Army War College, Strategic Studies Institute, Carlisle Barracks, PA, 2012.

Nagy László ny. mk. ezredes:

AZ OROSZORSZÁGI FÖDERÁCIÓ NEMZETI BIZTONSÁGI STRATÉGIÁJA

ÖSSZEFOGLALÓ: Az Oroszországi Föderáció elnöke 2015 végén aláírta az ország új biztonsági stratégiáját, amely a 2009-ben kiadott, azonos című okmányt váltja fel. Mivel ez a stratégia Oroszország legmagasabb szintű biztonságpolitikai dokumentuma, nagy jelentőséggel bír más országok, így Magyarország elemzői számára is az új okmány áttekintése, illetve a két, tartalmában is nagyon hasonló dokumentum összevetése. Jelen írás szerzője erre a feladatra vállalkozott részben a kivonatos fordítás, részben pedig az összehasonlító elemzés módszerével.

KULCSSZAVAK: biztonsági stratégia, Oroszország, veszély, fenyegetés, katonai doktrína

Előljáróban megjegyzendő: a hasonló átfogó dokumentumok – Nyugaton és Keleten egyaránt – hozzávetőleg tíz évre szólnak, ennyi idő alatt „szokott” olyan mértékben megváltozni a nemzetközi biztonságpolitikai környezet, hogy az indokolja egy új dokumentum kiadását. Másrészt a jelenlegit megelőző biztonsági stratégia – amely 2009-ben látott napvilágot – címében is hordozta a fentebb indokolt perspektívát: *Az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonsági stratégiája 2020-ig*. (Ez egyébként összhangban volt más stratégiai dokumentumok – például *Az Oroszországi Föderáció¹ társadalmi-gazdasági fejlődésének hosszú távú koncepciója 2020-ig* – érvényességi idejével, amit most ez a némileg váratlan lépés megbontott.)

Ugyanakkor az új nemzeti biztonsági stratégia tartalmaz egy olyan tételt (114. pont, akár záradéknak is nevezhetnénk), amely formálisan is előírányozza a *hatévenkénti felülvizsgálatot*. Vagyis olyan benyomása támadhat az elemzőnek, mintha az orosz elnök utólag igazolni szeretne volna a most minden jel szerint bevezetendő hatéves ciklusokat. A hatéves ciklikusság egyébként már realizálódott az elnöki pozíció vonatkozásában (alkotmánymódosítással, 2012-től kezdődően), tehát akár azt is mondhatnánk, hogy az elnök ezzel az előírással szinkronba hozta saját elnöki mandátumát és az általa kiadott, illetve a jövőben kiadandó egyik legfontosabb dokumentum érvényességi idejét. (És még az is lehet, hogy ezt a ciklusidőtartamot átvezetik a többi stratégiai dokumentumnál is. A katonai doktrína egyébként 2014-ben lett megújítva és kiadva.)

Magyaráztatul szolgálhatna az időpontra, ha a nemzetközi biztonság- és geopolitikai helyzet Oroszország szempontjából radikálisan megváltozott volna az elmúlt néhány évben, de ilyen gyökeres módosulás megítélésem szerint nem következett be. Hacsak az Ukrajna körül kialakult helyzetet, Oroszország jelentős elszigetelődését, az ellene hozott gazdasági szankciókat és a mindebből fakadó megnövekedett fenyegetettségérzetet nem tekintjük ilyen lényegi változásnak. Mindenesetre a viszonylagos stabilitást tükrözi az újonnan kiadott dokumentum is, amely nagyon nagy mértékben emlékeztet 2009-es elődjére mind felépítésében,

¹ Oroszország és az Oroszországi Föderáció (OF) szinonim megnevezések. Ugyanakkor az egyes tételek fordítása során szigorúan és szövegűen ragaszkodtam az „orosz”, illetve „oroszországi” jelzők megkülönböztetéséhez.

mind szóhasználatában, mind tartalmában. A megjelenés időpontjának és a hatéves ciklus bevezetésének kérdésére tehát maga a dokumentum sem ad választ.

És akkor az elemző, aki már sok hasonlóan fogas kérdésre kereste a megfelelő válaszokat, megenged magának egy cinikus gondolatot: az lehetett esetleg a baja a nemzeti biztonsági stratégiával Putyin elnöknek, hogy még az elődje, Medvedyev adta ki? Azért volt itt az ideje megújítani a dokumentumot, hogy az ő neve díszeljen rajta? Hasonló esetre volt már példa 2000-ben, amikor Vlagyimir Vlagyimirovics először foglalta el az elnöki pozíciót. Még alig száradt meg a tinta a kinevezési okmányon, máris kiadta (kiadatta) az új, akkor *nemzeti biztonsági koncepciónak* nevezett dokumentumot, majd három hónappal később az új *katonai doktrínát*. (A korábbi biztonsági koncepció ekkor alig hároméves volt, Jelcin elnök 1997-ben adta ki, ráadásul az új akkor is nagyon hasonlított a régire.)

Meg kell jegyezmem: 2000-ben fordult elő első alkalommal, hogy a két meghatározó, stratégiai fontosságú biztonságpolitikai dokumentum (mármint a biztonsági koncepció és a katonai doktrína) „helyes” sorrendben láttak napvilágot. A szakértők ugyanis – legalábbis Nyugaton, de egyre inkább Oroszországban is – egyetértének abban, hogy a két dokumentum közül a biztonsági koncepció a meghatározó, és a katonai doktrína csupán egy *ágazati stratégia*, az előbbiből következő, gyakorlatiasabb jellegű okmány.²

ÁLTALÁNOS MEGÁLLAPÍTÁSOK

Áttérve a *nemzeti biztonsági stratégia* konkrét elemzésére meg kell állapítanom, hogy kísértetiesen hasonlít az előző biztonsági stratégiára. Éppen ezért egyfajta összehasonlító elemzést próbálok adni, rávilágítva az esetleges különbségekre.³

A dokumentum felépítése (mindkét esetben) a következő:

I. fejezet: Általános megállapítások

II. fejezet: A mai világ és Oroszország

III. fejezet: Oroszország nemzeti érdekei és nemzeti stratégiai prioritásai

IV. fejezet: A nemzeti biztonság fenntartása

- Az ország védelme
- Az állami és társadalmi biztonság
- Az oroszországi állampolgárok életminőségének javítása
- A gazdasági növekedés
- Tudomány, technológia és oktatás
- Egészségügy
- Kultúra
- Az élő rendszerek ökológiája és a természet racionális felhasználása
- A stratégiai stabilitás és az egyenjogú stratégiai partnerség

V. fejezet: A stratégia megvalósításának szervezeti, normatív jogi és információs alapjai

VI. fejezet: A nemzeti biztonság állapotának alapvető jellemzői

Mindkét dokumentum az I. fejezet 6. pontjában az olvasó szempontjából nagyon hasznos meghatározásokat ad meg a biztonsági stratégiában használt legfontosabb fogalmakhoz

² A szovjet időkben ez másképpen volt: a katonai doktrína volt az egyetlen stratégiai szintű biztonságpolitikai (katonapolitikai) okmány, amelynek első része foglalkozott a biztonság és a biztonságpolitika általános kérdéseivel, a második pedig a szűkebben értelmezett katonai összefüggésekkel.

³ Az áttekinthetőség kedvéért a továbbiakban a korábbi dokumentumot Stratégia–2009, az újat pedig Stratégia–2015 jelöléssel fogom feltüntetni.

(például *nemzeti biztonság, az Oroszországi Föderáció nemzeti érdekei, nemzeti stratégiai prioritások* stb.). Ehhez a ponthoz két megjegyzés kívánkozik:

1. A Stratégia–2009 tartalmazza „a nemzeti biztonságot fenntartó erők, illetve eszközök” meghatározását is a következő módon: *az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erői, más csapatok, fegyveres testületek és szervek*. A Stratégia–2015 is használja mindezeket a fogalmakat, de konkrét definíciójuk hiányzik. (Egyébként a szöveg arra utal, hogy Oroszországban – a hivatalos Fegyveres Erőkön és azok haderőnemein kívül is – igen sokféle katonai formáció létezik a belügyi csapatoktól és a határőrségtől kezdve a Rendkívüli Helyzetek Minisztériumának fegyveres szervezetein át a Kreml és az elnök őrségéig. A belügyi csapatok például nehézfegyverzettel is el vannak látva.)

2. Mindkét dokumentum a következő, eléggé semmitmondó meghatározást adja a „nemzeti stratégiai prioritások” fogalmára: *a nemzeti biztonság garantálásának legfontosabb irányai*. Ennek szellemében többször is ismétlődésekbe botlunk a szöveg értelmezése során, a biztonság egyes részterületeinek felsorolása nem különbözik lényegesen a stratégiai prioritások áttekintésétől. (A dokumentum megfogalmazóinak bizonyára nehéz feladattal kellett megbirkózniuk, amikor megpróbálták némileg eltérő szavakkal operálni ugyanazon fogalom esetében.) Lényegében fölöttébb erőltettnek tűnik a *prioritások* fogalmának bevezetése és használata, ráadásul a nagyon hangsúlyos IV. fejezet egyes alfejezeteiben – helyette általában és teljesen logikusan – a *stratégiai célok* megfogalmazás szerepel.

A most hatályba léptetett stratégiából hiányzik a korábbi dokumentum első mondatában szereplő megállapítás: *Oroszország leküzdötte a 20. század végén bekövetkezett politikai és társadalmi-gazdasági rendszerválság következményeit*. Ez részben magyarázható az időtávlattal, de esetleg azzal is, hogy az ország jelenleg új, hasonlóan átfogó válságot él át. A jelzett mondat helyett viszont az alábbi megfogalmazást találjuk: *szilárd alapot teremtettünk az Oroszországi Föderáció gazdasági, politikai, katonai és szellemi potenciáljának további növeléséhez, valamint szerepének erősödéséhez a kialakuló multipoláris világban*.⁴

A következő különbség a biztonsági stratégia és más dokumentumok (tényezők) összefüggésével van kapcsolatban. A Stratégia–2009 konkrétan megfogalmazza, hogy meghatározó kölcsönkapcsolat van *Az Oroszországi Föderáció társadalmi-gazdasági fejlődésének hosszú távú koncepciója 2020-ig* című, fentebb már említett dokumentummal. A Stratégia–2015 ehelyett így fogalmaz: *Jelen stratégia az eltéphetetlen kölcsönkapcsolaton és kölcsönös függőségen alapszik az ország nemzeti biztonsága és társadalmi-gazdasági fejlődése között*.⁵ Nincs utalás arra, hogy a fenti dokumentum érvényben van-e vagy sem, illetve hogy felváltotta-e valamilyen másik koncepció (habár feltételezhető, hogy a gazdasági fejlődés koncepciója is átdolgozás alatt van, hiszen a gazdasági fejlődés külső feltételei tényleg alapvetően megváltoztak a gazdasági szankciók és az olajár esése miatt).

A MAI VILÁG ÉS OROSZORSZÁG

A II. fejezet foglalkozik Oroszország helyével a mai világban. Ebben a fejezetben vannak a legmeghatározóbb megállapítások, amelyeket nem annyira magyarázni, mint inkább kivonatossan idézni kívánok, megadva magyar fordításukat. A legtöbb önmagáért beszél, de a fejezet végén némi kommentárt azért fűzök hozzá.

⁴ 7. pont.

⁵ 5. pont.

8. pont: Oroszország bizonyította képességét szuverenitásának, függetlenségének, területi épségének biztosítására, külföldön tartózkodó állampolgárai jogainak védelmére. Növekedett az ország szerepe a legfontosabb nemzetközi problémák és katonai konfliktusok megoldásában, a stratégiai stabilitás és a nemzetközi jog prioritásának biztosításában az államközi kapcsolatokon belül.

9. pont: Oroszország gazdasága megmutatta azt a képességét, hogy fenntartja és meg-
szilárdítja saját potenciálját az instabil világgazdaság körülményei között, amikor egy sor ország korlátozó gazdasági intézkedéseket vezetett be vele szemben.

10. pont: Pozitív tendenciák mutatkoznak az állampolgárok egészségének védelmével összefüggő feladatok végrehajtása terén. Megfigyelhető a lakosság lélekszámának emelkedése, az átlagos élettartam növekedése.

11. pont: Újjászületnek a hagyományos oroszországi szellemi-erkölcsi értékek. A fel-
növekvő nemzedék körében kialakul a méltó viszonyulás Oroszország történelméhez. A társadalom konszolidálódik a közös értékek körül, mint például Oroszország szabadsá-
ga és függetlensége, a humanizmus, a nemzetiségek közötti béke és egyetértés, az ország soknemzetiségű népének kulturális egysége, a családi hagyományok tisztelete, a hazafiság.

12. pont: Oroszország megerősödése a nemzeti biztonságát fenyegető, komplex jellegű új veszélyek közepette megy végbe. Az Oroszországi Föderáció önálló kül- és belpolitikát folytat, ez ellenlépéseket vált ki az Egyesült Államok és szövetségesei részéről, akik meg kívánják őrizni domináló szerepüket a világ dolgaiban. Az Oroszország visszatartására irányuló politikájuk politikai, gazdasági, katonai és informatikai nyomásban nyilvánul meg.⁶

13. pont: Az új, multipoláris világmodell kialakulását a globális és regionális instabilitás növekedése kíséri. Élesebbé válnak az egyenlőtlen fejlődéssel, az országok fejlettségi színvo-
nalának távolodásával, a forrásokért és a piacokért folytatott harccal, a szállítási útvonalak ellenőrzésével összefüggő ellentmondások. Különös jelentőségre tesz szert ebben a folya-
matban a vezető szerep a világóceán és az Északi-sarkvidék forrásainak megszerzésében. Mind aktívabban kerül sor a speciális szolgálatok potenciáljának felhasználására.

14. pont: A nemzetközi kapcsolatokban nem csökken az erő szerepe. A támadófejlesztés felhalmozására és modernizálására, új fegyvertípusok létrehozására és rendszeresítésére irá-
nyuló törekvések gyengítik a globális biztonság rendszerét. Az euroatlanti, az eurázsiai és az ázsiai–csendes-óceáni térségben nem tartják be az egyenlő és oszthatatlan biztonság elveit. Az Oroszországgal szomszédos régiókban a fegyverkezési hajszja folyamatai figyelhetők meg.

15. pont: Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) katonai potenciáljának nö-
velése és a szövetség felruházása globális funkciókkal – amelyek gyakorlása megsérti a nemzetközi jog normáit –, a tömb országai katonai tevékenységének fokozása, a szövetség további kibővítése és katonai infrastruktúrájának közelítése az oroszországi határokhoz fenyegetik nemzeti biztonságunkat. A globális és regionális stabilitás fenntartásának lehe-
tőségei lényegesen szűkülnek azzal, hogy Európában, az ázsiai–csendes-óceáni térségben és a Közel-Keleten elhelyezik az amerikai rakétaelhárító rendszer elemeit, a gyakorlatban valósítják meg egy „globális csapás” koncepcióját, nagy pontosságú, nem nukleáris had-
szati fegyvereket telepítenek, és abban az esetben is, ha fegyvereket juttatnak a világűrbe.

16. pont: A nemzetközi problémák továbbra is létező tömbszellemű megközelítése nem segíti elő a jelenkori kihívások és fenyegetések teljes spektrumának kivédését. Az afrikai és

⁶ A dokumentum a „visszatartás” fogalmát az orosz „szgyérzsivanyije” szóval fejezi ki, amelyet az oroszországi terminológia következetesen megkülönböztet az „elrettetés” („usztrasényije”) fogalmától.

közél-keleti országokból Európába irányuló tömeges migráció megmutatta az euroatlanti térség NATO-ra és az Európai Unióra épülő regionális biztonsági rendszerének tarthatatlanságát.

17. pont: Az eurázsiai régió integrációs folyamatainak fékezésére és feszültségcök kialakítására irányuló nyugati pozíció negatív hatást gyakorol az oroszországi nemzeti érdekek érvényesülésére. Az Ukrajnában végbement alkotmányellenes fordulat támogatása az Egyesült Államok, illetve az Európai Unió részéről mély szakadás és fegyveres konfliktus kialakulásához vezetett az ukrán társadalomban. A szélsőségesen jobboldali, nacionalista ideológia megerősödése, az Oroszországot célzó ellenségkép tudatos kialakítása az ukrán népben, az államon belüli ellentmondások erőszakos megoldására irányuló törekvések és a mély társadalmi-gazdasági válság Ukrajnát tartósan az instabilitás forrásává teszik közvetlenül Oroszország határait mentén.

18. pont: A legitim politikai rezsimek megdöntésének és az államokon belüli konfliktusok kiprovokálásának gyakorlata mind szélesebben elterjed. A Közel- és Közép-Keleten, Afrikában, Dél-Ázsiában, a Koreai-félszigeten már létező feszültségforrások mellett új „forró pontok” jelennek meg, kibővülnek az ellenőrizetlen zónák. A fegyveres konfliktusok térségei bázisul szolgálnak a terrorizmus, a nemzetiségi gyűlölködés, a vallási megosztottság és más szélsőséges jelenségek elterjedéséhez. A magát Iszlám Államnak nevező terrorista szervezet megjelenése és befolyásának megerősödése a „kettős mérték” politikájának eredménye, amelyet némely államok gyakorolnak a terrorizmus elleni küzdelemben.

19. pont: Továbbra is fennáll annak a kockázata, hogy növekszik a nukleáris fegyverrel rendelkező államok száma, elterjednek vagy felhasználásra kerülnek vegyi fegyverek, fennáll a bizonytalanság a tekintetben, hogy rendelkeznek-e külföldi államok biológiai fegyverrel, vagy kifejlesztésükre, illetve gyártásukra szolgáló potenciállal. Az Oroszországgal szomszédos államok területén bővül az amerikai katonai-biológiai laboratóriumok hálózata.

21. pont: A nemzetközi helyzet jellegére mind érezhetőbb hatást gyakorol az erősödő szembenállás a globális informatikai térségben, amelyet némely ország törekvése vált ki, hogy felhasználják az informatikai és kommunikációs technológiákat saját geopolitikai céljaik elérése érdekében (például a társadalmi tudat manipulálása és a történelem meghamisítása útján).

22. pont: Növekednek a fenyegetések, amelyek az ellenőrizetlen, illegális migrációval, az ember- és kábítószer-kereskedelemmel és a határokon átívelő szervezett bűnözés más megnyilvánulásaiával kapcsolatosak.

23. pont: Bonyolultabbá válik a világ demográfiai helyzete, a természeti környezet és az élelmiszer-biztonság problematikája. Érezhetőbbé válik az édesvízhiány és a klímaváltozás.

26. pont: A nemzeti biztonságot fenyegető veszélyek elhárítása érdekében az Oroszországi Föderáció arra összpontosítja erőfeszítéseit, hogy megszilárdítsa az oroszországi társadalom belső egységét, biztosítsa a társadalmi stabilitást, a nemzetiségek közötti egyetértést és a vallási toleranciát, megszüntesse a strukturális egyenlőtlenségeket a gazdaságban, fokozza az ország védelmi képességét.

27. pont: Nemzeti érdekeinek védelme céljából Oroszország nyitott, racionális és pragmatikus külpolitikát folytat, amely kizárja a költséges konfrontációt (beleértve az új fegyverkezési hajszát).

28. pont: Oroszország érdekelt a kölcsönösen előnyös és egyenjogú kereskedelmi-gazdasági együttműködés fejlesztésében a külföldi államokkal, felelős résztvevője a sokoldalú kereskedelmi rendszernek. Az a célja, hogy minél több egyenjogú partnerre tegyen szert a világ különböző térségeiben.

29. pont: A nemzetközi biztonság területén Oroszország továbbra is elkötelezett abban, hogy elsősorban a politikai és jogi eszközöket, a diplomácia és a béketeremtés mechanizmusait alkalmazza. A katonai erő alkalmazása a nemzeti érdekek védelmére csak abban az esetben elfogadható, ha az összes igénybe vett nem erőszakos eszköz hatástalan maradt.

Megjegyzések a II. fejezethez:⁷

Erősen vitatható, hogy itt van-e a helye a 10. és 11. pontnak, miközben kétséges a megállapítások igazságtartalma is. Oroszországban a demográfiai helyzet továbbra is kritikus, a gyermekszületési ráta (elsősorban éppen az orosz népesség körében) nagyon alacsony, az arányt a nem orosz, elsősorban muzulmán nemzetiségek „szaporodási mutatói” javítják, miközben folytatódik az oroszok elvándorlása a keleti térségekből az ország európai részébe.

A 13. pont utolsó, mintegy „odavetett” mondata felveti a kérdést, hogy a saját speciális szolgálatok növekvő felelősségéről, vagy a külföldi szolgálatok fokozódó intenzitású tevékenységéről van-e szó.

A 17. pontban esik szó az Ukrajnában végbement alkotmányellenes fordulatról, amelyet a Nyugat támogatott. Viszont nem ír a dokumentum a „fordulatot” kiváltó lépésről, amikor Janukovics ukrán elnök visszalépett egy megállapodás már előkészített aláírásától az Európai Unióval, eléggé nyilvánvalóan Moszkva biztatására. Tipikus példája az események egyoldalú interpretálásának (ami persze a nyugati dokumentumokban is előfordul).

A 19. pont utolsó mondata felveti a kérdést: Vajon van-e valamilyen konkrét információja a moszkvai vezetésnek a biológiai fegyverek teljes betiltására vonatkozó egyezmény (BTWC, 1972) tudatos megsértéséről, vagy demagóg módon vagdalkozik, esetleg ki nem provokált „válaszlépéseket” tervez?

Árulkodó a 27. pont megfogalmazása a „kölséges konfrontáció” elkerüléséről, amely a hetvenes-nyolcvanas évek gyászos következményekkel járó szovjet túlfegyverkezését juttatja a figyelmes olvasó eszébe.

A nemzetközi kapcsolatokra vonatkozó konkrét megállapítások a Stratégia–2009-ben, a II. fejezetben kaptak helyet, ugyanezek a Stratégia–2015 esetében – mint majd látni fogjuk – a IV. fejezet *A stratégiai stabilitás és az egyenjogú stratégiai partnerség* című alfejezetébe kerültek (miközben szinte változatlanok maradtak).

OROSZORSZÁG NEMZETI ÉRDEKEI ÉS NEMZETI STRATÉGIAI PRIORITÁSAI

A rövid III. fejezet a nemzeti érdekekkel és a stratégiai prioritásokkal foglalkozik.

30. pont: A nemzeti érdekek hosszú távú perspektívában a következők:

- Az ország védelmének megerősítése, az Oroszországi Föderáció alkotmányos rendjének, szuverenitásának, függetlenségének és területi sérthetlenségének biztosítása;
- A nemzeti egyetértés, a politikai és társadalmi stabilitás erősítése, a demokratikus intézmények fejlesztése, az állam és a civil társadalom együttműködési mechanizmusainak korszerűsítése;
- A lakosság életminőségének javítása, egészségi állapotának erősítése, az ország stabil demográfiai fejlődésének biztosítása;

⁷ Bizonyos pontokat (például a 20. vagy a 23–25.) nem fordítottam le, mert az elemzéshez, az értelmezést segítő megjegyzésekhez vagy egyszerűen a stratégia lényegének megértéséhez nem volt rá feltétlen szükség.

- A kultúra és a hagyományos oroszországi szellemi-erkölcsi értékek megtartása és fejlesztése;
- A gazdaság versenyképességének fokozása;
- Az Oroszországi Föderáció mint az egyik vezető világhatalom státusának megszilárdítása a multipoláris világban.

31. pont: A nemzeti érdekek biztosítása a következő nemzeti stratégiai prioritások reallizálása útján történik:

- Az ország védelme.
- Az állami és társadalmi biztonság.
- Oroszország állampolgárai életminőségének emelése.
- Gazdasági növekedés.
- Tudomány, technológia és oktatás.
- Egészségvédelem.
- Kultúra.
- Az élő rendszerek ökológiája és a természet racionális felhasználása.
- A stratégiai stabilitás és az egyenjogú stratégiai partnerség.

Megjegyzés: Mint látjuk, egyes pontok teljesen megegyeznek (például az életminőség javítása), más pontok összemosódnak vagy hiányoznak (például a nemzeti érdekek között nincs említve a környezetvédelem, így érthetetlen, miért szerepel a prioritások között, vagy éppen az életminőség javításától a prioritások között miért különül el az egészségvédelem stb.). Nem igazán érthető, hogy a hat pontban összefoglalt nemzeti érdekeket miért kilenc stratégiai prioritásban fogalmazták meg, vagy miért cserélődik meg a két felsorolásban a kultúra és a gazdaság sorrendje. Ugyanakkor egyik felsorolásban sincs nevesítve például a külpolitikai tevékenység.

A NEMZETI BIZTONSÁG FENNTARTÁSA

A IV. fejezet a stratégia legértelmesebb része, az egyetlen, amely alfejezetekre oszlik. Ezek közül csak az első kettőt és az utolsót fordítom le kivenatosan (Az ország védelme; Az állami és társadalmi biztonság; A stratégiai stabilitás és az egyenjogú stratégiai partnerség), a többi alfejezethez csak rövid magyarázatot fűzök.

Az ország védelme

33. pont: Az ország védelmének stratégiai céljai: a feltételek megteremtése az ország békés és dinamikus társadalmi-gazdasági fejlődéséhez, valamint katonai biztonságának biztosítása.

34. pont: Az országvédelem stratégiai céljainak elérése a katonapolitika megvalósításának keretében történik, a stratégiai visszatartás és a háborús konfliktusok megelőzése, az állam katonai szervezetének, valamint a Fegyveres Erők alkalmazási formáinak és módozatainak korszerűsítése, az Oroszországi Föderáció mozgósítási készenlétének, valamint a polgári védelem erői és eszközei készségének fokozása révén.⁸

35. pont: A katonapolitika alapvető tételeit és az országvédelem hadigazdasági biztosításának feladatait az Oroszországi Föderáció katonai doktrínája határozza meg.

36. pont: A stratégiai visszatartás és a háborús konfliktusok megelőzésének biztosítása céljából kölcsönösen összefüggő politikai, katonai, katonatechnikai, diplomáciai, gazdasági,

⁸ A Fegyveres Erők az eredeti orosz szövegben mindenütt a bonyolult „az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erői, más csapatok, fegyveres testületek és szervek” kifejezésként szerepelnek.

informatikai és más intézkedéseket dolgoznak ki és valósítanak meg, amelyek a katonai erő Oroszországgal szembeni alkalmazásának megelőzésére, szuverenitásának és területi épségének védelmére irányulnak. A stratégiai visszatartás és a háborús konfliktusok megelőzése a nukleáris visszatartás potenciáljának megfelelő szinten tartása, a Fegyveres Erők megfelelő harcásztszintjének biztosítása révén valósul meg.

37. pont: Az állam katonai szervezetének korszerűsítése a meglévő és perspektivikus katonai veszélyek és fenyegetések időben történő felderítésének, a katonai szervezet komponensei kiegyensúlyozott fejlesztésének, a védelmi potenciál erősítésének, a Fegyveres Erők korszerű fegyverzettel és haditechnikával történő ellátásának, a védelmi ipari komplexum innovatív fejlesztésének bázisán történik.

38. pont: A Fegyveres Erők alkalmazási formáinak és módozatainak korszerűsítése feltételezi a jelenkori háborúk és fegyveres konfliktusok jellegében bekövetkező változási tendenciák időben történő figyelembevételét, a csapatok és erők háborús lehetőségeinek maximális kifejtéséhez szükséges feltételek megteremtését, a fegyveres küzdelem perspektivikus formáival és új eszközeivel szemben támasztandó követelmények kidolgozását.

40. pont: A polgári védelem erőinek és eszközeinek a készsége időben biztosítható a lakosság, az anyagi és kulturális értékek védelemre való előkészítéséhez, illetve védelméhez szükséges intézkedések meghozatala révén, hogy kivédhetőek legyenek a veszélyek, amelyek háborús konfliktusokban, vagy ezen konfliktusok következtében, továbbá természeti vagy ipari jellegű rendkívüli helyzetekben fenyegetnek.

41. Az ország védelme a racionális elegendőség és a hatékonyság elveinek alapján biztosítható, ezen belül a nem katonai reagálás módszereinek és eszközeinek, a diplomácia és a béketeremtés mechanizmusainak alkalmazásával, a nemzetközi katonai és katonatechnikai együttműködés kiszélesítésével, a fegyverzet-ellenőrzéssel és más nemzetközi jogi eszközök felhasználásával.

Az állami és társadalmi biztonság

42. pont: Az állami és társadalmi biztonsággal kapcsolatos stratégiai célok a következők: az Oroszországi Föderáció alkotmányos rendjének, szuverenitásának, állami és területi épségének védelme, az alapvető emberi és állampolgári jogok és szabadságjogok biztosítása, az állampolgári béke, a politikai és társadalmi stabilitás megőrzése.

43. pont: Az állami és társadalmi biztonságot fenyegető alapvető veszélyek:

- Külföldi államok speciális szolgálatainak és szervezeteinek felderítő- és egyéb tevékenysége.
- Terrorista és szélsőséges szervezetek tevékenysége, amely az Oroszországi Föderáció alkotmányos rendjének erőszakos megváltoztatására, az államhatalmi szervek munkájának destabilizálására, katonai, ipari és más, a lakosság szempontjából létfontosságú objektumok, a szállítási infrastruktúra megsemmisítésére vagy működésének megzavarására, a lakosság elrettentésére irányul, többek között tömegpusztító fegyverek, radioaktív, mérgező és toxikus, vegyileg és biológiailag veszélyes anyagok megszerzésével, a kritikus információs infrastruktúra megbízható működésének megzavarásával.
- Nacionalista és szélsőséges vallási ideológiával rendelkező radikális társadalmi szerveződések és csoportok, valamint külföldi és nemzetközi nem állami szervezetek, pénzügyi és gazdasági struktúrák, magánszemélyek tevékenysége, amely az Oroszországi Föderáció egységének és területi épségének megbontására, belpolitikai és társadalmi helyzetének destabilizálására, „színes forradalmak” inspirálására, a hagyományos oroszországi szellemi-erkölcsi értékek felszámolására irányul.

- Bűnözői – azon belül transznacionális – szervezetek és csoportok tevékenysége, amely kábítószeres és tudatmódosító anyagok, fegyverek és lőszeres, robbanószeres törvényellenes kereskedelmével, illegális migráció és emberkereskedelem szervezésével kapcsolatos.
- Az információs és kommunikációs technológia felhasználása fasiszta, szélsőséges, terrorista és szeparatista ideológiák terjesztésére, az állampolgári béke, a politikai és társadalmi stabilitás megingatására.
- A személyiség, a tulajdon, az államhatalom, a társadalmi és gazdasági biztonság ellen irányuló bűncselekmények.
- A korrupció.
- A természeti katasztrófák, beleértve a globális klímaváltozással, illetve az infrastruktúra technikai állapotának romlásával kapcsolatos jelenségeket, tűzvészeket.

44. pont: Az állami és társadalmi biztonság fenntartásának fő irányai a következők: az állam szerepének erősítése a személyes biztonság és a tulajdonhoz fűződő jogok garantálójaként, a bűnözés, korrupció, terrorizmus és extrémizmus megelőzésére szolgáló jogi szabályozás korszerűsítése, az állami biztonság és a társadalmi rend fenntartására szolgáló szervek és a civil társadalom közötti együttműködés fejlesztése, az állampolgárok bizalmának erősítése a jogot védő és bírósági szervezetek iránt, az oroszországi állampolgárok jogainak és törvényes érdekeinek hatékonyabb képviselése külföldön.

46. pont: Különös figyelem irányul az Oroszországi Föderáció stabil fejlődését, a stratégiai nemzeti prioritások érvényesítését akadályozó korrupciót kiváltó okok és feltételek felszámolására. Ezzel a céllal hajtják végre a *Korrupcióellenes nemzeti stratégiát*, valamint a korrupció ellen kidolgozott nemzeti terveket.

47. pont: Az állami és társadalmi biztonság fenntartásának céljából:

- Korszerűsödik a végrehajtó hatalom szövetségi szerveinek struktúrája és tevékenysége, fejlődik a külföldi államok speciális szolgálatai és szervezetei felderítő- és más destruktív tevékenységének felfedezésére, megelőzésére, illetve megakadályozására szolgáló rendszer.
- Hatékonyabbá válik az Oroszországi Föderáció alkotmányos rendjére, az emberi és állampolgári jogokra és szabadságjogokra, az állami és személyi tulajdonra, a társadalmi rendre és biztonságra veszélyt jelentő terrorista akciókat, a vallási radikalizmus, a nacionalizmus, a szeparatizmus és a szélsőséges más formáit, a szervezett bűnözést üldöző szervek munkája.
- Létrejönnek a társadalmi és nemzetiségi konfliktusok megelőzésére és semlegesítésére szolgáló, az oroszországi polgároknak a bűnözői és terrorista csoportok külföldi tevékenységében való részvételét akadályozó mechanizmusok.
- Javulnak a biztonságos működés feltételei, emelkedik a terroristák elleni védettség szintje a védelmi, nukleáris, vegyi, energetikai komplexumok, a lakosság szempontjából létfontosságú objektumok, a szállítási infrastruktúra esetében.
- Korszerűsödik az informatikai szférában jelentkező veszélyek észlelésére és elemzésére szolgáló rendszer.
- Intézkedések születnek az állampolgárok és a társadalom védelme érdekében a szélsőséges és terrorista szervezetek, a külföldi speciális szolgálatok és propagandafórumok részéről jelentkező destruktív információs támadásokkal szemben.

Megjegyzések a két alfejezethez.⁹

A dokumentum valamelyest konkretizálja a visszatartás fogalmát, amikor a „nukleáris visszatartás” megfogalmazással él, viszont még csak nem is törekszik a „racionális elegendőség” (41. pont) kifejezés tartalmának konkretizálására.

Az alfejezetek sok tétele alapigazságokat, axiómákat rögzít (például a 37. vagy a 38. pont). Csak onnan tudjuk, hogy az orosz biztonsági stratégiáról van szó, hogy mindenütt ismétlődően szerepel az ország neve.

Más megállapítások viszont a ködös megfogalmazás homályába burkolóznak: fokozódik, fejlődik, létrejön, korszerűsödik, intézkedések születnek. Úgy vélem, hogy egy biztonsági stratégiának ennél valamivel konkrétabbnak kellene lennie (bár természetesen az egyes tételek részletes kibontására és taglalására az ágazati stratégiák szolgálnak).

A Stratégia–2009 *Korrupcióellenes nemzeti tervről*, a Stratégia–2015 *Korrupcióellenes nemzeti stratégiáról*, valamint a korrupció ellen kidolgozott *nemzeti tervekről* beszél. A magyarázat: 2010 áprilisában kiadták a *Korrupcióellenes nemzeti stratégiát*, annak alapján pedig évente jelennek meg konkrét tervek.

Számomra zavarólag hat, hogy szinte minden alkalommal keverednek a terrorista, szeparatista stb. csoportok, illetve a külföldi államok speciális szolgálatait által megtestesített veszélyek, fenyegetések.

A következő alfejezet az állampolgárok életminőségének javításáról szól, ezen belül mindössze két elemre kívánok kitérni.

Az 53. pontban tesz említést a stratégia – ismét csak ködös fogalmazásban – arról, hogy „megteremtik a feltételeket a születések ösztönzésére, a halandósági ráta csökkentésére, az egészséges életmód folytatására”. Ugyanez a pont hangsúlyozza – első alkalommal az orosz biztonsági stratégiák történetében – a feltételek megteremtését az információkhoz való egyenlő hozzáféréshez.

Az 54. pont teljes egészében az élelmiszer-biztonsággal foglalkozik.

A gazdasági növekedéssel foglalkozó alfejezet számomra ismét szolgált néhány érdekességgel: a Stratégia–2009 53. pontja úgy fogalmaz, hogy a GDP mennyiségét tekintve „Oroszországnak be kell kerülnie az első öt ország közé”, ezzel szemben a Stratégia–2015-ben (55. pont) az áll, hogy „Oroszországnak be kell kerülnie a vezető országok közé”. Megítélésem szerint ez visszalépés, amit valószínűleg a jelenleg is tapasztalható – a stratégiában nem említett – gazdasági visszaesés váltott ki, másrészt természetesen realitásérzékről tanúskodik. Viszont az új dokumentum (58. pont) utal a tőke és a képzett szakemberek kiáramlására, más helyen pedig (60. pont) az energiabiztonságra, ezen belül a hatékonyság és a takarékoság fontosságára, sőt az energiahordozók esetleges hiányára is. A 62. pontban – amely az állami politikában szereplő célokat fogalmazza meg – az elektronikai és könnyűiparral, valamint a hajó- és gépgyártással kapcsolatban a dokumentum meglepő módon a „helyreállítás” kifejezést használja, míg más iparágakkal összefüggésben a „fejlesztés” szerepel. Ugyanezen pont egyik bekezdése teljes egészében idekíváncozik: „Biztosítani kell az őslakosság és a munkamigránsok (ezen belül a külföldiek) érdekei közötti egyensúlyt az etnikai, nyelvi,

⁹ Most sem fordítottam a szöveget a teljesség igényével, kihagytam például a 39., 45. stb. pontokat, illetve egyes pontoknál csak a lényeges részeket vettem figyelembe.

kulturális és vallási különbségek figyelembevételével, a munkamigránsok megalapozott területi elosztását a régiók munkaerőigényeinek alapján.¹⁰

A tudománnyal, technológiával és oktatással, az egészségvédelemmel, a kultúrával és az ökológiával foglalkozó alfejezetek jelen elemzés szempontjából másodlagos fontosságúak. Ezen alfejezeteknek a biztonságot fenyegető különféle veszélyek elleni védekezés konkrét formáit, módozatait, eljárásait kellene meghatározniuk, ehelyett egy minden részletre kiterjedő, végtelen „kívánságlistát” fogalmaznak meg kijelentő formában (létrejönnek, kialakulnak, megoldódnak stb.), amelyek a korábbi pártkongresszusok határozatainak legrosszabb formai hagyományait örökítik át.

A stratégiai stabilitás és az egyenjogú stratégiai partnerség

87. pont: A nemzeti érdekek biztosítását elősegíti az Oroszországi Föderáció aktív külpolitikája, amely a nemzetközi kapcsolatok szilárd, a nemzetközi jogra támaszkodó, az egyenlőség, a kölcsönös tisztelet, a belügyekbe való be nem avatkozás, a kölcsönösen előnyös együttműködés, a globális és regionális válsághelyzetek politikai rendezésének elvein alapuló rendszerének létrehozására irányul. A nemzetközi viszonyok ilyen rendszere központi elemének Oroszország az Egyesült Nemzetek Szervezetét és annak Biztonsági Tanácsát tekinti.

88. pont: Az Oroszországi Föderáció fokozza partneri együttműködését az olyan intézmények keretei között, mint a BRICS (Brazília, Oroszország, India, Kína, Dél-Afrika), a Sanghaji Együttműködési Szervezet, az Ázsiai–Csendes-óceáni Gazdasági Együttműködés (APEC) fóruma, a G–20 és más nemzetközi szervezetek.

89. pont: A két- és sokoldalú együttműködés fejlesztése a Független Államok Közösségének tagállamaival, valamint Abháziával és Dél-Oszétiával a külpolitika egyik kulcsiránya az Oroszországi Föderáció számára. Oroszország fejleszti a regionális és szubregionális integráció és koordináció potenciálját a FÁK-tagállamok térségében mind magának a közösségnek, mind a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének, mind az Eurázsiai Gazdasági Közösségnek, mind pedig a szövetségi államnak a keretein belül, ami stabilizáló hatást gyakorol az általános helyzetre a FÁK-tagállamokkal, Abháziával és Dél-Oszétiával határos térségekben.¹¹

90. pont: Az Oroszországi Föderáció fellép a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének minőségi fejlesztéséért, univerzális nemzetközi szervezetté változtatásáért, amely képes szembeszállni a katonai-politikai és katonai-stratégiai jellegű regionális fenyegetésekkel (beleértve a nemzetközi terrorizmust és extrémizmust, a kábítószer-csempészetet és az illegális migrációt), valamint az informatikai kihívásokkal.¹²

91. pont: Az Eurázsiai Gazdasági Közösség megalakulása megnyitotta az integráció új szakaszát az eurázsiai kontinensen. Az Oroszországi Föderáció elősegíti a közösség megszilárdulását annak érdekében, hogy a tagállamok integrációja folytatódjon, stabilan fejlődjenek és modernizálódjanak, növekedjen gazdaságuk versenyképessége, javuljon

¹⁰ Az őslakosságot az orosz szöveg a „korennoje naszelenyje”, a munkamigránsokat „trudovije migranti” kifejezéssel jelöli. Utóbbiak a magyar köznyelvben megélhetési migránsokként szerepelnek. Érdekesebb azonban az, hogy ebbe a kategóriába nem csak külföldiek tartoznak, és még érdekesebb a „megalapozott területi elosztás”, amelyről Szibéria gyéren lakott területei jutnak az olvasó eszébe.

¹¹ Szövetségi államon a dokumentum Belarusz és Oroszország unióját érti.

¹² A Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének (alakult 2002-ben) tagjai: Belarusz, Kazahsztán, Kirgizisztán, Oroszország, Örményország, Tádzsikisztán és (2006-tól) Üzbegisztán.

lakosságuk életszínvonala, biztosítható legyen az áruk, a szolgáltatások, a tőke és a munkaerő szabad áramlása.¹³

92. pont: Az Oroszországi Föderáció nagy jelentőséget tulajdonít a Sanghaji Együttműködési Szervezet politikai és gazdasági potenciálja növelésének, a közép-ázsiai térségben a kölcsönös bizalom és partnerség erősödését szolgáló gyakorlati intézkedések ösztönzésének, az együttműködés fejlesztésének a szervezet tagállamaival, megfigyelőivel és partnerországaiival. Különös figyelmet érdemelnek azok az országok, amelyek kifejezésre juttatták szándékukat a szervezethez való csatlakozásra teljes jogú tagokként.¹⁴

93. pont: Az Oroszországi Föderáció a minden oldalú partnerség és a stratégiai együttműködés alapján fejleszti kapcsolatait a Kínai Népköztársasággal, úgy tekintve minderre, mint a globális és regionális stabilitás fenntartásának kulcstényezőire.

94. pont: Az Oroszországi Föderáció fontos szerepet tulajdonít a kivételes stratégiai partnerségnek az Indiai Köztársasággal.

95. pont: Az Oroszországi Föderáció fellép az ázsiai–csendes-óceáni régióban a regionális stabilitás és biztonság megbízható mechanizmusainak nem tömbalapon történő létrehozásáért, a politikai és gazdasági együttműködés hatékonyságának fokozásáért, az együttműködés szélesítéséért a tudomány, az oktatás és a kultúra terén.

96. pont: Az Oroszországi Föderáció fejleszti a politikai, kereskedelmi-gazdasági, katonatechnikai és biztonsági együttműködést, valamint a humanitárius és oktatási kapcsolatokat Latin-Amerika és Afrika országaival, valamint ezen államok regionális szervezeteivel.

97. pont: Az Oroszországi Föderáció fellép a kölcsönösen előnyös együttműködés erősítéséért az európai országokkal és az Európai Unióval, az integrációs folyamatok összehangolásáért Európában és a volt szovjet térségben, a kollektív biztonság nyitott rendszerének megteremtéséért az euroatlanti régióban, egyértelmű szerződéses-jogi alapon.

98. pont: Az Oroszországi Föderáció érdekelt a teljes értékű partnerség kiteljesítésében az Egyesült Államokkal az egybeeső érdekek alapján (többek között a gazdasági szférában), az orosz–amerikai kapcsolatoknak a nemzetközi helyzet egészére gyakorolt meghatározó befolyásának figyelembevételével. Egy ilyen partnerség legfontosabb irányai: a nemzetközi szerződésekben előirányzott fegyverzet-ellenőrzési mechanizmusok korszerűsítése, a bizalomerosztó intézkedések megszilárdítása, a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozásával, a terrorizmus ellen folytatott harc terén az együttműködés bővítésével, a regionális válságok kezelésével összefüggő kérdések megoldása.

99. pont: Különleges jelentőséggel bír az egyenjogú és kölcsönösen előnyös nemzetközi együttműködés az Északi-sark térségében.

100. pont: Kedvező feltételek az Oroszországi Föderáció hosszú távú stabil fejlődéséhez a stratégiai stabilitás biztosítása révén teremthetők meg (beleértve a fokozatos haladást egy atomfegyvermentes világ irányába), az általános, megbízható és egyenlő biztonság megszilár-

¹³ Az Eurázsiai Gazdasági Közösség (EGK, de egyes dokumentumok Unióként említik) Belarusz, Kazahsztán és Oroszország részvételével 2014 májusában alakult meg a korábban általuk alkotott vámunió helyett. Örményország 2014 októberében csatlakozott.

¹⁴ A Sanghaji Együttműködési Szervezet 2001-ben alakult meg hivatalosan Kazahsztán, Kirgizisztán, Kína, Oroszország, Tádzsikisztán és Üzbegisztán részvételével. Megfigyelői státusban van India, Irán, Mongólia és Pakisztán, „diálogo partner” státusban Belarusz és Srí Lanka (2014-es állapot). 2006-ban tagfelvételi moratóriumot hirdettek (a vitatott nemzetközi helyzetű Irán és Pakisztán „távoltartása” céljából), de a biztonsági stratégia most egyértelműen a moratórium megszüntetésére utal.

dításának körülményei között, minden tényező figyelembevételével, amelyek hatással vannak a globális stratégiai stabilitásra, az egységes és igazságos nemzetközi-jogi elvek alapján.

101. pont: A nemzetközi közösséghez való viszonyában az Oroszországi Föderáció a stabilitás és az előrejelezhetőség fenntartásának elvére támaszkodik a stratégiai támadó fegyverzetek vonatkozásában. Az ilyen viszony gyakorlati kialakítását elősegíti az elért nemzetközi megállapodások betartása és szükség esetén újak kimunkálása a jelzett fegyvertípusok korlátozásának, illetve csökkentésének kérdésében.

102. pont: Az Oroszországi Föderáció elősegíti más – mindenekelőtt a nukleáris fegyverrel rendelkező, az általános biztonságért tett közös lépésekben érdekelt – államok bevonását a stratégiai stabilitás biztosításának folyamatába.

103. pont: Az Oroszországi Föderáció a nemzetközi szinten változatlanul kész részt venni – közösen más államokkal – a tömegpusztító fegyverek és célba juttató eszközeik elterjedésének megakadályozását szolgáló nemzetközi mechanizmusok megerősítésében, a katonai erő alkalmazásának (ami sérti az ENSZ Alapokmányát) betiltásában.

104. pont: A stratégiai stabilitás fenntartása céljából az Oroszországi Föderáció

- elősegíti a nemzetközi jogi rendszer megszilárdítását, akadályozza annak fragmentációját, gyengítését vagy szelektív alkalmazását, minthogy mindez instabilitáshoz és konfliktusokhoz vezet;
- betartja a fegyverzetkorlátozás, illetve -csökkentés terén megkötött nemzetközi megállapodásokat, részt vállal új megállapodások kidolgozásában és megkötésében;
- készen áll a nukleáris potenciálok további csökkentésének megvitatására kétoldalú megállapodások vagy sokoldalú formációk alapján;
- elősegíti a regionális stabilitás megszilárdítását a hagyományos fegyveres erők korlátozásának és csökkentésének, bizalomerősítő intézkedések kidolgozásának és alkalmazásának útján;
- a békemissziókat hatékony eszköznek tekinti a fegyveres konfliktusok kezelésében, részt vállal ilyen missziókban, fellép ezen eszköztár erősítéséért, szigorú összhangban az ENSZ Alapokmányának elveivel;
- elősegíti a nemzetközi információs biztonság rendszerének kialakítását.

105. pont: A stratégiai stabilitás és az egyenjogú sokoldalú együttműködés érdekében az Oroszországi Föderáció minden szükséges erőfeszítést megtesz, hogy a legkevésbé költséges szinten tartsa visszatartó potenciálját a stratégiai támadófegyverzetek terén.

106. pont: A NATO-val kialakítandó viszony meghatározó tényezője az Oroszországi Föderáció számára továbbra is a szövetség katonai aktivitása fokozásának és infrastruktúrája orosz határokhoz való közelítésének, a rakétaelhárító rendszer kiépítésének, a tömb globális funkciókkal való felruházásának elfogadhatatlansága.

107. pont: Az Oroszországi Föderáció készen áll a kapcsolatok fejlesztésére a NATO-val az egyenjogúság alapján, az euroatlanti régió általános biztonságának erősítése érdekében. A kapcsolatok mélységét és tartalmát a szövetség készsége fogja meghatározni arra, hogy figyelembe vegye Oroszország törvényes érdekeit a katonai-politikai tervezés során, tiszteletben tartsa a nemzetközi jog normáit.

Megjegyzések:

A 89. pontban a biztonsági stratégia egyenlőségjelet tesz a FÁK tagállamai (amelyeket a nemzetközi közösség egyértelműen elismer) és a két szakadár köztársaság, Abházia és Dél-Oszétia közé (amelyeket szinte egyetlen állam sem ismer el Oroszországon kívül). Különösen bizarr a velük határos régiók említése, mivel ez kizárólag Grúziát (Georgiát) jelenti, amely egyébként is határos a FÁK-tag Oroszországgal.

A 88. és a 89. pontok sorrendje egyébként is meglepő, mert második helyre „rangsorolja” a FÁK (és így a korábban egyértelműen privilegizált elbírásában részesülő *közel-külföld*) térségét.

A nemzetközi együttműködés irányainak pusztá felsorolása, illetve a lehetséges partnerek említésének sorrendje önmagáért beszél: a szervezatként jelentéktelen és heterogén BRICS-országoktól a Sanghaji Együttműködési Szervezeten át Latin-Amerikáig terjed. És csak az egész földkerekség számbavétele után következik az Európai Unió és az Egyesült Államok. Ez a sorrendiség önmagában is a valóságtól elrugaskodott (különösen az EU vonatkozásában), egyébként pedig méltatlan egy ilyen jelentőségű dokumentumhoz.

A NATO említése – lényegében kizárólag negatív kontextusban – további hat pont után következik, amelyek felölelik az Északi-sarkvidék jelentőségét, a fegyverzet-ellenőrzési megállapodásokat, az ENSZ méltatását és Oroszország tevékenységének részleteit a vonatkozó területeken. Nem esik szó a NATO-val kialakítandó stratégiai partnerségről, pedig az Iszlám Állam elleni közös fellépés igénye éppen ebbe az irányba kényszerítené a feleket.

Beszédes a 105. pont is, amely a legkevésbé költséges visszatartó potenciált említi. Fontosnak tartom aláhúzni: nem a *racionálisan elegendő*, hanem a *legkevésbé költséges*.

Végül beszédes az is, ami kimaradt a lehetséges partnerek felsorolásából: nem történik említés az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetről (EBESZ), amelyben egyébként Oroszország is rendelkezik érdekvénesítő képességgel (nem úgy, mint az EU-ban vagy a NATO-ban), és amely jó néhány válság kezelésében részt vállal. Igaz, az EBESZ jelentősége erősen megkopott a hidegháború befejeződésével, és az is igaz, hogy a NATO legutóbbi stratégiai koncepciója is „elfelejtette” megemlíteni, de én úgy vélem, ebben a dokumentumban helye lenne. Annál is inkább, mert Oroszország még a kilencvenes években is az EBESZ-t tartotta az európai biztonsági struktúra egyetlen elfogadható modelljének, valamint mert még a 2014-ben kiadott katonai doktrína is a többi nemzetközi szervezettel (KBSZSZ, SESZ stb.) egy sorban említi.

A STRATÉGIA MEGVALÓSÍTÁSÁNAK SZERVEZETI, NORMATÍV JOGI ÉS INFORMÁCIÓS ALAPJAI

Az V. fejezet nem tartalmaz igazán említésre méltó elemet, a 114. pont kivételével, amelyről az elemzés elején említést tettem.

A VI. fejezetet viszont teljes terjedelmében lefordítottam, sőt összevettem a Stratégia–2009 megfelelő fejezetével.

Hat évvel ezelőtt a dokumentum megfogalmazói az alábbi mutatókat ítélték méltónak arra, hogy jellemezzék, értékelhetővé tegyék a nemzeti biztonság állapotát:

- a munkanélküliség szintje (a gazdaságilag aktív lakosság százalékában);
- a decilis együttható (a lakosság legjobban biztosított 10%-a jövedelmének aránya a legkevésbé biztosított 10% jövedelméhez);
- a kiskereskedelmi árak növekedési szintje;
- a külső és a belső államadósság szintje a bruttó hazai termék (GDP) százalékában;
- az egészségügy, a kultúra, az oktatás és a tudomány forrásbiztosítottsági szintje a GDP százalékában;
- a fegyverzetek, a hadi- és speciális technika éves felújítási szintje;
- a biztosítotttság szintje katonai és mérnök-műszaki káderekkel.

A nemzeti biztonság állapota alapvető jellemzőinek felsorolása korrigálható a rendszeres ellenőrzés eredményei alapján – fogalmaz mindkét dokumentum.

2015 végén az alapvető mutatók felsorolása a következőképpen alakult (nyilván az ellenőrzés eredményei alapján végrehajtott korrekció eredményeképpen):

- az állampolgárok elégedettsége a védetség szintjével (többek között a bűncselekményekkel szemben), az alkotmányos jogok és szabadságjogok, a személyi és vagyoni érdekek vonatkozásában;
- a korszerű fegyverek és haditechnika aránya a Fegyveres Erőknél;
- a várható élettartam;
- az egy főre eső GDP;
- a decilis együttható (a lakosság legjobban biztosított 10%-a jövedelmének aránya a legkevésbé biztosított 10% jövedelméhez);
- az infláció mértéke;
- a munkanélküliség szintje;
- a GDP-nek a tudomány, a technológia és az oktatás fejlesztésére fordított hányada;
- a GDP-nek a kultúrára fordított hányada;
- az Oroszországi Föderáció területének az a hányada, amely nem felel meg az ökológiai normáknak.

Megjegyzés:

Az alapvetőnek minősített mutatókkal az a legnagyobb baj, hogy nem igazán alapvetőek. (Bár el kell ismernem, a 2015-ös paraméterek kicsit jobban közelítik azt a kimutatást, amelyet én indokoltan tartanék.) Hiányzik például maga a bruttó hazai termék (GDP), illetve annak dinamikája (változása mondjuk öt év távlatában), vagy a védelmi kiadások aránya a GDP-n belül. Teljességgel komolytalan az ökológiai normák felemlgetése, mert azok meghatározása – és így természetesen a veszélyeztetett területek arányának számítása – eléggé önkényes. (Mint ahogy maguknak a lényegi mutatóknak a válogatása is.)

Más országok biztonsági stratégiáiban nem találok hasonló felsorolással, ez az adott oroszországi dokumentum sajátossága.

Általános észrevételek:

A dokumentum jelentőségéhez nem fér kétség. Ez akkor is igaz, ha sok vitatható (esetleg nehezen értelmezhető) megállapítás szerepel a szövegben, illetve zavaróak az alacsonyabb színvonalú elemek.

Újnak számít a 2015-ös dokumentumban – amely, ismétlem, rendkívül hasonlít a 2009-eshez – az Oroszországgal szemben bevezetett korlátozó intézkedések említése, az ukrán helyzet ismertetése orosz szemszögből, illetve az Iszlám Állam létének megemlítése. (A Krímről – természetesen – szó sem esik.) Újszerű a „visszatartás” gazdaságossági megközelítése, valamint a „színes forradalmak” felemlgetése.

Számomra, magyar biztonságpolitikai elemző számára zavaró a dokumentum címén belüli „nemzeti” jelző. Szerintem abszolút elegendő lenne a „biztonsági stratégia”. Oroszországra – talán még jobban, mint Kelet-Közép-Európa országaira – jellemző, hogy az államhatárok és a nemzeti-etnikai településhatárok nem esnek egybe. Ennélfogva különbséget kell tenni a „nemzet” és az „állam” fogalma, a „nemzeti” és „állami” kategória között; e kettő csak az úgynevezett nemzetállamok esetében hozható közös nevezőre, márpedig Oroszország nem tekinthető nemzetállamnak. (Egyébként a „nemzeti” jelző használatát más – nemzeti kisebbségekkel rendelkező – országok biztonságpolitikai dokumentumainak esetében sem tartom indokoltnak.)

Ugyanakkor a biztonsági stratégia az egyik legbefolyásosabb oroszországi intézményt – amelyet a köznyelv az amerikai analógia kapcsán Nemzetbiztonsági Tanácsként ismer – korrekt módon az Oroszországi Föderáció Biztonsági Tanácsaként említi.

A biztonsági stratégia leszögezi, hogy a biztonság fogalmába az egyén, a társadalom és az állam biztonsága tartozik. Ez a logika végigvonul az egész dokumentumon, ennek megfelelően az érdekek összessége az egyén, a társadalom és az állam érdekeinek halmozaként fogható fel.

A dokumentum ismételten foglalkozik a Független Államok Közösségének területén, illetve az eurázsiai térségben végbemenő integrációs folyamattal, ezen belül az Eurázsiai Gazdasági Közösség perspektívájával. (Célszerű figyelembe venni, hogy az EGK Putyin elnök egyik kedvenc vesszőparipája, viszont a gyakorlatban nem egy sikertörténet. Ugyanakkor persze Oroszország számára – a gazdasági szankciók miatt – kényszerpálya is.)

A 89. pont említést tesz a FÁK-tagállamokkal határos térség stabilitásáról, biztonságáról. Általában is a biztonsági stratégia magától értetődő, természetes folyamatként kezeli a Független Államok Közössége tagállamainak (ismételt) integrálódását egy egységes szervezetbe. A dokumentum ilyen értelmű állásfoglalása teljesen egyoldalú, még csak utalást sem tesz arra, hogy itt nem csupán Oroszország érdekeiről, elképzeléseiről vagy szándékairól van szó, hanem más szuverén államokról is.

Összességében a dokumentum 2015-ös megjelentetésére azt a magyarázatot vélem megtalálni, hogy: Oroszország ezzel üzeni meg a világnak, melyek a számára fontos szempontok, prioritások az új, formálódó, többpólusú világrendben, hol van Oroszország helye és mi lehet a szerepe.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Az Oroszországi Föderáció biztonságpolitikai dokumentumai (biztonsági koncepciók 1997-ből és 2000-ből, biztonsági stratégiák 2009-ből és 2015-ből, katonai doktrínák 1993-ból, 2000-ből, 2010-ből és 2014-ből.)

Nanovfszky György (szerk.): *Oroszország*. Tények és adatok 1995. Teleki László Alapítvány, 1995.

Pirityi Sándor: *Az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonsági koncepciója*. Hadtudomány, 1998/1.

Tömösváry Zsigmond – Nagy László: *Oroszország a harmadik évezred küszöbén*. Honvéd Kiadó, Budapest, 1999.

Komjáthy Lajos József alezredes:

HATÁSSALAPÚ MŰVELETEK ELŐKÉSZÍTÉSE A FELKELŐK ELLENI TEVÉKENYSÉGEK SORÁN

ÖSSZEFOGLALÓ: *A szerző tanulmányában – a biztonságpolitikai kihívások tükrében – áttekintést ad a hatássalapú műveletek jelentőségéről a 21. század konfliktusai során. Ennek megfelelően először ismerteti a hatássalapú műveletek felosztását a felkelők elleni műveletek során, annak lehetséges alkalmazását a módok szerint, majd kitér a felkelők elleni műveletek előkészítésének kérdéseire.*

KULCSSZAVAK: *hatássalapú műveletek, felkelők elleni műveletek, művelet-előkészítés.*

BEVEZETÉS

Napjaink eseményei tükrében megállapítható, hogy a 21. század is bővelkedik globális kihívásokban és potenciális konfliktusokban. A biztonságpolitika főbb területeinek teljes mélységű vizsgálata és elemzése nélkül is látható, hogy szinte minden területen súlyos feladatok megoldása előtt áll az emberiség. Jól érzékelhető, hogy a katonai, a gazdasági, a társadalmi, a környezeti és a politikai szegmensek nem problémamentesek, és magukban hordozzák további konfliktusok, fegyveres harcok lehetőségét. Egyes szakértők¹ szerint a jövőben a vallási és a civilizációs különbségekből fakadó konfliktusok lesznek meghatározóak, míg mások a globalizáció nemkívánatos negatív hatásait, a globális környezeti változásokat és egyéb, társadalmi kohéziót akadályozó tényezőket helyezik az előtérbe.²

A legtöbb elemző szerint az előre jelezhető fegyveres szembenállás szereplői között lehetnek egyrészt a hagyományos értelemben vett katonai szervezetek (reguláris erők alegységei, egységek), másrészt markáns szerepet vállalhatnak a felkelők, a szélsőséges vallási harcosok különböző csoportjai is. Ezek a szereplők egyik oldalról nemzeti erőkként,

¹ Samuel P. Huntington munkássága a közvélemény előtt 1996-ban vált ismertté, amikor kiadta „A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása” című művét, amit a Foreign Affairs folyóiratban 1993-ban megjelent hasonló című, nagy vihart kavart cikkének bővebb kifejtéseként írt meg. A könyvet magyar nyelven az Európa Kiadó jelentette meg 1999-ben.

² Simai Mihály, a Corvinus Egyetem professzora „A globalizáció főbb tendenciái és kérdőjelei a XX. század végén” című előadásában fejtette ki a nézeteit ebben a kérdésben. Budapest, Általános Vállalkozási Főiskola, Tudományos Közlemények, 1 sz., 2000. március. Orosz Éva, az ELTE Társadalomtudományi Kar, Közgazdaságtudományi Intézet, Egészségpolitika és Egészség-gazdaságtan Tanszék vezetője a „Globális és hazai egészségügyi kihívások és egészségpolitikai törekvések a 21. század elején” című tanulmányában az egészségügyi problémákat taglalta hazai szemszögből; Nico Schmeja biztonságpolitika közíró a Hadtudomány 2008/3. számában megjelent, „A nemzetek biztonsága a globalizáció korszakában” című tanulmányának összegzésében a következőket írja: „...a napjainkban alakuló-formálódó új társadalmi-gazdasági világrend új kihívások sokaságát hordozza magával. Az államok, társadalmak és gazdaságok fokozódó összekapcsolódása növeli a nem állami erőknek alkalmazásának a veszélyét. A meglévő szervezetek és struktúrák alkalmazhatatlanok az új konfliktusok jelentős hányadának kezelésére, mindenekelőtt azért, mert a biztonság megteremtése a politikai, gazdasági, társadalmi és katonai eszközök összehangolt alkalmazását követeli meg. Ehhez elengedhetetlen az intervenció új szabályainak kidolgozása.”

a másik oldalról pedig lázadókként jelenhetnek meg. Megfigyelhető, hogy az ilyen jellegű fegyveres konfliktusok esetében a reguláris vagy kormányzati haderők (csapatok) esetleges győzelmével a harcoknak csak egy része ér véget. A megjelenő felkelők, gerillacsapatok, terrorszervezetek stratégiájuk szerint aszimmetrikus hadviselésbe mehetnek át, így ellensúlyozva a győztes fél esetleges technikai, gazdasági vagy létszámbeli fölényét.³

Az ilyen jellegű katonai műveleteknek és az azok részét képező harcoknak a tervezése (előkészítése) és végrehajtása során a felek arra törekednek, hogy a legkisebb áldozatvállalás mellett olyan sikereket érjenek el, illetve olyan pusztítást végezzenek, amely kihat a szemben álló fél képességeire, tevékenységére. Az aszimmetria és a felkelők elleni műveletek gyakorlatilag egyidejűleg jelentkeznek ezekben a konfliktusokban, ezért célszerű ezt a kategóriát meghatározni. Krajnc Zoltán ismerteti az aszimmetrikus hadviselés *Joint Strategy Review* által megfogalmazott definícióját, miszerint: „Az ellenség stratégiája arra irányul, hogy megkerülje, kijátssza vagy aláássa az Egyesült Államok erősségeit úgy, hogy kihasználja annak gyengeségeit olyan módszerek alkalmazásával, amik szignifikánsan eltérnek az USA által elvárt műveleti eljárásoktól [...] általában a pszichológiai hatásokat helyezi előtérbe, mint a sokkhatás vagy zavarkeltés, ami kihatással van az amerikai kezdeményezőkézségre, (harci) akaratra (morálra), illetve cselekvési szabadságra. Az aszimmetrikus megközelítés az ellenség sebezhetőségének alapos értékelésén alapul, gyakran alkalmaz innovatív, nem hagyományos harci eljárásokat, fegyvereket vagy technológiákat. Az aszimmetrikus hadviselés megjelenhet a katonai műveletek teljes spektrumában, lehet harcászati, hadműveleti, és hadászati (stratégiai) is.”⁴

Az ilyen műveletek előkészítése, tervezése és végrehajtása során kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy a rendelkezésre álló erőforrások alkalmazásával a műveletek végrehajtásának következményei, azok hatásai egyértelműen a szövetség által elvárt célt és végállapotot eredményezzék. Ha ezeket a műveleteket hatásalapú műveleteknek tekintjük, és a tervezés és a végrehajtás során a fókuszot nem a fizikai pusztításra (csapásra) helyezzük, hanem a megkívánt hatások elérésére koncentrálunk, akkor a hatékonyság és a hatásosság kapcsolati rendszerében eredményesebben közelíthetünk az elvárt végállapothoz.⁵

A fentiekkel összhangban jelen tanulmány először a hatásalapú műveletek jellemzőit, különböző szempontok alapján való felosztását ismerteti, míg a második rész a műveletek előkészítésének főbb lépéseit mutatja be a felkelők elleni műveletekben.

A HATÁSALAPÚ HADVISELÉS

A hatásalapú hadviselés vagy hatásalapú megközelítés, illetve a hatásalapú műveletek meghatározására több szerző és maga a NATO is – hivatalos kiadványban – tett kísérletet. A Haig Zsolt – Várhegyi István szerzőpáros szerint a katonai műveletekben alkalmazott hatásalapú megközelítés azt jelenti, hogy a hadszíntéren egymással hálózatba kapcsolt objektumok vannak. „Egy kiválasztott központ és a benne található nagyfotosságú célpontok ellen

³ Történelmi kontextusba ágyazva Jobbágy Zoltán több tanulmányban vizsgálta az ilyen szembenállás viszonylag állandó tartalmi elemeit.

⁴ Krajnc Zoltán: Az aszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései. Repüléstudományi Közlemények. Különszám, 2008. április 11. http://epa.oszk.hu/02600/02694/00044/pdf/EPA02694_rtk_2008_01_Krajnc_Zoltan.pdf (Letöltés időpontja: 2015. 12. 14.)

⁵ A műveleti hatékonyság és hatásosság kérdését – különös tekintettel az ezredforduló konfliktusaira – egy tanulmányában Jobbágy Zoltán részletesen kifejti.

intézett céltudatos támadás különböző hatásokat eredményezzen a többi, hozzájuk kapcsolódó központ működésében is.”⁶ Jól érzékelhető, hogy ez a meghatározás a hálózatcentrikus paradigma és a hatásalapú közelítés szintézisére törekszik.

Szternák György megfogalmazása: „*A hatásalapú megközelítés magában foglalja a Szövetség (NATO) rendelkezésére álló katonai, továbbá nem katonai erők és eszközök átfogó, integrált alkalmazását a kitűzött célok megvalósítása érdekében. Ez a megközelítés filozófiai változást jelent, amennyiben nem bizonyos célpontok megsemmisítésére, hanem a célul tűzött összetett hatások (végállapot) elérésére helyezi a hangsúlyt.*”⁷ Szerinte a hatásalapú katonai műveletek lényege „*az előidézett hatások, vagyis az összhatás eredményének elemzése és értékelése*”.⁸

Könnyen belátható, hogy az összhaderőnemi műveletek hatásalapú megközelítése a nemzeti képességek, a lehetőségek leghatékonyabb alkalmazásának újszerű megközelítését igényli. A művelettervezőnek egy szélesebb és mélyebb perspektívából kell értékelnie a műveleti környezet folyamatait a folyó és a jövőbeni műveletek rugalmasabb támogatása érdekében.

A hatásalapú műveleti megközelítés és a hagyományos műveletfelfogás és tervezés közötti alapvető különbség, hogy az úgynevezett célalapú műveletek (*objective-based*) alakulnak át hatásalapúvá (*effects-based*). A művelet tartalma többé nem pusztításközpontú, hanem a kívánt végállapot felé mutató hatások (hadszíntéri tényezők, folyamatok) elérésének irányába tolódik el. A műveletet mint egységes rendszert szemlélve megállapítható, hogy a rendszer elemeinek valamely módon történő befolyásolása egyben megváltoztatja a rendszer végén a kimenetet, a normál végállapotot is.

Ha a katonai műveleteket lefolyásuk alapján idő szerint részekre bontjuk, akkor beszélhetünk a műveletek előkészítésének és végrehajtásának az időszakairól. Ha a rendszer kimenetét kívánjuk megváltoztatni, akkor ezeket az időszakokat kell befolyásolni olyan módon, hogy bizonyos súlypontok (rendszerelemek, al- és részrendszerek, meghatározó folyamatok) befolyásolásával a végállapotot a számunkra elvárt módon érjük el. Ezzel megegyező megközelítés található Ruttai László esetében is, aki szerint: „*A szemben álló fél rendszerének egyes csomópontjai, súlypontjai ellen irányuló, előre meghatározott hatásokat eredményező katonai és nem katonai jellegű műveletek ugyanis a csomópontok között meglévő kapcsolatok szétrombolása, megszakítása, vagy az arra más módon való hatás gyakorlása útján végeredményben a komplex rendszer viselkedését befolyásolják az elvárt katonai, illetve politikai állapot megteremtése érdekében.*”⁹

Ronkovic József is Ruttaihoz hasonlóan fogalmaz: „*A hatásalapú műveleti tervezés és megvalósítás tehát az elemzések és értékelések eredményeinek figyelembevételével a döntő pontokra mért, egyidejű, többdimenziós, teljes mélységű csapásokra (harcászati, hadműveleti és hadászati) és az első csapások okozta hatások további közvetett hatásaival éri el a célját. Az eredmény ilyen esetben az értékelhető hatások összességében kerül figyelembe*

⁶ Haig Zsolt – Várhegyi István: Hadviselés az információs hadszíntéren. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2005, 175.

⁷ Szternák György: Gondolatok a hatásalapú és a hálózatközpontú katonai műveletekről. Hadtudományi Szemle 2008/3. 1. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00003/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2008_3_001-007.pdf (Letöltés időpontja: 2015. 12. 14.)

⁸ Uo. 4.

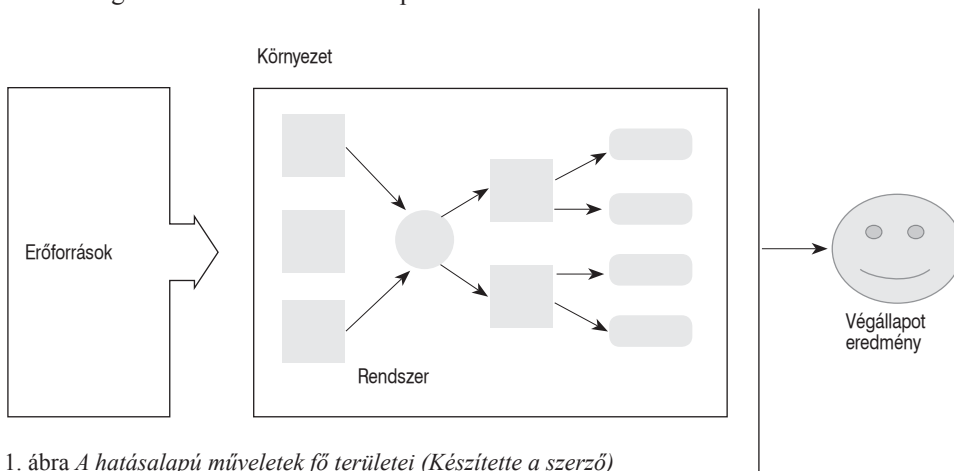
⁹ Ruttai László: A háború új formája – a műveletek hatásalapú megközelítése. Nemzet és Biztonság, Budapest, 2009/3. 47. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/ruttai_laszlo-a_haboru_uj_formaja___a_muveletek_hatasalapu_megkozelitese.pdf (Letöltés időpontja: 2015. 12. 14.)

vételre, és ezen eredmények, azaz az összhatás elemzése és értékelése adja a hatásalapú műveletek lényegét.”¹⁰

Deák János a következőket írja a hatásalapú műveletekről: „A korábbi műveletekhez képest az a lényegi változás, hogy kialakul egy láncreakcióhoz hasonló ráhatási-pusztítási folyamat, melynek során a kezdeti közvetlen hatással (első csapással) további közvetett hatásokat (másod-, harmad- és n-edik típusú és számú hatásokat) lehet elérni, ami a teljes rendszerre fejt ki negatív összhatást. Az előidézett hatások hatásának, vagyis az összhatás eredménye, illetve annak kiváltása, elemzése, értékelése képezi a hatásalapú műveletek lényegét.”¹¹ Véleménye szerint tehát a műveletek során a hatást összetett módon, három fő területre koncentrálni lehet elérni.

Hatást lehet kifejezni a műveleti környezetre, a szemben álló fél külső erőforrásaira, és magára a szemben álló félre mint rendszerre. A korábban említett összhangban a hatásalapú műveleteket többféleképpen osztályozhatjuk és oszthatjuk fel. A műveletek időszaka szerint beszélhetünk az előkészítés folyamatainak befolyásolásáról és a végrehajtás fázisa folyamatainak befolyásolásáról. A kívánt cél elérésének módja szerint, vagyis hogy a hatást, a rendszer befolyásolását miként érjük el, megkülönböztethetünk anyagi jellegű hatásokat (megsemmisítés, rombolás, pusztítás) és nem anyagi jellegű (félrevezetés, kommunikációs eszközök, blokkolás, bénítás, feltartóztatás stb.) hatásokat. A kifejtett hatás eredménye alapján történő megközelítés szerint beszélhetünk veszteségalapú és eredménycentrikus tervezési-vezetési rendszerről.¹²

A hatásokat irányultságuk szerint feloszthatjuk erőforrásokra irányuló, közvetlen folyamatokra irányuló és műveleti környezetre irányuló hatásokra. Ennek megfelelően a felkelők elleni műveletek során az előkészítés irányulhat az erőforrásokra, a műveleti környezetre, illetve magára a szervezetre mint célpontra.

1. ábra A hatásalapú műveletek fő területei (Készítette a szerző)

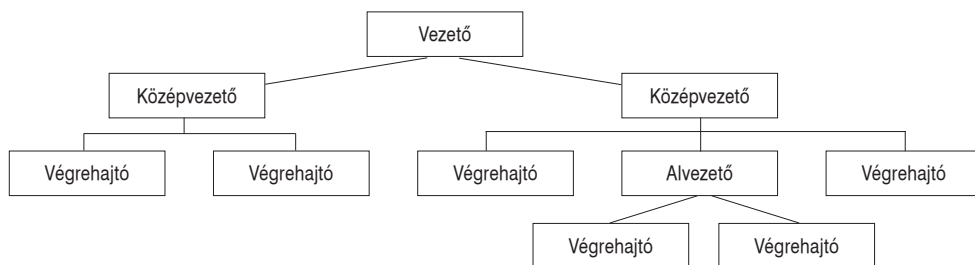
¹⁰ Ronkovics József: A 21. század hadviselésének néhány főbb jellemzője. Budapest, Hadtudomány, 2009/8. 59. http://mhtt.eu/hadtudomany/2009/1_2/057-062.pdf (Letöltés időpontja: 2015. 12. 14.)

¹¹ Deák János: Napjaink és a jövő háborúja. 2. http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/1/2005_1_3.html (Letöltés időpontja: 2015. 12. 14.)

¹² A hatások részletes osztályozása megtalálható Jobbágy Zoltán hatásalapú műveletek témában írt PhD-disszertációjában. Jobbágy Zoltán: From Effects-based Operations to Effects-based Force: On Causality, Complex Adaptive System, and the Biology of War. PhD-értekezés, Leiden, Leiden University, 2009.

FELKELÉS ELLENI MŰVELETEK

A felkelők elleni harctevékenységekben két jól elkülöníthető ellenséggel találkozhatjuk magunkat szemben. A szervezett katonai és félkatonai szervezetekkel, illetve a terrrorszervezetekkel, amelyek sokszor jellemzően vallási fundamentalista alapon szerveződnek. A hatásalapú műveletek vonatkozásában is egyszerűbbnek tűnik a szervezett katonai és félkatonai csapatok elleni harctevékenység. Ezeknél a szervezeteknél (reguláris, félkatonai) jól behatárolhatóak azok a szenzitív pontok, amelyek kiiktatása, illetve zavarása számunkra kedvezően befolyásolja a műveletek sikerét. Ilyenek lehetnek többek között a parancsnokok, a vezetési pontok, a nagy pontosságú és hatású fegyverek, a légvédelmi rendszereket irányító központok. Ezek a csoportok rendszerint szervezettek, szabályzatok, előírások, doktrínák alapján tevékenykednek, ami megkönnyíti a felderítést és a kijelölt elem, célpont kikapcsolását a rendszerből (az 1. ábrán szűrítve). Ennek megfelelően a parancsnokságok és vezetési rendszerek felderítésével, kiválasztásával és blokkolásával, esetleg fizikai megsemmisítésével jelentősen lehet zavarni a szervezet irányítóképességét és hatékony működését.

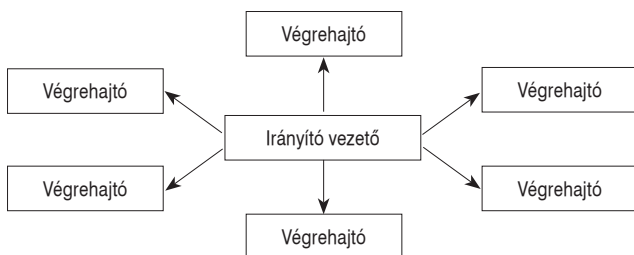

2. ábra A hierarchikus rendszer lehetséges hatásalapú szenzitív pontjai (Készítette a szerző)

A reguláris és a félkatonai szervezetekre jellemző felépítés általában piramis alakú. A félkatonai szervezetek, a különböző szabadcsapatok sokszor egy karizmatikus vezetőhöz, személyhez kötődnek, akinek a kikapcsolása, megsemmisítése demoralizáló lehet, ami esetenként a szervezet működésében jelentős zavarokat okozhat. Általában hagyományos eszközökkel semmisítjük meg a kiválasztott elemeket, eszközöket, esetenként azonban csak blokkoljuk őket. Egyre gyakrabban használják a drónokat a célok felderítésére és megsemmisítésére. A kiemelten fontos vezetők kikapcsolása érdekében használhatunk speciálisan kiképzett erőket, csoportokat is.

Kovács Csaba szerint a különleges műveleti erők „...olyan speciális módon kiválasztott és kiképzett katonákból állnak, akik korszerű felszereléssel, fegyverzettel rendelkeznek, ezáltal nem hagyományos módszerek és eljárások alkalmazásával képesek olyan feladatok végrehajtására, melyekre a hagyományos elvek alapján kiválasztott, felkészített és felszerelt erők nem képesek. A különleges műveleti erők alaprendeltetése a különleges műveletek feladatainak végrehajtása.”¹³

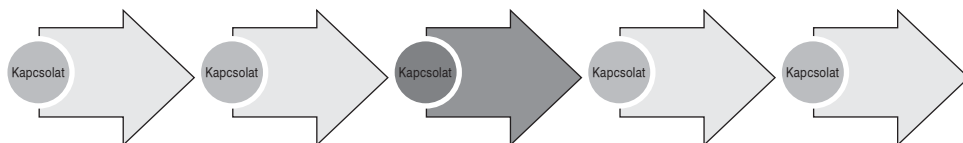
¹³ Kovács Csaba: A különleges műveleti erők helye, szerepe és tevékenysége a 21. század katonai műveleteiben. PhD-értekezés. Budapest, ZMNE HDI, 2007, 39.

3. ábra A sejtalapú szervezet sémája (Szerkesztette a szerző)

Külön ki kell emelni, hogy nagyon pontos erő- és eszközszámvetést kell készíteni annak érdekében, hogy az elvárt eredmény és a befektetett erő pozitív mérleget ad-e. A reguláris és a félkatonai erők elleni harcban az összhaderőnemi parancsnoknak a kívánt végállapot elérése érdekében lehetőségük van a légiereő alkalmazására a kijelölt célpontok megsemmisítése céljából, de akár nagy hatótávolságú tüzérségi eszközök, valamint elektronikai harc eszközeinek alkalmazására is. A hadtörténelem számtalan példával támasztja alá, hogy a vezető elvesztése vagy eszközök hiánya vesztesé teszi a felet.¹⁴

Sokkal bonyolultabb azon felkelő csoportok elleni hatásalapú tevékenység, amelyek nem rendelkeznek rögzített jellegű szervezeti struktúrával, és sokszor az uralkodó hadviselési paradigmáktól eltérő harcmóddal, eljárásokkal és szervezeti formákkal találkozhatunk. E csoportok szervezeti felépítése gyakran sejtyszerű (minimális, egyetlen személyhez kötődő irányítási kapcsolattal), ezért az egymáshoz kapcsolódó pontok (személyek) meghatározása és kiiktatása jelentősen befolyásolhatja a szervezet hatékonyságát. Találkozhatunk még lineáris szervezetű csoportokkal, amelyek inkább az afrikai törzsi lázadó szervezetekre jellemzőek. Itt a lánc megszakításával jelentős működési korlátozást érhetünk el.

4. ábra A lineáris típusú szervezet sémája (Szerkesztette a szerző)

FELKELŐK ELLENI HATÁSALAPÚ MŰVELETEK ELŐKÉSZÍTÉSE

A parancsnoki munkában a katonai felkelők elleni tevékenységek során sajátos feladat a műveletek előkészítése, amihez – ha azokat hatásalapú műveletekként tervezik meg – további sajátosságok járulnak. A parancsnoki döntés előkészítésénél alkalmazott katonai döntéshozatali és tervezési eljárások közül a legelterjedtebb a NATO-ban alkalmazott katonai döntéshozatali folyamat módszere (*Military Decision-Making Process – MDMP*). A szerző ennek megfelelően részletezi a felkelők elleni hatásalapú műveletek előkészítésének sajátosságait, közülük igyekszik kiemelni azokat, amelyek a felkelők elleni hatásalapú műveletek

¹⁴ A trencsényi csata példája jól szemlélteti ezt. 1708. augusztus 3-án Rákóczi Ferenc sebesülése és egyéb téves információk eredményeként a magyar kuruc sereg vereséget szenvedett, pedig a létszámuk szerinti erőviszonyok nem ezt prognosztizálták.

előkészítése során jelentkehetnek. A döntéshozatal általános lépéseit figyelembe véve a következő elemek vizsgálata fontos:

- a feladat vétele;
- a feladat elemzése;
- cselekvési változatok kialakítása;
- cselekvési változatok elemzése;
- cselekvési változatok összehasonlítása;
- cselekvési változat elfogadása;
- feladatok lejtuttatása a végrehajtókhoz (alárendeltekhez).

A felkelők elleni műveletek kiemelt feladata a *feladat vétele* során az információvédelem, az információbiztonság, ami az egész művelet és annak előkészítése során kiemelt figyelmet kap. Afganisztánban többször előfordult, hogy a felkelők a műveletek megkezdése előtt a társaikat már kimentették a műveleti területről. A feladat vétele során tehát kiemelt szempont a műveleti biztonság. Sok esetben adminisztratív rendszabályokkal kell védeni a fontos információt az ellenféltől úgy, hogy a kritikus információk és a minősített adatok nyilvánosságra kerülése megakadályozható, az azokhoz való hozzáférés pedig korlátozott legyen. Az információs társadalom kialakulásával és fejlődésével a műveletek előkészítésének alapvető eszköze a számítógép lett. Ennek megfelelően a számítógép-hálózati hadviseléssel már a műveletek előkészítő szakaszában számolni kell. Ez a típusú hadviselési forma az ellenséges számítógépes rendszerek működésképtelenné tételét, vagy annak nem megfelelő működését, illetve a saját rendszerek működőképességének biztosítását szolgálja. A lázadók elleni tevékenység során a felkelők és támogatóik részéről saját eszközeink támadásaival számolhatunk. Az ilyen jellegű tevékenység nem igényli a fizikai jelenlétet, ezért akár másik kontinensről is indíthatnak támadást a felkelőkkel szimpatizáns személyek vagy csoportok.¹⁵

A *feladat elemzésének* első lépése és a felkelők elleni hatásalapú támadások megszervezésének az egyik legfontosabb feladata a releváns adatok begyűjtése a szervezetekről és az azokat irányító, vezető személyekről. Az adatok értékelése során (felderítési) információt állítunk elő, amelynek eredménye a meghatározó célpontok azonosítása, kiválasztása. Az elemzések alapján a célpontok lehetnek személyek, illetve olyan érzékeny pontok, amelyek létfontosságúak a szervezet működésében, például a robbanóanyag-előállító műhelyek, fegyverraktárak és elosztó központok. A sikeresen vezetett hatásalapú műveletek alkalmazásának a lépései a következők lehetnek:

- adatok több oldalról történő begyűjtése a felkelők szervezeteiről, vezető személyeiről, eszközeiről;
- a beérkezett adatok értékelése;
- a célpont(ok) és a fő erőfelfejtés kiválasztása;
- a kiválasztott célpontokra történő hatások módjának a meghatározása;
- a műveletek végrehajtása;
- a hatások elemzése, új célpontok kiválasztása.

Az adatgyűjtés és elemzés során itt felhasználhatjuk a felderítés klasszikus módjait, kiegészítve a műholdas felderítéssel és a drónok által végrehajtott felderítéssel. A beérkezett adatok értékelése egy törzsrészleg feladata, amelyben javasolt a felderítő szakemberek mellett hadműveleti szakértők, az elektronikai és a pszichológiai hadviselés, valamint a civil-katonai együttműködés szakértőinek, továbbá logisztikai szakértőknek a részvétele is.

¹⁵ Haig-Várhegyi: i. m. 53.

Az információk kiértékelése alapján a parancsnok elhatározásának megfelelően a kívánt végállapot elérése érdekében kiválasztják azokat a célokat, amelyek támadása elősegíti a parancsnok elgondolásának a megvalósulását. Természetesen a saját részről meghatározzák azokat az elemek is, amelyek védelme kiemelten fontos a feladat végrehajtása érdekében. Nagyon fontos, hogy az adatok értékelési időintervalluma minél rövidebb legyen, vagyis az adatok ne avuljanak el. A célpont kiválasztása, ha lehetséges, akkor egy időben több kulcsszemélyre, esetleg személyre és eszközre összpontosuljon. Ez a modell elsősorban a piramis típusú szervezetek esetében jellemző.¹⁶

A parancsnok számára célonként legalább *kétféle megoldási módot, cselekvési változatot* kell előterjeszteni. A befektetett erő és eszköz mennyisége és minősége soha nem lehet aránytalan az elérni kívánt eredménnyel összehasonlítva, és törekedni kell a leghatékonyabb és a legegyszerűbb megoldásokra. A felkelők elleni tevékenységek során alkalmazható módszer lehet a fizikai megsemmisítés, ami történhet hagyományos eszközökkel, tüzéség, harckocsi- és lövészcapatok által, továbbá alkalmazhatjuk a légi-erő eszközeit, levegő-föld rakétákat, bombákat, drónokat.¹⁷ Alkalmazhatnak kiemelt célpontok esetén különleges műveleti erőket is, ennek az egyik legismertebb példája a korábban a világ legveszélyesebb emberének tartott Oszama bin Laden megsemmisítése.¹⁸

A hagyományos eszközökkel történő célmegsemmisítés egyik jól ismert példája lehet Dzsohar Dudajev csecsen vezér megsemmisítése is. Médiainformációk szerint Dudajev tartózkodási helyét az orosz légi-erő régióban őrzője, a műholdas híradást figyelő repülőgépe (Szu-24MR) határozta meg, majd a csapásmérésre kijelölt Szu-25 repülőgépről lézervezérlésű irányított rakétával támadták a célt, kioltva a célszemély életét.

A cselekvési változatok elemzése és összehasonlítása során a felkelők elleni műveletek előkészítéskor a parancsnok által meghatározottak mellett kiemelt feladat az emberek támogatásának megszerzése és megtartása. A 21. század eseményei a nemzetközi média reflektorfényében zajlanak. A tömegek szimpátiájának birtoklása hatással van a választható lehetőségekre, ezért nagyon fontos a műveletek lélektani hatása. Ezt a hatást két oldalról kell vizsgálnunk. Egyrészt a saját tevékenységek támogatásának, elfogadottságának segítése, másrészt a célpont támogatottságának leszűkítése, esetleges ellenséges érzelmek kialakítása szempontjából. Itt külön ki kell hangsúlyozni annak fontosságát, hogy a célpontot vagy a célszemélyt semlegesítő művelet során nehogy ellentétes hatást érzünk el. Nagy a veszélye annak, hogy ha támadunk egy személyt, aki esetleg egy vallási irányzat képviselője is,

¹⁶ Szabó László – Jobbágy Zoltán: Törzsmunka az ISAF Északi Régió Parancsnokságon. Sereg Szemle, X. évfolyam, 4. szám 34. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/35166/seregszemle_2012_ivne%CC%81.pdf (Letöltés időpontja: 2015. 12. 14.)

¹⁷ 2009. augusztus 5-én, hajnali fél kettő körül két Hellfire típusú rakétát lőttek ki egy amerikai drónból Laddaha, egy Vazirisztán (Pakisztán) belső, déli részén elhelyezkedő falura. A célba vett ház egy, a Talibánt támogató vallási vezetőhöz, Maulana Ikram-ud-Dinhez tartozott. A támadás tizenkét áldozatának egyike Baítullah Mehsud, a pakisztáni talibok karizmatikus vezetője volt.

¹⁸ A „Neptun lándzsája” fedőnevű akciót egy kis létszámú kommandós alakulat hajtotta végre, meg nem erősített információk szerint a Navy SEALs-nek, az amerikai haditengerészet különleges egységének 25–40 tagja. Korábban többször is elpróbálták az egész műveletet. Olyan speciális UH–60 Black Hawk helikopterekkel hajtották végre a rajtaütést, amelyeknek farokrészét átalakították. A hátsó rotorok zajcsökkentő borítása, illetve a lopakodó vadászgépekéhez hasonló, elektromágneses sugárzást elnyelő anyagok alkalmazásával szinte zajtalanul közelíthették meg a rejtékhelyet. Pakisztáni idő szerint 2011. május 2-án hajnalban támadtak, a negyven percig tartó tűzharc során Oszama bin Ladenet fejlövés érte.

akkor a célközösség úgy érzékeli, hogy nem a személy, hanem a tágabb vallási közösség került támadás alá.

A katonai akciók elfogadottsága hiányának egyik közismert példája az amerikai erők szomáliai beavatkozása, amely csúfos kudarccal végződött. 1993. október 3-án Mogadishuban egy rajtaütés során, amely Hussein Aideed hadúr feltételezett tartózkodási helye ellen irányult, több mint ezer szomáliai mellett tizennyolc amerikai katona is életét veszítette.¹⁹ Bill Clinton amerikai elnök ezt követően bejelentette, hogy a Szomáliában lévő csapatok létszámát ideiglenesen megnöveli, de egyben azt is kijelentette, hogy 1994 márciusáig kivonják az amerikai egységeket az országból. Seiferth jól érzékelteti a média jelentőségét a korszerű harctevékenységek során: „*A regionális és a nemzetközi médiához való hozzáférés globalizálódásával a média befolyása megnőtt. Ebből következően szükséges előre biztosítani a tevékenységeink pozitív bemutatását, ugyanakkor ellensúlyoznunk kell az ellenség vagy a becsmérők próbálkozásait a köztámogatásunk aláaknázására.*”²⁰

Itt kell megemlíteni a pszichikai hatást kiváltó olyan filmeket és videókat, amelyek a felhasználó (saját erőink) demoralizálására, erkölcsi, morális értékrendjének a rombolására szolgálnak. Az ilyen filmek, videók lehetnek valós, illetve fals tartalmúak. Napjaink egyik legismertebb szervezete, az Iszlám Állam rendszeresen juttat el ilyen jellegű videókat a médiához és a számítógépes rendszerekre. A cselekvési változatok elemzésekor a felkelők elleni tevékenységek során a civil-katonai együttműködés szakembereinek a feladata, hogy segítsék a parancsnok döntését a műveletek előkészítésekor. Kiemelt feladat részükről, hogy elemezzék a parancsnok döntését a polgári lakosság szemszögéből, és javaslataikkal támogassák az olyan műveleteket, amelyek erősítik a katonák iránti bizalmat és a kapcsolatot a polgári lakossággal. Nagyon fontos hogy a felkelők elleni műveletek során a nem katonai felek között kiemelt szerepe van a nemzeti és nemzetközi humanitárius szervezetek tevékenységének és képviselőinek. Ezért fontos, hogy az előkészítés alatt, nem sértve az információ- és műveleti biztonságot, közös tevékenységgel növeljük a műveletek hatását. Seiferth ezzel kapcsolatban fogalmazta meg a következőket: „*A CIMIC²¹ szerepe, hogy lehetővé tegye a katonai és a nem katonai felek közötti kapcsolatok kialakulását annak érdekében, hogy növeljük az erőfeszítések egységességét.*”²²

Meghatározó a hatások elemzése során az alkalmazási terület vallási, etnikai, kulturális összetételének, hagyományainak az ismerete. Ez az ismeret nagyon fontos a kapcsolatok kialakítása és a fegyveres erők elfogadása, a feladatainak támogatása érdekében. Afganisztánban a katonák hiányos ismerete miatt számos konfliktus alakult ki az ISAF és a lakosság között, például a Korán elégetése, vallási vezető megsértése (nyilvános kioktatása), vallási helyre fegyverrel történő belépés stb. A parancsnok döntése után a törzs feladata, hogy a végrehajtó állomány a részére szükséges mértékben megismerje a parancsnok döntését és megkapja a feladatát. A felkelők elleni műveletek során a hatásalapú műveletek egyik kulcskérdése a műveleti biztonság fenntartása, a váratlanság és a meglepés a katonai műveletek

¹⁹ Kiss Álmos Péter – Besenyő János – Resperger István: Országismertető – Szomália. Második, bővített kiadás, Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely, MH GEOSZ közös kiadványa, Budapest, 2014. ISBN: 978-963-89037-6-1.

²⁰ George Seiferth: Hatásalapú Információs Műveletek. VI. Nemzetközi Tudományos Szakmai Konferencia, Budapest, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 18. http://portal.zmne.hu/download/konyvtar/digitgy/nek/2005_4/03_seiferth.pdf

²¹ Civil-Military Co-operation – civil-katonai együttműködés.

²² Seiferth: i. m. 21.

során. Külön ki kell hangsúlyozni, hogy a műveleti területen lévő kormányzati és karitatív szervezetek nem veszélyeztethetik a katonai műveletek biztonságát, sikerét.

KÖVETKEZTETÉSEK

A felkelők elleni tevékenység hatásalapon történő végrehajtása igen sokoldalú felkészültséget igényel a parancsnoktól és törzsetől, valamint folyamatos szünet nélküli tevékenységet a kívánt végállapot (helyzet) eléréséig. Ugyanakkor az egyik leghatékonyabb módja a minél kisebb áldozattal és erőbefektetéssel járó siker elérésének. A 21. század lehetséges katonai konfliktusaiban a fegyveres küzdelem során megkerülhetetlen a hatásalapú műveletek tervezése és alkalmazása, ami magában foglalja a fegyverek és a fegyverrendszerek összehangolását a műveleti körülményekkel és az általuk kiváltott hatással, a kívánt végállapot (cél) elérése érdekében. A parancsnokok és a törzsek felkészítésének kiemelt része kell hogy legyen a hatásalapú műveletek előkészítése és megtervezése, ami alapja a modern és sikeres hadműveleteknek, valamint a válságkezelési műveleteknek. Megítélésem szerint a parancsnokok és a törzsek felkészítési rendszerében éves szinten legalább egy alkalommal gyakoroltatni szükséges a hatásalapú műveletek tervezését és vezetését.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Deák János: *Napjaink és a jövő háborúja*. http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/1/2005_1_3.html
- Haig Zsolt – Kovács László – Munk Sándor – Ványa László: *Az infokommunikációs technológia hatása a hadtudományokra*. Budapest, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, 2013.
- Haig Zsolt – Kovács László – Ványa László: *Az Elektronikai Hadviselés, a SIGINT és a Cyberhadviselés kapcsolata*. Budapest, Felderítő Szemle, 2011/1–2. szám.
- Haig Zsolt – Várhegyi István: *Hadviselés az információs hadszíntéren*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2005.
- Huntington, Samuel: *A civilizációk összecsapása és a világrénd átalakulása*. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1999.
- Jobbágy Zoltán: *A felkelők elleni műveletekről: Egy elfeledett klasszikus: Bernardo de Vargas Machuca*. Honvédségi Szemle, 141. évfolyam, 2. szám, 2013.
- Jobbágy Zoltán: *Clausewitz és a felkelők: a háború csodálatos háromsága és a felfegyverzett nép ereje*. Honvédségi Szemle, 67. évfolyam, 3. szám, 2013.
- Jobbágy Zoltán: *Effects-Based Operations and the Age of Complexity: A Critical Reflection*. Militaire Spectator, 2006. május.
- Jobbágy Zoltán: *From Effects-based Operations to Effects-based Force: On Causality, Complex Adaptive System, and the Biology of War*. PhD-értekezés, Leiden, Leiden University, 2009.
- Jobbágy Zoltán: *The Efficiency Aspect of Military Effectiveness*. Militaire Spectator, 2009. október.
- Kiss Álmos Péter – Besenyő János – Resperger István: *Országismertető – Szómália*. Második, bővített kiadás. Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely, MH GEOSZ közös kiadványa, Budapest, 2014. ISBN: 978-963-89037-6-1.
- Kovács Csaba: *A különleges műveleti erők helye, szerepe és tevékenysége a 21. század katonai műveleteiben*. PhD-értekezés, Budapest, ZMNE HDI, 2007.

- Krajnc Zoltán: *A légi erő képesség alapú közelítése, mint a parancsnokképzés egyik alap kognitív kompetenciája*. In: A katonai vezetői-parancsnoki (harcászati vezetői) kompetenciák fejlesztésének lehetséges stratégiája. Budapest, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, 2014, 167–173. (ISBN: 978-615-5305-67-2)
- Krajnc Zoltán: *Az aszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései*. Repüléstudományi Közlemények. Különszám, 2008. április. http://epa.oszk.hu/02600/02694/00044/pdf/EPA02694_rtk_2008_01_Krajnc_Zoltan.pdf
- Operations Security, OPSEC. <http://afwm.org/pre-grad/operational-security-opsec>
- Orosz Éva: *Globális és hazai egészségügyi kihívások és egészségpolitikai törekvések a 21. század elején*. http://www.esely.org/kiadvanyok/2009_6/OROSZ.pdf
- Ronkovich József: *A 21. század hadviselésének néhány főbb jellemzője*. Budapest, Hadtudomány, 2009/8. http://mhtt.eu/hadtudomany/2009/1_2/057-062.pdf
- Ruttai László: *A háború új formája – a műveletek hatásalapú megközelítése*. Nemzet és Biztonság, Budapest, 2009/3. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/ruttai_laszlo-a_haboru_uj_formaja___a_muveletek_hatasalapu_megkozelitese.pdf
- Schmeja, Nico: *A nemzetek biztonsága a globalizáció korszakában*. Budapest, Hadtudomány, 2008/3.
- Seifert, George: *Hatásalapú információs műveletek*. VI. Nemzetközi Tudományos Szakmai Konferencia, Budapest, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények. http://portal.zmne.hu/download/konyvtar/digitgy/nek/2005_4/03_seiferth.pdf
- Simai Mihály: *A globalizáció főbb tendenciái és kérdőjelei a XX. század végén*. Budapest, Általános Vállalkozási Főiskola, Tudományos Közlemények, 1. sz. 2000. március.
- Szabó László – Jobbágy Zoltán: *Törzsmunka az ISAF Északi Régió Parancsnokságon*. Sereg Szemle, 10. évfolyam, 4. szám, 2012. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/35166/seregszemle_2012_ivne%CC%81.pdf
- Szternák György: *Gondolatok a hatásalapú és a hálózatközpontú katonai műveletekről*. Hadtudományi Szemle, 2008/3. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00003/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2008_3_001-007.pdf

Isaszegi János ny. mk. vezérőrnagy:

VÁLSÁGÖVEZETEK KONFLIKTUSAI ÉS HÁBORÚI 2015/2016 (2.)

Összegző visszatekintés 2015-re, elemző előrettekintés 2016-ra
és az azt követő időszakra¹

ÖSSZEFOGLALÓ: A 2015-ös év eseményei sem a béke és a nyugodt fejlődés irányába vitték a világot: folytatódó harcok egyre több szereplővel Afganisztánban, Irakban, Szíriában, Jemenben, nem szűnő ellenségeskedés a Közel-Keleten, Észak- és Közép-Afrikában, valamint a szláv testvérháborús Kelet-Ukrajnában, terrorcselekmények szerte a nagyvilágban, vallási, etnikai, törzsi és élettérháborúk, tömeges ellenőrizetlen népvándorlás és kezeletlen terrormigráció, mindez környezeti katasztrófákkal tetézve. Milyen következtetéseket vonhatunk le a 2015-ös év eseményeiből, és mit várhatunk 2016-tól (és az azt követő időszakban) a konfliktusok és a válságok sikeres(ebb) kezelése terén? – e kérdésekre keresi a választ áttekintő elemzésében a szerző.

KULCSSZAVAK: menekültválság, dzsihadizmus, terrormigráció, gazdasági és környezeti menekültek, radikalizmus, posztkoloniális migráció, térryerés, virtuális pénzeszközök, Kaszpi-tengeri erőforrás-konfliktus, vízháború, Észak-Korea, Talibán

A 2015-ös évben a globális, illetve a regionális biztonságot leginkább foglalkoztató forró pontok és fenyegető események között az előzőekben már említésre került a szervezeten és félelmetesen indult, s a hideg tél és embertelen időjárási körülmények ellenére – a prognózisokkal szemben továbbra is – változatlan létszámokkal zajlott, ellenőrizhetetlen tömeges menekült- és migránshullám.

Sajnálatos módon leszögezhető, hogy 2015 a modern kori történelmünkben példa nélkülűvé vált a háborús felek által a Közel-Keletről indukált és Európát elárasztó tömeges menekülthullámmal, az Afrikából és Ázsiából szintén az öreg kontinensre zúduló gazdasági és környezeti migránsokkal, mely kihívásoknak sem maga Európa, sem az Európai Unió, sem egyes tagországainak többsége, sem pedig a leginkább csak nevében létező nemzetközi határvédelmi rendszer nem tudott megfelelni, ezáltal nem voltak képesek a közösség biztonságát szavatolni sem.

A nagyvilág megismerhette és a saját bőrén érezhette a dzsihadisták kortárs ideológiájának és célkitűzéseinek alapjául szolgáló Zarkavi-tervet a 7 fázisú iszlamizációról,² és

¹ A szerző a tanulmány 1. részében elemezte többek között az afganisztáni, az iráni, az iraki, a szíriai, az ukrainai, a balkáni és az afrikai konfliktusokat, s rövid áttekintésig az Iszlám Állam nevű dzsihadista terrorszervezet kérdéskörét is.

² www.atv.hu/kulfold/20150125-mi-all-az-al-kaida-mesterterveben (Letöltés időpontja: 2015. 01. 26.) Egy jordániai újságíró, Fouad Husszeini számolt be róla 2005-ben megjelent, „Az-Zarkavi: Az al-Kaida második generációja” című könyvében.

elszörnyülködött, de amint ezt a 2015. évi párizsi januári, majd novemberi terrorcselekmények jelzik: mindeddig, béna kacsza módjára, tenni elmulasztott. Mit várhatunk 2016-tól, s milyen rövid távú kilátásaink lehetnek az említett konfliktusok és válságok sikeres(ebb) kezelése terén 2016–2020 között?

2016 márciusában az EU–Törökország-csúcstalálkozó és a brüsszeli tárgyalásokat követő hármasterrorcselekmény-sorozat³ kapcsán még a naivabbak számára is világossá kellett hogy váljon: a válságvezeti konfliktusok és háborúk a Közel-Keleten sem a véletlen művei, s elsősorban nem is a helyi lakosság okán vagy érdekében zajlanak, míg az Európát sújtó terrorizmussal szembeni tevékenységekkel kapcsolatos stratégiákat sürgősen újra kell gondolni. A nagyhatalmi „játszótér” nem ismer határokat, ha a válságok és háborúk kiprovokálása nyomán hatalmi pozícióit erősítheti egy-egy régióban, s ha az „oszd meg és uralkodj” elv alkalmazásával újabb erőforráshoz, hiteleitől függő államokhoz, illetve a globális és regionális piaci vetélytársak tartós vagy végleges lenyomásához juthat.

A gyenge vagy gyengének mutató államok, régiók, szövetségek vissza nem fordítható veszтükbe rohannak, hacsak időben fel nem ismerik a megszüntetésükre törekvő stratégiát, folyamatot, és aktívan ki nem állnak jelenükért és jövőjükért!

2016 eddigi történései azt jelzik, hogy az Európát közlelről és súlyosan érintő háborús góccokból, véres konfliktusokkal terhelt régiókból a 2020-ig terjedő időszakban jószereivel nem várható egynek sem a megnyugvása! Függetlenül a sokat emlegetett genfi, bécsi, washingtoni, brüsszeli és esetleg a rijádi vagy minszki megállapodások számától, a háborúkban és a konfliktusokban érintett felek érdekei olyan messze esnek egymástól, ami kizárja a Közel-Keleten egy rövid távon nyélbe üthető és tartósan fennálló békés állapot létét, még ha a nagyhatalmak a (sokak által megkérdőjelezett) bosznia-hercegovinai föderációs modellt erőltetnék is Szíriára, vagy netán Irakra. Fókuszban marad tehát a MENA⁴-társég, hiszen onnan ered a globális erőszakos területfoglalás, egyes megfogalmazásokban „térfoglalás”⁵ döntő hányada.

A 2016-os év súlyos konfliktusaiként értékelhetők máris azok az események, amelyek között megemlítendő:

- a folytatódó s a legújabb bírósági ügy kapcsán már az EU-t is érintő orosz–ukrán konfliktus vagy inkább viszály, háború: az ukrán Nadia Szavcsenko 22 évre elítélése⁶ orosz bíróság által, továbbá a Kelet-Ukrajnában a minszki folyamatok ellenére nem szűnő nyílt fegyveres harc reguláris és irreguláris erők bevetésével;⁷
- a Közép-Ázsiában egyre komolyabban jelentkező, néha értelmetlennek tűnő vita arról, vajon tenger vagy tó a Kaszpi-víztömeg; nem szójátékról van szó, ugyanis

³ 2016. március 22-én, 08:00-kor a belga főváros Zaventem repülőtérének beszállóterminálján, majd pár pillanat múlva a kijárat mellett, egy óra múlva pedig a főváros Maalbeek-i metróállomásánál a szerelvényen robbant nagy erejű pokolgép, eddig közel 40 ember halálát és több mint 350 sebesült szenvedését okozva.

⁴ Middle East and North Africa – Közel-Kelet és Észak-Afrika.

⁵ A 2016. március 15-i ünnepi beszédében ezt a kifejezést használta a jelenség minősítésére a magyar miniszterelnök: „Ami térfoglalás nekik, az térvésztség nekünk.” Forrás: Metropol/MTI, Metropol Budapest, 2016. március 16., 2.

⁶ <http://www.honvedelem.hu/cikk/56260> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 23.)

⁷ General Directorate of Military Cooperation and Peacekeeping Operations of the General Staff of the Armed Forces of Ukraine: Briefing on the situation in the South-East of Ukraine (2016. 10. 03 – 15. 03.) és Joint Operation Headquarters of the Armed Forces of Ukraine: The facts of the presence of mercenaries, armament and military equipment of Russian Federation Armed Forces on the territory of Ukraine. Forrás: a budapesti ukrán védelmi attasé hivatala, 2016. március 17.

a nemzetközi jog eltérően szabályozza az érintett országok között az erőforrások (a „Kaspi-tenger” hatalmas nyersanyaglelőhely, világviszonylatban egy sor tétel vonatkozásában az első tízben szerepel!) kiaknázásának tulajdonjogát, attól függően, hogy tóról vagy tengerről van-e szó;

- a régió másik gondja a folyók vize feletti ellenőrzés – egyes esetekben a folyók elterelése kérdésének – joga néhány szomszédos ország között, például a volt szovjet „sztánországok” esetében, így Tádzsikisztán és Kirgizisztán között;⁸
- az Afganisztánban is bejelentkezett Iszlám Állam harcosain túl az egyre nagyobb területet ellenőrzése alá vonó Talibán igyekezetét a 2014 vége óta hatalmon lévő, a nemzetközi támogatás ellenére is gyengének minősíthető jelenlegi afgán vezetéssel szemben;
- a Pakisztánban dúló etnikai és vallási konfliktusokat, melyekre szörnyű példaként állhat itt a 2016. március 27-én Lahorban egy keresztény parkünnepen elkövetett nagy erejű pokolgépes öngyilkos merénylet, amely közel 60 fő ünnepi megemlékezésen részt vevő személy (köztük sok gyerek) azonnali halálával és további 250 fő súlyos sebesüléseivel végződött.

JÖVŐKÉPELEMZÉSEK

Ebben a sok tekintetben mára már kritikussá váló helyzetben, amikor a 2020-ig történő kitekintés szinte valamennyi válságrégióban és háborús fészekben legjobb esetben is csak nagyon lassú javulást mer prognosztizálni, fontos a nagyhatalmak jövőképelemző jelentéseinek az ismerete. Egy ilyen okmány született 2016 februárjában az Amerikai Egyesült Államok Védelmi Minisztériumában, amely elemzi a kihívásokat és a lehetőségeket, s részletes stratégiai kitekintést ad a terrorizmussal, az Oroszországgal szembeni kemény és kiegyensúlyozott elrettentő politikával, az ázsiai–csendes-óceáni térség műveleti helyrera-kásával, az Iránnal kapcsolatos megengedőbb, de ellenőrzött kapcsolattal, az elektronikus hadviseléssel, a háborús stratégiák felülvizsgálatával, az okos védelemmel és a sikeresebb technológiai újításokkal, s végül, de nem utolsósorban a jövő haderejével foglalkozó kérdésekkel kapcsolatosan.⁹

Véleményem szerint 2016 – a fentiek ellenére – döntően mégis inkább a menekült/migránsválságról és a célkontinens, vagyis Európa biztonságáról (vagy reálisabban szólva biztonsági vákuumáról, a megtervezett és irányított, menedzselt fenyegető népvándorlásról, a bevándorlással bizonyítottan együtt járó bűnözés- és terrornövekedésről) fog szólni. Történik mindez a 2016. márciusi brüsszeli megállapodások ellenére, hiszen az EU–Törökország-egyezmény egyes pontjai éppen a török államvezetés követeléseinek súlyossága miatt a közeljövőben teljességgel nehezen realizálhatóak, míg a migrációs válság egyre inkább humanitárius (humán-) katasztrófával is fenyeget, lásd a görög–macedón határon, Idomeni településnél létrejött „lágert”.

A szakértői elemzések többsége kiemeli, hogy egyes európai nagyhatalmak vezetőinek felelőtlen „meghívó” nyilatkozata ma már nemcsak a biztonsági fenyegetettség növekedéséhez, stabil társadalmi berendezkedések, értékrendek felrúgásához, hanem sok-sok

⁸ Thüringer Barbara: Ahol tényleg érték a víz: lövöldözés egy folyó elterelése miatt. MTI, 2014. július 10.

⁹ Secretary of Defense Ash Carter, Department of Defense, USA (2016): 2017 – Defense Posture Statement: Taking the Long View, Investing for the Future. February 2016, DOD USA, dodnews@subscriptions.dod.mil (Letöltés időpontja: 2016. 03. 15.)

szerencsétlen, megtévesztett bevándorló humánkatasztrófájához is vezet! Előbb-utóbb az emberiség elleni bűncselekmény gyanújának vádja is fel fog vetődni sokakban, ahogyan ez megtörtént a boszniai események kapcsán 20 évvel később (pl. a hágai bíróság Radovan Karadzicsot 40 évnyi börtönbüntetésre ítélte első fokon.), a koszovói 1999-es események kapcsán 15 évvel később, vagy az iraki 2003-as invázió kapcsán 2015-ben, ismert állami vezetőkkel szemben...

Folytatódni látszanak – még ha a 2016. március 14-i putyini bejelentés a Szíriában állomásozó orosz haderő főbb részei kivonásának március 15-i megkezdéséről sokaknak nagy fejtörést okoz a miértekről és az ok-okozatokról – a globális és a regionális nagyhatalmak közötti hidegháborús viszályok, valamint a proxy (újabban kliens-) háborúk.¹⁰

A tanulmány előző részének folytatásaként ezúttal egy-egy további kiemelt válság régió biztonságpolitikai helyzetét elemzem, többek között olyan kérdések áttekintésével, mint a menekültek/migránsok és a terrormigráció kapcsolata, az elhúzódozó válságok és háborúk okai, okozói és következményei, valamint az erőszak testet és lelket megnyomorító aktuális eseményei, azok háttérösszefüggései. A válságövezetekben és egyes háborús konfliktusokban az elmúlt hetekben lezajlott rendkívüli történések okán rövid visszacsatolással kitekintek egy-egy háborús régió helyzetelemzésére és a közeljövőben várható fejlemények vizionálására is.

MENEKÜLT/MIGRÁNSVÁLSÁG, TERRORMIGRÁCIÓ, NÉPVÁNDORLÁS, SZERVEZETT TERÜLETFOGLALÁS

„Most már több éve úgynevezett vegyes migrációs áramlás éri el Európát, ez azt jelenti, hogy az útnak indulók egy része fegyveres konfliktussal sújtott válságövezetből érkezik, tehát valóban nemzetközi védelemre szorulhat, míg más része azonban – és ők vannak többen – a szegénység miatt indul útnak, jobb életet keres magának és családjának, azaz a gazdasági migránsok kategóriájába tartozik” – nyilatkozta dr. Végh Zsuzsanna, a Bevándorlási és Állampolgári Hivatal főigazgatója a Belügyi Szemlének adott interjújában.¹¹

Mára a világ népességének (7,14 Mrd fő 2015 végén) 3–4%-a, közel 250 millió ember él szülőhazáján kívül. Történelmileg alakult úgy, hogy míg a 19. századi Európából főleg az elbukott szabadságharcok következményeként (lásd magyarok menekülése 1849-től a török Porta fennhatósága alá, illetve Olaszországba, valamint Amerikába), addig a 20. századi Európából a két világháború időszakában és a köztes évtizedekben vándoroltak vagy menekültek el sok millióan (köztükük megint magyarok is, több millióan), döntően Észak- és Dél-Amerikába, Ausztráliába és Dél-Afrikába.

Ugyanakkor nem kis mértékben a valamikori gyarmatosítási folyamat visszahatásaként, az ún. posztkoloniális migráció eredményeképpen a 20. század utolsó harmadában a bevándorlók tömegei érkeztek Franciaországba az észak-afrikai térségből, az Egyesült Királyságba főképp Indiából és Pakisztánból, Portugáliába Angolából és Mozambikból, Spanyolországba

¹⁰ Proxy háborúknak nevezik azokat a háborúkat, amikor nyilvánvaló, hogy nem a megnevezett szemben álló felek harcáról van szó, hanem a mögöttük nyíltan vagy burkoltan megbúvó két vagy több nagyhatalom helyett vívják ők a háborújukat. Ilyen proxy háború zajlott Észak- és Dél-Vietnam között, miközben folyamatosak voltak az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió részéről történt nyílt, élőerős és hadfelszerelési támogatások.

¹¹ Interjú dr. Végh Zsuzsannával: „Abban nem hishetünk, hogy a migrációs nyomás enyhülni fog...” Belügyi Szemle, 2016/1. szám, 9–15.

Közép- és Dél-Amerikából, Belgiumba Marokkóból, Tunéziából és Algériából, míg Hollandiába a távol-keleti és az indonéziai szigetvilágból.¹²

Az újraegyesüléssel amúgy is nagy gazdasági és társadalmi kihívásokkal küszködő Németország pedig döntően két régióból, így a Közel-Keletről (főleg Törökországból, leginkább gazdasági okok miatt hazájukat családotól elhagyó törökök 3-4 millióját), illetve a '90-es évek első felétől az ismét háborúzó Balkánról (kezdetben Bosznia-Hercegovinából, majd Montenegróból, Macedóniából, Albániából és végül az évtized végétől Koszovóból) fogadott be több millió háborús, majd gazdasági menekültet.

Amíg érthető a háborús területről történő menekülés ténye, indokoltsága s az erre való humánus reagálás, annyira nem egyeztethető össze ez a kérdés a menekültválság során tapasztalt „csak ez és ez az ország felel meg a menekült(ek) letelepedésére” viselkedéssel, mely elsősorban pontosan a gazdasági migránsok (azaz nem a háború vagy diktatúra elől menekülők) sajátja.

Az Európát a Közel-Keletről, Ázsiából vagy Afrikából ért 2015–2016. évi migráns- és menekültválság során korábban soha nem tapasztalt fejleményekkel kellett szembesülniük a tranzitáló és a befogadó országoknak egyaránt:

- jelentős lemaradásban voltak/vannak az érintett hivatalok a menedékkérelmek feldolgozása terén (ezt a feltűnő lassúságot látjuk a görög hivatalok esetében is);
- a schengeni és a dublini rendszerek egyáltalán nem vagy csak nagyon gyenge színvonalon működnek (s az is visszás, hogy a Schengenhez még nem tartozó Macedónia jobban teljesít, mint egyes schengenes társai);
- a visszatoloncolás rendszere jogilag nem kellően rendezett, nem hatékony, a kivitelezés pedig nem biztosítja az ismételt menedékkeresés kizárását, sem pedig a visszatoloncoltak saját országuk általi tényleges befogadását (például pakisztáni illetékesek többször hangoztatták az utóbbi hetekben, hogy az EU–török-megállapodás ellenére Pakisztán nem fogad be visszatoloncoltakat).

A 21. század elmúlt éveit történéseinek okán új fogalommal kellett szembesülnünk: ez az ún. terrormigráció. Ellentmondásokkal, vitatható véleményekkel, kevés rögzíthető ténnyel együtt területfoglaló hadjáratnak is minősíthető folyamat, így közvetve rövid és hosszú távon (főleg az ún. alvősejtek, ügynökök révén) egyaránt társadalmak tönkretételére szolgáló hadművelet, valamint államok szétzilálásának fegyvere. Európa és benne mi, magyarok ezt bizony 2015 kora ősze óta saját bőrünkön tapasztaltuk meg.

„Az emberek életvitelszerű áttelepülése születési országukból egy másik országba. Az áttelepülők általában igyekeznek az új hazájukban legalizálni helyzetüket, ezért munkavállalási engedélyt, majd állampolgárságot kívánnak szerezni” – írja a migrációról, az elvándorlásról az egyik világhálós lexikon.

„A migráció az emberi történelem folyamán mindenkor jelen lévő népmozgalom, amelynek során népességrések földrajzi tekintetben elmozdulnak, átmenetileg vagy véglegesen települési területet változtatnak.”¹³ Maga a migráció tehát az emberiség létezése óta jelen lévő folyamat. „A nemzetközi migráció során nemcsak személyek, hanem szokások, hiedelmek, normarendszerek, izlések és tárgyak, tehát komplex kultúrák is vándorolnak.”¹⁴

¹² Tarrósy István – Glied Viktor – Keserű Dávid (szerk.): Új népvándorlás. Migráció a 21. században Afrika és Európa között. Publikon Kiadó, Pécs, 2011.

¹³ Póczik Szilveszter: Nemzetközi migráció – biztonságpolitikai, rendészeti aspektusok. In: Új népvándorlás. 35.

¹⁴ Szilasi Ildikó Hermina: Matonge, egy kongói „migráns-világ” Brüsszelben. In: Új népvándorlás. 169.

A terrormigráció azonban új fejlemény. Egyik ismérve a tömegesség. Emlékezzünk a 2015. szeptemberi röszkei erőszakos események tömegjeleneteire, majd az ideiglenes biztonsági határzárkerítés mentén nyugat felé kerülő úton hőmpölygő, ellenőrizetlen, azonosítatlan embertömegre. Sokaknak okozhatott maga a látvány – ha nem is félelmet, de – szorongást bizonyára. A gond akkor csúcsosodik, amikor akkora emberfolyam ömlik egy adott országba, hogy azt már az adott állam, sőt az érintett államok csoportja ellátni képtelen. A tömegesség szétzilálja az államigazgatás több évszázad alatt kialakult – egyébként elismerten reagálásra képtelen, akár elavultnak is minősíthető, de mégiscsak létező – rendszerét. Követetlenné válik a törvényesség, összeomlik az egészségügyi, az ellátó-, az oktatási, a szociális, végeredményképpen az állami és a társadalmi működő rendszer.

„...korábban valódi menekültáradatról volt szó, mára viszont mindennapossá vált, hogy a menedékkérők között bűnözők, terroristák, idegen harcosok jutnak be Európába. [...] a migránshullámmal ma már egyre nagyobb számban érkeznek Európába külföldi harcosok és terroristák, akik a migránsválságot használják fel céljaikra, az Iszlám Állam nevű terror-szervezet beszivárog, és rákként terjed a menekülthullámban” – nyilatkozta 2016. március 1-jén az amerikai Szenátus fegyveres erőket foglalkozó bizottságában a NATO európai erőinek jelenlegi főparancsnoka,¹⁵ Philip Breedlove tábornok.¹⁶

Arról a terrorszervezetről van szó, melynek kapcsán egy nemrégiben megjelent többszerzős biztonságpolitikai témakörű könyv előszavában dr. Simicskó István honvédelmi miniszter azt írta, hogy az Iszlám Állam újdonság az eddig létezett terrorszervezetek hosszú sorában: államként lép fel, lokális terjeszkedést folytat, de a világ jelentős részét – jelenleg elsősorban Európát – tekintve átfogó ambíciói vannak, Európa számára fenyegetést jelent, hiszen terrorsejtjei jelen vannak, és hatékonyan toboroznak új híveket a kontinensen.¹⁷

A menekültek és a gazdasági migránsok tömegében láthatóan jelen lévő, sokszor kíséret nélküli szerencsétlen sorsú gyerekek, kisgyerekes családayak, valamint az idősök mellett fel kellett ismernünk egy nagyon fontos ismérvet: a katonai jellegű szervezettséget, mely az irányított terrormigráció egyik fő jellemzője! A folyamat figyelőinek már 2015 őszétől feltűnt, hogy a migránsok többsége (kb. 70%-a) katonakorú férfi, kisportolt alkattal és egy-egy, fegyvelmezett magatartással. Jól el vannak látva okostelefonnal, útmutatókkal, pénzzel, s látható szabályos rendben vonulnak. Önmagában ezzel a menettel megfélemlítik a helyi közösségeket, de nem is akarnak barátságosnak látszani. Akciókat indítanak, amelyekkel rendőrsorfolat igyekeznek áttörni. Itt feltűnnek és megfigyelhetők a „parancsnokok”, akik hangosbeszélőn vezénylik a rohamot, fenyegetik a rendőröket, közvetve – a médián át – a társadalmat. Mindezt korábban előkészítették, ami azt is mutatja, hogy a terrormigráció többéves, akár évtizedes előkészítést igényel.

S ehhez a folyamathoz kapcsolódik szervesen a dzsihadizmus, a radikalizmus és a terrorizmus kifejezések összetartozható tartalma, jelenkorunkban és közeljövőben még inkább. „A három kifejezés, a dzsihadizmus, a radikalizmus és a terrorizmus napjaink félelmetes,

¹⁵ Megszületett a döntés arról, hogy az Amerikai Egyesült Államok vezetése a NATO európai erőinek következő főparancsnokaként Curtis Scaparotti négycsillagos tábornokot jelöli, aki egyúttal betölti majd az Európában állomásozó amerikai haderő főparancsnoka beosztást is. Scaparotti tábornok e tanulmány leadásakor még Dél-Koreában az ottani amerikai erők főparancsnokaként, egyúttal a koreai-félszigeti ENSZ-misszió parancsnokaként szolgált.

¹⁶ <http://www.honvedelem.hu/cikk/55915> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 03.)

¹⁷ Besenyő János – Prantner Zoltán – Speidl Bianka – Vogel Dávid: Az Iszlám Állam – Terrorizmus 2.0. Történet, ideológia, propaganda. Kossuth Kiadó, Budapest, 2016.

tartalmilag kevésbé ismert, esetenként ellentmondásos, nem feltétlen összefüggő jelenségei, amelyek a helyi, a regionális és gyakran a globális biztonságot jelentős mértékben veszélyeztetik. Elsősorban a válságkörzetek sajátosságai, de a hatásaik is messze túllépik az ország vagy a régió határait, függetlenül azok gazdasági fejlettségétől, szociális körülményeitől vagy az ott gyakorolt vallástól. [...] A dzsihadizmus vallási értelmezésben közel sem jelent fenyegetést, de ha a vallást félremagyarázzák, esetleg politikai célokra használják, akkor a jelenség más színezetet kap. A radikalizmus önmagában véve nem mindig veszélyes, sőt nem feltétlen következik belőle fenyegetés. Ezt azonban a terrorizmusról már nem lehet elmondani, hiszen a terrorizmus lényegében nem más, mint politikai célzatú, ártatlan emberek ellen elkövetett erőszak. Az a legrosszabb, ha a három jelenség együtt, egymást erősítve jelenik meg és terrorizmus formájában ölt testet.¹⁸

A Balkánon, a Közel-Keleten, a Közép-Ázsiában és az afrikai országokban tomboló káosz, az etnikai és a vallási villongások, a terrorszervezetek erősödése egyenes következményei lettek a globálisan irányított, akár anyagi, akár eszmei megfontolásból kezelt tömeges népvándorlásnak. Mára már széles körben ismert az al-Kaida második generációjához tartozó Abu Muszab az-Zarkávinak, az iraki al-Kaida egykori fejének hétlépcsős terve a nyugati világ meghódítására. A terv 1996-ban készült, 2005-ben látott napvilágot, s gyakorlatilag a 2020-as évekig meghatározza az iszlám erőszakos kiterjesztését a keresztény világra is. A terv egyes részei, mint a nyugati hatalmak háborúba kényszerítése, polgárháború kirobbantása Szíriában és Európa menekültekkel való elárasztása jól szervezett irányítással, már megvalósulni látszanak. A szokásos összeesküvés-elméleteket kedvelő világ kételkedve ugyan, de egyre többször tanulmányozza, elemzi és vitatja a hétlépcsős iszlamizációs történet valódiságát és valós tartalmát, azaz a megtörtént események belemagyarázását a forgatókönyvbe.

A 2002-től elszaporodó terrortámadások (a madridi és a londoni merényletek, a Boston Marathon, a beszláni túsdráma, valamint a párizsi támadások 2015 januárjában és novemberében) mellett napjainkra a balkáni (az ún. balkáni illegális migrációs útvonal befagyasztása ellenére), illetve az olaszországi útvonalat használó migránsok egyre növekvő hulláma jelenti a legnagyobb biztonsági kockázatot. Nem lehetnek illúzióink, a népvándorlás nem csak egy adott ország vagy régió biztonsági összeomlásának az eredménye.

Megjelent egy még súlyosabb probléma is, ami főleg a klímaváltozásnak köszönhető. Az elsivatagosodás és a vízkészlet fogyása miatt a közeli jövőben Afrikából is óriási tömegek fognak megindulni – s mivel másfelé nem tudnak menni, Európa felé fogják venni az irányt. Fontos emlékeztetnünk magunkat arra a tényre, hogy az afrikai kontinens lakosságának száma 120 évvel ezelőtt még 100 milliós tétel volt, mára meghaladja az 1 milliárd főt, s a szakelemzők vélekedése szerint már egy nemzedéknyi időn belül az 1,5 milliárd főt is el fogja érni, miközben az iható vízhez és az élelmiszerhez való hozzáférés nem javul a kontinensen, s a munkához jutás, valamint az élhető élet feltételei tovább romlanak. Sajnálatos, hogy a gazdag Nyugat (és Kelet!) csak az érdekei mentén szemléli az afrikai történéseket, s emiatt persze a reagálásai egyes válsághelyzetekre rendkívül megkésették.

A nemzetközi, a nemzeti s a regionális biztonsági szervezeteknek, testületeknek alapjaiban kellene átgondolniuk a konfliktusok és a válságok kezelésének eddig megszokott gyakorlatát, megújítani a válságmegelőzés komplex rendszerét, így a nemzetközi felelősség és jog gyakorlatát is.

¹⁸ Kis-Benedek József: Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016, 4. (Megjelenés alatt; felhasználva a szerző hozzájárulásával.)

A 2016. március 22-i brüsszeli hármass robbantás kapcsán nemcsak az a kérdés vetődik fel, hogy a párizsi novemberi tragédiát követő titkosszolgálati-nemzetbiztonsági fogadkozások ellenére négy hónapon belül miként és kikkel (sok éve Belgiumban élő bevándorlókkal és nemrég migránsként Európába érkezettekkel) szervezhette meg ezeket az akcióit az Iszlám Állam terrorszervezet egyik sejtje a NATO brüsszeli központjához közeli nemzetközi repülőtérén, majd az Európai Unió fő szervezeti elemeinek otthont adó brüsszeli komplexumok mellett lévő Maelbeek metróállomásánál. Tisztázásra vár az is, miért éppen a gyakori kormányválságoktól szenvedő, multikulturális, de megosztott Belgiumban, az EU és a NATO elvileg tökéletesen védett központi elemeinek is otthont adó belga fővárosban csapott le az iszlamista terrorkommandó.

Didier Leroy, a Royal Military Academy of Belgium vezető terrorizmuskutatója, a Brüsszeli Szabadegyetem adjunktusa hosszú elemzésben tért ki többek között olyan kérdések megválaszolására, mint: Miért éppen Belgium került az Iszlám Állam európai dzsihádjának a fókuszába? Miért olyan nehéz a belga hivatalos szervek számára a probléma kezelése?

A szakértő szerint: „Az *elkövetési mód* szintjén számos közös vonás található mind a francia, mind a belga kommandók esetében: eltökélt egyének viszonylag kis sejtjei a lehető legtöbb »puha« (civil) célpontot támadják meg.” „At the level of the *modus operandi*, we find several common features shared by the French and Belgian commandos: relatively small cells of determined individuals hitting as many »soft« (civilian) targets as possible.”¹⁹ (A szerző fordítása – a szerk.)

A szakértő elemzésében azt is kijelentette, hogy a belga titkosszolgálati szervezetek nem rendelkeztek elegendő erőforrással a Belgiumban élő közel 1000 „potenciális veszélyt” jelentő személy napi 24 órás folyamatos lekövetésére. Ez egyébként hasonlóan történt Franciaországban is, mint ahogy magyar nemzetbiztonsági szakértők is hangoztatták: egyetlen célszemély folyamatos lekövetése tucatnyi speciálisan felkészített és felszerelt szakember munkáját igényelné, amire ma Európában aligha van lehetőség.

A március 22-i brüsszeli terrorcselekményeket követően a belga belügyminiszter, Jan Jambon kijelentette, hogy Belgiumban van Európában a lakosság számához viszonyított legtöbb dzsihádistája:

- 470 fő az ún. belga „külföldi harcosok” száma (2016. januári adat), akik az Iszlám Államhoz csatlakoztak kiképzésre és háborúba, elsősorban Szíriában, másodsorban Irakban;
- jelenleg közülük mintegy 190 fő harcol még Szíriában és Irakban az Iszlám Állam által ellenőrzött területeken (melynek mérete az egy évvel ezelőttihez képest több mint 20%-kal csökkent az erősödő szíriai és iraki nemzeti erők támadásai, az oroszok, illetve az Amerikai Egyesült Államok által vezetett koalíció légitámadásai, a kurd pesmerga harcosok akciói, valamint az Iszlám Állam ellen Irakban tevékenykedő erők műveleteinek következtében), és 130 fő tért vissza Belgiumba.²⁰

Az elemzések megállapították azt is, hogy a párizsi és a brüsszeli terrortámadások szervezői és kivitelezői közül megismert Abdeslam, illetve Abaaoud testvérpárok belga-marokkói gyökerekkel rendelkeznek, és az Iszlám Állam 470 fő önkéntest tartalmazó listáján is 80%-os marokkói túlsúly van! A 11,2 milliós Belgium legnagyobb nemzetiségi kisebbsége a marokkói, akik az 1960-as, 1970-es években kerültek gazdasági migránsként

¹⁹ Didier Leroy: Why Belgium. <http://www.nybooks.com/daily/2016/03/24/brussels-attacks-isis-why-belgium/?printp> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 25.)

²⁰ Uo.

Belgiumba. Számuk ma eléri az 500 ezret, többségükben a szunnita wahabita puritán tradíciók (szalafiták) követői. Függetlenül attól, hogy Abdeslamék és Abaaoudék a második, harmadik generációs bevándorlók közé tartoznak, rájuk is jellemző, hogy nem tudtak beilleszkedni a belga társadalomba, de már marokkóiaknak sem veszik őket, így hát könnyen csábíthatók egy nagyobb közösséghez tartozásra, annak ígéreteivel együtt.

Érdeklésre tart számot az az összevetés, amely a Belgiumban szintén jelentős kisebbséggel rendelkező törököket minősíti. Ők is az iszlám szunnita ágához tartoznak, de alig szerepelnek a belgák veszélyes személyeket tartalmazó listáján, és közülük – a belga szakszolgálatok információi szerint – senki nem csatlakozott az Iszlám Államhoz.

Szakértők ugyanakkor egy érdekes tényre hívják fel a figyelmet a szélsőséges iszlamizálódáshoz csatlakozott és ismert terrorcselekményeket elkövetők személyiségével kapcsolatban: egyre több jel utal arra, hogy már fiatal korban mély családi pszichológiai ráhatás eredményezhet későbbi végzetes cselekedeteket. A szülők befolyásoló ráhatása mellett megjelennek a testvérekre figyelés, részvétel velük közös akcióban, a testvérpélda követése: a 2013. évi Boston Marathon terrorakció kapcsán a kaukázusi származású Carnajev testvérek, a 2015. januári párizsi, a Charlie Hebdo elleni támadásban a jemeni származású Kouachi fivérek, majd már a 2015. novemberi párizsi merényletnél az Abdeslam testvérek, s végül a most márciusi brüsszeli terrorakciókban az el-Bakraoui fivérek képviselték ezt a folyamatot.

A TÁVOL-KELET, KELET-ÁZSIA NÖVEKVŐ FESZÜLTSGPONTJAI: AZ ISZLÁM ÁLLAM „BEJELENTKEZÉSE”, ILLETVE ÉSZAK-KOREA ELNÖKÉNEK ÚJABB HÁBORÚS RETORIKÁJA ÉS RAKÉTAFFENYEGETÉSEI

A Távol-Kelet országai ezúttal sem maradnak ki a globális folyamatokból: az Iszlám Állam a közelmúltban terrorcselekményekkel jelezte például Japán számára, hogy a japánok sem maradnak ki az iszlamista dzsihadizmus és terrorizmus eseményeiből. Sajnálatosan emlékezhetünk a 2015 januárjában Szíriában az Iszlám Állam „gyilkológépei” által lefejezett japánról, majd pár nappal később az ugyancsak lefejezett másik japánról, aki haditudósítóként ment a végül is lefejezett barátja megmentése érdekében tárgyalni a terrorszervezet illetékeseivel. Ez hadüzenet volt, emberiség elleni cselekménysorozat. A japán állami információkból tudható viszont az is, hogy az Iszlám Államnak már akadnak japán követői, sőt 2016-ban harcolni vágyók is bejelentkeztek a terrorszervezethez. A szomorú tényekhez tartozik, hogy 2003 novemberében az Irakban szolgáló japán katonák²¹ közül kettővel is végeztek a vélhetően Abu Muszab az-Zarkávihoz, az Iraki al-Kaida (AQI²²) akkori vezetőjéhez tartozó terroristák.

Ugyancsak 2015-höz kapcsolódik az a Kelet-Ázsiát érintő esemény, amikor áprilisban az iszlamisták megtámadták Dél-Korea tripoli nagykövetségét, s az őrszemélyzet tagjai közül többen életüket veszítették.

²¹ A második világháborút követően a japán kormány először 2003-ban kapott felkérést – az Amerikai Egyesült Államoktól – arra, hogy japán katonai kontingens is vegyen részt a Szaddám Huszein iraki diktátor hatalmának megdöntését követő iraki stabilizációs műveletekben. A Kazusige Izumi tábornok vezette felmérőcsoport 2003 szeptemberében érkezett az amerikai vezetésű koalíciós erők bagdadi főparancsnokságára, ahol a koalíciós műveletek csoportfőnökeként fogadhattam a delegációt. Egy hónappal később megérkezett a japán katonai kontingens, amelynek tagja volt az összekötő tisztként szolgáló, később meggyilkolt két japán bajtársunk is.

²² Al-Qaeda in Iraq.

Nem kevésbé nyugtalanító Észak-Korea 2015. évi, de még inkább a 2016-os sokkal erőteljesebb háborús készülődése és retorikája, a végrehajtott „műholdfelbocsátó” ballisztikus rakéta indítása, a Japán felé kilőtt és tengerbe csapódott rövid hatótávolságú rakéták esete. Azon szándék mellett sem lehet kézlegyintéssel elmenni, mely szerint Észak-Korea „nemsokára” kísérletet hajt végre atomtöltettel és atomtöltet célba juttatására alkalmas ballisztikus rakétákkal – jelentette be 2016. március 15-én Kim Dzsong Un észak-koreai vezető, a KCNA hírügynökség szerint. A bejelentést olyan fenyegető mondatok és üzenetek követték, mint annak beismerése, hogy:

- a nukleáris csapásmérő képesség megbízhatóságának további növelésére hamarosan kísérleti robbantást hajtanak végre atomtöltettel;
- kísérleti indításokra kerül sor többféle ballisztikus rakétával, amelyek alkalmasak atomtöltet célba juttatására;
- az észak-koreai hadsereg kész megelőző csapást mérni és felszabadítani Dél-Koreát.

Nem lehet véletlen, hogy az észak-koreai fenyegetésekre válaszul Dél-Korea és az Amerikai Egyesült Államok éves hadgyakorlatot tart demonstratív és elretentő céllal is a Koreai-félsziget érzékeny pontján. Ugyanakkor egyre több elemző veti fel annak lehetőségét, hogy az észak-koreai vezető az ország súlyos belső problémáinak elkendőzése érdekében folytatja az előkészületeket, és esetleg még 2020 előtt el is indítja a Dél-Korea elleni támadást, tudva, hogy az Észak-Korea ellen elindítható megelőző csapás valószínűsége a tömeges méretű civil áldozatok, s így a nemzetközi felháborodások okán nem nagyon magas.

A Kínával kapcsolatos regionális konfliktushelyzet kialakulásának és a közeljövőben várható válságainak elemzése a fontossága és terjedelmi okok miatt is önálló tanulmányt igényel.

ERŐSZAK, TERRORIZMUS A 21. SZÁZAD MÁSODIK ÉVTIZEDÉBEN: A VALÓDI VEZETŐ NÉLKÜLI, GYENGÉLKEDŐ AL-KAIDA, AZ ÁLLAMI BABÉROKRA (IS) TÖREKVŐ ISZLÁM ÁLLAM NEVŰ DZSIHADISTA SZERVEZET ÉS A FRANCHISE-OLÓK

A 2015. évi hivatalos GTI-mutatók²³ statisztikái még nem kerültek napvilágra, de az erőszakos és a terrorcselekmények közelsége és a gyakran valós idejű közvetítései révén majdhogynem folyamatos statisztikát vezethetett volna bármely érdeklődő is. A 2015-ös év amilyen rosszul kezdődött (január 7-én Párizsban a satirikus napilap szerkesztője elleni terrortámadás), olyan rosszul is végződött (november 23-án a párizsi robbantások és gyilkosságok több mint 130 halottal; illetve évváró erőszakhullám Kölnben és még vagy egy tucat városban...).

És ez csak Európa egy szegletéről szólt, viszont a kontinensen kívül sem volt ideálisabb az összkép: Afrikában az „ötök”²⁴ pusztítottak, Irakban a síita–szunnita ellentét hozta a maga szokásos terrorakcióit, több tízezer ember életét oltva ki. Afganisztánban 2015-ben a gyengélkedő al-Kaida és az erősödő Talibán mellett az Iszlám Állam terrorszervezet is követett el hírhedt terrorakciókat. Utóbbi a tagtoborzás mellett vélhetően az ópiumbevételek megszerzése okán is célba vette az immár négy évtizede háborúban élő Afganisztánt.

²³ Global Terrorism Index – globális terrorizmusindex. Évente egy-egy amerikai és ausztrál elemzőcsoport dolgozza fel globális léptékben az elmúlt év erőszakos cselekményeit, s teszi közzé jelentéseiben.

²⁴ Nigériában a Boko Haram, Magrebben a helyi al-Kaida, Ugandában az Úr Ellenállási Hadserege, Szomáliában az al-Sabaab, Egyiptomban és Líbiában az Iszlám Állam(hoz kapcsolódó) szélsőséges szervezetek.

A MENA-országok, azaz a Közel-Kelet és Észak-Afrika országai sajnos 2015-ben sem pihenhettek: Tunéziában a történelmi múzeumot és a turistaparadicsomot egyaránt érte támadás, míg Egyiptomban – többek között – a nyaralásról hazaindult orosz utasokat szállító repülőgépen történt az Iszlám Állam által vállalt robbantás...

Jemenben, ahol a Szaúd-Arábia vezette szunnita öbölkoalíció erőfölényben volt a síita huszi lázadókkal szemben, a nevető harmadik, azaz az Al-Kaida az Arab-félszigeten (AQAP²⁵) terrorszervezet hajtott végre rendszeresen terrorakciókat, főleg a kikötővárosok térségében, csak jelezve, hogy ezt is hozta „eredményként” a sokat emlegetett arab tavasz folyamata.

Sajnos folytatódott az elmúlt évtizedek trendje: 2015-ben is globális méreteket öltött a terrorcselekmények mennyisége, pusztítása. Az elmúlt évekhez hasonlóan a terrorista aktivitás jelentős hányada négy olyan országot érintett, amelyek az elmúlt évtized közzétett GTI-listáin mindig az előkelőnek nem nevezhető első tízben voltak: Irak, Szíria, Afganisztán és Pakisztán. Vélhetően a 2016–2020 közötti időszak eseményeinek értékelésekor is a GTI-táblázaton az első tíz között találjuk majd ezeket az országokat.

A történelmében és kultúrájában oly gazdag Irak külön fejezetet nyithat az országban 2012 óta (az amerikai csapatok 2011. decemberi kivonulását követően) elkövetett terrorcselekmények mennyiségének és az áldozatok számának vonatkozásában egyaránt: a szunnita vs. síita halálos gyűlölet nem csökkent az utóbbi időben, gyakran (sőt) még egymás vallási ünnepeit és temetkezéseit sem kímélve pusztítják arabok az arabokat.²⁶ Ha pedig a pénzről, az olajról vagy a hatalomról van szó, egymásnak feszül az arab–kurd gyűlölethullám, sok ezer halottat követelve 2015-ben is a kölcsönös robbantásos pusztítások során. S ebbe a gyilkoláskampányba – amelyet a nemzetközi erők 2011 végén Irakból történt távozása után saját hibájából magára maradt, tehetetlen iraki kormány még követni sem képes, nemhogy akadályozni vagy mérsékelni – egyre erőteljesebben beszállt a nemzetközi szakértők által is 2013-ban kemény visszatérőnek ítélt Iraki al-Kaida, majd a belőle kinőtt, Iszlám Államnak nevezett, a dzsihadizmus harmadik hullámához tartozó elvakult, könyörtelen, pusztító és romboló, s emellett gyerekhadsereget is toborzó és fenntartó²⁷ terrorszervezet.

A terrorizmussal, az ellene vívandó háborúval, annak elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozó szakemberek többsége egyetért abban, hogy a legsürgetőbb megoldandó feladatok között ott találjuk a terrorizmus finanszírozása elleni sikeresebb fellépést, valamint a terrorizmussal és a terrorszervezetekkel kapcsolatos hírszerzési, felderítési információk mind teljesebb felhasználásának, a szövetségesek és/vagy a koalíciós partnerek közötti megosztásának a kérdéskörét.

Az Oszama bin Laden által létrehozott al-Kaida (a „Bázis”) terrorszervezet kapcsán tudható volt már több mint két évtizede, hogy az európai drogfelhasználók milliárdjait biztosító afganisztáni ópium alapanyag ellenőrzése felett a szervezet jól megfontolt gazdasági érdeke húzódik. Hasonló módon nem is lehetett csodálkozni azon sem, hogy az Iszlám Állam nevű dzsihadista terrorszervezet a 2014. évi hivatalos megjelenése óta (gyakorlatilag egy pszeudoállamként) minden lehetséges eszközt felhasznál a finanszírozásának biztosítása érdekében, a nehezen bizonyítható támogatási rendszeren túl. Így, többek között, az Iszlám

²⁵ Al-Qaeda in the Arabian Peninsula.

²⁶ Isaszegi János: Irak, 2014: ismét háborúba süllyedve. Társadalom és Honvédelem, XVIII. évfolyam, 2014/1–2. ISSN 1419-7293. 12–28.

²⁷ Dizseri Ágnes: Gyermekkatona az Iszlám Állam és az Úr Ellenállási Hadseregében. Külügyi továbbképzési szakdolgozat, Károli Gáspár Református Egyetem, 2015. december. (Jelen tanulmány szerzője a szakdolgozat készítőjének szaktanára és dolgozatának felkért bírálója is volt.)

Állam dzsihadista szervezet (s 2015 óta az Iszlám Államnak behódoló vagy csak franchise-oló²⁸ terroriszervezetek úgyszintén) az ellenőrzése alá vont területeken az illegális jövedelemszerzés, pénzcsinálás több ismert módját alkalmazza, mint például:

- az adott térségben rendelkezésre álló nyersanyag (pl. olaj) illegális értékesítése;
- az ember- és emberiszerv-kereskedelem alkalmazása;
- adók kivetése;
- az embercsempész-hálózattal való együttműködésből befolyt pénzek leosztása;
- műkinsz- és kábítószer-kereskedelem felhasználása;
- túszejtést követő váltságdíj-követelés behajtása;
- a 21. század legújabb találmányának, a bitcoinnak, azaz a virtuális pénzeszköznek az alkalmazása
- stb., melyekből összesítve az Iszlám Állam havi bevétele 80–100 millió dollárt tesz ki.

„Bízom abban, hogy a terrorizmus elleni küzdelem egyik legfontosabb területe, a terroristák számára elérhető pénzügyi források feltárása kapcsán a jelen lévő kutatók és szakemberek számára szolgálhattunk megfelelő mennyiségű és minőségű információval ahhoz, hogy a jelenlegi helyzet megismerésén túl, érzékelve a feltárt problémákat, további kutatások és párbeszéd indulhassanak az érintettek között” – fogalmazott dr. Béres János vezérőrnagy, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (KNBSZ) főigazgató-helyettese a Nemzeti Közszerződési Egyetemen 2016. március 17-én rendezett, „*A terrorizmus finanszírozása elleni fellépés lehetőségei*” című tudományos konferencián.²⁹

A 2015 novemberében, a párizsi terrorcselekményeket követően létrehozott Európai Teroresellenes Központ (ECTC³⁰) pedig az előzőekben tárgyalt finanszírozási kérdéskör melletti másik nagyon fontos témával, a hírszerzési-felderítési információk hatékonyabb felhasználásának érdekében végzi tevékenységét.

(Vége)

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Besenyő János – Prantner Zoltán – Speidl Bianka – Vogel Dávid: *Az Iszlám Állam – Terrorizmus 2.0. Történet, ideológia, propaganda*. Kossuth Kiadó, Budapest, 2016.
- Carter, Ash: *2017 – Defense Posture Statement: Taking the Long View, Investing for the Future*. February 2016, DOD USA dodnews@subscriptions.dod.mil
- Department of Defense Press Briefing by Colonel Warren via teleconference from Baghdad, Iraq, 03/21/2016 03:03 PM CDT dodtranscripts@subscriptions.dod.mil
- Dizseri Ágnes: *Gyermekkatona az Iszlám Állam és az Úr Ellenállási Hadseregében*. Külügyi továbbképzési szakdolgozat, Károli Gáspár Református Egyetem, 2015. december.
- General Directorate of Military Cooperation and Peacekeeping Operations of the General Staff of the Armed Forces of Ukraine: Briefing on the situation in the South-East of Ukraine (2016. 10. 03.–03. 15.). UA DAO, Budapest, 2016. március 17.
- Interjú dr. Végh Zsuzsannával: *Abban nem hihetünk, hogy a migrációs nyomás enyhülni fog...* Belügyi Szemle, 2016/1. szám, 9–15.

²⁸ Franchise: egy adott szervezet, cég rendjét, működési jellemzőit teljességgel átvevő eljárás.

²⁹ <http://www.honvedelem.hu/cikk/56186> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 18.)

³⁰ European Counter Terrorism Centre.

- Isaszegi János: *Irak, 2014: ismét háborúba sülyedve*. Társadalom és Honvédelem, XVIII. évfolyam, 2014/1–2. 12–28. ISSN 1419-7293
- Isaszegi János: *Vallásháború, felekezeti villongás, szektáriánus erőszak – Iszlám Állam (IS) módra*. Előadás a Honvéd Kulturális Központban, Budapest, 2016. január 29. <http://honvedelem.hu/cikk/55366>
- Joint Operation Headquarters of the Armed Forces of Ukraine: The facts of the presence of mercenaries, armament and military equipment of Russian Federation Armed Forces on the territory of Ukraine. UA DAO, Budapest, 2016. március 17.
- Kis-Benedek József: *Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016. (Megjelenés alatt, felhasználva a szerző hozzájárulásával.)
- Kiss Álmos Péter: *Háború a nép között. Esettanulmányok a negyedik generációs hadviselés történetéből*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.
- Leroy, Didier: *Why Belgium?* <http://www.nybooks.com/daily/2016/03/24/brussels-attacks-isis-why-belgium/?printp>
- Metropol/MTI: Vérengzés Brüsszelben. Metropol, Budapest, 2016. március 23.
- Nézőpont Intézet: „Egy félelemkeltő vallás – Az iszlám megítélése a magyar közvéleményben” című konferencia, 2016. 03. 24.
- Póczik Szilveszter: *Nemzetközi migráció – biztonságpolitikai, rendészeti aspektusok*. In: Új népvándorlás. Migráció a 21. században Afrika és Európa között. Publikon Kiadó, Pécs, 2011.
- Szilasi Ildikó Hermina: *Matonge, egy kongói „migráns-világ” Brüsszelben*. In: Új népvándorlás. Migráció a 21. században Afrika és Európa között. Publikon Kiadó, Pécs, 2011.
- Tajikistan Early Warning: Internal Pressures, External Threats. New Briefing from Crisis Group. Europe and Central Asia Briefing N#78 11 Jan 2016. Crisis Group <notification@crisisgroup.org>
- Tarrósy István – Glied Viktor – Keserő Dávid (szerk.): *Új népvándorlás. Migráció a 21. században Afrika és Európa között*. Publikon Kiadó, Pécs, 2011.
- Thüringer Barbara: *Ahol tényleg érték a víz: lövöldözés egy folyó elterelése miatt*. MTI, 2014. július 10.
- Violent Extremism & Modern Conflict / Russia's Exported Jihad / Attack on Cote d'Ivoire. Crisis Group Weekly Update, New Field Reporting & Analysis. The Week of 11-18 March 2016. Forrás: Crisis Group <notification@crisisgroup.org>.
- Wasserbly, Daniel: *US expects larger role in Iraqi effort to retake Mosul*. IHS Jane's Defence Weekly, 9 March 2016.
- <http://www.atv.hu/kulfold/20150125-mi-all-az-al-kaida-mesterterveben>
- http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12081086@egNews&_print=true Statement of the Chief of the Main Operational Directorate of the General Staff of the Russian Armed Forces Lieutenant General Sergei Rudskoy, 21.03.2016. rusmil-office@list.ru
- <http://inforadio.hu/hir/tudositoink/radioaktiv-bomba-robbantasara-keszultek-a-brusszeli-merenylok-808362>
- <http://www.honvedelem.hu/cikk/56186>, A terrorizmus elleni küzdelem legfontosabb színtere
- <http://www.honvedelem.hu/cikk/56228>, Átfogó hadgyakorlatba kezd Észak-Korea
- <http://www.honvedelem.hu/cikk/56260>, Az orosz bíróság 22 évi szabadságvesztésre ítélte Szavcsenko ukrán pilótánőt
- <http://www.honvedelem.hu/cikk/56302>, Juncker: a terroristák közülünk valók
- <http://www.honvedelem.hu/cikk/56304>, Előtérben Magyarország biztonsága

Kiss Alajos alezredes:

ENSZ-MISSZÓ A KÖZÉP-AFRIKAI KÖZTÁRSASÁGBAN

ÖSSZEFOGLALÓ: A Magyar Honvédség 2015. március 21-én indította útba az ENSZ egyik leg-újabb, afrikai békeműveletébe az első négy magyar katonát. Ketten törzstiszti, ketten pedig katonai megfigyelői feladatokat látnak el. Az új szerepvállalással Magyarország is egyre árnyaltabb, teljesebb képet kap eme nehéz sorsú ország jelenlegi helyzetéről. A tanulmány bemutatja az ország alapvető jellemzőit, az ott jelenleg működő ENSZ-misszót, illetve röviden beszámol az azzal kapcsolatos ENSZ-határozatokról.

KULCSSZAVAK: MINUSCA, BINUCA, MISCA, katonai megfigyelők, Közép-afrikai Köztársaság, Bangui, ENSZ-békeművelet

BEVEZETÉS

Egy nagy létszámú művelet felállítására kihívásokkal teli feladat. Fokozottan érvényes ez egy olyan országban, melynek egyetlen időszakosan hajózható folyója van, hatalmas területe – hazánkénál több mint hatszor nagyobb – ellenére mindössze két, minimális infrastruktúrával rendelkező aszfaltozott repülőtér és egyetlen szilárd burkolatú, a határig vezető főútja van. A katonai megfigyelő az ENSZ „szeme és füle”. Jelenléte sokszor fontos és elengedhetetlen egy országban, de csak akkor látja el jól feladatait, ha biztosítottak részére a munkavégzéshez szükséges feltételek.

A Közép-afrikai Köztársaságban jelenleg működő ENSZ-misszió, a MINUSCA¹ kezdeti hónapjaiban például több katonai megfigyelői őr is igen szerény körülmények között, saját gépjármű nélkül látta el feladatát.

Írásom célja a MINUSCA katonai megfigyelői tevékenységének a bemutatása a kezdetektől napjainkig, valamint igyekszem felvázolni a lehetséges jövőképet, a kiutat a jelenlegi bonyolult helyzetből. A leírtak alapvetően a szerző véleményét, személyes tapasztalatait tükrözik, így azok nem tekinthetők sem az ENSZ, sem pedig a Magyar Honvédség hivatalos álláspontjának. Bár a céloom egy teljes körű leírás összeállítása volt, mégsem jelenthetem ki, hogy a cikk minden felmerülő kérdésre választ ad.

HÁTTÉR-INFORMÁCIÓK

A Közép-afrikai Köztársaság

Az ország a kontinens közepe táján helyezkedik el, területe mintegy 623 ezer km², lakosságának létszáma 2015 közepén – becslések szerint – 5,4 millió fő volt.² Hosszú ideig francia

¹ MINUSCA – Mission multidimensionnelle intégrée des Nations Unies pour la stabilisation en République centrafricaine. A misszió nevének a rövidítése annak francia megnevezéséből ered. Jelentése magyarul: Az ENSZ többdimenziós integrált stabilizációs művelete a Közép-afrikai Köztársaságban.

² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ct.html> (Letöltés időpontja: 2016. 02. 03.)

gyarmat volt, 1960 augusztusában vált függetlenné. Azóta – sok más afrikai államhoz hasonlóan – alapvetően államcsínyek és polgárháborús időszakok alakították a történelmét. Bár természeti kincsekben (pl. gyémánt, arany, uránérc) nagyon gazdag, de az ország elhelyezkedése a kontinensen belül, vagyis nehéz megközelíthetősége gátat szabott a korai kizsákmányolásnak. Tengerrel közvetlen kapcsolata nincs, az egyetlen összeköttetést biztosító vízi út csak időszakosan hajózható. Közúti kapcsolata az óceánnal jelenleg elsődlegesen nyugati szomszédján, Kamerunon keresztül biztosított, de a határ és a főváros közti ellátási útvonalon haladó oszlopok a fegyveres csoportok támadásainak gyakori célpontjai. Az ország elmaradottságának, valamint a szegénység ellenére tapasztalható drágaságnak most is a nehéz megközelíthetőség a legfőbb oka: mivel a közúti szállítás igen nehézkes és veszélyes, az árszínvonal az importtermékek vonatkozásában messze meghaladja a hazánkban megszokott szintet.

1. ábra A Közép-afrikai Köztársaság elhelyezkedése a kontinensen

Forrás: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ct.html> (Letöltés időpontja: 2016. 02. 03.)

Az országban – történelméből adódóan – francia nyelvű közigazgatás működik. A lakosság összetétele meglehetősen sokrétű, és bár a francia mellett a szango is hivatalos nyelv, ez utóbbit anyanyelvként a teljes népességnek csak mintegy 10%-a beszéli. Az országban emellett legalább 80 törzsi nyelvet is használnak.

Az ország infrastruktúrája fejletlen, az átmeneti kormány a polgárháború befejezése óta még nem tudta teljesen kiépíteni az államszervezetet, és nem ellenőrzi az ország teljes területét sem. Súlyos problémák vannak a határörizet és a rendfenntartás területén is. Ez mind jelentős negatív hatással van a lakosság életére: a helyi fegyveres csoportok illegális ellenőrző pontokat állítanak fel, ahol megsarcolják a portékáikat piacra vivő szegényeket, a határ menti területeken pedig folyamatos a – feltételezhetően a szomszédos országokból „átlátogató” – fegyveres csoportok tevékenysége. Jellemzően automata fegyverekkel támadnak, elriasztják a helyi lakosságot, elviszik a terményt, a jószágot. Akcióik általában nem életellenesek, mert tisztában vannak azzal, hogy a földművesek újra termelni fognak, és ezért inkább időnként visszatérnek.

A lakosság mintegy fele keresztény (katolikus és református), ők nagyrészt az ország nyugati részén, a lakosság 15%-át kitevő muzulmánok viszont inkább az ország keleti területein élnek, a többiek különböző törzsi vallások követői. Kevés a homogén vallású terület. A háttérben manipuláló erők a keresztények és a muzulmánok szembenállását apróbb cselekményekkel, eseményekkel könnyen fenn tudják tartani.

A jelenlegi missziót megelőző műveletek

Az ország lakosságának már van tapasztalata a nemzetközi missziók befogadásával kapcsolatosan. Az ENSZ BT 1778. sz. számú határozata³ (2007) rendelkezett egy térségi misszió (MINURCAT⁴) felállításáról, melynek célja a Szudán, Csád keleti és a Közép-afrikai Köztársaság északkeleti részén kialakult biztonsági helyzet kezelése volt. Az évek során a rendezés érdekében a Biztonsági Tanács a különböző ENSZ-segélyszervezetek tevékenységének összehangolására létrehozta az ENSZ Integrált Békeépítő Irodáját a Közép-afrikai Köztársaságban⁵ (BINUCA⁶). A Közép-afrikai Államok Gazdasági Közössége is felállított egy missziót Közép-Afrika Többnemzeti Ereje (FOMAC⁷) néven. A 2013-ban lezajlott puccs után kialakult helyzet rendezése érdekében a térségbeli államok az ENSZ BT 2127. sz. határozata alapján az Afrikai Unió égisze alatt létrehozta egy afrikai vezetésű, nemzetközi támogató missziót MISCA⁸ néven. A missziót francia támogatással 2013 decemberében telepítették. Az Afrikai Unió államai 3500, míg Franciaország 1200 katonával járult hozzá a fenti műveletekhez.⁹

A MINUSCA megalakítása

A fenti törekvések kevésnek bizonyultak az országban kialakult helyzet stabilizálására, illetve normalizálására. Az országból érkező jelentések alapján az ENSZ BT a 2149. sz. határozatában (2014) egy évre szóló mandátummal hozta létre a MINUSCA-missziót. A változást a misszió keretszámai egyértelműen érzékeltetik: 10 ezer fős katonai kontingens, mely 200 törzstisztet, 240 katonai megfigyelőt foglalt magában, és a katonai kontingensen kívül egy 1800 fős rendőri erőt is megalakítottak. A határozatban a lényeg az ENSZ Alapokmányának VII. fejezetére való hivatkozás: a misszió bármilyen erőt alkalmazhat a mandátumának megvalósítása érdekében.¹⁰ 2015. április 15-én jelentették be a teljes műveleti képesség elérését, de a valóságban még 2016. január elején sem teljesültek a feladat maradéktalan ellátásához szükséges feltételek, csúszott a katonai alakulatok települése, de még az országba való beérkezésük sem fejeződött be akkorra. Katonai megfigyelői szempontból előnytelen változást hozott az első év lejártával jóváhagyott új mandátum, amelyet a BT a 2217. sz. határozatával (2015) hagyott jóvá. Ebben ugyan egy korábbi határozatra hivatkozva 10 750 főben határozza meg a katonai erők maximális létszámát, de már nem említi meg külön

³ http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1778%282007%29 (Letöltés időpontja: 2015. 11. 29.)

⁴ Mission des Nations Unies en République centrafricaine et au Tchad.

⁵ <http://binuca.unmissions.org/Default.aspx?tabid=5542&language=en-US> (Letöltés időpontja: 2015. 11. 30.)

⁶ Bureau Intégré de l'Organisation des Nations Unies en Centrafrique.

⁷ Force multinationale de l'Afrique centrale.

⁸ Mission internationale de soutien à la Centrafrique sous conduite africaine.

⁹ <http://www.misca.peaceau.org/en/> (Letöltés időpontja: 2016. 02. 08.)

¹⁰ <http://point.un.org/MINUSCA/SitePages/MINUSCA%20Background.aspx> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 01.)

a katonai megfigyelői létszámot, hanem 480 főben maximalja a katonai megfigyelők és a törzstisztek együttes létszámát.¹¹ Ez természetesen azt is jelenti, hogy a korábban tervezett 240 fős megfigyelői létszám csökkenthető.

A MINUSCA katonai erőinek tagozódása, jellemzői

A misszió katonai erői alapvetően nemzeti zászlóaljakra épülnek. Jelenleg többek között Banglades, Burundi, Egyiptom, Gambia, Kamerun, a Kongói Demokratikus Köztársaság, a Kongói Köztársaság, Marokkó, Mauritánia, Pakisztán és Zambia járul hozzá jelentős erőkkel a művelethez, de szakcsapatokat biztosít Indonézia, Niger és Szerbia is. Az ország a MINUSCA katonai erői vonatkozásában három szektorra tagozódik, és önálló parancsnokság látja el a fővárosban, Banguiban állomásozó erők irányítását. A Nyugati Szektorban három zászlóalj települ. A déli területeket a Kongói Köztársaság zászlóalja, az ország fő ütőerét képező – Banguiból a szektor parancsnokságának otthont adó Bouaron keresztül haladó, az országot Kamerunon át az óceánnal összekötő – 1. számú főközlekedési útvonalat a bangladesi zászlóalj, az északi területeket pedig a kameruni zászlóalj felügyeli.

Egy előírás szerinti ENSZ-zászlóalj 750 főből áll, de vannak eltérések. A kameruniak első kontingense, mely még a FOMAC, illetve a MISCA idején települt, több mint 900 fővel látta el feladatát. Ha azonban hozzátesszük, hogy felelősségi körzetük felér a Dunántúl területével, egyből látható, hogy ez a létszám nem elegendő a feladatok ellátására. A Középső Szektor parancsnoksága Kaga Bandoróban települt, de mivel az arra vezető műút csak Sibutig, a közel 500 km-es távolság feléig aszfaltozott, sokkal rosszabb helyzetben van a nyugati régiónál. Itt északon a pakisztáni zászlóalj, nyugaton Burundi, délen pedig a Kongói Demokratikus Köztársaság zászlóalja járőrözik.

A Keleti Szektor az ország leggyérebben lakott, talán ezért is a legelmaradottabb térségét fedi le. Itt északon a zambiai zászlóalj, a parancsnokságnak otthont adó Bria környékén a marokkói zászlóalj, délen pedig a kambodzsai zászlóalj igyekezett helyreállítani a biztonságot. A Szudán, Dél-Szudán felé nyitott határ, az államapparátus kiépítetlensége, a nemzeti biztonsági erők hiánya kedvező feltételeket biztosít az illegális fegyveres csoportok ténykedéséhez, de a békefolyamatokban részt vevő, legalizált fegyveres csoportok is előszeretettel alkalmaznak a lakosság szenvedését eredményező, korábban már említett útzáratokat, fegyveres zsákmányszerző támadásokat.

A zászlóaljak a felelősségi körzeteik főbb városaiban századokat telepítettek, a kisebb településeken vagy a műveleti szempontból, esetlegesen a fegyveres csoportok aktivitása miatt jelentős körzetekben szakaszerejű különítményekkel biztosítják a jelenlétet és a felügyeletet, de a hatalmas felelősségi területek miatt ezt lehetetlen folyamatosan végezni. Bár az országnak viszonylag sok repülőtere van, és a MINUSCA rendelkezik szállítóhelikopterekkel – a harci rendeltetésűek telepítése folyamatban van –, de nincs semmilyen, az erők támogatására szolgáló 21. századi technikai eszköze, bár 2015 decemberében kezdtek telepíteni Banguiban egy kamerás, ballonos légi megfigyelőrendszert.

A személyi állomány vonatkozásában kijelenthető, hogy a tisztek beszélnek angolul vagy franciául, de ez az altiszti és a legénységi állományra nem, illetve csak azoknak az országoknak a csapataira jellemző, ahol ezek a nyelvek hivatalosak (például Kamerun és

¹¹ <http://reliefweb.int/report/central-african-republic/adopting-resolution-2217-2015-security-council-renew-mandate> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 01.)

2. ábra A MINUSCA erőinek elhelyezkedése 2015 áprilisában

Forrás: <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/minusca02-15.pdf>
(Letöltés időpontja: 2016. 02. 08.)

Kongó). Az afrikai országok katonáinál a fegyelem és a terhelhetőség megkérdőjelezhető. Személyes tapasztalat, hogy egy egész század képes tevékenységét gyakorlatilag a semmittevésre korlátozni, ha külső felügyelet nélkül látja el feladatát, ezért is fontos a katonai megfigyelői őrsök tevékenységének támogatása, a teljes telepítés mielőbbi elérése.

A fentiekhez hozzátartozik, hogy a szállítási nehézségeket figyelembe véve igen nehéz a 21. századi életkörülmények biztosítása, de a csapatok jellemzően beérik alacsonyabb szintű elhelyezéssel is.

Bár a 10 ezer fő körüli létszám jelentős katonai erőt sejtet, de ezt a körülmények figyelembevételével érdemes értékelni. Az ország úthálózata gyér, a fővároson kívüli aszfaltozott útszakaszok együttes hossza nem éri el az 1000 km-t. Egy század esetenként egy átlagos magyar megyének megfelelő területet fed le bő 100 fős létszámával. Az IFOR 1995-ben a hazánk felét alig meghaladó, 51 187 km² területű¹² Bosznia-Hercegovinába 60 ezer fős erővel vonult be. Ez is jól mutatja, hogy egy 10–11 ezer fős nemzetközi katonai erő, valamint egy kétezer fős rendőri kontingens erős kihívásokkal küzd a biztonságos környezet megteremtése érdekében.

¹² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html> (Letöltés időpontja: 2016. 02. 08.)

A MINUSCA KATONAI MEGFIGYELŐI TEVÉKENYSÉGÉNEK ALAPJAI, JELLEMZŐI

A kezdetek

Az első katonai megfigyelők 2014 őszén (itteni értelmezés szerint az esős évszak időszakában) érkeztek az országba. A beérkezés nem járt egyből a megfigyelői őrsök telepítésével. Logisztikai vonalon súlyos hiányosságok voltak, több őrs például jármű nélkül, vagy a kezdeti szakaszban csak egy járművel települt. A mandátumok változása során az eredetileg 10 fősre tervezett őrsök létszámát 6 főre csökkentették, ami igen nagy kihívás elé állítja a megfigyelőket, valamint a feladatok végrehajtásáért, „levezenyléséért” felelős megfigyelői irányítóállományt. Bár magas szinten jóváhagyott tervek készültek az őrsök gyors telepítésére, a teljes telepítést – bár politikai szinten 2015 áprilisában bejelentették a teljes készenlét elérését – a mai napig nem sikerült elérni.

A jelenlegi helyzet

2015 szeptemberétől – az egyéves missziójuk leteltével hazatelepülő megfigyelők távozása miatt – a katonai megfigyelőket irányító törzs (hivatalos megnevezés szerint MINUSCA Főparancsnokság, Katonai Megfigyelők Parancsnoksága) folyamatos küzdelmet folytat a beérkező új megfigyelők mielőbbi kitelepítése, a megfigyelői őrsök működőképességének a fenntartása érdekében. A már települt 17 megfigyelői őrs logisztikai ellátottsága is problémás. A Művelettámogató Központtól kapott tájékoztatás szerint 2015. december közepén 2200–2300 konténer volt úton Douala (Kamerun első számú kikötője) és a Közép-afrikai Köztársaság határa között. A határra érkezéstől egy konténer eljuttatása Banguiba – a hivatalos folyamatok gyorsaságát és a közlekedési problémákat figyelembe véve – legalább két hétig tart. A fő utánpótlási útvonal konvojokra vonatkozó áteresztőképessége hetente irányonként két alkalom. Egy konvoj általában 100–150 teherautóból áll, közülük átlagosan 50 szállít konténert a MINUSCA számára.

A fentiekből könnyen kiszámolható, hogy ha nem érik újabb szállítmány Doualába, akkor is több mint fél évig tart a több mint 2000 konténer beérkezése Banguiba. Ehhez hozzá kell tenni, hogy a prioritást élvező, ezért előresorolt szállítmányok (települő zászlóaljok felszerelése, élelmiszer) késleltetik az egyéb anyagok beérkezését. Így fordulhat elő, hogy a megfigyelők részére júniusban, júliusban országúti abroncsokkal átadott vadonatúj terepjárókat 2016 elejéig sem sikerült „átgumiztatni”, terepre való abroncsokkal felszerelni. De hasonló az oka az egyéb javítóanyagok, informatikai eszközök késésének is.

A katonai megfigyelői tevékenység jogi alapjai

A katonai megfigyelők részére összeállított általános műveleti eljárás 2015 márciusában készült el, de azt már többször módosították, illetve kiegészítették. Az őrsök felelősségi körzeteit egy térképre szabad kézzel rajzolták fel, majd e-mailben küldték meg ideiglenesen 2015 júniusában. Egyértelmű volt hát a megfigyelői őrsök vezetőinek az igénye, hogy a helyzetet rendezni kell. 2016 januárjára készült el egy jóváhagyott, új települési vázlat, mely mutatja az egyes őrsök települését, felelősségi körzetét, egyúttal rendelkezik a kezdeti egyenlőtlenségek felszámolása érdekében szükségessé vált áttelepítésekről is.

A KATONAI MEGFIGYELŐI TEVÉKENYSÉG

A katonai megfigyelői őrök összetétele

A katonai megfigyelői őrök létszáma hivatalosan 6 fő, mely egy őrvezetéből és öt beosztottból áll. A beosztottaknak megvan a saját felelősségük: személyügy, felderítés, hadművelet, logisztika, híradás. Ezenfelül szükség esetén más funkciókat is elláthatnak: választási ügyekkel kapcsolatos koordinátor, leszerelési, lefegyverzési és visszaintegrálási koordinátor stb. Az általános műveleti eljárásban megfogalmazott elvnek megfelelően a nemzetek reprezentációját tekintve a „szivárványelvet” kell követni, vagyis minél több földrésznek képviseltetnie kell magát, és egyetlen nemzetből sem lehet két delegált egy őrben. Jelenleg Afrika biztosítja a legtöbb megfigyelőt, ezt követi Ázsia, majd Dél-Amerika, végül Európa.¹³ Figyelembe véve, hogy az ország közigazgatási nyelve a francia, fontos a szerepe a kétnyelvű (angolt és franciát egyaránt beszélő) megfigyelőknek. Sajnos igen kevés az ilyen megfigyelő. A szabadságok és egyéb távollétek miatt ideális esetben két kétnyelvű megfigyelőre lenne szükség őrsként, ezt azonban igen nehéz teljesíteni.

Az őrök elhelyezése

A magyar katonák által ismert és megszokott, a NATO-missziókra jellemző gondoskodás az ENSZ-ben nem ismert. A katonák (a törzstisztek és a megfigyelők) napi illetményt kapnak, melyből fedezniük kell a szállásukat és az étkezésüket. Ennek megfelelően az őrök nagy része magánzállásokon lakik és maga szervezi az étkezését. Ez különösen a rossz közúti kapcsolattal rendelkező, repülőtértől távol települő őrök esetében okoz nehézségeket. Vannak biztonsági előírások, melyeket elvileg mindenkinek be kellene tartania, és amelyek korlátoznák az őrök települési lehetőségeit – kőkerítéssel, szögesdróttal határolt terület, rácszott ajtók és ablakok –, de a valóságban ennek sok helyen lehetetlen megfelelni. Jellemzően a szektorparancsnokságok helyszínén települő őrök részére biztosított az elhelyezés ENSZ-táborban, illetve sátrakban, egy-két további őr a századok elhelyezési körleteiben, kisebb épületekben vannak elszállásolva, a fennmaradó őrök magánházakat bérelnek, vagy templomoknál kialakított, korábban szerzetesek által használt szobákban laknak.

A szektorparancsnokságokon lévő őröknek jellemzően van egy irodasátruk is, a többi őrök pedig vagy a századoknál kaptak irodát, vagy a szállásuk egyik helyiségét használják irodaként. A cél hosszú távon – amikor a biztonsági helyzet lehetővé teszi – az, hogy minden őr elhelyezését bérelt szálláson oldják meg, és csak az irodájuk legyen ENSZ-bázison.

Logisztikai ellátottság

Az előző pontban leírtakat figyelembe véve az ENSZ alapvetően nem szervez étkeztetést az őrök állománya részére. Ahol ez a közös elhelyezésben lévő parancsnokság részére biztosított, ott térítés ellenében a megfigyelők is igénybe vehetik. Azoknak az őröknek, ahol tisztított ivóvíz nem elérhető, a misszió napi egy palack másfél literes ivóvizet biztosít. Ez

¹³ 2016 januárjában 32 ország 150 megfigyelője látott el feladatot a misszióban. Három európai nemzet képviseltette magát: Magyarország négy, Csehország és Szerbia három-három fővel.

egy átlagos európai számára – személyes tapasztalat – rendkívül kevés. Az ENSZ alapvetően csak a működéshez szükséges feltételeket biztosítja, a korábban említett kihívások miatt azt is csak fenntartásokkal.

Minden őrnek jellemzően két terepjáró gépjárműve van. A MINUSCA megfigyelői munkájukhoz Nissan Patrol terepjárókat kaptak. Ezek a gépjárművek rövidhullámú és ultrarövid-hullámú rádióval és GPS-vevővel vannak felszerelve. Bár elvárás lenne, ritka a csörlővel ellátott jármű. A megfigyelők részére biztosított járművek nem páncélozottak. Az őrök tagjai egy-egy szolgálati laptopot és kézi URH-rádiót kaptak. Ideális esetben az őröket a települést megelőzően egy műholdas adattovábbításra alkalmas eszközzel, egy kézi GPS-szel, egy többfunkciós nyomtatóval, egy kis generátorral, valamint irodabútorral is ellátták. Sajnos a valóságban sok gond van az ellátottsággal. Kijelenthető, hogy az őrök felszereltségében igen nagy szerepe van a kitelepülés előtt álló őr vezetője, logisztikai tisztje talpraestségének, esetleges nemzeti kapcsolatainak.

A kitelepült őrök utánpótlása, a kitelepüléskor meg nem kapott eszközök pótlása komoly feladat. Ennek tipikus példája a már korábban említett probléma az országúti abroncsokkal kapcsolatban. Nehézkes a gépjárművek szervizelése is. Elvileg a főbb MINUSCA-bázisokon van egy szerelői csoport, és esetenként van egy szerződött szerviz is, ahol a nagyobb javításokat elvégzik, a valóságban a helyi alkalmazottak kiképzettsége, alkalmazhatósága, teherbírása erős kívánnivalót hagy maga után. A járműveket – a körülményeket figyelembe véve – az ENSZ 5000 kilométerenként kötelezi szervizeltetni, nemegyszer volt azonban olyan helyzet, hogy a megoldásra váró problémák hosszú listájából csak elenyésző hányadot tudtak orvosolni úgy, hogy a szerviz érdekében az őrnek 260 km-t kellett vezetnie (egy irányban!) nehéz terepen.

Az őrök az üzemanyagot alapvetően a közeli kontingenseknél vételezik aláírás ellenében. Ez különösen akkor okoz gondot, ha például egy század egy hónapra a zászlóaljtól csak 500 liter gázolajat kap, amiből üzemeltetnie kell a generátort is. Persze a fenti konkrét helyzetben a szerző által vezetett megfigyelői őr települését követően a zászlóalj vezetése gyorsan reagált, és rövid idő után biztosította a század járőrözéséhez is szükséges havi 2500 litert.

A Közép-afrikai Köztársaságban a fővároson és az ország villamos energiáját biztosító vízerőműnek otthont adó Boalin kívül nem tudok olyan településről, ahol számottevő áramszolgáltatás lenne. Az őrök ezért kaptak generátort. Fontos azonban figyelembe venni, hogy ezek a kis generátorok sem üzemelhetnek 24 órán keresztül, tehát az őrök ezeket az eszközöket az irodai tevékenységre és az akkumulátoros eszközök töltésére használják. Így lehetséges, hogy a laptopokkal és az akkumulátoros műholdas adatközlésre szolgáló eszközzel elméletileg folyamatos kapcsolat is biztosítható. A valóságban azonban ezek a műholdas eszközök nagyban függenek az időjárástól, és az esős évszakban a kapcsolódási lehetőség napokig korlátozott lehet.

Távollét az őrökről

A megfigyelők munkarendje folyamatos, így az elveszett szabadidejük kompenzálására havi hat szabadnapot kapnak. Ehhez hozzájárul a törzstisztek részére is biztosított havi 2,5 nap, és egy kis számítással levezethető, hogy a járandóságok teljes kiadása érdekében a 6 főből kettőnek folyamatosan távol kell lennie. Ezt a helyzetet csak még kiélezi, hogy az anyagfelvétel, a banki ügyek intézése (készpénz felvétele számláról) érdekében havonta egyszer minden őrnek joga és lehetősége van egy főt az ország fővárosába, Banguiba küldeni. A szabadnapok, a szabadságok és az adminisztrációs távollétek előre tervezettek,

jóváhagyásuk az általános műveleti eljárás szerint történik. Fontos azonban megemlíteni az egészségügyi távolléteket is. A misszió összességére kijelenthető, hogy a MINUSCA több embert veszített maláriában, mint fegyveres összetűzések áldozataiként. Szerencsére eddig megfigyelő nem esett áldozatul a betegségnek, de a szerző által vezetett őrshatfős állományból négyen voltak maláriások, nem is egy alkalommal. Ez is hozzájárul a fennmaradó állomány leterheltségéhez, hiszen a szabadságon, az adminisztrációs ügyek intézése miatt távol lévő, valamint a beteg megfigyelők helyettesítése esetenként megtöbbszörözi az egy személyre háruló feladatokat.

Az őrök mindennapi tevékenysége

Az általános műveleti eljárás javasol az őrök számára napi munkarendet, ez azonban az őr vezetője által szabadon módosítható. Általánosságban elmondható, hogy a megfigyelői őrök a misszióban járőrtevékenységet folytatnak, valamint találkozókra, megbeszéléseken vesznek részt. A járőrtevékenység egy előre jóváhagyott heti terv szerint, míg a találkozók egy része tervezetten, a másik része pedig a kialakult helyzettől függően alakul. Az őrök általános feladatát – ENSZ-jelenlét biztosítása, kapcsolattartás a lakossággal, a helyi közigazgatási szervekkel, segítségnyújtással – figyelembe véve elvárta a teljes felelősségi körzet lefedése. Egy őrnek a felelősségi közege felér egy átlagos magyar megye 4-5-szörösével, tehát érthető a havi 3000 km-es elvárt járőrtevékenység. Sajnos azonban a járművek, az utak állapota, a biztonsági helyzet, valamint egyes megfigyelők hozzáállása miatt ez a mai napig csak igen kevés őrnel és kevés esetben teljesül.

A heti járőrtervekben szereplő, kíséretet igénylő járóroket a szektor katonai erőinek parancsnoka egy parancsban kiadja feladatként a zászlóalj részére. Ha a zászlóalj leterheltsége, járműveinek állapota lehetővé teszi, akkor biztosítják a kíséretet. Ha valamiért nem kapnak kíséretet, akkor a megfigyelők önállóan döntenek: vagy végrehajtják a járőrfeladatot kíséret nélkül, vagy nem teljesítik az azt napra tervezett tervet. Sajnos az őrök legjobb szándéka ellenére is előfordul, hogy az este megígért kíséret másnap reggelre meghiúsul. A korábbi egyeztetések, előkészületek ellenére a megfigyelőknek módosítaniuk kell a terveiket.

A járőrzéseken és a tárgyalásokon kívül jelentős időt tesz ki az őr tevékenységéből a jelentések megírása, felterjesztése, valamint az adatbázisok fejlesztése, naprakészen tartása.

Egészségügyi biztosítás

Elméletileg minden távoli helyőrségben települő megfigyelő kap egyéni elsősegélycsomagot, valamint a gépjármű kötelező tartozékai között is van egy egészségügyi csomag. A valóságban az egyéni egészségügyi csomagokat a mai napig sem osztották ki, és nem megoldott a gépjárművek hiányzó vagy lejárt egészségügyi dobozainak a pótlása/cseréje sem. Az állomány jogosult igénybe venni a helyi MINUSCA-kontingens egészségügyi ellátását, de fordulhat a helyi (általában nem kormányzati szervezet által üzemeltetett) kórházhoz is. A valóságban a kontingensek ellátottsága igen gyenge, nem rendelkeznek például maláriatesztrel, de esetenként még gyógyszerrel sem. A kórházakkal kapcsolatosan a tapasztalat jobb, de érdemes elkerülni a bennfekvéses ellátást. A malárián kívül valós egészségügyi kockázat még a hasmenés és a kigyómarás. Szerencsére az utóbbi vonatkozásában eddig megfigyelőktől nem érkezett jelentés. Előfordult azonban, hogy egy szívpanaszokkal orvoshoz forduló megfigyelőt sürgősséggel alapos kivizsgálás után repatriáltak, de jutott már hasonló sorsra megfigyelő maláriából eredő májkárosodás miatt is.

Kapcsolat a fegyveres csoportokkal

Az őrsök 2015 júniusában kapták a feladatot, hogy vegyék fel a kapcsolatot a felelősségi körzetükben tevékenykedő fegyveres csoportokkal, ismertessék velük a lefegyverzési, a leszerelési és a visszaillesztési folyamatot. A feladatot az őrsök eltérő színvonalon hajtották végre. Volt olyan őrsvezető, aki – mivel a térségében lévő fegyveres csoport az ő vallásának a riválisa – nem volt hajlandó végrehajtani a feladatot. A találkozókat általában problémamentesen zajlanak, de nem veszélytelenek. Egy rendfenntartó szervezetek nélküli területen nem kockázatmentes küldetés tájékoztatni egy fegyveres csoport vezetőjét, hogy a fegyvertelen katonai megfigyelői csoport figyelemmel kíséri a csoport tevékenységét, és így próbál nyomást gyakorolni rá a jogtalan tevékenység befejezése érdekében. Egy magyar katonai megfigyelő részvételével végrehajtott kiemelkedő esemény volt, amikor négy fegyvertelen megfigyelő tárgyalások útján szerzett vissza nyolc fegyvert, valamint számos ENSZ-felszerelést (repszálló mellényt, sisakot), melyet a fegyveres csoport korábban a MINUSCA felfegyverzett rendőreitől (!) zsákmányolt.

Az őrsök választásokkal kapcsolatos tevékenysége

Az ideiglenes kormány 2015 eleje óta több alkalommal halasztotta el a tervezett alkotmányos népszavazást, valamint a parlamenti és az elnökválasztást. Az előkészületeket figyelembe véve a megfigyelői őrsök már áprilisban feladatba kapták az összes szavazóhely meglátogatását, az ehhez kapcsolódó részletes adatgyűjtéssel együtt. Tekintettel arra, hogy átlagosan minden második faluban található ilyen hely, kiemelkedő lehetőség volt az őrsök részére a felelősségi körzetük alapos megismerésére. A feltérképezést követően szintén az őrsök látták el a szavazás-ellenőrző bizottságok tagjai eskütételének az ellenőrzését is, valamint segítséget nyújtottak az aláírt eskük fővárosba történő eljuttatásában.

2015 decemberében megtartották az alkotmányos népszavazást, és ennek során is jelentős szerepük volt a megfigyelőknek a választást megelőzően az urnák és a szavazólapok kijuttatásában. A népszavazás megfigyelése teljes erőfeszítést igényelt a megfigyelői őrsöktől. Utólag elmondható, a rendszer jól vizsgázott, a misszió vezetése szerint a megfigyelői jelentések tartalmasak, tárgyilagosak voltak, és jelentősen hozzájárultak a helyzet megértéséhez, a katonai erők szükséges reagálásának, átcsoportosításainak végrehajtásához. Bár a népszavazásnak nem volt közvetlen politikai hatalmi tétje, már ekkor nyilvánvalóvá vált, hogy a fegyveres csoportok, illetve a mögöttük lévő hatalmi rivalizálások miatt a parlamenti és elnökválasztások során nagyobb összetűzésekre lehet számítani.

A MINUSCA KATONAI MEGFIGYELŐI TEVÉKENYSÉGÉNEK JÖVŐKÉPE

A már eltervezett fejlesztések, változtatások

2016 elején kiadásához közeledett a misszió katonai megfigyelői őrséinek új felelősségi körzeteit ábrázoló térkép. Az új felelősségi területek figyelembe veszik a misszió beindulása, az első megfigyelői őrsök települése óta összegyűjtött tapasztalatokat, a szektorok és a zászlóaljok felelősségi körleteinek határait, a közigazgatási területek választóvonalait, valamint a térségekben használható úthálózatot is. Természetesen optimális megoldás nem létezik. Van olyan felelősségi körzet, ahol egy őrs két nagy, úthálózattal nem rendelkező nemzeti parkot is kap, míg a főváros, Bangui megfigyelői őrsé sokkal kisebb területen járőrözik.

Az új felosztás alapján két őrsnek át kell települnie, mivel korábbi felelősségi területük az átlagosnál jelentősen kisebb volt, és az eredeti elképzelésekhez képest bebizonyosodott, hogy a székhelyeikként kijelölt városoknak nincs stratégiai jelentőségük. Vannak azonban olyan városok, ahova eredetileg nem terveztek megfigyelői őrsöket, viszont a fegyveres csoportok jelenlegi tevékenysége szükségessé teszi a katonai megfigyelők jelenlétét. Hasonló indokból lehetséges egy kevésbé hangsúlyos őrs áttelepítése is, mivel a száraz évszak beköszöntével javuló úthelyzet, valamint állattenyésztő népcsoportok Dél-Szudán felől időszakosan felénkülő bevándorlása alapul szolgál a fegyveres csoportok tevékenységének erősödéséhez.

A katonai megfigyelői őrsök tevékenységi rendjét meghatározó általános műveleti eljárás aktualizálása is folyamatban van. Az eredeti dokumentum egy másik ENSZ-misszió hasonló okmányára épült, még a MINUSCA adminisztratív rendszerének kiépülése, felső szintű szabályzóinak kidolgozása előtt. Elkerülhetlenné vált tehát az eljárás pontosítása, mely új terminológiai megnevezéseket vezet be, egyértelműen meghatározza a megfigyelői szolgálati utat, valamint az egyes vezetői beosztásban lévő személyek jogait, kötelességeit. Sajnos az új dokumentum kidolgozása az egyes szakterületek szakvéleményeinek késedelmes elkészítése miatt csúszik.

Fontos és tervezett folyamat még az őrsök logisztikai ellátottságának a fejlesztése. Ez azonban a katonai megfigyelői parancsnokságok lehetőségeit meghaladó kihívás: az őrsök által igényelt és raktárból elérhető anyagokat, eszközöket kiadták. A főbb ellátási hiányosságok felszámolása az igényelt eszközök, anyagok beérkezésének függvénye, mely a korábban részletezett problémák miatt megfelelően nehezen tervezhető.

A tervezett, de még nem telepített megfigyelői őrsök elosztása: a Nyugati Szektorban egy, a Középső Szektorban kettő, a Keleti Szektorban négy. Az eredetileg tervezett 24 megfigyelői őrsből 2016 elején csak 17 működött. A fennmaradó hét telepítése a szükséges megfigyelői létszám és a kitelepüléshez szükséges minimális logisztikai biztosítás függvénye. Ez legkorábban 2016 tavaszán történhet meg.

A lehetséges további előrelépések

A biztonsági helyzet változásától függően idővel második, sőt harmadik bázisok hozhatóak létre az egyes katonai megfigyelői őrsök felelősségi körzeteiben.¹⁴ Ez elősegítené, hogy az őrsök egyes területeket hosszabb időre, például egy hétre is meglátogassanak, és onnan hajtsanak végre járőrözéseket, adatgyűjtést. Mindehhez szükség van az államapparátus jobb kiépítettségére, valamint helyi biztonsági erők vagy a MINUSCA erőinek működésére az adott településen. A koncepció több lehetőséget rejt magában: a fegyverbegyűjtési folyamat megfigyelése, esetleges összetűzések esetén a menekültek helyzetének elemzése stb.

A katonai megfigyelői őrsök számának a növelése az ENSZ magas szintű jóváhagyásától függ. Bár alapvetően nem igényli BT-határozat módosítását, vélhetően nem járhat a katonai erő maximált létszámának a növelésével. Ebben az esetben ez csak akkor lehetséges, amikor a MINUSCA már átadja egyes területek ellenőrzését a Közép-afrikai Köztársaság fegyveres erőinek, ezáltal csökkentve a misszió fegyvereseinek a számát. Ez pedig – figyelembe véve a helyi haderő kiképzettségét, szerveztségét és összetételét – rövid távon nem fog megtörténni. Az őrsök számának növelése nagyobb rugalmasságot eredményezne, több járőr tevékenységét tenné lehetővé.

¹⁴ Az elképzelés Jose Maurice Castro bolíviai alezredes nevéhez köthető.

ÖSSZEZEGÉS

A MINUSCA az ENSZ egyik legfiatalabb, integrált, nagy létszámú missziója, egy földrajzi szempontból igen hátrányos elhelyezkedésű országban. A politikai nyilatkozat szerint a misszió ugyan elérte a teljes műveleti képességet, a valóságban azonban még mindig nem teljes a katonai erők felvonulása. Ehhez kapcsolódik az utánpótlások nehézkes beérkezése is, ami szintén nehezíti a katonai megfigyelői őrsök települését, működését. A fenti nehézségek ellenére jelenleg 17 katonai megfigyelői őrs látja el feladatát és szolgáltat adatokat a misszió vezetése részére. A tanulmány az őrsök problémáit, helyzetét igyekezett bemutatni a szerző, a katonai megfigyelők törzsfőnöke (korábban maga is őrsparancsnok) személyes tapasztalatai alapján.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Balogh Andrea–Besenyő János–Miletics Péter–Vogel Dávid: Országismertető. Közép-afrikai Köztársaság. A Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely és a Magyar Honvédség Geoinformációs Szolgálat kiadványa, 2015.

<http://binuca.unmissions.org/Default.aspx?tabid=5542&language=en-US>

<http://point.un.org/MINUSCA/SitePages/MINUSCA%20Background.aspx>

<http://reliefweb.int/report/central-african-republic/adopting-resolution-2217-2015-security-council-renews-mandate>

<http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/minusca02-15.pdf>

<http://www.misca.peaceau.org/en/>

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1778%282007%29

<http://www.unmultimedia.org/tv/unifeed/asset/1343/1343663/>

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ct.html>

Nagy Norbert őrnagy:

A MŰVELETI BIZTONSÁG KÖVETELMÉNYEINEK ÉRVÉNYESÜLÉSE A HARCIEGYENÉRTÉK-MUTATÓ ALKALMAZÁSA SORÁN

ÖSSZEFOGLALÓ: A katonai műveletek tervezésekor és előkészítésekor egyre hangsúlyosabban fogalmazódnak meg a műveleti biztonság követelményei. A harcিয়েenérték-mutató összetevőinek elemzése segít annak megállapításában, hogy a műveleti biztonság keretein belül milyen információk hogyan védhetőek meg a műveletek sikeres végrehajtása érdekében. A tanulmány igyekszik feltárni, hogy melyek azok a műveleti biztonsághoz tartozó feladatok, tevékenységek, melyekkel megóvhatóak a saját harci technikai eszközeinkre vonatkozó – a harcিয়েenérték-mutatót befolyásoló – információk.

KULCSSZAVAK: erőviszony, harcিয়েenérték-mutató, művelettervezési folyamat, katonai döntéshozatal, műveleti biztonság, kritikus információk

BEVEZETÉS

A katonai műveletek tervezésekor az erőviszonyok meghatározása érdekében a parancsnokoknak tisztában kell lenniük mind a saját, mind az ellenség harci technikai eszközeinek képességeivel. Ha a harci jellemzők, tulajdonságok mérhetőek, összehasonlíthatóak, akkor megalapozott számvetésekkel alakíthatják ki elgondolásukat a harc megvívására, és reális esélyük lesz küldetésük teljesítésére. Ezért a harci képességek összevetésére szolgáló harcিয়েenérték-mutató¹ meghatározása, a szükséges módosító tényezők figyelembevétele nem nélkülözheti azoknak a kritikus információknak a megszerzését, melyek az ellenségre vonatkoznak, valamint azok megóvását, melyekből az ellenség a saját erőink képességeire következtethet.

Ez utóbbi szakfeladat a *műveleti biztonság* területe, elterjedt angol nyelvű rövidítéssel OPSEC (Operations Security), mely felöleli mindazon tevékenységeket, rendszabályokat, melyek célja a saját tevékenységek rejtése, valódi céljainak az elfedése.

A gyakorlati alkalmazás érdekében indokolt meghatározni, hogy milyen intézkedésekkel, tevékenységekkel biztosítható a műveleti biztonság követelményeinek érvényesülése a művelettervezési folyamat, azon belül a harcিয়েenérték-mutató alkalmazása során. Ennek megállapításához szükséges áttekinteni az elmélet és a gyakorlat kapcsolatát, valamint feltárni az összefüggéseket a műveleti biztonság és a harcিয়েenérték-mutató gyakorlati alkalmazása között.

¹ Weapon Effectiveness Index: a fegyverzeti eszközök harci hatékonyságát kifejező mutatószám. A hivatalos magyar terminológia jelenleg a harci lehetőség és a harci potenciál fogalmat ismeri. Hadtudományi lexikon 1. kötet. Magyar Hadtudományi társaság, Budapest, 1995, 510–511; Katonai terminológiai értelmező szótár. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015, 245.

INFORMÁCIÓS MŰVELETEK, MŰVELETI BIZTONSÁG ÉS MEGTÉVESZTÉS

A művelettervezési folyamat² nélkülözhetetlen része a műveleti biztonság, a katonai tevékenységek rejtésének, a fontos információk megóvásának a tudománya. A műveleti biztonság mint szakterület az információs műveletekhez³ tartozik, annak egyik meghatározó részterülete.

Az információs műveletek olyan koordinált tevékenységek, melyek a szemben álló fél információira, információalapú folyamataira és infokommunikációs rendszereire gyakorolt hatásokkal képesek támogatni a döntéshozókat a politikai, a gazdasági és a katonai céljaik elérésében úgy, hogy mindezekkel együtt a saját hasonló folyamatokat és rendszereket hatékonyan kihasználják és megóvják.⁴ Az MH Összhaderőnemi Doktrína kissé tágabban értelmezi az információs műveletek szerepét: „Az információs műveletek alapvető szerepe a szemben álló fél akaratának és egységének befolyásolására irányuló módszerek alkalmazása, valamint a saját tevékenység hatékonyságának kihasználása és megóvása.”⁵

Az információs műveletek célja az információk megfelelő időben történő biztosításával, valamint ellenfelünk információktól történő elzárásával az információs fölény kivívása, és annak segítségével – ellenfelünk cselekvőképességétől való megfosztásával – küldetésünk teljesítése.⁶ Az információk birtoklása, illetve ellenféltől való elzárása időnyereséget eredményez, ami helyzeti előnnyé kovácsolható a parancsnok kezében. Az információs fölény hatékony vezetési és irányítási rendszer segítségével vezetési fölénné válik, így olyan előnyre tehetünk szert a szemben álló féllel szemben, melyet az sem időben, sem pusztítóképeségben nem tud kompenzálni. Mindezek elősegítik a saját cselekvési szabadság fenntartását, a kezdeményezőképeség megragadását és megtartását. Az információs műveletek integrált alkalmazása (szemlélete, egységes tervezése és irányítása) abban nyújt újat, hogy a korábban alkalmazott ilyen irányú tevékenységek egymásra hatását – erőttöbbszöröző tényezővé alakítva – kihasználja a potenciális lehetőségeket, melyeket azok magukban hordoznak. Egyik ilyen, korábban is létező tevékenységeket felölelő terület a műveleti biztonság.

A műveleti biztonság fogalmát a szakirodalom többféleképpen definiálja.⁷ A szakemberek a következőképpen fogalmazzak: „A műveleti biztonság olyan folyamatok, tevékenységek és rendszabályok összessége, amelyek aktív és passzív eszközök felhasználásával megfelelő

² OPP – Operational Planning Process, a NATO-ban és a nyugati világ fejlett haderőinél rendkívül aprólékosan kialakított parancsnoki és törzsmunka lényegi része. A műveletek vezetéséhez és végrehajtásához szükséges okmányrendszerek kialakításának, tartalommal történő megtöltésének szabványosított folyamata. Az Amerikai Egyesült Államok fegyveres erői az MDMP (Military Decision Making Process) eljárást alkalmazzák harcászati és hadműveleti szinten, mely a NATO-tagállamok haderőiben is elterjedt módszer. Az MH Törzsszolgálati Szabályzat II. része az „operations planning” kifejezést javasolja használni (Ált/216., MH Törzsszolgálati Szabályzat. 2. kötet. MH kiadvány, 2015, A-4, 32. pont).

³ INFO OPS – Information Operations, magyarul információs műveletek. (AJP-3.10 Allied Joint Doctrine for Information Operations, 2009, lexicon 6.) <https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 22.)

⁴ Haig Zsolt – Várhegyi István: Hadviselés az információs hadszíntéren. HM Zrínyi Kht., Budapest, 2005, 185.

⁵ Ált/43 MH Összhaderőnemi Doktrína. 3. kiadás, Magyar Honvédség kiadványa, Budapest, 60.

⁶ Haig–Várhegyi: i. m. 185.

⁷ A Hadtudományi lexikon nem tartalmazza a fogalom magyarázatát, a magyar terminológia a NATO APP-6, szövetséges kiadvány angol nyelvű meghatározásából eredezteteti a magyar meghatározását. Tartalmilag azonban mind az Ált/43 MH Összhaderőnemi Doktrína, 3. kiadás, mind a területet feldolgozó szakkönyvek hasonlóan fogalmazzak. Haig–Várhegyi: i. m. 198., vagy Ált/38 MH Összhaderőnemi Műveleti Doktrína. 1. kiadás, MH kiadvány, 2013, MI-3.

biztonságot nyújtanak a katonai műveletek vagy gyakorlatok számára azzal, hogy megfosztják az ellenséget a saját csapatok elhelyezkedésének, képességeinek és szándékainak ismeretétől.⁸

A műveleti biztonság fontos részterülete az információbiztonság, mely technikai és adminisztratív ellenőrzések, eljárások segítségével a minősített adatok megóvását, a minősített kommunikációs és informatikai rendszerek védelmét és használhatóságát biztosítja. Magában foglalja a kommunikációs biztonságot, az informatikai hálózatok és eszközök biztonságát, valamint a számítógépes (azok védelmére irányuló) hálózati műveleteket.⁹

A gyakorlatban beszélünk személyi biztonságról, mely az információ birtokában lévő személyek tevékenységére vonatkozó előírásokkal, szabályzókval foglalkozik.¹⁰ Az információbiztonságnak van egy fizikai biztonságnak nevezett részterülete, mely a minősített adatok fizikai védelmét hivatott garantálni, így a titokvédelmi és az őrzés-védelmi tevékenységek és rendszabályok sorolhatóak ide.¹¹ A dokumentumbiztonság a különböző okmányok minősítésüknek megfelelő kezelését takarja, ezeket az intézkedéseket, normákat jellemzően az ügyviteli rendszabályok között rögzítik.¹² Az elhárítás, felderítés elleni tevékenység a katonai műveleti tevékenységek minden területén fellelhető álcázás és rejtés rendszabályait fogja át.¹³

A műveleti biztonság alapvető kérdésként vizsgálja azokat a kritikus információkat,¹⁴ melyeknek a parancsnok döntéseihez a megfelelő időben rendelkezésre kell állniuk. A kritikus információk meghatározása minden művelettervezési folyamat elején alapos elemző-értékelő munka eredményeként születik meg.¹⁵ Ugyanakkor a kritikus információk körét (tartalmát) a tervezési folyamat és a műveletre történő felkészülés és annak végrehajtása során folyamatosan pontosítják, szélesítik, annak megfelelően, ahogyan a katonai tevékenységek vezetéséhez, irányításához szükséges információigény azt megköveteli.

A műveleti biztonság mellett az információs műveletek fontos területe a megtévesztés. Bár mint tevékenység ez sem új keletű, a magyar szaknyelv és így maga a katonai gondolkodásunk sem tulajdonít akkora jelentőséget neki, mint azt megérdemelné. Definíció szerinti jelentése az ellenség félrevezetésére irányuló tevékenységek, melyek valós vagy annak látszatát keltő tények, információk felhasználásával az ellenséget érdekeivel ellentétes reagálásra kényszerítik.¹⁶

Más forrás eltérő szemszögből vizsgálja a tartalmát: „Az ellenséges parancsnok félrevezetésére irányuló tevékenység, melynek célja, hogy az ellenség tevékenységével vagy téttlenségével hozzájáruljon saját feladatunk végrehajtásához.”¹⁷ A megtévesztést szolgáló tevékenységekre – az információs műveletek keretein belül – külön tervet szoktak készíteni, pontosan annak érdekében, hogy egy egység koncepció szerint az információs műveleti tevékenységek egymás hatásait erősítsék, ne pedig gyengítsék. Ha az információs művelete-

⁸ Haig-Várhegyi: i. m. 198.

⁹ Ált/43 MH Összhaderőnemi Doktrína. MH kiadvány, 2002, 1. kiadás, 24.

¹⁰ Haig-Várhegyi: i. m. 200.

¹¹ Uo. 201.

¹² Uo. 201–202.

¹³ Uo. 202.

¹⁴ CCIR – Commander's Critical Information Requirements, a magyar terminológiában a parancsnok számára nélkülözhetetlen (kritikus) információk megszerzésére vonatkozó követelményeket jelenti. Jellemzően kérdésként formájában összegzik az információk megszerzésére vonatkozó igényeket (Ált/216., MH Törzsszolgálati Szabályzat. 2. kötet, MH kiadvány, 2015, V-20, 5.2.7.14.1).

¹⁵ Haig-Várhegyi: i. m. 199.

¹⁶ Ált/43 MH Összhaderőnemi Doktrína. 1. kiadás, 24.

¹⁷ Haig-Várhegyi: i. m. 203.

ket egységes elgondolás szerint, összhangban a katonai műveletekkel valósítják meg, akkor képesek azokat hatékonyan támogatni, az információs és a vezetési fölény kivívásával az említett idő- és abból eredeztethető helyzeti előny biztosításával.

OBJEKTÍV ÉS SZUBJEKTÍV ÖSSZETEVŐK, ISMERT ÉS REJTHETŐ INFORMÁCIÓK

Ha egy harci művelet végrehajtása során szükséges és lehetséges a fegyverzeti eszközök valós harci teljesítményére vonatkozó adatainak a rejtése, akkor a saját erőkre vonatkozó kritikus információk¹⁸ között megjelennek azok az adattartalmak, melyek befolyásolják az egyes eszközök harcigyeenérték-mutatóját, illetve annak reális, a művelet során mutatkozó valódi értékét.

A harckocsik és a harcjárművek harcigyeenérték-mutatóit békeidőben az adott eszközökhöz rendszeresített lőszer és rakéták, illetve a páncélvédelem ismert jellemzői alapján, valamint egyéb nehezen számszerűsíthető tényezők figyelembevételével, illetve becslésével határozzák meg. Nem minden esetben állnak azonban rendelkezésre a releváns információk, illetve a harceszközök nem mindig rendelkeznek azokkal a paraméterekkel, melyeket egyébként rendeltetészerű alkalmazásuk feltételezne. Például nem biztos, hogy a legnagyobb teljesítményű űrméret alatti lőszer vagy csőből indítható rakéta elérhető az adott pillanatban (műveletben), vagy rendelkezésre állnak a reaktív vagy aktív páncélzat működéséhez szükséges anyagi eszközök. Így a reaktív kazetták trotillemezei, vagy az Arena és a Stora rendszerhez¹⁹ a reaktív lövedékek, ködgránátok – tekintve, hogy veszélyes anyagként kezelendők – biztosíthatósága nem törvényszerű, hisz azokat minden esetben csak a harci alkalmazást megelőzően helyezik el a harckocsik páncélzatán.

A mindenki előtt ismert adatok objektívnek tekinthetők, azok rejtése nem célszerű, míg az időben általában változó tényezők, releváns információk szubjektív módon értékelhetők, ismerhetők meg, így utóbbiak általában érdemlegesen védhetőek, bizonyos ideig titkolhatóak.

Logikusan ez utóbbiak közül kerülnek ki azok a kritikus információk, melyek rejtésével a szemben álló fél bizonytalanságban tartható, félrevezethető. A gyakorlatban rövid ideig védhetőek bizonyos adatok, melyekkel a művelet információs környezetét számunkra kedvezően befolyásolhatjuk. Ennek érdekében rejtetni kell az ellenség elől azt, hogy nem vagy csak csökkent mértékben rendelkezünk az elméleti harci lehetőségeinkkel. Tehát rendkívüli érdek fűződhet ahhoz, hogy meglévő hiányosságainkat titkoljuk ellenfelünk elől, ugyanakkor fontos, hogy saját számvetésünkben a valós harci képességeinkkel számoljunk.

Ha nem vagyunk képesek megóvni a saját harci lehetőségeinkre vonatkozó kritikus információkat, akkor jelentősen csökken a harcfeleletünk sikeres végrehajtásának az esélye.

A műveleti biztonság szempontjából – a fentiekből következően – kritikus információnak számítanak a saját csapatok harci technikai eszközeinek jellemzőit, harcképességét befolyásoló tényezők, adatok. A harcigyeenérték-mutató meghatározása szempontjából elsősorban

¹⁸ EEFI – Essential Elements of Friendly Information, a művelettervezési folyamat során az ellenség elől rejtetni kívánt információk listája, mely a saját és a baráti erők képességeire, tevékenységére vonatkozó adatokat tartalmazza (FM 101-5-1, Operational Terms and Graphics. HQ Department of the Army, Washington DC, 1997, 1-62, valamint Ált/216., MH Törzsszolgálati Szabályzat, II. kötet, MH kiadvány, 2015, V-14.).

¹⁹ Az 1990-es években kifejlesztett orosz aktív harcjárművédelmi rendszerek. Az Arena irányított repesztöltetekkel puszítja a jármű felé repülő rakétákat, míg a Stora optikai zavarással igyekszik akadályozni a rakéták irányítását, célra vezetését. <http://defense-update.com/products/a/arena-e.htm> és <http://defense-update.com/products/s/shtora-1.htm> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 22.)

egy adott harcjármű, harceszköz fegyverzetének a teljesítménye és az ellenfél harceszközeinek páncélvédelme meghatározó, illetve fordítva, a szemben álló fél eszközeinek hasonló jellemzői lesznek meghatározóak. Annak érdekében, hogy részletesen meghatározható legyen a védendő és a védhető információk köre, szükséges aprólékosabban megvizsgálni a harcigyenérték-mutató összetevőit.

A HARCKOCSIK ÉS A HARCJÁRMŰVEK HARCIGYENÉRTÉK-MUTATÓJÁT MEGHATÁROZÓ KÉPESSÉGEK, JELLEMZŐK

A magas intenzitású szárazföldi műveletek során a szakemberek elsősorban a szemben álló felek által alkalmazott páncélozott harceszközök jellemzőit kifejező harcigyenérték-mutatónak tulajdonítanak jelentőséget a fegyveres összecsapások törvényszerűségeinek vizsgálata, leírása kapcsán.

A harcjárművek (páncélosok)²⁰ képességeit három alapvető képességszint²¹ határozza meg. Ez a *mozgékonyosság*, a *védelem* és a *tűzerő*.²² Más csoportosítás szerint – más aspektusból vizsgálva a képességek összetevőit – a *fegyverzet hatékonysága* és a *harceszköz túlélőképessége* a két lényeges harciképesség-mutató, melyeket csupán kiegészít és természetesen befolyásol a *mozgékonyosság*, mely mindkettő eredményességére hatással lehet.²³

A felsorolt jellemzők tovább bonthatóak olyan részösszetevőkre, melyek a jármű technikai felépítéséből, harcászati-technikai jellemzőiből eredeztethetőek.

A páncélosok egymás elleni harcának vizsgálata során a következő jellemzők és képességek vizsgálata szükséges: mozgásjellemzők, felderítő- és irányzóberendezések képességei, fegyverzet teljesítménye, a jármű méret- és ballisztikai (geometria) jellemzői (hatásos célfelület), aktív, reaktív és passzív védelmi képességek és jellemzők. Ezek a tulajdonságok és mutatók a páncélosok harci jellemzőinek, teljesítményének elsődleges befolyásoló tényezői. Másodlagos tényezők és jellemző tulajdonságok lehetnek a lőszer- és üzemanyag-javadalmasítás mennyisége, a jármű felépítéséből adódó túlélőképességet befolyásoló tulajdonságok, valamint a harceszköz gyártási, beszerzési és üzemeltetési költségei.²⁴ Nem számszerűsíthető, de fontos tényező a személyi állomány kiképzettsége, motivációja, a kötelek begyakorlottsága, valamint a logisztikai támogatás minősége, fenntarthatósága.

A fegyverzetre és a páncélvédelemre vonatkozó adatok azonban már többé-kevésbé hozzáférhetőek, illetve a nemzetközi szakértők között konszenzus alakult ki egyes harckocsik lövege és lőszeri teljesítményével, valamint a legfontosabb és legelterjedtebb harckocsik, harcjárművek páncélvédelmével kapcsolatban. A támadóképességet elsősorban a fegyverzet hatékonysága határozza meg, míg a túlélőképességen belül egyértelműen a páncélvédelem a legfontosabb jellemző:

²⁰ Harcjármű alatt értek minden olyan páncélozott haditechnikai eszközt, melyet fegyveres harc megvívására terveztek, rendelkezik valamilyen fegyverzettel, páncélvédelemmel és mozgékonyossággal. Így idetartoznak a harckocsik, a gyalogsági harcjárművek és a páncélozott szállító harcjárművek. Hadtudományi lexikon. 1. kötet, 513.

²¹ Turcsányi Károly: *Nehéz harckocsik*. Püldo Kiadó, Budapest, 2008, 9.

²² Chris Chant: *Harckocsik*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005, 7.

²³ P. G. Szakcsko (szerk.): *Harckocsik és harckocsicsapatok*. Zrínyi Katonai Kiadó, 1982, 50–51.

²⁴ Ennek rendszerszinten van szerepe. Ha egy jármű kiesik a harcból, fontos, hogy lehet-e pótolni, és mennyi idő alatt, illetve a harceszközök pótlása mennyire fenntartható folyamatosan. Bár ez elsősorban hadigazdasági kérdés, de a magyar valóságban, a haderő jellemzői okán, stratégiai és sajnos harcászati szintű problémává vált egyes harceszközök pótlása, pótolhatósága.

a) A fegyverzet teljesítményét meghatározza:²⁵

- a harckocsiágyú vagy -fegyverzet fizikai lehetőségei, a csőtorkolati energia, ami a lövedék tömegéből és torkolati sebességéből számítható ki;
- a lövedék anyagából és a konstrukciós kialakításából származtatható képességei (a nyíllövedék²⁶ hosszának és átmérőjének az aránya, a páncéltörő mag szilárdsága), mely a célon kifejtett hatását eredményezi;
- a lövedék (külső) ballisztikai tulajdonságai (légellenállás, szélérzékenység) hatással vannak a röppálya alakjára (a sebességcsökkenés miatt), így a pástázott lőtávolságra és a hatásos lőtávolságra is.

b) A fegyverzet alkalmazásának hatékonyságát befolyásolja:²⁷

- a felderítő-, az irányzó- és a fegyverzetmozgató berendezések, a tűzvezető rendszer jellemzői, összefoglalóan a harcjármű műszerezettsége;
- konstrukciós sajátosságok: a fegyverzet függőleges mozgatásának tartománya, a lövonalmagasság, a fegyver- és a toronymozgatás sebessége;
- a tűzgyorsaság, melynek kellően magas értéke megfelelő pusztítóképeség esetén növeli a célleküzdés valószínűségét;
- löszabatosság, a harckocsiágyú szórása.

c) A túlélőképességet közvetlenül befolyásolja:²⁸

- felderíthetőség (optikai, hang, infravörös);
- álcázó- és zavaróberendezések (ködösítő berendezés, ködgránát, aktív zavaróberendezések) megléte és hatékonysága;
- a jármű hatásos célfelülete, illetve fizikai méretei;
- aktív páncélvédelem megléte, működése;
- a páncélvédelem ballisztikai kialakítása;
- a jármű konstrukciós kialakítása (motor és erőátvitel elöl vagy hátul, lőszer, üzemanyag elhelyezése);
- a páncélvédelem kialakítása (differenciáltság, ellenálló képesség).

d) A túlélőképességet közvetett módon befolyásolja:²⁹

- a harcjármű terepjáró képessége és mozgásjellemzői (gyorsítóképeség, fordulékonyaság, sebesség),³⁰
- a személyzet kiképzettsége és pszichés állapota;
- a logisztikai támogatás lehetőségei;
- az elektronikai és az informatikai környezet állapota, a kommunikációs lehetőségek (harcvezetési rendszer, híradó eszközök képességei, elektronikai ellentévékenység stb.).

Véleményem szerint az a) és a b) pontban szereplő tények objektív természetűek, azok általában az ellenség előtt is ismertek, így nem várható eredmény azok rejtésétől. Ez alól kivételt csupán az alkalmazható lőszer, rakéták jelentenek. A c) pontban felsoroltak jó része is hasonló okokból nem védhető adat, de egyes elemek, mint például a reaktív és az aktív

²⁵ Szkacsko: i. m. 63.

²⁶ Az ürméret alatti, leváló köpenyes, szárnystabilizált páncéltörő lőszer csövet elhagyó lövedékresze egy rendkívül karcos nyílra hasonlít, innen ered közkeletű elnevezése. Uo. 63.

²⁷ Uo. 65.

²⁸ Uo. 79–85.

²⁹ Uo. 88.

³⁰ Gyarmati József alezredes: Haditechnikai eszközök összehasonlítása. ZMNE, Budapest, 2011, 6–7. http://hhk.uni-nke.hu/downloads/tudomanyos_let/kmdi/2012/Gyarmati_Jozsef_utm.pdf, (Letöltés időpontja: 2015. 12. 20.)

páncélvédelem állapotára, meglétére vonatkozó információk, valamint a lejjebb említett, a személyzet kiképzettségére, a kiszolgáló támogatás minőségére vonatkozó adatok fontosak lehetnek. Különösen a már említett alkalmazható löszerek és egyéb harcanyagok mennyiségére, hatásadataira vonatkozó információk jelenthetnek értékes, ezért védendő adattartalmat.

Egyéb, a harcjárművek harcképességét és lehetőségeit közvetett módon befolyásoló tények, körülmények (d) közül megemlítendő a *műszaki támogatás*, azon belül is elsősorban a harci műszaki támogatás lehetőségei, képességei. Ilyen a mozgásszabadságot biztosító eszközök megléte, kapacitásaik nagysága. Átjárónyitó eszközök, rohamhidak rendelkezésre állása, illetve azok alkalmazásának lehetőségei.

Emellett a *harcterület sajátosságaiból adódó lehetőségek és korlátok* is befolyásolják a harcjárművek használatát. Például hidak, egyéb műtárgyak teherbíró képességéből vagy fizikai méretéből következő korlátok befolyásolhatják a páncélosok alkalmazását. Ha egy harcjármű szélessége nagyobb, mint egy átjáró, alagút szélessége, az jelentősen korlátozhatja az alkalmazó lehetőségeit. Ebben az esetben a kritikus információ a jármű fizikai mérete, hidak, átereszek esetében a tömege. Hasonló, de kissé összetettebb a talajnyomás, mely laza, mocsaras talajon szintén jelentőséggel bírhat. Megjegyzendő, hogy ez utóbbi jellemzők csak új és még kevésbé elterjedt harcjárművek esetében jelenthetnek valóban védhető információt, tekintve azok objektív, általában széles körben megismerhető voltára.

Mint az látható, a műveletek megtervezése, megszervezése és irányítása során a műveleti biztonságot szolgáló aktív és passzív tevékenységek, eljárások alkalmazásával lehetőség van bizonyos fontos információkat eltitkolni, megóvni az ellenfél felderítőtevékenysége elől. Ugyanakkor vannak olyan objektív tények, technikai jellemzők, melyek ismertek az ellenfél előtt, így azok védelme nem célravezető. Az előbbiekhöz tartozhatnak – a harciegyenérték-mutatót meghatározó összetevők közül – a fegyverzet alkalmazhatóságára, teljesítményére, úgymint a löszerek, a rakéták pontos típusa és mennyisége, a felderítő- és a célzóberendezések működőképességére vonatkozó adatok, de általában az adott eszközök hadrafoghatóságával kapcsolatos jellemzők is. Az utóbb említetteknel az adott fegyverrendszer állandó – már békeidőben ismert – fizikai jellemzői (méret, tömeg, páncélvédelem, mozgékonyság) lehetnek mérvadóak, melyeket sem befolyásolni nem lehet, sem rejtteni.

Egy katonai művelethez tartozó műveleti biztonságot szolgáló intézkedések meghatározásánál a parancsnoknak elsősorban az előbb felsorolt adatok védelmére kell koncentrálnia. Mindezekon túlmenően – bár a harciegyenérték-mutatót nem érintő – az ilyen irányú tevékenységében fontosnak kell tekintenie a harceszközök mennyiségére, hadrafoghatóságára vonatkozó adatok megóvását.

Fentiekből látható, hogy a műveleti biztonság keretein belül milyen adatok védelme lehetséges és célszerű, illetve milyen intézkedések biztosíthatják a saját erőkre vonatkozó kritikus információk megóvását. A fegyverzet alkalmazásával összefüggésben az alkalmazott löszerek, rakéták fajtái és mennyisége mindenféleképpen idesorolandó, így már azok beszerzése, rendszeresítése során célszerű figyelembe venni a műveleti biztonság által megfogalmazott követelményeket. A túlélőképesség és a páncélvédelem vonatkozásában az aktív vagy reaktív páncélvédelmi rendszerekhez szükséges veszélyes anyagok megléte, elérhetősége jelenhet meg a saját erőkre vonatkozó kritikus információk listáján.

Szorosan idetartozik az álcázásra, a megtévesztésre vonatkozó rendszabályok alkalmazása során az ilyen páncélvédelmi eszközök meglétére, alkalmazhatóságára utaló információk rejtése, illetve megtévesztés esetén az ellenfél bizonytalanságban tartása érdekében az ilyen rendszerek imitálása. Konkrét példaként említhető az MH-ban rendszeresített harckocsik

ilyen reaktív páncélvédelemmel rendelkező példányainak a száma, a rendszer alkalmazhatóságára vonatkozó adatok rejtésének kérdése.

Véleményem szerint lehetséges és szükséges a releváns adatok védelme, illetve lehetséges az ilyen védelemmel felszerelt harckocsik mennyiségére vonatkozó információk megszerzésének akadályozása. Lehetséges a műveletekre történő felkészülés keretében a harckocsik, harcjárművek álcázása, valamint már békeidőszakban szükséges a megtévesztést szolgáló tevékenységek végrehajtása. Előbbi a konkrét műveleti alkalmazás, utóbbi – a békeidőben egységes megjelenésű, rendszeresen változtatott egyéni azonosítókkal – a korábban gyűjtött információk megbízhatatlanságával nehezíti az ellenséges felderítés értékelő-elemző munkáját. Mindezen tevékenységek tervezését, szervezését az információs műveletek keretein belül már a műveletek tervezésének időszakában szükséges megjeleníteni.

Az információs műveleti elgondolásban meghatározhatóak azok a kívánt hatások, melyek biztosítják a parancsnok műveleti elgondolásának megvalósulását, valamint azok a rendszabályok, tevékenységek, melyek a hatások gyakorlati megvalósulását biztosítják. Ez utóbbi tevékenységek részletezésére hivatott a műveleti parancs vonatkozó melléklete.

KÖVETKEZTETÉSEK

A katonai műveletek tervezése és a végrehajtásra történő felkészülés során a műveleti biztonság keretein belül szükséges végrehajtani azokat az intézkedéseket, rendszabályokat, melyek biztosítják a harceszközök harci teljesítményét meghatározó – a harci egyenértékkel kifejezett – rejthető adatok megóvását az ellenség felderítőtevékenysége elől. Ennek érdekében a művelettervezési folyamat részeként azonosítani szükséges e tényezőket, majd az ellenfél felderítő-hírszerző tevékenysége ismeretében meg kell állapítani, milyen módon van reális esély a kritikus információk megóvására. Mindezeket követően lehet aktív (megtévesztő) és passzív ellentévékenységgel elérni célunkat, ellenfelünket bizonytalanságban vagy tévedésben tartva a harci események lezajlását számunkra kedvezően befolyásolni, így akaratunkat rákényszerítve teljesíteni küldetésünket.

A téma vizsgálata során megállapítottam, hogy a műveleti biztonsághoz kapcsolódó tevékenységeket nem a harci cselekmények bekövetkezésekor, még csak nem is válsághelyzet kialakulásakor kell elkezdni. A műveleti biztonságra vonatkozó elképzeléseket egy komplex, a haderő alkalmazására vonatkozó elképzelés részeként a stratégiai gondolkodásban, a honvédelmi feladatok megtervezése során érvényesülő alapelvekben kell lefektetni, illetve már a békeidőszakban végrehajtandó, a védelmi felkészülést szolgáló honvédelmi feladatokban meg kell jelenniük. Mindezeket egységes információs műveleti koncepció részeként a kapcsolódó megtévesztést, félrevezetést szolgáló tevékenységekkel és egyéb információs műveleti eljárásokkal célszerű kialakítani.

Konkrétabban fogalmazva: annak érdekében, hogy a műveleti alkalmazás során (válsághelyzetben) legyen mit eltitkolni, megvédeni, már békeidőben meg kell tenni a szükséges intézkedéseket. A műveleti biztonság hatékonysága csak abban az esetben biztosítható, ha már a válsághelyzetet megelőzően, a békeidőszaki felkészülés során határozott elképzelés és nézetrendszer részeként, átfogóan és teljes körűen foglalkozunk a műveleti biztonság kérdéseivel, alapelveinek gyakorlati érvényesülésével.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AJP-3.10 Allied Joint Doctrine for Information Operations, 2009. <https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf>
- Ált/38 MH Összhaderőnemi Műveleti Doktrína. 1. kiadás, Budapest, 2013.
- Ált/43 MH Összhaderőnemi Doktrína. 3. kiadás, Budapest, 2002.
- Ált/216 MH Törzsszolgálati Szabályzat. 2. kötet, Budapest, 2015, 138.
- Chant, Chris: *Harckocsik*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005.
- FM 101-5-1, Operational Terms and Graphics. HQ Department of the Army, Washington DC, 1997.
- Gyarmati József alezredes: *Haditechnikai eszközök összehasonlítása*. ZMNE, Budapest, 2011. http://hhk.uni-nke.hu/downloads/tudomanyos_elet/kmdi/2012/Gyarmati_Jozsef_utm.pdf
- Hadtudományi lexikon. 1. kötet. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995.
- Haig Zsolt – Várhegyi István: *Hadviselés az információs hadszíntéren*. HM Zrínyi Kht., Budapest.
- Katonai terminológiai értelmező szótár. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015.
- Szkacsó, P. G. (szerk.): *Harckocsik és harckocsicsapatok*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1982.
- Turcsányi Károly: *Nehéz harckocsik*. Püldo Kiadó, Budapest, 2008.
- <http://defense-update.com/products/a/arena-e.htm>
- <http://defense-update.com/products/s/shtora-1.htm>

Balogh Péter ezredes – Cserjési Ferenc alezredes:

A MAGYAR KATONAI FELSŐVEZETŐ-KÉPZÉSRŐL „DIÓHÉJBAN”

ÖSSZEFOGLALÓ: A szerzők rövid áttekintést nyújtanak a magyar nemzeti tisztképzés kialakulásáról, az annak evolúciójával létrejövő vezérkari, majd felsőfokú vezetőképzésről. Bemutatják a tanfolyam képzési programjára hatást gyakorló hazai és nemzetközi tényezőket. Ismertetik a tanfolyami képzés eddigi eredményeit, valamint a nemzetközi együttműködés és a közszolgálat hivatásrendjei felé való nyitás további lehetőségeit.

KULCSSZAVAK: tisztképzés, vezérkari képzés, katonai felsővezető-képzés, vezérkari tanfolyam, Ludovika Akadémia, Hadiakadémia

BEVEZETÉS

A magyar Vezérkari Tanfolyam, mai nevén Felsőfokú Vezetőképző Tanfolyam 25. tancsoportjának képzését és a tanfolyam öregdiák-találkozóját (Alumni Találkozó) szervezve kezdtük kutatni a magyar nemzeti tisztképzés legmagasabb formáját képező vezérkari tisztképzés történetét. A munka során hiányérzetünk keletkezett, mert nem találtunk arról – a témát a kezdetektől a jelenkorig feldolgozó – átfogó, a tanfolyam rangjához illő írást. Ezért célszerűnek tartottuk feldolgozni az 1993-ban alapított képzés történetét és statisztikáit. Nyilvánvaló, hogy történelmi távlatból ez a 23 év csak egy pillanat, és nem mérhető a tisztképzés 208 évéhez, mégis, súlyánál és személyes érintettségünknel fogva is említést érdemel, annál is inkább, mert a ma még meglévő információk is elveszhetnek, ezért igyekszünk azokat megőrizni jelen írásunkkal.

Kutatásunk során hamar nyilvánvalóvá vált, hogy „a magyar vezérkari tisztképzés” kifejezés terminológiai értelmezése nem tekinthető egységesnek. A korábbi terminológiák I. Ferenc József korától a felsőoktatás evolúcióját követve jutottak el az 1993-ban alapított magyar vezérkari képzésig, mely a már befejezett egyetemi/akadémiai tanulmányokra épül. Ami a terminológiákban egyező, hogy minden kor *a katonai képzés legfelsőbb szintjeként* definiálja ezt a képzési formát.

Fontosnak tartjuk ezért a magyar nemzeti tisztképzés kialakulása fejlődési folyamatának bemutatását, folyamatosan követve azokat a társadalmi elvárásokat, melyek a mai kor kihívásainak megfelelni képes „vezérkari”, a mai nevén „felsőfokú vezetőképzés” kialakulását, működését elősegítették.

A KEZDETEK: A MAGYAR NEMZETI TISZTKÉPZÉS SZÜLETÉSE¹

A napóleon elleni háborúkban elszenvedett óriási veszteségek hatására – és egyben készülve egy újabb háborúra – I. Ferenc osztrák császár és magyar király hozzájárult egy magyar tisztképző akadémia felállításához. Ennek megvalósítására 1808. november 5-én a magyar országgyűlés a katonai felsőoktatás alapkövét lefektetve hozta meg első törvényét (VII. törvénycikk) a Ludovika Akadémia létrehozásáról.

Bár rendelkezésre állt mind a király által biztosított váci Collegium Theresianum (nemesi akadémia) épülete, mind a királynő és a magyar rendek pénzadománya,² az akadémia működéséhez szükséges infrastruktúra kiépítésére végül a pesti Orczy-kertben került sor a Pollack Mihály által tervezett, majd kivitelezett épület 1836-os átadásával.

A tisztképzés azonban ezt követően sem indulhatott meg, mivel az Udvari Haditanács – a magyar függetlenségi törekvések megelőzéseként – újabb akadályokat gördített a pesti Ludoviceum működésének megkezdése elé. A magyar rendek határozott követelését – a magyar nyelvű oktatás bevezetését – elutasította.

Az 1848–49. évi szabadságharc és forradalom idején ugyan megkezdte tevékenységét „Magyar Hadi Főtanoda” néven, de az osztrák megszállás után (mindössze 10 napos működését követően) betiltották.

Az osztrák–magyar kiegyezés után, 1872-ben nyílt újra lehetőség a Ludovika Akadémia megnyitására, amely ekkor még csak tanfolyam jellegű képzéseket folytathatott. A fiatalok tisztí pályára nevelésének feladatait döntően a bécsújhelyi Mária Terézia Akadémia végezte az 1883. évi XXXIV. törvény megszületéséig. Így az akadémia a közös haderőben már működő hadapródképző intézményekkel egyenrangú, középfokú iskolává válik. Csak a felavatandó évfolyam első három növendéke kaphatott hadnagyi rendfokozatot. Az első (1872/73.) tanévben Felsőbb Tisztí tanfolyamot végzett 16 tiszt mellett 64 hadapródot is kibocsátottak, akiket 3–4 éves csapatpszolgálat után léptethettek elő hadnaggyá. Az akadémia 3 hónapos törzstisztí tanfolyamán pedig az őrnagyi rendfokozatra aspiráló századosok vehettek részt.

Az akadémia a Mária Terézia Akadémiával egyenrangú felsőfokú tanintézeté azonban csak 1897-ben, az uralkodó által szentesített XXIII. törvény alapján válhatott.³

1898-tól, közel két évtizedes békés fejlődési időszak során, hároméves képzési ciklusokkal bocsátotta ki hadnagyi rendfokozattal növendékeit/akadémikusait az iskola, mely a főiskolai szintű képzés elveinek és követelményeinek igyekezett megfelelni. Az első világháború 1914-es kitörésével a tanárok nagy részét a harcterekre vezényelték, a két évre lerövidített képzési idővel pedig a tisztí állomány személyi veszteségeit próbálta pótolni az akadémia.

Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlását és a Magyarországi Tanácsköztársaság kaotikus időszakát, majd annak bukását követően felmerült az igény az immár önálló nemzeti tisztképzés új rendszerének kialakítására, ezért a Nemzetgyűlés az 1922. évi X. törvény-cikkében a Ludovika Akadémiát négy évfolyamú katonai főiskolaként definiálja, egyben hatályon kívül helyezte az 1897. évi XXIII. törvénycikket, melyben a honvéd nevelő- és képzőintézményekről korábban rendelkezett. A Ludovika Akadémián 1922-től, a Ludovika

¹ Siposné dr. Kecskeméthy Klára – B. Kalavszky Györgyi: A Ludovika. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2011, 228.

² A magyar rendek által 1808-ban létrehozott 550 ezer rajnai (rénus) forint összegű „Ludovika-alap” a forint többszöri devalvációjával elértéktelenedett, hála azonban gróf Buttler János áldozatos munkájának és József nádor főherceg törekvéseinek, a rendek ismételt adományai útján feltöltődött.

³ Csikány Tamás: A magyar katonai felsőoktatás 200 éve – dióhéjban. Nemzet és Biztonság, 2008. november, 76–85.

Akadémia II. Főcsoportján (1931–1939), valamint a m. kir. Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémián (1939–1945), továbbá 1939–1942-ben a kassai Horthy Miklós (1942-től Horthy István) Honvéd Repülő Akadémián folyt a főiskolai szintű honvédtisztképzés. A képzés 1944 nyarán-őszén sem szűnt meg, még 1944. november 15-én is volt avatás, sőt a „kitelepülés” során is folytatódott, már amennyire a háborús viszonyok engedték.

A MAGYAR VEZÉRKARI TISZTKÉPZÉS INTÉZMÉNYÉNEK LÉTREHOZÁSA⁴

A 19. században lezajló hadügyi forradalom eredményeként kialakított tömeghadseregek magasabb színvonalú vezetést és irányítást igényeltek; a létrehozott törzsek személyi állományát csak képzett szakemberekkel lehetett biztosítani. Európa birodalmi hadseregei e felismerés alapján kezdték meg a magasabb fokú tisztképzés intézményeinek felállítását. Poroszországban 1810-ben, Franciaországban 1818-ban, Oroszországban 1830-ban nyíltak meg az újonnan létrehozott hadiakadémiák kapui, melyek alapítói Carl von Clausewitz, Saint-Cyr márki és Henri Jomini voltak.

A Habsburg Birodalom csak az 1848-as forradalmak után, 1852-ben állította fel – porosz mintát követve – a vezérkari képzést biztosító szakiskoláját, Kriegsschule (Hadiiskola) néven, ahová évente 6-8 magyar nemzetiségű tisztet iskoláztak be. Képzésük a Kriegsschule falai között zajlott.

A bécsi Hadiiskola 1852-től 1907-ig kétéves, majd 1908–1915 között hároméves képzést folytatott a császári és királyi hadsereg tisztjei számára, mely intézményben 1870-ig 44 magyar nemzetiségű tiszt, a kiegyezéstől az első világháború kitöréséig pedig újabb 114 fő folytatott tanulmányokat. A bécsi Hadiiskolára a magyar tisztek kiválogatását és felkészítését a Ludovika Akadémia képzési rendszerében levő, Magyar Királyi Honvéd Felsőbb Tiszti Tanfolyam végezte.

A Monarchia első világháborút követő szétesése és a Magyarországi Tanácsköztársaság bukása után előtérbe került – a nemzeti tisztképzés új rendszerének kialakításával – a vezérkari tisztképzés feltételeinek megteremtése is. Az 1919 őszétől felálló Nemzeti Hadsereg (1922. január 4-étől Magyar Királyi Honvédség) vezérkari tisztjeinek képzésére a Hungária körüti gróf Pálffy János lovas-tüzérlaktanyát jelölték ki, mely 1945 után kibővült az Andrássy-laktanya területével (a mai Zrínyi Miklós Laktanya és Egyetemi Campus területe).

A m. kir. Honvéd Hadiakadémián az oktatás 1920. szeptember 27-én kezdődött meg, a trianoni békediktátum tiltásai miatt a legnagyobb titokban, így különböző fedőnevek alatt:⁵

1921–27 között „Ludovika Akadémia Tiszti Továbbképző Tanfolyam”,

1927–30 között az antant katonai bizottságának ellenőrzése megszűnésével „Hungária Körüti Tiszti Szállás”,

1931–38 között „Magyar Királyi Budapesti Szabályzatismertető Tanfolyam”, majd

1939–45 között ismét „Magyar Királyi Honvéd Hadiakadémia” elnevezéssel működik.

A Hadiakadémia 1944. júliusban áttelepült Balatonfüredre, majd 1944. október 17-én feloszlatták. Ennek ellenére, 1944. december – 1945. február között a II. évesekkel folytatták a képzést Szombathelyen, majd innen 3 hónapos tanulmányutat tettek Németországba,

⁴ Dr. Oroszi Antal: A rendszerváltás és a vezérkari tisztképzés története, 1993–2002. Egyetemi jegyzet. ZMNE, Budapest, 2002, 95.

⁵ Dr. Oroszi Antal: A Magyar Királyi Honvéd Hadiakadémia története (1920–1945). ZMNE, Budapest, 2001, 315.

ahonnan már nem tértek vissza. Bad Tölztől délre, a lenggriesi hegyivadász-laktanyában érte őket a háború vége.

1920–1945 között mintegy 500 vezérkari tisztet bocsátottak ki a Hadiakadémiáról.

Az 1920-ban létesített vezérkari tisztképzés a mai egyetemi szintű képzés alapjait teremtette meg, mai elveinek felelt meg, s a korábban katonai akadémiát (főiskolát) végzett, többéves csapatszolgálattal rendelkező, többnyire főhadnagyi rendfokozatú állomány számára nyitott előrelépési lehetőséget, akik a végzést követően a vezérkari testület tagjaivá válhattak. A tiszti állományon belül egy teljesen különálló speciális állománycsoportot alkottak, a többitől eltérő (fekete alapon kármin) parolival, s rendfokozatuk előtt a „vezérkari” (vk.) megjelölést viselhettek. (A trianoni tiltás idején: vkszt. – vezérkari szolgálatot teljesítő.)

A Hadiakadémia legalább „jó” minősítéssel való elvégzése, valamint a „vezérkari szolgálatra alkalmas” minősítés előfeltétele volt a pályázóknak a vezérkari tisztek állománycsoportjába helyezésének. A Honvéd Vezérkar főnöke e kritériumok teljesítése mellett vette át őket a vezérkari testületbe, századosi rendfokozattal.

„A vezérkar a bizonyos tekintetben privilegizált tisztikarnak is kiemelt rétege volt – írja visszaemlékezésében Eszenyi László vk. százados,⁶ a m. kir. honvédség egykori vezérkari tisztje. – *Vezérkari tisztnek lenni egy elit testülethez való tartozást jelentett, amelynek a honvédségen belül éppúgy, mint a polgári társadalomban, komoly tekintélye volt. Vezérkari tiszt csak ezredesi rangban lévő csapattisztnek lehetett alárendelve, viszont törzstiszti rangban (őrnagy, alezredes, olykor ezredes) levő csapattisztek szolgáltak vezérkari őrnagyok alá beosztva... A nyakunkon viselt piros-fekete bársonyparolit tisztelettel fogadták minden társaságban.*”

A vezérkari képzésről Kéri Kálmán vk. ezredes (1991-től nyugállományú vezérezredes) és Király Béla vk. százados (1990-től vezérezredes) visszaemlékezéseikben⁷ korhű képet festenek mind a tanulmányi, mind a hallgatói életről, az akkori katonai elit eszméiről.

Kéri Kálmán 1928–1931 és Király Béla⁸ 1939–1942 közötti hallgatói időszakának leírásai a m. kir. Honvéd Hadiakadémián az 1920–1944 közötti időszakban működő, egy a mai kor elvárásainak is kiválóan megfelelő színvonalú képzési rendszert idéznek. A 30 évnél fiatalabb, rendezett anyagi körülményű, nőtlen tiszteteket saját kérelmükre, szigorú felvételi vizsgát követő kiválasztás után vezényelte a hadiakadémiára a vezérkar főnöke három tanulmányi évre. A vezérkar legtapasztaltabb főtisztjeiből kiválasztott tanárok négyéves vezényléssel kerültek az intézmény állományába; az első évben felkészültek az ismeretek átadására, majd azokat oktattva végigkísérték tancsoportjaik munkáját a három tanulmányi éven keresztül. Ezt követően visszakerültek korábbi beosztásaikba, így biztosítva az előadók ismereteinek frissességét, megakadályozva annak a gyakorlati élettől való eltávolodását.

Vitéz Szombathelyi Ferenc vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke 1942-ben az alábbi képzési irányelveket fogalmazza meg: „*A vezérkari tisztnek elsősorban jó katonának kell lenni. Engedelmeskednie kell tudnia, hogy később parancsolhasson is. Elméleti tudás szükséges, de annak a gyakorlati élet szolgálatában kell állnia. Szobatudósokra, bürokrátákra*

⁶ Eszenyi László: Trianoni nemzedék. Magyar Világ Kiadó, Budapest, 1989, 248.

⁷ Kéri Kálmán: A magyar vezérkari tisztek kiképzése és továbbképzése az 1920–1944 közötti években. Fejezetek a Magyar Honvédség történetéből, 5. füzet. MHVK HDMCSF Tudományos Munkaszervezési Osztály, Budapest, 1990, 125.

⁸ Király Béla: Amire nincs ige – Visszaemlékezések, 1912–2004. HVG Kiadói Rt., Budapest, 2004, 405.

*és reszortemberekre a vezérkarnak nincs szüksége. A tudás nem öncél, hanem csak eszköz, hogy minél helyesebben, határozottabban cselekedhessünk.*⁹

A Magyar Királyi Honvéd Hadiakadémia negyed évszázados fennállása alatt jelentős mértékben járult hozzá a katonai elit létrehozásához, a m. kir. honvédség társadalmi elfogadtatásához. A Honvéd Vezérkar és az akadémia vezetése megteremtette a garanciáját egy olyan művelt, a legmagasabb katonai szakismereteket alkalmazni tudó elit létrehozásának, mely méltó volt az európai színvonalhoz.

VEZÉRKARI TISZTKÉPZÉS A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁN

Az 1945. január 20-án Moszkvában aláírt fegyverszüneti egyezmény alapján a békeszerződés végleges megkötéséig ismét tanfolyam jellegű formában indulhatott meg az oktatás. Az 1947. február 10-én aláírt párizsi békeszerződést követően újra megkezdődött a magyar tisztképzés megszervezése az alapfokú tisztképzés első intézményeként 1947. szeptember 1-jén felállított Honvéd Kossuth Akadémián, a háborús sérüléseitől rendbe hozott Ludovika Akadémia épületében.

1947. december 1-jén megkezdte működését a Honvéd Hadiakadémia is, így újra beindult a magyar vezérkari képzés. Az egyéves képzés keretében hadtest- és hadosztályparancsnokokat, a kétéves képzésben ezred-, ezredtörzsparancsnoki és hadművelési tiszteket képeztek.¹⁰ A felső szintű politikai tisztek képzését pedig az 1948-ban felállított Honvéd Petőfi Nevelőtisztviselői Akadémia (1951 őszétől új nevén: Petőfi Politikai Tisztviselői Akadémia, majd 1952 nyaratól Sztálin Katonai Politikai Akadémia, ismét később, 1956 szeptemberétől pedig Petőfi Katonai Politikai Akadémia) végezte 1956 decemberéig.

1948 júniusában a politikai hatalom a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) kezébe került, ezzel határozott lépések történtek a hadsereg pártirányítására, a pártállam-párthadsereg koncepció megvalósítására. Ennek letéteményese a hadseregben Farkas Mihály pártfőtitkár-helyettes volt, akit az MDP Államvédelmi Bizottság Katonai Albizottság elnökeként 1948. szeptember 10-én honvédelmi miniszterré neveztek ki.

Az új politikai vezetés a vezérkari testület és vezérkari állománycsoport megszüntetéséről döntött, a Honvéd Hadiakadémiát pedig felszámolta, melynek köszönhetően az 1949. őszi átszervezés során már nem képezte az új hadrend elemét. Koncepciós perek sora kezdődött, mely a vezérkari állománycsoport jelentős részét érintette. Többeket letartóztattak, kivégeztek, életfogytiglan tartó börtönnel, lefokozással, vagyonelkobzással, internálással, kitelepítéssel, nyugdíjfelvonással büntettek.

A hadsereg vezetése érezte, hogy a minőségi, magasabb szintű tisztképzés létfontosságú, ezért a politikailag megbízható, magasabb képzésre szánt magyar tisztek első csoportját indította 1948/49-ben Moszkvába: az ötéves Sztálin Páncélos Akadémia parancsnoki fakultására (3 főt), a Lenin Politikai Tisztviselői Akadémiára (7 főt), a kétéves „VISZTREL” Lövészparancsnoki Tanfolyamra (28 főt), az egyéves Magasabb Tüzér Tisztviselői Iskolára (8 főt), a hároméves „Frunze” Katonai Akadémiára (16 főt). A szovjet hadiakadémiák azonban csak a töredékét voltak képesek fogadni a magyar igényeknek, ezért a katonai vezetés belátta, hogy szükség van a hazai hadiakadémiai képzés újbóli megszervezésére is. Az újabb koncepciós perekkel azonban továbbra sem nyíltak meg a hadiakadémia kapui, mivel az újonnan

⁹ Kéri Kálmán: A magyar vezérkari tisztek kiképzése és továbbképzése az 1920–1944 közötti években. 123. l. bek.

¹⁰ M. Szabó Miklós: A magyar katonai felsőoktatás története. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004, 16–19.

kinevezett parancsnokot, Kozma István altábornagyot háborús bűnösség koholt vádjával halálra ítélték, majd kivégezték. A Magyar Honvédség vezetéséből a két világháborúban tapasztalatot szerzett ludovikás főtiszteket eltávolították, helyükre párthű fiatal kommunista tiszteket neveztek ki.¹¹

A Honvéd Hadiakadémia objektumában a Honvéd Törzstanfolyam mellett 1950 tavaszán a Honvéd Vezérkar főnöke közvetlen alárendeltségében önálló intézetként alakult meg a Honvéd Magasabb Parancsnoki Tanfolyam, amely ősszel beolvadt az 1950. október 1-jén megnyílt Honvéd Akadémia szervezetébe. Az akadémia parancsnokának Király Béla vezérőrnagyot neveztek ki. A Honvéd Akadémia már a szovjet hadtudományi ismereteket oktatta, a második világháborúban „kipróbált” szovjet szabályzatok magyarra fordításával. Király Béla sem kerülhette el azonban a „megbélyegzett” ludovikások sorsát, 1952-ben ő is koncepciós per áldozata lett, „háborús bűnei miatt” halálra ítélték, majd az ítéletet később életfogytig tartó börtönbüntetésre változtatták.

1952-től a moszkvai Vorosilov Vezérkari Akadémiára kétéves képzés keretében parancsnoki beosztású magyar főtiszteket (többnyire alezredes, ezredes rendfokozattal) iskoláztak be, mely képzési együttműködés egészen 1991-ig, a magyar politikai rendszerváltásig működött. A kétéves oktatás orosz nyelven, 8-10 fős (nemzetenkénti) tancsoportokban zajlott a szovjet vezérkar közvetlen alárendeltségében. Célja olyan összefegyvernemi parancsnokok képzése volt, akik alkalmasakká válnak hadosztályok és hadtestek összefegyvernemi harcának vezetésére a Varsói Szerződés kötelékében, valamint jól ismerik az akkor még ellenséges NATO-csapatok harceljárásait. E képzés már a jelenkori „vezérkari” képzés szintjéhez hasonlítható, annak elődjeként tekinthető.

AZ ISMÉT MAGYAR VEZÉRKARI, MAI NEVÉN FELSŐFOKÚ VEZETŐKÉPZÉSRŐL

A rendszerváltásig a hadászat elvei döntően a Varsói Szerződés (VSZ)¹² kötelékében a támadásra és megsemmisítésre, a direkt hadászati elvekre alapozódtak, teoretikus hátterét a porosz–orosz utas gondolkodás, a mozgáscentrikus hadikultúra határozta meg, mely a sorozott hadsereg irányításán alapult. A politikai rendszerváltást követő '90-es évek elején azonban teljesen új helyzet állt elő, a Varsói Szerződés megszűnésével¹³ Magyarország nyolc éven keresztül kvázi semleges országgént működött (egészen az 1999. március 12-i NATO- tagságáig), mely egy új védelmi doktrínát – önálló országvédelmi tervek kidolgozásával – követelt meg.

¹¹ Dr. Oroszi Antal: „A Magyar Királyi Honvéd Hadiakadémia utóélete és jogutódlása” című írása alapján. <http://www.zmne.hu/Forum/02jun/hadiakademia.htm> (Letöltés időpontja: 2016. 01. 03.)

¹² 1955. május 14-én, Lengyelországban, Varsóban jött létre az európai szocialista országok úgynevezett „védelmi katonai-politikai szervezete”, a Varsói Szerződés. A VSZ egészen 1991-ig működött, feloszlásában hazánknek is nagy szerepe volt.

¹³ 1991. február 25-én a szervezet budapesti ülésén írták alá a szerződés katonai szervezetének megszűnéséről szóló dokumentumot, mely alapján 1991. április 1-jén hivatalosan megszűnt a Varsói Szerződés katonai szervezete, 1991. július 1-jén pedig a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete is.

Az 1990. november 19-én Párizsban aláírt CFE¹⁴-szerződés a Magyar Honvédség támadó jellegű fegyverzetének 30–40%-os megsemmisítését írta elő. A vállalt kötelezettség teljesítése mellett jelentős, mintegy 30%-os szervezeti és létszámleépítésre is sor került. A környező országokban zajló politikai események (az 1989–1990-es román forradalom, az 1991–1995 közötti délszláv háború) pedig további kihívások elé állították a Magyar Honvédséget.¹⁵

A hadművelleti és hadászati szintű – korábban oktató – ismeretek a már megváltozott politikai környezetben nem voltak relevánsak, azokat az új biztonsági és védelempolitikai alapelvekre kellett építeni. Az ország politikai kiütkeresésének éveiben az 1993-ban, majd 1998-ban elfogadott „Biztonságpolitikai és honvédelmi alapelvek” adott iránymutatást a katonai stratégiának. Az első nemzeti biztonsági stratégiát csak 2002-ben, az első nemzeti katonai stratégiát pedig 2009-ben hagyta jóvá a kormány. Jól mutatja be e „kiütkeresés” időszakát Szenes Zoltán és Tálás Péter „A magyar biztonság- és védelempolitika fejlődése és a haderőreformok, 1989–2011” című írása.¹⁶

Az európai geopolitikai és geostratégiai helyzet megváltozása a '90-es évek kezdetére megkövetelte a felső szintű katonai tervezés és az arra történő felkészítés reformját is, ezért a nemzetközi katonai felsőoktatásban a vezérkari képzés előkészítése területén 1991-től új szakasz kezdődött, melynek eredményeként például Párizsban és Londonban – több száz éves hagyományokkal szakítva – a haderőnemi képzést egységesen az összhaderőnemi szemlélet váltotta fel. Az így született reformok bevezetésére pedig 3-4 évet terveztek.

E nemzetközi folyamatok hatására az MH parancsnoka a 68/1991. (HK 6/1992.) számú intézkedésében megszabta a vezérkari tanfolyam tervezésével és szervezésével kapcsolatos feladatokat, melyeknek célja egy olyan vezérkari képzés kialakítása, mely viszonylag rövid idő alatt összhangba hozható a NATO-országok és más, nagy hagyományokkal rendelkező nemzetek hasonló képzéseivel.¹⁷

Az akadémia parancsnoka, prof. dr. Szabó Miklós vezérőrnagy vezetésével megkezdődött az előkészítő munka. A nemzetközi tanulmányutak tapasztalatai és az európai katonai akadémiák parancsnokainak konferenciái során egyértelművé vált, hogy a külföldi intézményekkel célszerű kapcsolatokat kiépíteni, a képzési programokat egyeztetni, valamint megtalálni az előadók cseréjének lehetőségét is. Nyilvánvalóvá vált, eljött a váltás ideje, a korábban szovjet vezérkari akadémiaira delegált katonai felsővezető-képzésünket az új stratégia – az euroatlanti integráció – szerint át kell alakítanunk, újra kell szerveznünk. Ebben az új alapelveket megfogalmazó politikai környezetben indult 1993. szeptember 1-jén (két osztályban összesen 23 fővel) a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián (ZMKA) a magasabb képesítést nyújtó, már befejezett egyetemi tanulmányokra épülő Felsőfokú Vezetőképző Tanfolyam, mely az éves ciklusoknak köszönhetően mára a 25. tancsoport hallgatóit képi.

¹⁴ Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) és a Varsói Szerződés (VSZ) tagállamai között az európai hagyományos fegyveres erők (Conventional Armed Forces in Europe – CFE) korlátozásáról aláírt szerződés, melyben a felek maximalizálták egymás hagyományos (nem nukleáris, biológiai, vegyi) katonai eszközeinek és haderőinek létszámát.

¹⁵ Lőrincz Kálmán vezérezredes – a Magyar Néphadsereg, majd a Magyar Honvédség parancsnoka (1989. december 1. – 1994. március 1.) – és Borsits László vezérezredes – a Magyar Néphadsereg utolsó (1989. december 1. – 1990. március 1.), majd a Magyar Honvédség első vezérkari főnöke (1990. március 1. – 1991. szeptember 8.) – visszaemlékezése. Kéziratban, 2016. január.

¹⁶ Szenes Zoltán – Tálás Péter: A magyar biztonság- és védelempolitika fejlődése és a haderőreformok, 1989–2011. Biztonságpolitikai Szemle, 2012/2., 37–49.

¹⁷ Héjja István – Oroszi Antal: A vezérkari tisztképzés múltja, jelene és jövője Magyarországon. ZMKA Hadászati tanszék, jegyzet, 1994, 19.

A katonai felsőoktatás reformja a nemzeti jelleg erősítését tűzte ki célul, melynek eredményeként 48 évi szünet után, 1994. február 2-án – Für Lajos honvédelmi miniszter jelenlétében – jelentették be az 1920. október 1-jén indított Magyar Királyi Honvéd Hadiakadémia jogutódlását, így a ZMKA történetében első ízben jelent meg követelményként a nemzeti vezérkari tisztképzés.

A Vezérkari Tanfolyam¹⁸ olyan tanfolyamrendszerű képzési formaként jött létre, amely a Magyar Honvédség részére a megrendelő – a Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar – előírásainak, valamint Magyarország érdekeinek megfelelően, felső szintű katonai, kül-, biztonság-, védelempolitikai, politikai ismeretekkel és látókörrrel, gyakorlatlaltan rendelkező főtiszteket képez. A kurzus az ezredesi vagy magasabb rendfokozattal rendszeresített beosztások betöltésére tervezett állomány részére szervezett, a katonai szervezetek parancsnoki, parancsnokhelyettesi, törzsfőnöki, osztályvezetői feladatainak ellátására történő felkészítés céljából.

A képzés már létrehozása pillanatában nyitott volt a védelmi szektor társhivatásrendi¹⁹ felső vezetői számára is, hallgatói között voltak BM-felsővezetők és volt civil országgyűlési képviselő is.²⁰

A tanfolyam szintén részvételi lehetőséget nyújt – külön együttműködési megállapodás alapján – más országok főtisztjei számára is, ezért 9 ország 35 főtisztje szerezhette már katonai felső vezetői képesítést. A kurzusra főtiszteket delegáló országoknak bevált gyakorlata, hogy a Honvédelmi Minisztérium (HM) által térítésmentesen felajánlott egyéves intenzív magyar nyelvtanfolyam elvégzése után beiskolázzák a magyar Felsőfokú Vezetőképző Tanfolyamra leendő Magyarországra akkreditált katonai attaséikat, így a magyar nyelvet már jól ismerő, a már két év alatt (egy év nyelvtanfolyam és egy év vezérkari tanfolyam) kollegiális kapcsolatokat kiépített főtisztek kezdek meg külszolgálatukat hazánkban.

E gyakorlat természetesen gyümölcsöző számunkra is, hiszen a magyar hallgatók nemzetközi környezetben, az angol nyelvet naponta gyakorolva ismerhetik és érthetik meg más országok nemzetközi politikával kapcsolatos álláspontját, vagy éppen a különböző kulturális és szociális jellegű kérdésekre adott válaszaikat. Nem utolsósorban pedig mindez kedvező alapot nyújt az együttműködésben részt vevő országokkal a katonai és külkapcsolatok elmélyítésére is.

¹⁸ Az MHPK VKF 1994. április 14-én kelt, 18/1994. sz. módosító intézkedése alapján a „Felsőfokú Vezetőképző Tanfolyam” megnevezése „Vezérkari Tanfolyam”-ra változik.

¹⁹ A társhivatásrendek: a fegyveres rendvédelmi szervek (Rendőrség, Büntetés-végrehajtási Szervezet, Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, Terrorelhárítási Központ); a katonai szervek (Magyar Honvédség, Honvéd Vezérkar); valamint a nemzetbiztonsági szolgálatok (Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat – KNBSZ, Alkotmányvédelmi Hivatal – AH, Információs Hivatal – IH, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat – NBSZ) személyi állománya.

²⁰ 2015. október 5-én indult el a Nemzetbiztonsági Felsővezetői tanfolyam is, mely a nemzetbiztonsági szolgálatok felső vezetői részére biztosít másfél éves levelező rendszerű képzést. E tanulmány készítésekor a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (KNBSZ) és a Terrorelhárító Központ (TEK) főtiszt-tábornoki állományának képzése zajlott. <http://www.uni-nke.hu/hirek/2015/10/06/nemzetbiztonsagi-felsovezetoi-tanfolyam> (Letöltés időpontja: 2016. 01. 10.)

STATISZTIKA A TANFOLYAMOT VÉGZETT HALLGATÓKRÓL

A statisztikák szerint az elmúlt 23 évben 320 fő folytatott tanulmányokat napjainkig (2016. július 8-ig) a VKT- és FVKT-tanfolyamokon, közülük 35 fő hallgató volt külföldi és egy fő civil.²¹ (E sorok írásakor 13 fő résztvevője van a kurzusnak.)

Sajnos a tanfolyamot végzett 284 fő hivatásos magyar főtisztból mára már csak 91 fő aktív (33%), 183 fő nyugállományú (vagy járadékos = 64%), 10 fő (3%) pedig elhalálozott.

A 284 magyar főtisztból 39 főt neveztek ki tábornokká, 50 főt léptettek elő ezredessé, 9 fő szerzett a tanfolyam elvégzését követő években PhD-fokozatot, további 15 fő magyar tiszt folytat PhD-tanulmányokat vagy szerzett már PhD-abszolutóriumot napjainkig.²²

1. táblázat *A tanfolyamon végzetek részletes létszámstatisztikája*

A magyar Felsőfokú Vezetőképző/Vezérkari Tanfolyam létszámainak alakulása 1993–2016 között						
Fsz.	Tanév	Tanfolyam száma	Magyar létszám	Külföldi létszám	Nemzetiség	Összesen
1.	1993–1994	VKT-1 és VKT-2	23	0	–	23
2.	1994–1995	VKT-3 és VKT-4	25	0	–	25
3.	1995–1996	VKT-5 és VKT-6	20	1	román	21
4.	1996–1997	VKT-7	10	2	francia, lengyel	12
5.	1997–1998	VKT-8	12	1	lengyel	13
6.	1998–1999	VKT-9	14	2	német, lengyel	16
7.	1999–2000	VKT-10	14	2	lengyel, olasz	16
8.	2000–2001	VKT-11	13	3	francia, lengyel, olasz	16
9.	2001–2002	VKT-12	13	3	német, lengyel, olasz	16
10.	2002–2003	VKT-13	11	3	olasz, francia, horvát	13
11.	2003–2004	VKT-14	11	4	olasz, horvát, román, kínai	15
12.	2004–2005	VKT-15	11	2	német, olasz	13
13.	2005–2006	VKT-16	12	1	olasz	13
14.	2006–2007	VKT-17	10	0	–	10
15.	2007–2008	VKT-18	7	1	német	8
16.	2008–2009	VKT-19	10	0	1 fő magyar civil	10
17.	2009–2010	VKT-20	15	0	–	15
18.	2010–2011	VKT-21	9	2	német, ukrán	11
19.	2011–2012	Nem indult	0	0	–	0
20.	2012–2013	FVKT-22	13	0	–	13

²¹ Csampa Zsolt országgyűlési képviselő – majd a végzést követően az Országgyűlés Honvédelmi és Rendészeti Bizottságának tagja, jelenleg a Belügyminisztérium önkormányzati koordinációért felelős helyettes államtitkára.

²² Kutatásunk során ismertté vált adatok.

21.	2013–2014	FVKT-23	9	4	német, olasz, orosz, kínai	13
22.	2014–2015	FVKT-24	14	1	kínai	15
23.	2015–2016	FVKT-25	10	3	algériai, olasz, kínai	13
Összesen:			285	35		320

Forrás: *Vezérkari tanfolyamok archívuma. (Szerkesztették a szerzők)*

2. táblázat A tanfolyamot végzettek személyi jellemzői, „utóélete”

aktív	91 fő (33%)
nyugállományú	183 fő (64%)
elhalálozott	10 fő (3%)
külföldi	35 fő (12%)
civil	1 fő
Összesen	320 fő

Forrás: *Vezérkari tanfolyamok archívuma, kutatásunk során ismertté vált adatok alapján. (Szerkesztették a szerzők)*

A FELSŐFOKÚ VEZETŐKÉPZÉS MOTORJA: A KÉPZÉSI PROGRAM MEGÚJULÁSA

A tanfolyam képzési programját a Honvéd Vezérkar főnöke (HVKF) hagyja jóvá a 2011. július 29-én kiadott „A Magyar Honvédség humánstratégiája a 2012–2020. időszakra” (továbbiakban: humánstratégia) által megfogalmazott felső vezetői kompetenciák fejlesztésének, valamint a HVK Hadművelési Csoportfőnökség szakmai elvárásainak alapján.

A legutóbbi képzési programra az alábbi szabályzók gyakorolnak hatást, adnak iránymutatást:

- Magyar Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program (2011. 06. 10.);
- A Magyar Honvédség humánstratégiája 2012–2020 (2011. 07. 29.);
- A szövetséges haderők és a NATO Védelmi Akadémia vezérkari képzéseinek programjai;
- „A tanfolyam rendszerű képzések szakmai követelményei a Magyar Honvédség tisztképzésében.” A HVKF által jóváhagyott, a HVK Személyzeti Csoportfőnökség 1517/790/5-18/2015. számú kiadványa. (2015. 03. 16.);
- 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról (2015. évi CXXXI. törvény a felsőoktatás szabályozására vonatkozó törvények módosításáról);
- A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Fenntartói Testületének 55/2015. (V. 8.) számú és az Egyetem Szenátusának 56/2015. (IX. 30.) számú határozata a „Katonai felsővezető szakirányú továbbképzési szak képzési és kimeneti követelményeinek (KKK) és képzési programjának elfogadásáról”;
- „Katonai felsővezető szakirányú továbbképzési szak képzési és kimeneti követelményei (KKK).” Az Oktatási Hivatal FF/2519-3/2015. számú határozata a nyilvántartásba vételről. (2015. 12. 18.)

A kormány által 2011 júniusában megfogalmazott Magyar Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program új humánstratégia kidolgozását követelte meg a honvédelmi tárcától, melynek illeszkednie kell a tárca rövid és középtávú cselekvési programjaihoz, és összhangban kell lennie annak hosszú távú stratégiai tervével. Így született meg a 79/2011. (VII. 29.) HM utasítás „A Magyar Honvédség humánstratégiája a 2012–2020. időszakra” címen, mely „a Magyar Honvédség feladatrendszerének ellátásához a szükséges számú és összetételű, megfelelően képzett és kiképzett, motivált és a változó körülményekhez alkalmazkodni képes, elhivatott állomány folyamatos rendelkezésre állását biztosító alapelveket és cselekvéseket határozza meg”.²³

A humánstratégia egyik alappilléret az előmeneteli és a különböző szintű képzések megvalósítása alkotja, így a tiszt- és altisztképzés megújításával kapcsolatos feladatokat is meghatározza.

Az új humánstratégia természetesen érinti a felső vezetői (vezérkari) képzést is, ezért az új tematika követelményeinek kérdéseire kereste a választ a tanfolyam akkori parancsnoka, Resperger István ezredes, „Vezérkari Tanfolyam, Quo vadis?” című írásában,²⁴ melyben az addigi – többnyire katonai – elitképzés nyitásának lehetőségeit vizsgálta a közszolgálat más vezetői, a rendőri, a rendvédelmi, kormányzati és a közszféra felső vezetői felé.

Ugyancsak e problémakörrel kapcsolatos véleményét fejtette ki Boldizsár Gábor ezredes írásában: „Elengedhetetlen, hogy az átfogó problémamegközelítés, a komplex válságok komplex kezelésének elve alapján a részt vevő katonai, rendvédelmi, nemzetbiztonsági, polgári, állami, közigazgatási vezetők a képzésük során ne csak a más hivatásrendek szakterületét, hanem személyesen egymást is megismerjék.”²⁵

A megváltozott megrendelői igények, képzési követelmények hatására a HVK Személyzeti Csoportfőnökség elkészítette „A tanfolyam rendszerű képzések szakmai követelményei a Magyar Honvédség tisztképzésében” című, 1517/790/5-18/2015. számú kiadványát, amit a Honvéd Vezérkar főnöke 2015. március 16-án hagyott jóvá. A dokumentum meghatározza a „Katonai végzettséggel nem rendelkezők tisztai alaptanfolyamának”, a „Harcászati-hadműveleti tanfolyam”, a „Hadműveleti-hadászati tanfolyam” és a „Felsőfokú Vezetőképző Tanfolyam” képzési követelményeit is.

A feladatszabás alapján: „a Felsőfokú Vezetőképző Tanfolyam célja Magyarország érdekeinek megfelelően, olyan felső vezetők képzése, akik felső szintű katonai, politikai (kül-, gazdaság-, biztonság- és védelempolitikai) és közszolgálati ismeretekkel, elemzési, tervezési, szervezési, értékelési és irányítási, vezetési ismereteik birtokában, vezetői készségeiket és képességeiket használva alkalmasak és képesek:

- a Magyar Honvédség rendeltetés szerinti feladatai végrehajtásának integrált tervezésére, szervezésére, irányítására és vezetésére;
- a Magyar Honvédség felső szintű vezetői és tervező-szervező feladatainak, ezredesi vagy magasabb rendfokozathoz kötött beosztásainak ellátására;

²³ A Magyar Honvédség humánstratégiája a 2012–2021. időszakra. 1. melléklet a 79/2011. (VII. 29.) HM utasításhoz, 1. bekezdés. <http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/27031/hum%C3%A1nstrat%C3%A9gia.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 01. 02.)

²⁴ Dr. Resperger István: Vezérkari Tanfolyam, Quo vadis? Hadtudományi Szemle, 2012/1–2. 73–86. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00012/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2012_1-2_073-086.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 01. 10.)

²⁵ Boldizsár Gábor: Civil-katonai-rendőri-nemzetbiztonsági együttműködés. In: Dobák Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete, NKE, Budapest, 2014, 299.

- az ország katonai védelmével összefüggő, illetve szövetségi kötelezettségekből adódó kötelezettségek teljesítéséhez létrehozott erők és eszközök önálló és együttműködésben végrehajtott tevékenységének tervezésére, szervezésére, irányítására, vezetésére;
- a katonai környezet változásaihoz alkalmazkodó, az ország védelmével kapcsolatos, továbbá a szövetségi (NATO-, EU-) feladatokból eredő és előrettekintő stratégiai feladatok tervezésére, megoldására, szakértői feladatok ellátására;
- béke és különleges jogrendi időszakban, háborús és nem háborús műveletek során a katonai, illetve politikai folyamatok értékelésére, a katonai célok tervezésére, a műveletek irányítására, vezetésére, önállóan, valamint kooperációban;
- a konfliktusok megelőzésének, kezelésének és az azt követő rendezésnek (stabilizáció és újjáépítés), továbbá leszerelés, lefegyverzés és reintegrációs civil feladatok katonai támogatásának a tervezésére, szervezésére, koordinálására és irányítására, vezetésére;
- közigazgatási, védelmi igazgatási (kiemelten katonai igazgatási), katasztrófavédelmi és a polgári védelemi operatív törzsek szervezési, irányítási, tervezési, megelőzési, mentési, kárelhárítási, valamint rehabilitációs, illetve humanitárius feladataiban való aktív együttműködésre, koordinációra.²⁶

A tanfolyam képzési programja követi a szövetséges haderők és a NATO Védelmi Akadémia vezérkari képzéseinek programjait is, azokat a tanfolyam vezetése folyamatosan szemmel tartja, új elemeit bedolgozza a képzésbe. Az utóbbi években létrehozott szövetséges vezérkari tanfolyamok közötti együttműködés lehetővé teszi a magyar hallgatók számára is a közös törzsgyakorlásokon való jelenlétet, így lehetőségük nyílik a német Führungsakademie „Common Trail” és a francia École de Guerre „Coalition” nemzeti, valamint az öt részt vevő nemzet vezérkari tanfolyamának²⁷ zárógyakorlatán, Olaszországban, a „Combined Joint European Exercise”-on való részvételre.²⁸

A tanfolyamok nemzetközi együttműködésének, a külföldi és civil hallgatók köre további bővítésének újabb lépcsője lehet a képzés egyes elemeinek blokkosítása, mely a képzési program két-három hónapos, angol nyelvű „stratégiai vezetői és stratégiai tervezési” blokkjának kijánlásával valósítható meg a védelmi szféra hazai és külföldi katonai, valamint civil felső vezetői számára. Jó példa erre mind az olasz IASD,²⁹ mind a francia École de Guerre vezérkari tanfolyama, ahol vezető kormánytisztviselők, a védelmi ipar befektető mecénásai, a média biztonság- és védelempolitikával foglalkozó újságírói, valamint a haderő felső vezetői és a baráti/szövetséges országok tábornokai együtt vesznek részt a képzésben.

A program tehát folyamatosan fejlődik, melynek innovációja nemcsak a szövetségi, a külső társadalmi és a HM-megrendelői elvárások hatásának köszönhető, hanem a tanfolyam résztvevői és parancsnokai évente megtett javaslatainak is.

²⁶ A tanfolyam rendszerű képzések szakmai követelményei a Magyar Honvédség tisztképzésében. A HVKF által 2015. március 16-án jóváhagyott, a HVK Személyzeti Csoportfőnökség 1517/790/5-18/2015. számú kiadványa, 11. oldal 2. bekezdésben foglaltak alapján.

²⁷ Franciaország: EDG – École de Guerre (Párizs); Egyesült Királyság: JSCSC – Joint Services Command and Staff College (Shrivenham); Németország: Bundeswehr Vezetési Akadémiája – Führungsakademie der Bundeswehr (Hamburg); Olaszország: CASD – Centro Alti Studi per la Difesa (Róma); Spanyolország: CESEDEN – Centro Superior de Estudios de la Defensa Nacional.

²⁸ A Combined Joint European Exercise (CJEX) az együttműködésben részt vevő öt keretnemzet vezérkari tanfolyamainak zárógyakorlata, mely során a tanfolyamok egy időben 5 helyszínen hajtják végre a törzsgyakorlást, a nemzetek hallgatóinak megosztásával.

²⁹ Istituto Alti Studi per la Difesa.

Tevékenységüknek köszönhetően a 2013-ban „Felsőfokú Vezetőképző” elnevezéssel megújuló tanfolyam ma a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karán működő, Magyarország legmagasabb szintű katonai képzése. Ismeretanyaga folyamatosan követi a szövetségi rendszer elvárásait, a hazai biztonság- és védelempolitikai, katonai- és társadalompolitikai, továbbá az ország érdekeit érintő energetikai, gazdaságpolitikai kihívásokat, oktatói körét a szakma legjelesebb hazai és nemzetközi színvonalú előadói jelentik.

A 2015 szeptemberében elfogadott képzési program már egy újabb evolúciós lépcsőre emeli a tanfolyamot: az Egyetem Fenntartói Testülete 55/2015. (V. 8.) számú határozatában a „Katonai felsővezető szakirányú továbbképzési szak” létesítéséről döntött. A tanfolyam a 2016/17 tanulmányi évtől szakirányú továbbképzési szakká történő átalakításával – a felsőoktatás rendszerében megfeleltetett, az Oktatási Hivatalnál bejegyzett – azonosítható és kreditekkel rendelkező szakirányú szakképzettséget ad a végzett hallgatói számára. Különösen fontos a szak a felsőoktatási törvény³⁰ feltételeinek való megfeleltetése a külföldi hallgatók esetében, akik hazájukban az itt megszerzett végzettséget és a tantárgyakat elfogadtatni, honosítani tudják majd.

A két féléves, 60 kreditet, nappali képzésű program 46 tantárgy ismereteit dolgozza fel a képzés három moduljában, 1906 tanulmányi órában, két tanítási (magyar és angol) nyelven. A tanfolyam hallgatói olyan tudást szerezhetnek meg az egy év alatt, mellyel átfogó képet kapnak a szövetséges erők, a NATO és az EU katonai potenciájáról, döntési mechanizmusáról. A déli és északi külföldi tanulmányútjuk során lehetőségük nyílik a NATO és EU parancsnokságainak, vezetőinek megismerésére. Látogatást tesznek a NATO összhaderőnemi parancsnokságain, Nápolyban és Brunssumban, valamint a NATO azon reagálóerőinek alakulatainál, amelyekhez a Magyar Honvédség képességeit felajánlották vagy amelyeknél éppen alkalmazzák. Találkoznak Brüsszelben Magyarország állandó NATO- és EU-képviseletének vezetőivel, valamint a NATO nemzetközi katonai törzsének főnökével. Kötetlen beszélgetések keretében szerezhetnek átfogóbb képet a szövetséget működtető folyamatokról.

A hazai látogatások és előadások során megismerik a Magyar Honvédség alakulatainak képességeit, a magyar hadiipari erőforrásait, valamint a magyar közigazgatás és azon belül a honvédelmi igazgatás rendszerét. A szakmai látogatások a stratégiai nagyvállalatoknál (erőművek, energetikai szolgáltatók stb.) és a felső szintű döntéshozói testületeknél (Országgyűlés, minisztériumok, társhivatásrendek országos parancsnokságai stb.) a szélesebb látókör kialakítását célozzák meg.

A „Szakmai ismeretek” modul törzsgyakorlásai során begyakorolják a NATO/EU- és a hazai összhaderőnemi műveletek tervezésénél használt eljárásokat, jelentési és döntési mechanizmusokat. A tanfolyam tematikájában hangsúlyosan jelenik meg a következő evidencia: *„A hatékony és tartós válságkezelés, a globális és regionális béke és biztonság megtartásának fontos eleme a folyamatosan változó műveleti környezet ismerete.”*³¹

Az „Aktualitások” modul előadásain a hallgatók találkozhatnak és kötetlen beszélgetést folytathatnak a korábbi vezérkari főnökökkel, ezáltal is lehetőséget kapva a közelmúlt katonai felső vezetői döntéseinek, az általuk képviselt korszak megértésére. Ugyanezen modul előadásain mutatják be a Magyarországra akkreditált katonai attasék haderőiket, nemzeti katonai stratégiáikat.

³⁰ A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 87/2015. (IV. 9.) Korm. rendelet, 22. § (1)–(4) bekezdések.

³¹ Boldizsár Gábor: A magyar PRT mint a legkomplexebb külföldi válságkezelési művelet környezete. Társadalom és Honvédelem, 2013/1–2. szám, 30–32.

A képzés során a hallgatók nemzetközi szakmai konferenciákon vesznek részt, esszét írnak az aktuális szakmai és politikai eseményekről, azok folyamatairól. A képzés programjának kötelező részeként a hallgatók az MH tudományos folyóirataiban publikálják kutatásaik eredményét.

A résztvevők a tanfolyam utolsó mozzanataként, záródolgozatukban számot adnak megszerzett ismereteikről, feldolgozzák szakmájuk aktuális dilemmáit és azok megoldásának lehetséges útjait, majd megvédik azt a tanfolyam záróvizsga-bizottsága előtt. Munkáik gyakran adnak szakmai alapot az MH felső vezetésének döntéseire.

A FELSŐFOKÚ VEZETŐKÉPZÉS KEREKEI: A KÉPZÉS SZERVEZŐI

Elsődlegesen a képzés alapításáért és működtetésért felelős szervezet parancsnokai, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (ZMKA), a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) rektorai és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar (NKE HHK) dékánja tartoztak (és tartozik) felelősséggel a megrendelő HVK felé, az ő irányításuk, lobbitevékenységük tette lehetővé magának a tanfolyamnak a létrehozását és biztosította annak negyed évszázados működését. Ebben a tevékenységben *prof. dr. M. Szabó Miklós altábornagynak* oroszlárnész jutott, hiszen mind az alapítás, mind az akadémia, majd az egyetem vezetése az ő irányítása alá tartozott közel két évtizeden keresztül (1991–2007). Érdemei vitathatatlanok a képzés jelenkori történetében.

Másodlagos felelősséggel bírtak a tanfolyam mindenkori parancsnokai, akik a vezérkar főnökének „megrendelői” kontrollja alatt állva birkóztak meg a megfelelés állandó kockázatával, mely erőfeszítésük példa nélküli munkabírást követelt meg.

Dr. Héjja István ezredes (1993–1996) parancsnoksága alatt a politikai rendszerváltás és az „útkeresés” időszakában, a szovjet képzés leváltása, az orosz katonai vezetéselméleti dogmákkal való végleges szakítás volt a feladat, egy nyugati integrációjú képzési forma megteremtésével. Tevékenységének köszönhetően a HM HVK – a tanfolyam szellemi erejét már ekkor felismerve – Magyarország új országvédelmi terveinek kidolgozásába vonta be a tancsoportokat.

Prof. dr. Szternák György ezredes (1997–2006) az 1999-es NATO-csatlakozásunk politikai és katonai elvárásainak megfelelően³² a képzést az új szövetségi rendszer követelményeihez igazította. Az egyetem rektorával és a vezérkarral folyamatos kapcsolatot tartott fenn a képzés minőségének javítása érdekében. Erőteljesebb nyitást kezdeményezett a szövetséges és szomszédos országok felé, melynek eredményére folyamatosan jelentek meg külföldi főtisztek a tancsoportok hallgatóinak sorában. Tevékenységének és a Honvéd Vezérkar támogatásának köszönhetően, külföldi tanulmányutakat is beépítettek a képzésbe, melyek során minden évben, Brüsszelben, Nápolyban és egy NATO-tagállamban látogatást tettek az ott folyó munka megismerése érdekében.

Dr. habil. Resperger István ezredes (2006–2011) a hamburgi Bundeswehr Vezetési Akadémián folytatott tanulmányait és nemzetközi kapcsolatait kihasználva, tapasztalatait mélyebben építette be a programba, további kitekintést nyújtott a szövetséges haderők felső vezetői képzésén túl a magyar közigazgatás más hivatásrendi elemeivel való együttműködés feladataira is. A zárógyakorlat résztvevőinek körét ennek megfelelően bővítette a társadalom

³² Boldizsár Gábor: A 21. század komplex műveleti környezete és hatása a katonai képességekre. In: (Krajnc Zoltán szerk.): A katonai vezetői-parancsnoki (harcászati vezetői) kompetenciák fejlesztésének lehetséges stratégiája. NKE, Budapest, 2014, 19.

más döntéshozóival és a katonai műveleteket befolyásoló civil szereplőkkel is. A szervezeti átalakulás előtt álló ZMNE, az NKE HHK új vezetése azonban nem fogadta el koncepcióit a tanfolyam megújítására.

Dr. Szegei Péter alezredes (2011–2013) a megszülető NKE szervezetében az új „humánstratégia” elvárásainak megfelelni tudó, a közszolgálati elvárásoknak megfelelő képzési program elkészítésével segítette a folyamatot.³³ Vezetésével újrafogalmazták a képzés céljait, a stratégiai gondolkodás és értékrend szerepét. A jelentősen lecsökkentett létszámú NKE HHK szervezetében, bonyolult alárendeltségi rendben képviselte a tanfolyam érdekeit.

Balogh Péter ezredes (2013–) – a tanfolyam jelenlegi parancsnoka – a szövetséges haderők vezérkari tanfolyamainak nemzetközi együttműködését, a szövetségi rendszerben való gondolkodás beágyazódását erősíti. A képzési program felsőoktatási rendszerben történő megfeleltetésével pedig újabb evolúciós lépcsőjére emeli a tanfolyamot, mellyel a végzettek „Katonai felső vezető” szakképesítést szerezhetnek.

A fúziókkal létrejött egyetem működési folyamatainak átláthatóbbá válásával és a tanfolyamot szervező csoport állományának bővítésével ugyan konszolidálódott a helyzet, azonban a megrendelői elvárások továbbra is magasak. Nem mentes a csoport személyi állománya az MH aktuális feladataiban való szerepvállalástól sem.

A tanfolyam parancsnokának és szervezőjének lenni tehát nem könnyű feladat, állandó megfelelést jelent mind a megrendelői igényeknek, mind a hallgatók elvárásainak.

ÖSSZEGRÉS

A tanfolyam múltjának kutatása, feltárása nyomán egyértelműen megállapítható, hogy a Vezérkari Tanfolyam (a mai Felsőfokú Vezetőképző Tanfolyam) képzési programja folyamatosan követte a változásokat, ezért is tudta kivívni és megőrizni mindenkori presztízsét. Az oktatás kiváló színvonalát mindvégig biztosítani tudták azok az elhivatott kollégák és meghívott előadók, akik szakmájuk legjelesebb képviselőiként, jó előadói képességeikkel adták át tudásukat. A különböző felsőoktatási intézmények fúziójával létrejött Nemzeti Közszolgálati Egyetem – az eltérő identitást képviselő karok és intézetek tanári állományának rendelkezésre állásával – a humán erőforrás olyan koncentrációját biztosítja, amely továbbra is záloga az oktatás magas színvonalának. Az egyetem előadói átfogó ismereteket nyújtanak a közszolgálati életpálya más hivatásrendjeinek feladatairól is.

A tanfolyam létének és jövőjének fontossága megkérdőjelezhetetlen, hiszen ez az egyetlen katonai felső vezetői képzés, ahol a hallgatók teljes és átfogó képet kaphatnak Magyarország fegyveres erejének mai képességeiről, nemzetközi szerepvállalásáról, valamint a hazai és szövetséges stratégiai döntéshozói mechanizmusokról.

Rendkívül fontos tényező, hogy mindezt a tudást nemcsak az egyetem falai között elhangzó előadások formájában, hanem „azok fizikai valóságában” megtapasztalva sajátíthatják el. Ilyen kitekintésre ugyanis rendkívül kevés vezetőnek van lehetősége, hiszen mindenki a saját szakmájában szerzett bölcsességet ismeri, nincs rálátása a vele párhuzamosan haladó „szakmákra” és trendekre, így nehezen is tudja megtalálni azokat az együttműködési pontokat, melyek a Magyar Honvédség működésének tökéletesítését, az erőfeszítések erővonalainak egy irányba való egyesülését szolgálják.

³³ Dr. Szegei Péter: Fedezd fel, tanuld meg, csináld, tanítsd! Örök körforgás. Hadmérnök, VIII. évf. 4. szám, 2013. december, 258–264.; valamint: „Ötlet!... Roham!” Egy „csináld és tanítsd” folyamat elindításához, a katonai felsővezető képzés lehetséges fejlesztési iránya. Hadmérnök, IX. évf. 2. szám, 2014. június, 400–408.

Tovább színesíti ezt a tudást és tapasztalatot a külföldi hallgatók szerepe a képzésben, ugyanis jelenlétük folyamatosan arra kényszeríti a résztvevőket, hogy a megszerzett ismereteket ne csak hazai összefüggésekben vizsgálják, hanem más országok állampolgárainak szemével is. Jelenlétük pedig reprezentatív szerepű Magyarország külkapcsolatainak formálásában. A V4-országokkal³⁴ való együttműködést és a baráti kapcsolatok erősítését jól tudná szolgálni – a korábbi gyakorlatnak megfelelően – a képzés számukra történő hangsúlyosabb kijánlása is.

A közszolgálati életpálya³⁵ koncepciójának való megfelelés – mely napjaink társadalmi elvárása – pedig további nyitást biztosíthat a hivatásrendek, a vezető kormánytisztviselők, a magyar védelmi ipar menedzsmentje, valamint a média biztonság- és védelempolitikával foglalkozó szakértői felé is. A tanfolyamon elsajátított tudással rendelkező, leendő felső vezetők könnyen találják majd meg azokat a közös értékeket, melyekkel Magyarország hatékonyabb „működését” szolgálhatják.

FELHASZNÁLT IRODALOM

2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról.

2015. évi CXXXI. törvény a felsőoktatás szabályozására vonatkozó törvények módosításáról.

A Magyar Honvédség humánstratégiája 2012–2021. 1. melléklet a 79/2011. (VII. 29.) HM utasításhoz.
<http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/27031/hum%C3%A1nstrat%C3%A9gia.pdf>

A tanfolyam rendszerű képzések szakmai követelményei a Magyar Honvédség tisztképzésében.
A HVKF által 2015. 03. 16-án jóváhagyott, a HVK Személyzeti Csoportfőnökség 1517/790/5-18/2015. számú kiadványa.

Dr. Boldizsár Gábor: *A 21. század komplex művelési környezete és hatása a katonai képességekre.*
In: Krajnc Zoltán (szerk.): *A katonai vezetői-parancsnoki (harcászati vezetői) kompetenciák fejlesztésének lehetséges stratégiája.* NKE, Budapest, 2014.

Dr. Boldizsár Gábor: *A magyar PRT, mint a legkomplexebb külföldi válságkezelési művelési környezet.*
Társadalom és Honvédelem, 2013/1–2. szám, NKE, Budapest, 2013.

Dr. Boldizsár Gábor: *Civil-katonai-rendőri-nemzetbiztonsági együttműködés.* In: Dobák Imre (szerk.):
A nemzetbiztonság általános elmélete. NKE, Budapest, 2014.

Csikány Tamás: *A magyar katonai felsőoktatás 200 éve – dióhéjban.* Nemzet és Biztonság, 2008. november.

Eszenyi László: *Trianoni nemzedék.* Magyar Világ Kiadó, Budapest, 1989.

Dr. Héjja István – Dr. Oroszi Antal: *A vezérkari tisztképzés múltja, jelene és jövője Magyarországon.*
MH ZMKA Hadászati tanszék jegyzet, Budapest, 1994.

³⁴ A Visegrádi Együttműködés Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia regionális szervezete. Az együttműködés célja a közép-európai országok gazdasági, diplomáciai és politikai érdekeinek közös képviselete, esetleges lépéseinek összehangolása.

³⁵ 2011-ben, a Magyar programban meghatározott, a közigazgatásra vonatkozó stratégiai cél: kiszámítható, vonzó, a közös elveken és értékeken nyugvó életpályamodell a kormánytisztviselői, rendvédelmi és katonai jogállásra, illetve életpályára terjed ki. A közszolgálati életpálya egyik célja a közigazgatási személyzeti rendszer átalakítása, valamint a szervezetrendszer és az eljárásokat működtető személyi állomány fejlesztése, különös figyelemmel a rendészeti és honvédelmi életpályarendszer elemeivel való összhang biztosítására.

- Kéri Kálmán: *A magyar vezérkari tisztek kiképzése és továbbképzése az 1920–1944 közötti években.* Fejezetek a Magyar Honvédség történetéből, 5. füzet. MHVK HDMCSF Tudományos Munkaszervezési Osztály, Budapest, 1990.
- Király Béla: *Amire nincs ige – Visszaemlékezések, 1912–2004.* HVG Kiadói Rt., Budapest, 2004.
- Lőrincz Kálmán vezérezredes és Borsits László vezérezredes visszaemlékezése. Kéziratban, 2016. január.
- Magyary Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program (2011. 06. 10.)
- Prof. Dr. M. Szabó Miklós: *A magyar katonai felsőoktatás története 1947–56.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004.
- Prof. Dr. M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1955–1960, valamint 1961–1969.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007 és 2008.
- Prof. Dr. M. Szabó Miklós: *Volt egyszer egy egyetem 1996–2007. Rektor a tűzvonalban.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2014.
- Dr. Oroszi Antal: *A Magyar Királyi Honvéd Hadiakadémia története (1920–1945).* ZMNE, Budapest, 2000.
- Dr. Oroszi Antal: *A rendszerváltás és a vezérkari tisztképzés története, 1993–2002.* ZMNE Egyetemi jegyzet, Budapest, 2002.
- Dr. Oroszi Antal: *A Magyar Királyi Honvéd Hadiakadémia utóélete és jogutódlása.* Forrás: <http://www.zmne.hu/Forum/02jun/hadiakademia.htm>
- Dr. Resperger István: *Vezérkari Tanfolyam, Quo vadis?* Hadtudományi Szemle, 2012. V. évfolyam 1–2. szám.
- Siposné dr. Kecskeméthy Klára – B. Kalavszky Györgyi: *A Ludovika.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2011.
- Dr. Szegedi Péter: *Fedezd fel, tanuld meg, csináld, tanítsd! Örök körforgás.* Hadmérnök, VIII. évf. 4. szám, 2013. december.
- Dr. Szegedi Péter: *Ötlet!...Roham! Egy „csináld és tanítsd” folyamat elindításához, a katonai felsővezető képzés lehetséges fejlesztési iránya.* Hadmérnök, IX. évf. 2. szám, 2014. június.
- Prof. Dr. Szenes Zoltán – Prof. Dr. Tálás Péter: *A magyar biztonság- és védelempolitika fejlődése és a haderőreformok, 1989–2011.* Biztonságpolitikai szemle, 2012/2. szám.
- <http://www.uni-nke.hu/hirek/2015/10/06/nemzetbiztonsagi-felsovezetoi-tanfolyam>

Harai Dénes ny. ezredes:

KATONAI IDENTITÁSALAKZATOK, ÉRTÉKVÁLASZTÁSOK, MEGHASONLÁSOK

ÖSSZEFOGLALÓ: „Változó és maradó. Értékek a katonai etikában” címmel rendeztek tudományos konferenciát 2015. november 15-én a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Kutatóműhely szervezésében. A tanácskozás célja a változó világunkban érvényes, maradandó értékek kutatása, melyek hasznosíthatók a tisztjelölt hallgatók felkészítésében. A konferenciát mind a hallgatók, mind a tanárok részéről érdeklődés és vita kísérte. Dr. Boldizsár Gábor ezredes, dékán megnyitója után három bevezető előadás hangzott el: dr. Himmer Péter főiskolai tanáré (megjelent a Hadtudományi Szemle 2015/4-es online számában), e sorok írójává (akinek az előadását szerkesztett változatban az alábbiakban közöljük) és dr. Krizbai János ny. ezredes, egyetemi tanáré (az ő gondolatait ez évi 4. számunkban adjuk közre). Harai és Krizbai professzorok írásait egyben vitaindítónak is szánjuk, a velük kapcsolatos reflexiókat készséggel közreadjuk folyóiratunkban.

KULCSSZAVAK: társadalom, hadsereg, kultúra, identitás, morális érték, morális zavar, meghasonlás

BEVEZETŐ HELYETT

Néhány gondolat a morális helyzet jellemzőiről és paradoxonjairól: Dietrich Bonhoeffer (1906–1945) német evangélikus lelkész kifejezésével, az etika nem receptgyűjtemény, helyzetről helyzetre értékelnünk és mérlegelnünk kell morális elveinket, értékeinket, céljainkat és meggyőződéseinket; mi több, jelezte, hogy az etikával foglalkozó sem olyan ember, aki mindent jobban tud másoknál. A posztmodern, töredezett világban az ember már nem uralja – morális kérdésekben sem – társadalmi világát, nem is nagyon érdeklí; egy-egy kérdésben már nemcsak azt tudja előre, mi fog történni, hanem azt is, milyen érzések kísérik majd – leginkább a közömbösség. A külső körülmények, kondíciók változása gyors. Az etika forrása a természet–társadalom–transzcendencia hármasság feszültségterében vergődő – és elsősorban érdekeit mérlegelő – egyedi ember.

Úgy nem lehetünk kapitalisták, hogy közben morálisan szocialisták maradunk! A polgári társadalmak válságának, tehetetlenségi nyomtatékának jelenségére, a korlátlan spekulációkra épülő morális taktikázgatással – amit megszépítő kifejezéssel (eufemizmussal) hívhatunk (angolul *policynak* is) – nem lehet hatékony társadalmat építeni. A gyors változások szükségességének hangoztatása a médiamanipuláció része. Elvileg szükséges lett volna a morális stratégiaváltás már az 1990-es években, amikor a közemberek egyszerűségének aszkézisébe robbant bele a luxusfogyasztás harsánysága. Minél inkább az elmúlt évszázad ortodox szellemi struktúráinak maradványaira tekintünk, annál inkább érzékeljük a változás szükségességét – figyelemmel a nyugati kultúra negatív tételeire is. Alapkérdés, hogy van-e megbízható mérce az emberhez és a világhoz jelenkorunk zaklatottságai között?

MARADANDÓSÁG ÉS ÉRTÉKEK

A tiszti hivatás tartalmi elemeit vizsgálva feltehetjük a kérdést: miért nem alakul át, és miért őrződnek meg (konzerválódnak) a hivatás jellemzői? Azért, mert: (1) Nem változtak a *katonát meghatározó alapvető viszonyok*, annak ellenére sem, hogy esetenként azok kombinációi módosulhatnak. (2) A hadseregben a *tradicionális alapértékek konszenzusa* szükséges. (3) A technikai kultúra igényli a *kemény gondolkodást*, a nagyobb összeszedettséget, az önfegyelmet. A technikai kultúra a modern társadalomban *szervezőerőként* van jelen. Jelenkorunkban a kultúrák épp technikai alkotóképességükkel hatnak egymásra. Nem a külsőleges, hanem a *belsőleges érték* a megtartó, a maradandó! Az önfeláldozásra külön parancsot nem adnak – egyébként is, igen nyomasztó felelőssége a parancsnoknak, ha katonáit nagy kockázatú feladatra küldi –, de az önfeláldozás valójában a privát autonómia szférájában dől el; a nyugati kultúrában *nem fanatizmus* kérdése, mint azt a radikális, fegyveres iszlám csoportoknál látjuk napjaink terrortámadásaiban.

A fejlett polgári társadalmak értékei közül kiemelem: az erőszak tiltását (*prohibition of violence*); az erőszakmentességet és életértéket (*non-violence-(communication) and respect for life*); a szolidaritást és igazságos gazdasági rendet (*solidarity and just economic order*); a toleranciát, valamint a férfiak és nők közötti egyenlő jogokat (*tolerance and truthfulness and equal rights between men and women*), amelyhez hozzátehetjük a szociális felelősséget (*social responsibility*), az igazmondást (*truthtelling*) és a szolidaritást (*solidarity*).¹ Rend, pontosság, megbízhatóság, tisztaság, bátorság, éberség; vagy egy másik csoportosításban: milyen viszonyban van a kultúrával a katonai felelősség, a kötelességkultusz, az összeszedettség (készenlét), önfegyelem, önmotiváltság? Válaszunk az lehet, hogy inkább csak technikák, eljárások, módszerek, azaz a dolgok használata nyomul előtérbe. Nincsenek közvetlen kapcsolatban a szellemi kultúrával. E tényezők különösségét növeli, hogy halálközeli helyzetben működnek és győzelmet eredményezhetnek. Maradandó a katona *intellektuális önfeláldozása* is, mert a katona kiszolgáltatott lény, több a függősége, több kompromisszumot kell kötnie, és le kell mondania önmaga egy részéről. Egy szatellites, telekommunikációs, motorizált-elektronizált világban az ember teljes autonómiája, függetlensége inkább csak *dogma*, amely nehezen értelmezhető, és ezzel a fiatalok tisztában vannak. Az emberi tartalmakat a fiatalok – és természetesen a katonák egyes csoportjai is – nem az erkölcsiségben, hanem a fogyasztásban keresik. A katonai tartás klasszicizmusa talán meg is szűnt.

A téma kapcsán felvetődik a társadalom és a katona, a politikai hatalom és a katona kapcsolata. Ez utóbbi vonatkozásában szilárdan kell tudnunk azt, hogy a politikának van hadserege! E tekintetben a katona bízhat a demokratikus hatalomban, amelynek alapértékei miatt nem kell tartania olyan parancsoktól, amelyeket nem tud teljesíteni morális szempontból. Ez az alapállás teszi lehetővé, hogy ebben a vonatkozásban *félretoljunk minden más spekulációt* a katonai felkészítés során. Azért célszerű tiszti, orvosi stb. *hivatásról* beszélni, mert abban nagyobb hangsúllyal van jelen az emberek iránti felelősség is. A tiszta *külföldi zsoldosokból* álló hadsereg szigorúan véve nem tartozik a társadalomhoz. Modern korunk külföldi zsoldosaiból már nem lesznek olyan nemzeti hősök, mint amilyen mondjuk Bem tábornok lett nekünk, magyaroknak.

¹ Az eredeti forrás: H. Kung – K.-J. Kuschel: A Global Ethic. SCM Pressed, München, 1993. Lásd még Brian R. Selmeski: Military Cross-Cultural Competence: core concepts and individual development. AFCLC Contract Report 2007-01, Centre for Security, Armed Forces & Society Royal Military College of Canada, 16 May 2007.

VÁLTOZÁS ÉS VÁLTOZÁSKÉNYSZER

Hány olyan ember van, aki „frappánsan mer változni anélkül, hogy megváltozna”? – utalhunk Hamvas Bélával az alcímben jelzett jelenségre. Lehet-e a modernség *moralista-teoretikus* – különösen a hadseregek, a NATO szempontjából? „A mámor energetikai eszköze lévén a sebesség, minden csupán ennek alárendelhető: céltudat, erő, kíméletlenség, pragmatikus nyomulás, mechanikai megoldások, morális fenntartások nélküli praktikusság, hatalom – mind-mind csakis a siker érdekében adagolható”² – írja Gergely András. A pragmatizmus nyomán egyre kisebb az esély arra, hogy *a lüktetően változó modernségnek morális szabályzója legyen*. „A rossz nem elszigetelhető vírus többé, így aztán mintha mindenütt jelen volna, ezer arcot ölt fel, láthatatlan, egyszersmind mindenütt jelen való, palackból kiszabadulni kívánckozó szellem, aláássa legszebb győzelmeinket.”³ Az *egyének korlátai is összetörtek* a változások folyamatában. Morális *ön szabályozása* az emberek egy részénél csak annyiban működik, hogy igyekeznek távol tartani magukat mondjuk a szélsőségektől, így a korrupciótól vagy az utcai verekedésektől.

Európai lopásetika – írja Illik Péter⁴ történész, és definiálja is: „A lopásetika az a konstruktív lopás, ami pontosan annyit vesz el saját tettét legalizálva vagy éppen törvénytelenül, ami még befér a közizlés kereteibe, ugyanis mások jólétét nem sérti. Ettől még nem etikus, viszont jogilag és a társadalmi konszenzus által is elfogadott.” Megalkuvásaink vezetnek el a „kirabolni és otthagyni” módszeréhez, amint láttuk ezt az offshore cégek külföldi bejegyzésein, a kimenekített (és visszahozott) tőkéik esetében, szemben a polgári adófizetési morállal („Légy lojális és fizess az adókat!” – Be loyal and pay taxes!) stb. Ebből is láthatjuk, hogy *megalkuvásaink* is szaporodnak, amelynek ismert kommunikációs formulája: „*más is ezt csinálja...*” – azaz, nem vagyok azonos a cselekedeteimmel sem; és ekkor kérdezhetjük: *hová lett az identitás?*

IDENTITÁS

Kulturális antropológia, pszichológia, pedagógia – Hans-Jochen Gamm szerint – centrális témája az identitás. Az identitás az ember státusát a legösszetettebb és legmélyebb módon érinti; e téma legismertebb magyar kutatójának, Erős Ferencnek a megfogalmazásában: az identitás a társadalmi élet egyik legfontosabb feltétele. Egy migrációval foglalkozó konferencia összefoglalójában utalt arra a veszélyre Bíró László tábori püspök, hogy Európa identitáshiánnyal küszködő polgári társadalmába áttelepülő arab emberek igen szilárd, vallásalapú identitással érkeznek. Az intézményi identitást keresőnek: (a) az önkéntes haderő megfelelő definíciós keretként funkcionálhat, mert a *valahová besoroltság (katona vagyok)* már önmagában is identitásképző, erős csoportkötődéssel; (b) parancsnok vagyok, az vagyok, amit működtetek. A katona szempontjából valóban fontos kérdés, hogy a sokrétű, ellentmondásos viszonyok között zavartalanul tudja-e kondicionálni azonosságát.

A kialakult helyzet jellemzői:

1. *Vonzódás a nyugati katonai identitások felé*, e minták észlelése, érzékelése (percepciója) a külföldi missziókban, valamint katonai felsőoktatási intézményekben. Valami beszűrődés van az amerikai pragmatikus-technikai kultúrából is (pragmatista, technokrata, fogyasztói).

² Gergely András: Lábjegyzetek a sebesség antropológiájához. Korunk, 2004/4. 3–11.

³ Pascal Bruckner: A kritikus szellem oktalanságai. Nagyvilág, 1993. 6–7. 702.

⁴ Illik Péter: Európa alkonyi fényben. A poszt-posztmodern öreg földrész. WZ Könyvek, 2008. 31–40.

Az amerikai *fogyasztói* identitás egyik lényegét Barbara Kruger dekonstruktivista érzékkel fogalmazta meg cím nélküli képén (1987): „I shop therefore I am”; azaz Descartes formulája nyomán: „Vásárolok, tehát vagyok”. Megjegyezzük, hogy a közszolgálat is átítatódott a tulajdon és a pénz vonatkozásaival.

2. *A nyilvános, a privát és a szakmai identitás küzdelme*, amelynek zavarait olyan mozzanatok jelzik, mint: alkotmányos depolitizáltság és katonai stratégiákkal foglalkozás (amennyiben a politikai és a katonai stratégiák konvergensek, a nemzeti és a szövetségi érdekek, értékek esetenkénti inkongruenciája – össze nem illősége, meg nem felelése – jellemző).

3. *A kemény karakterűek*; a fantáziákban mint szimbolikus reprezentációkban felszabadult más katonai identitásminták jelentek meg, melyeket radikalizmus, türelmetlenség (a tehetetlenséggel való szembenállás), túlfeszített követelménytámasztás stb. jellemez, különösen a fiatal tisztelnél számíthatunk erre életkori sajátosságaikból adódóan is. Gondoljuk meg az európai fiatalok vonzódás-appercepcióit az Iszlám Államhoz (ISIS)!

4. *A régi identitástörödékek és az új elemek kombinációja*, a szituációk függvényében alakítva. Ez a típus a leginkább negatív identitás, mert fenyegetve érzi magát, ha a szocializációja és valódi beállítódása a vágyott identitását akarja felmutatni – azaz eredeti személyiségjellemzőit, valamint szándékának megfelelő törekvését –, de erre nincs lehetősége, akkor mikrorohamok sokkolják helyzetéről helyzetre. A kelet-közép-európai katonai identitás elmélyítéséhez a történeti események magyarázatai sem megnyugtatóak, így motívum sem meríthető belőlük.

5. *A nemzeti identitás ismételt megerősödése*. Amit az ember életében lelki kötelékeknek mondunk, olyan természetűek, hogy egynek a birtoklása is megtart bennünket emberi mivoltunkban, így az anyaföld, anyanyelv, a történelem, irodalom és a vallás, amelyek önmagukban is *egész világok*.

Az új feladatok alapján – békefenntartás, humanitárius műveletek – az már eldőlt, hogy csupán a *kemény autoritás* vonalán nem szerveződhet a katonai identitás. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a társadalomban nincs szükség autorításra bizonyos professziók működéséhez. A katonai és a rendőri mellett gondoljunk például még a tanári munkára is; ha a tanár el akar érni valamilyen eredményt az órán az osztállyal, akkor egy „kreatív” erőszakra szüksége van az adott korcsoportoknál.

Beszélhetünk-e *személyes integritásról* egy, az emberi egzisztenciát szétdaraboló sugárhajtóműves-elektronizált időszakban? Ez utóbbi vonatkozásában gondoljunk arra, hogy harc közben kemény rock szólt a vietnami háború „bekábelezett” katonáinak fülében, azaz az ipari öldöklés rituáléjához hozzákapsolták a gépi zene *kábító* monotonitását. A magyar kultúrában a kettő közötti *aszimmetria* napjainkban is hatással van arra – és erre joggal lehetünk büszkék –, hogy nekünk a ’45 utáni helyi háborúban nincsenek Calley hadnagyaink (William Calley hadnagy, Vietnam, 1968, Mỹ Lai falu lakosainak kiirtása). A magyar katonában működik még *etikai lelkiismeret*, amelynek egy katonánál nem kell eljutnia az önmarcangoló lelkiségig. A posztszocialista közép-európai társadalmakban a nagy etikai tömbök szétverődtek, és a negatív változások arányait nem ismertük még fel! Mélni már mindent tudunk és szeretünk is, de az etikai értékek meghatározásához még mindig nincs más megbízható mércénk, csak a *lelkiismeret*.

MEGHASONLÁSAINK

A *kritikai moralitás* szempontjából napjainkban a katona már nemcsak morális dilemmákkal küzd, hanem vannak *meghasonlásai* is. A *missziókban* megfordult katonák fokozott

érzékenységgel térnek vissza társadalomba, ahol problémáik gyakran nem illeszkednek a kiépített válaszok rendszerébe. Gondoljunk a missziók traumájára (amelyre dr. Boldizsár Gábor ezredes is utalt megnyitójában). Hozzátennék néhány faktort a bevetett, majd öngyilkosságot elkövető amerikai katonák tekintetében: „...szenvednek pénzügyi nehézségeiktől; az elszenvedett sérülésektől, sebektől és krónikus fájdalmaktól; szexuális traumától; látták barátaik megölését; alkohol- és drogfüggővé váltak; és stressz éri őket családjaik körében is.”⁵ A katonák körében a 2009 januárjában megvalósult öngyilkosságok száma kiemelkedő volt: 24 fő⁶ – írja egy amerikai újság szerkesztőségi cikke.

További lelki válsághoz is vezethet a *gyerekkatonák* jelenléte és a velük való fegyveres ütközés a művelti területen. Voltak olyan francia katonák az egyik kongói ENSZ-misszióban, akik parancsot kaptak tűz kiváltására, de nem hajtották végre annak ellenére, hogy tudták, a *parancs* a katonai (rendőri) működés *vezérlőelve!*

Egy másik szempontból az Amerikai Egyesült Államok esetében megnyilvánuló kollektív önzésnek (puccsok, háborúk, forradalmak stb.) az átlagember is részese mint haszonélvező (olcsóbb benzin, olcsóbb, de jobb élet). Továbbá: mit gondoljunk, amikor azt látjuk, hogy a háború egyre gyakrabban üzlet, „eladták a beszállítóknak”; a háborúk már nem igazságokról szólnak; látjuk a háború barbár praxisát és a jog erőtlenségét; egyre gyakrabban szembesülünk technikai katasztrófákkal és azok következményeivel (pl. vörösiszapömlés). Létezik-e a régi pszichológiai értelemben vett *felettes-én*, amikor például a közvélemény nem érdekel senkit? Bármely esemény mellett is lehet közvéleményt szervezni; tekintélyek nincsenek (talán csak a tudományban maradtak meg?). Meg kell jegyezni azonban, hogy a szakmai önértéktudatot, különösen a fiatal szakembereknél, nagyban rombolja a *hamis sztárkultusz*.

A közvetlen fegyveres harcban már alig vannak morális vonatkozások, mert végső helyzetében minden ember úgy harcol, ahogyan tud, az ismert archaikus kifejezéssel: „fogal-körömmel”.

KULTÚRA–OKTATÁS

Az, hogy jelenkorunkban az európai ember eljuthat az etikai stádiumba, az a *keresztény kultúra* és az *oktatás eredménye*, amely megőrizte ezt a tudáshoz tapadó lelkiséget. Csupán érintve a keresztény kultúra etikai vonatkozását, megjegyzem, hogy e kultúráról írta Leszek Kolakowski, még 1991-ben:⁷ „A zűrzavarban, a bizonytalanságban, melyben élünk, vallásos örökségünk mintha megint megbízhatóbb támasz volna bármi másnál.” Igen, amikor hirtelen, valóban nem maradt más stabil pont az ember életében. Ez ugyanaz a helyzet, mint ami a katona körül a harcban kialakul, amikor már kilőtték mellőle parancsnokát, bajtársait és vészesen fogynak a választható alternatívák, magára marad a fizikai küzdelemben, és csak magától várhat szellemi-lelki megerősítést, meríthet energiát.

A katonalét együtt jár a tudatos személyiséget szétfeszítő, lelkileg destabilizáló döntési szituációkkal is. Az ilyen helyzetek – mint a katona élethelyzetei – gyakoriak az akcióban lévők esetében. „Jaj, Istenem! Remélem, tudom, hogy mit teszek!” – fohászodott Dwight D. Eisenhower (1890–1969), mielőtt aláírta a partraszállás (D-Day) indítását elrendelő parancsát. Az aláírás pillanatában valóban nem látszott, hogy a döntés optimális-e, és lesz-e majd erkölcsi osztaléka. *Tudatilag* egyébként sem a földrajzi, hanem a kulturális környezet

⁵ The Silent War Killing Our Soldiers. Szerkesztőségi cikk. The Oregonian, Monday, February 9, 2009. 12.

⁶ Uo.

⁷ Leszek Kolakowski: A történelmi ember halála. Magyar Lettre Internationale, 1991/2, 65.

és változásainak produktumai vagyunk. *Egészként* a kultúra a polgári társadalmakban már nem létezik. A kultúra igényli az önaktivitást, nem a nyers szükségyszerűség erejével hat, olyannyira, hogy a kultúrából ki is lehet esni, mert leépülhetnek a kulturális szükségletek is. Egy olyan több évezredes hagyományokkal rendelkező, gazdag és sokrétű kultúrából, mint a magyar, kilépve a nagyvilágba, számtalan *kulturális sokk* is érheti az embert.

A tematikák és a tárgyak empirikusan tapasztalható csomóponti problematikáit célszerű lenne kiemelni és hangsúlyozni a tantervekben és az órákon is. A (bolognai) képzési rendszer szigorú tematikussága nem teszi lehetővé, hogy a tanár hosszabb ideig megálljon a hallgatókat mélyebben érdeklő problémák átbeszélésére, a jobb megértés érdekében. A kultúra tere a személyiség tere is, amelyben kidolgozhatja egzisztenciáját, műveltségét, stílusát. A honvéd tisztjelöltek képzésében személyes tapasztalatom az, hogy a *kompetenciák* tekintetében semmiben nem maradnak el a fejlett országok katonáitól, különösen az elemzőképesség (mert *a látásmódok sokféleségével rendelkeznek*); a problémák megértése és a megoldások kidolgozása; mások fejlesztése (kiképzés, felkészítés), és nem utolsósorban az együttműködő (kooperációs) képesség tekintetében. Fiatal tisztjelöltjeinknél ezeket már most is *humántőkének* lehet tekinteni.

A mindenkori valóság lényege *az emberi természet* és annak megismerése, az emberi jelekre való érzékenység, különösen morális szempontból. Ezért sem érthető, hogy a tisztjelöltek oktatásában nincs katonapedagógia, különösen oktatásmélet és módszertan, de van pedagógiai és pszichológiai alapismeret, de az nem maga a pedagógia tárgya; vannak ugyanakkor törekvések a kulturális antropológia bevezetésére, ami szintén fontos új szemléletű tárgy lehet a képzésben.

ÖSSZEGEZVE

Minél inkább visszafelé megyünk a történelemben, a társadalmi keretek és az értékek annál inkább katonai jellegűek. A törekeny (puha) és az erős (kemény) értékek aszimmetriája, egymás tagadása, konfrontációja, sokkja adja jelenkorunk morális tartalmát. Amikor a katonát értékeli, nem tekinthetünk el attól, hogy a katona a közjó szolgálatában, *mindig történelmi–kulturális–morális keresztúton áll*: az intellektuális lét, valamint a működő, gyakorlati képességeket igénylő, szélsőséges feszültségek keresztútján. A harc, a háború szélsőségesen versengő helyzet, a szélsőséges extrém osztálya. Harcban nem az elvekkel van baj, hanem azzal, hogy az etikai elvek nem transzformálhatóak gyakorlattá a fegyveres küzdelem feszültségtereiben. Megjegyzem: egyetértett ezzel Lee F. Gunn admirális (USA) is, akivel volt szerencsém erről szót váltani egy nemzetközi etikai tanácskozáson Franciaországban (2005). Továbbá, harc helyzetben egy parancsnok közvetlenül katonai szervezeteket vezet – az automatizálás eredményeként gyakran technikai rendszereket –, és csak *közvetetten katonákat*; minél magasabb parancsnokról van szó, a katona annál távolabb kerül döntéseitől. Javaslom átgondolni, amit a korábbi (2005) francia védelmi miniszter asszony, Michèle Alliot-Marie mondott: „a katonai becsület az optimális döntésekben van”. *Azaz az optimális döntés már etikai kritérium!*

Történelmi szempontból van, amihez külön parancs nem kell, ez a *haza megvédése*, amit a tiszt, altiszt *fogadalomban* ünnepélyesen vállalunk. Igen fontos kérdés, hogy jelenkorunkban a magyar tiszt- és altisztjelöltek, tisztek, altisztek egzisztenciájához ismét hozzátartozik az *etika*. Tisztjelöltjeink személyiségükben, szellemiségükben alkalmasak arra, hogy *morális dilemmákkal, esettanulmányokkal* foglalkozzanak, mert keresik az összhangot önmaguk, a hatalom és a (társadalmi) világ között – azaz személyiségük eljuthat egy belső etikai

stádiumba. Ezt az eredményt az etika oktatásáról, valamint a kompetenciákról a Honvéd Vezérkar főnökének intézkedései alapozták meg az elmúlt évtizedekben!

Az, hogy hogyan gondolkodunk az etikáról, annak függvénye, hogyan gondolkodunk a világ differenciálódásáról és annak következményeiről az emberre és az emberi közösségekre nézve. Előfordulhat természetesen, hogy énünk egy része (intencionál) cáfolja a másikat (nyelvünket),⁸ gondoljunk arra a kommunikációs formulára, hogy: „Nem azt akartam mondani, hanem azt, hogy...” Meg kell jegyeznünk, hogy nemcsak a sajátos foglalkozások alakíthatnak ki külön etikát, hanem súlyos fenyegetettség hatására, a létben való *megmaradás kényszere is!* Nem feledve a Spinoza Etikájának III. 6. tételében kifejtett gondolatot: „Mindен dolog, amennyire rajta áll, arra törekszik, hogy megmaradjon létében.”⁹ Népcsoportok, népek eltűnése, ágyúcső elé állítása nem maradt abba az elmúlt fél évezredben sem (palesztinok, zsidók, kurdok, örmények és még sorolhatnánk). A kutatási irányokkal kapcsolatban megjegyzem: azt ma már látjuk, hogy a háború indításakor vagy háborúba lépéskor nincs jelentősége az erkölcsi döntéseknek, mondhatnánk, hogy a nagyhatalmak energiaigényeivel szemben a morális elemek elvesztették jelentőségüket!

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bruckner, Pascal: *A kritikus szellem oktalanságai*. Nagyvilág, 1993. 6–7.
- Dobbin, Victor: *Why ETHICS? Why CHRISTIAN? Why YOU?* The Leadership & Ethich Centre, Impact Printing, Ballycastle, 2009.
- Eco, Umberto: *Öt írás az erkölcsről*. Európa Könyvkiadó, 1998.
- Erős Ferenc: *Az identitás labirintusai*. Janus/Osiris, Budapest, 2001; valamint: *A válság szociálpszichológiája*, T-Twins Kiadó, 2004.
- Gergely András: *Lábjegyzetek a sebesség antropológiájához*. Korunk, 2004/4.
- Illik Péter: *Európa alkonyi fényben. A poszt-posztmodern öreg földrész*. WZ Könyvek, 2008.
- Kolakowski, Leszek: *A történelmi ember halála*. Magyar Lettre Internationale, 1991/2.
- Kung, H. – Kuschel, K.-J.: *A Global Ethic*. SCM Pressed, München, 1993.
- Selmeski, Brian R.: *Military Cross-Cultural Competence: core concepts and individual development*. AFCLC Contract Report 2007-01. Centre for Security, Armed Forces & Society Royal Military College of Canada, 16 May 2007.
- Spinoza: *Etika*. III. 6. tétel. Ford. Szemere Samu, Gondolat, 1979. 161.
- Tarnay László: *Az etika kihívása vagy a „kihívás” etikája (Levinas–Kierkegaard)*. Passim, IV. évfolyam (2002.) 1. szám.
- The Silent War Killing Our Soldiers. Szerkesztőségi cikk. The Oregonian, Monday, February 9, 2009.

⁸ Tarnay László: *Az etika kihívása vagy a „kihívás” etikája (Levinas–Kierkegaard)*. Passim, IV. évfolyam (2002.) 1. szám, 81.

⁹ Spinoza: *Etika*, III. 6. tétel. Ford. Szemere Samu. Gondolat, 1979, 161.

Antal Mihály alezredes:

AZ ISAF ÁTALAKÍTÁSÁVAL KAPCSOLATOS LOGISZTIKAI KIHÍVÁSOK, AZOK KEZELÉSE ÉS ÁTTÉRÉS AZ ELTÖKÉLT TÁMOGATÁS MŰVELETRE

ÖSSZEFOGLALÓ: A szerző írásában – részben személyes tapasztalatok alapján – ismerteti az előző afganisztáni NATO-művelet, az ISAF átalakítása során tapasztalt logisztikai kihívásokat, nehézségeket és azok kezelését. Kiemelten foglalkozik a magyar szerepvállalással, annak jogi hátterével és átalakításával, az állomány és az eszközök kivonásával, majd az RSM-feladatra történő áttéréssel.

KULCSSZAVAK: Afganisztán, NATO, ISAF, átalakítási fázis, RSM, magyar szerepvállalás, logisztika, lőszer

BEVEZETŐ

A Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erők (ISAF¹) afganisztáni művelete a NATO legösszetettebb és legnagyobb kihívásokat támogató művelete, melynek felvállalásával a szervezet a történelmében először lépett ki az euroatlanti térségből. Az ISAF átalakítása – magyar és nemzetközi szempontból is – egy állandó folyamat, amely 2003-ban egy kabuli központú művelettel kezdődött, majd regionális parancsnokságok (RC²) beiktatásával folyamatosan kiterjedt az egész országra. 2011-ben ez a folyamat megfordult: az ISAF-művelet egészét átalakították, és egy ún. átmeneti fázist (transition) vezettek be, amelynek során az ISAF parancsnoksága vezetésével a regionális parancsnokságok irányítása alatt lévő szervezetek Afganisztán egész területén fokozatosan átadták a teljes felelősséget a biztonság szavatolásáért az afgán kormányzati erőknek. A „transition” régióként eltérő ütemben haladt, és a régióban feladatot végrehajtó erők kivonásával és/vagy feladatának átalakításával, esetleg más bázison történő folytatásával járt. Az ISAF a feladatátadással párhuzamosan saját magát is átalakította, ami összhangban volt az ENSZ Biztonsági Tanácsa 2120. (2013) számú határozatával, amely az ISAF mandátumát 2014. december 31-ig meghosszabbította.

A folyamatos és eltérő intenzitású műveletek magukkal hozták a logisztikai változásokat. A logisztikai feladatok már az első katona hadszíntérre lépése előtt megjelentek és folyamatosan jelen voltak. A művelet kezdeti időszakában ún. expedíciós logisztikai feladatok jelentkeztek, azaz a táborok kialakítása, a felszerelések, a technikai eszközök és a személyi állomány kitelepítése, a feladathoz szükséges és a minimális katonai követelményeknek megfelelő élet- és munkakörülmények megteremtése volt az elsődleges. Mindez alapvetően hazai bázisokról történő biztosítás mellett valósult meg, amely a legdrágább, de a legbiztosabb módja volt a logisztikai támogatásnak. Ezt követte az utánszállítási hálózat

¹ International Security Assistance Force.

² Regional Command.

kialakítása, a fogadó- és az állomásoztatásra, raktározásra alkalmas bázisok kialakítása a repülőtereken, a határátlépő helyeken. A NATO Ellátási és Beszerzési Ügynökség (NSPA³) bevonása a különböző logisztikai szolgáltatások biztosításába, a helyi szerződések megkötése, a szolgáltatások felderítése, bevizsgálása és az ellátásba történő bevonása gazdaságosabbá, költséghatékonyabbá tette a logisztikai támogatást. A sátoztáborok kezdtek átalakulni olyan táborokká, amelyek közép- és hosszú távra rendezkednek be, és tábori körülmények között biztosították a maximális ellátást. A politikailag egyre stabilabb ország vezetői saját kezükbe kívánták venni Afganisztán irányítását, így megkezdődött az erők és az eszközök kivonása, a táborokban lévő szolgáltatások csökkentése, majd az üzemképes táborok helyi erők részére történő átadása.

Az ISAF-művelet ugyan lezárult, de hatással van az azt követő Eltökélt Támogatás műveletre (RSM⁴) is, amely várhatóan a kezdetekhez hasonlóan egy kabuli központú feladatként fog befejeződni, a logisztikai feladatok tömkelegével. Az ISAF-művelet logisztikai kihívásait testközelből különböző szemszögből tapasztalhattam. A német vezető nemzet irányítása alatt működő Északi Regionális Parancsnokság logisztikai főnökének a helyettese voltam 2011. március 3. – 2011. szeptember 15. között, az MH Nemzeti Támogató Elem Afganisztán parancsnokhelyettesi beosztását pedig 2013. november 15. – 2014. május 15. között láttam el.

A fenti beosztásokban szerzett tapasztalatok ismertetésével kívánom bemutatni a logisztikai feladatok sokszínűségét.

A MAGYAR HONVÉDSÉG AFGANISZTÁNI SZEREPVÁLLALÁSÁNAK JOGSZABÁLYI HÁTTERE

A kormány Magyarország szövetségi kötelezettségeinek teljesítése és a NATO katonai képességének fokozása, valamint az afganisztáni Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erők műveletei végrehajtásának érdekében – az Észak-atlanti Tanácsnak az ISAF-misszió átvételére vonatkozó 2003. augusztus 11-i döntése alapján –, figyelemmel az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1386., 1510. és 1623. számú határozataira, illetve az Észak-atlanti Tanács 2004. április 21-i és 2005. december 9-i döntéseire az alábbi 22 kormányhatározatot hozta:

2191/2004. (VII. 29.) Korm. határozat	1171/2010. (VIII. 18.) Korm. határozat
2115/2006. (VI. 29.) Korm. határozat	1242/2010. (XI. 17.) Korm. határozat
2113/2008. (VIII. 27.) Korm. határozat	1078/2011. (III. 30.) Korm. határozat
2114/2008. (VIII. 27.) Korm. határozat	1126/2012. (IV. 25.) Korm. határozat
2186/2008. (XII. 29.) Korm. határozat	1315/2012. (VIII. 30.) Korm. határozat
1084/2009. (VI. 4.) Korm. határozat	1316/2012. (VIII. 30.) Korm. határozat
1110/2009. (VII. 22.) Korm. határozat	1138/2013. (III. 21.) Korm. határozat
1111/2009. (VII. 22.) Korm. határozat	1916/2013. (XII. 11.) Korm. határozat
1014/2010. (I. 28.) Korm. határozat	1560/2014. (X. 2.) Korm. határozat
1059/2010. (III. 5.) Korm. határozat	1730/2014. (XII. 12.) Korm. határozat
1122/2010. (V. 13.) Korm. határozat	1731/2014. (XII. 12.) Korm. határozat

³ NATO Support and Procurement Agency.

⁴ Resolute Support Mission.

A kormányhatározatok tartalmazzák:

- a Magyar Honvédség állományából kijelölhető szervezet nevét;
- a feladatban egyidejűleg részt vevő állomány létszámát;
- a feladat időtartamát;
- a Magyar Honvédség állományának a NATO és az EU hivatalainál, parancsnokságain, más nemzetközi katonai szervezetben vagy parancsnokságon, Magyarországon települő katonai szervezetben egyéni nemzetközi beosztásban szolgálatot teljesítő tagjainak műveleti területre történő vezénylését;
- állami vagyonelemek átadását.

A kormányhatározatok számából is látható, hogy az ISAF-művelet dinamikusan változó tevékenység volt, amely változásokra a logisztikának is reagálnia kellett.

MAGYAR KATONAI RÉSZVÉTEL AZ ISAF MŰVELETEIBEN

A magyar szerepvállalás 2004-ben Kabulban egy század erővel és egyéni beosztásokban lévő törzstisztekkel kezdődött, majd 2006-ban a műveleti változásokra reagálva az afganisztáni Baglán tartományban Poli Humri központtal működő tartományi újjáépítési csoporttal (PRT⁵) folytatódott, amely 13 váltáson keresztül látta el a feladatot. Az ISAF teljes műveleti területén alkalmazandó magyar hadszíntéri elemek támogatása érdekében 2010-ben megalakult az MH Nemzeti Támogató Elem (MH NTE), amely az ISAF hátralévő időszakában a magyar szerepvállalás mértékének megfelelően biztosította a hadszíntéren lévő magyar, illetve a magyar érdekből részt vevő külföldi katonák logisztikai támogatását.

Az ISAF és a NATO Kiképzési Misszió – Afganisztán (NTM-A⁶) tevékenységében eltérő mértékben, de folyamatosan részt vettünk az alábbi felsorolásban szereplő szervezetekkel és egyéni⁷ beosztásokkal a különböző szintű ISAF-parancsnokságokon:

- Könnyű Gyalog Század;
- Tartományi Újjáépítési Csoport;
- Különleges Műveleti Kontingens; Műveleti Tanácsadó és Összekötő Csoport (OMLT⁸);
- Mi-17 szállítóhelikopter Légi Tanácsadó Csoport (AAT⁹);
- Logisztikai Iskola Magyar Mentorcsoport;
- Nemzeti Támogató Elem;
- Választásokat Támogató Erő keretében Biztosító Szakasz;
- Műveleti Tanácsadó Csoport;
- Különleges Műveleti Csoport;
- Mi-35 Légi Kiképzés-támogató Csoport (AMT¹⁰);
- Kabuli Nemzetközi Repülőtér vezetőnemzeti szerepben történő alkalmazás;
- Kabul Nemzetközi Repülőtér Őr- és Biztosító Kontingens (KNR ÖBK);
- Tanácsadó Csoport (AT¹¹);
- Biztosító Szakasz.

⁵ Provincial Reconstruction Team.

⁶ NATO Training Mission Afghanistan.

⁷ Az egyéni beosztásúak a magyar szerepvállalás teljes időtartamában jelen voltak.

⁸ Operational Mentor and Liaison Team.

⁹ Air Advisory Team.

¹⁰ Air Mentor Team.

¹¹ Advisory Team.

A magyar létszám 150 főre szóló mandátummal kezdődött, majd egyes időszakokban meghaladta az 500 főt, 2014. december 31-ével végül 100 fővel fejeződött be, és azt a szintet az RSM-ben is fenntartjuk.

LOGISZTIKAI TÁMOGATÁS

Az ISAF logisztikai koncepciója a hatékony és eredményes expedíciós hadszíntéri logisztikai rendszer fenntartásán alapult, képes volt a művelet lehető leghatékonyabb támogatására. Az ISAF-művelet alapelve volt a kollektív logisztikai támogatás, ami a gazdaságosság figyelembevételével többnemzeti keretek közötti támogatással és a nemzetek szoros együttműködésen alapuló megoldásokkal valósult meg. A keretnemzetek (német, olasz, amerikai és török) által üzemeltetett táborok egyben regionális előretolt logisztikai bázisokként is üzemeltek, támogatva az újjáépítési, a kiképzési, a tanácsadói és egyéb műveleti feladatokat.

Az ISAF-műveletek kezdetén a Magyar Honvédség a feladatban részt vevő erőinek logisztikai támogatását a kitelepülő kontingens logisztikai elemén keresztül hajtotta végre, amely feladatokat 2010-től az ISAF mandátuma végéig az MH NTE vett át. A hadszíntér nagysága, a távolságok, a szétszórt település miatt a logisztikai támogatás érdekében a keretnemzetekkel (amerikai, német és olasz partnereinkkel) kétoldalú megállapodások, technikai egyezmények, szolgáltatási szerződések kerültek megkötésre.

AZ ISAF ÁTALAKÍTÁSA

A felkészülés az ISAF átalakítására a „transition” fázissal kezdődött meg. Az átalakítás a magyar kontingensekre különböző hatással volt. A művelet átalakításával megfigyelhető volt a szervezeti felépítés módosulása, történt áttelepítés, létszámcsökkenés és kivonás a műveleti területről.

A legösszetettebb változás a Műveleti Tanácsadó és Összekötő Csoporthoz köthető. A kontingens többször átalakult és áttelepült. A feladatrendszert amerikaiakkal¹² megkezdő kontingens először a Baglán tartományban, a magyar PRT tábora közelében található Kilagaj táborban teljesített szolgálatot, végezte az afgán erők felkészítését. A két nemzet katonái közösen áttelepültek az északi régió fővárosa Mazari-Sarif mellett lévő Camp Mike Spannebe, ahol a tevékenységüket még együtt folytatták, és ahol Tanácsadó Csoporttá alakultak. Ebből a tevékenységből az amerikai partner egy rotációt követően kilépett. A feladatot már csak civil tanácsadókkal ellátó kontingens ismét áttelepült a Mazari-Sarifban lévő Marmal táborba, ahol ismételt átalakítás várt a tanácsadókra. A regionális parancsokság átalakulásával párhuzamosan az AT kettévált tanácsadókra és az őket biztosító szakaszra.

A többi kontingens¹³ helyzete egyszerűbb volt, alapvetően két forgatókönyv körül zajlott:

- az afganisztáni tevékenységet befejezte és kivonásra került:
  - Tartományi Újjáépítési Csoport;
  - Logisztikai Iskola Magyar Mentorcsoport;
  - Mi-17 szállítóhelikopter Légi Tanácsadó Csoport;
  - Kabul Nemzetközi Repülőtér Őr- és Biztosító Kontingens;
  - Egyéniek beosztásúak.

¹² Az Ohioi Nemzeti Gárda.

¹³ A korábban feltüntetett, de itt nem szereplő kontingenseket az átalakítási fázis megkezdése előtt kivonták vagy átalakították.

- Mazari-Sarifban folytatta tevékenységét és felkészült az RSM-ben való részvételre:
  - Különleges Műveleti Csoport;
  - Nemzeti Támogató Elem;
  - Tanácsadó Csoport;
  - Biztosító Szakasz;
  - Egyéni beosztásúak.

Az ISAF-művelet átalakításával járó változások logisztikai feladatok sokaságát okozták, az egyes változások eltérő mértékű logisztikai feladatokat generáltak.

A létszámcsökkenés okozta logisztikai feladatok tűntek a legegyszerűbbeknek, bár számos ilyen feladat volt. A személyi állománytól be kellett vonni a műveleti területen kapott összes kiegészítő felszerelést, egyúttal el kellett végezni a biztosított felszerelés minőség-ellenőrzését, vagyis bevizsgálását, és javaslatot tenni, hogy használható, javítással gazdaságosan használhatóvá tehető, vagy selejtezésre javasolt.

A hazatelepülés megszervezése több egy repülőjegy foglalásánál. Az állomány részére felkészítést tartottak az aktuális vámszabályokról, a tiltott termékek listájáról. Koordinálásra került a vámellenőrzés, a csomagátvizsgálás (drog- és robbanóanyagteszt, valamint átvilágítás). Megigényelték a repülőtéri várót, biztosították a repülőterre történő eljutáshoz a buszokat és a gépjárműveket. A szállítások jelentős része katonai repülőgéppel történt, az utazás időtartama (regisztrációtól a hazaérkezésig) meghaladhatta a 10 órát, ezért az állomány részére egész napos készletet (MRE¹⁴) és vizet kellett biztosítani. Koordinálni kellett a hazai repülőtérről a katonai szervezethez történő utazást is.

Ideiglenes átmeneti szállást kellett biztosítani azoknak a személyeknek, akik nem a kivonási repülőtéren, a Marmal táborban vagy a kabuli repülőtéren teljesítettek szolgálatot. A Magyar Honvédség néhány kivételtől eltekintve a Marmal táborból telepítette haza a személyi állományt, ezért az átalakítás kezdetével egy átmeneti sátor tábort kellett kialakítani, amely képes volt 96 fő ideiglenes elhelyezésére. A sátor tábor területét a németek, magát a sátrat az amerikaiak biztosították részünkre, és az a magyar kontingensek részére váltási időszakokban közel három éven keresztül adott szállást. A sátrak fűtése és hűtése is biztosított volt, illetve a tábor mellett vizesblokkokban voltak a WC-k és a fürdők. Az átmeneti tábor használatára a német vezetõnemzet csak üzemeltetési költséget számlázott ki részünkre, amely jelentős megtakarítást (26,11 EUR/fő/nap) eredményezett.

Az ideiglenes sátor tábor sajnos 2013. december 15-ére fel kellett számolni, mivel a Marmal tábor üzemeltető vezető nemzet ezt a területet jelölte ki a környező táborok felszámolásából felszabadult konténerek gyűjtőhelyének. Érdekes, hogy bár a területet ugyanaz a táborparancsnok adta ki és vonta vissza, mindkét esemény a külszolgálatom idején történt. A Marmal tábor ekkorra már jelentősen túllépte az optimális üzemeltetési létszámát, ezért sokáig nem találtunk átmeneti tábor kialakítására alkalmas területet. Az amerikai sátrak is elhasználódtak, ezért visszaszolgáltattuk az amerikai partner részére. Az átmeneti szállás képességet csak egy negyedévvél később, az NTE kezelésében lévő terület átrendezésével tudtuk ismételtelen visszaállítani.

A regionális parancsnokságokra betelepülő kontingensek részére a szállás, a munkahely, a lőszertároló kapacitás és a parkolók igénylése már hónapokkal a betelepülést megelőzően megkezdődött. A vezetõnemzet ezeket az igényeinket önállóan már nem tudta teljesíteni, szükséges volt a saját nemzeti lehetőségeink áttekintése. A legnagyobb problémát a mun-

¹⁴ Meal Ready to Eat.

kahelyek kialakítása, azon belül is a minősített munkaállomások létrehozása jelentette. A szoros együttműködésnek és a heti gyakorisággal megszervezett nemzeti és nemzetközi egyeztetéseknek köszönhetően a beérkező kontingens minden igénye a minimális katonai követelményeknek megfelelően kialakításra került.

A felszámoló táborok a bezárás előtti hónapokban folyamatosan csökkentették a tábori szolgáltatásaikat (mosatás, étkezés, ivóvízellátás), ezért sikernek tekinthető, hogy a magyar kontingensek áttelepítése még e szolgáltatások megszűnése előtt megtörtént. Igaz, hogy feladatvégzésre még átjártak a felszámolás alatt lévő táborba, de MRE és ivóvíz minden esetben megfelelő mennyiségben rendelkezésükre állt.

A felszámoló kontingensek logisztikai felszámolása a hadszíntéren megtörtént, de az általuk használt hadfelszerelés a hadszíntéren maradt, és csak hónapokkal később történt meg a hazaszállítása. A felszámoló kontingens hadfelszereléseinek a jelentős részét átadta az NTE részére, amely az átcsoportosítási tervben meghatározottak szerint kezelte a szakanyagokat. A PRT és a KNR ÖBK jelentős mennyiségű hadfelszerelés kezelését igényelte. Az NTE kezelésében lévő konténerek tárolókapacitása kevésnek bizonyult, ezért a konténerraktárak optimális kihasználtsága érdekében átalakításokat kellett végrehajtani.

Különösen igaz volt a vezető nemzetek által a központilag, elkülönítetten tárolt lőszer és harcanyagok vonatkozásában. A lőszer és a harcanyagok zöme ömlesztett volt, ezért hazaszállításuk nem volt megoldható, a maradék állomány kiképzése érdekében történő felhasználás és az amerikai félnek engedélyezett adományozás sem csökkentette a készleteket jelentősen. A két kontingens kivonását követő létszámcsökkenés miatt a hadszíntéren lévő készletmutatók (DOS¹⁵) jelentősen megemelkedtek. Lőszerek vonatkozásában problémaként jelentkezett, hogy az afganisztáni tárolási körülmények miatt a sértetlen dobozú lőszerek sem kapták meg automatikusan a használati idő meghosszabbításait, ezért hazai szakembereknek helyszíni tesztekkel kellett végrehajtaniuk, majd a vizsgálat eredményétől függően a lőszereket megsemmisíteni vagy továbbra is tárolni.

Az átalakítás a más nemzetek által biztosított képességek csökkenését is eredményezte. A németek csökkentették a műszaki képességüket, ezért a táborban lévő belgák megsemmisítési képességét kellett igénybe vennünk, akik csak úgy vállalták a lőszerek megsemmisítését, ha ahhoz elegendő robbanóanyagot is a rendelkezésükre bocsátunk, a lőszerek rakodásában közreműködünk, illetve a németektől megigényeljük a táborból kimenő tüzserészecsoport részére az erők védelmét. A megsemmisítendő szakanyag mennyisége miatt a feladatot több alkalommal is sikeresen nemzetközi együttműködésben hajtottuk végre.

Az átcsoportosítási tervben jóváhagyott átcsoportosításokat a hadszíntéren belüli kontingensek között azonnal, de a selejtezéseket, az adományozásokat csak a hazai engedélyek megérkezését követően (több hónapos késéssel), míg a hazaszállításokat a légi szállítókapa-
citás rendelkezésre állásakor lehetett végrehajtani.

A CARGO hazaszállítása jelentős feladatmegoldó képességet igényelt a szállító szakállománytól, mivel a hazaszállítandó hadfelszerelést előre meg kellett adni a szállítást végző részére, de a végleges lista csak a szállítás napján dőlt el. A szállítandó mennyiség napi szinten 10 tonnakkal is eltérhetett, ezért a szállításnál mindig a maximális felszállótömegre terveztünk, de egy csökkentési opciót is kidolgoztunk. A szállítási feladatok az első tervezési naptól számított 90–120 napot követően realizálódtak, több esetben előfordult, hogy az egyik kontingens megtervezte a feladatot, és azt a következő hajtotta végre.

¹⁵ Day of Supply.

2013 decemberétől, az ISAF-feladat utolsó évéhez közeledve a vezető nemzetek havi rendszerességgel tartottak visszatelepülési konferenciát, mivel akkor még nem álltak rendelkezésre azok a nemzetközi egyezmények, amelyek az afganisztáni feladat folytatását lehetővé tették volna. A NATO a nemzetekkel együtt két irány mentén tervezett. Az egyik a feladat átalakítása, a regionális parancsnokságok átalakítása, a feladat folytatása, kabuli központúvá alakítása, a másik a „zéró opció”, azaz a teljes kivonás. Az ISAF-misszió végéhez közeledve a nemzetek különböző logisztikai képességei csökkentek, a feladatok végrehajtása nagyobb koordinációt, illetve jelentős kreativitást igényelt a logisztikai szakállománytól.

2014-ben az orosz–ukrán, illetve az iraki helyzet következtében az ISAF-művelet már nem volt elsődleges prioritású feladat a NATO számára, bár továbbra is jelentős fontosságú volt. Az afganisztáni választásokat folyamatosan elhalasztották, a nemzetközi erők afganisztáni tevékenységét biztosító nemzetközi szerződések aláírása pedig függött a választásoktól, ezért a nemzetek mindkét tervezési irányt komolyan vették.

Hosszú várakozást követően, 2014. szeptember 30-án Kabulban aláírták az amerikai–afgán biztonsági szerződést (BSA¹⁶), melynek értelmében 2014. december 31. után is maradhatnak amerikai katonák Afganisztánban; valamint ezzel egy időben a NATO-val is aláírtak egy hasonló megállapodást, egy szerződést a haderő státusáról (SOFA¹⁷), amely megadja a felhatalmazást a katonai szövetség Afganisztánban maradásához.

Logisztikai szempontból is fontos szerződéseket írtak alá, így megújíthatóak lettek az ISAF mandátuma végéig élő szerződések. Ezek közül is logisztikai szempontból kiemelkedő fontosságú szerződés a „Transit Agreement”, amely az északi és a déli szárazföldi útvonalon biztosítja a nem szennyező anyagok és eszközök műveleti területéről történő elszállítását, illetve az utánpótlást. Jelentős fontosságúak továbbá a keretnemzetek által kötött, valós logisztikai ellátást biztosító szerződések, mivel a keretnemzetek voltak felelősek a területen lévő szolgáltatási szerződések RSM-re történő megújításáért. Az ISAF-ban részt vevő erők összességében a nemzeti terveiknek megfelelő ütemezéssel hajtották végre a hadszíntéren feleslegessé váló erők és eszközeik csökkentését. A szakanyagok és a szaktechnikai eszközök kivonásánál maximálisan figyelembe vették a gazdaságosság elvét. A nemzetek jelentései alapján megállapítható, hogy az RSM-ben már nem szükséges szakanyagok 38%-át hazaszállították, a többit a hadszíntéren eladományozták vagy megsemmisítették.

Az ISAF-művelet számokban is elképesztő méretű. A feladatban részt vevő nemzetek száma elérte az ötvenet. Tíz éven keresztül folyamatosan történt a kitelepülés, az utánszállítás, majd egy hároméves átmeneti fázis következett. A művelet csúcslétszáma elérte a 140 ezer katonát, az ellátásukat közel 120 nemzetközi szerződő partner biztosította. Közel 800 bázison 72 ezer különféle technikai eszköz és 125 ezer 20 lábas konténernyi szakanyag volt.

A BSA- ÉS A NATO SOFA-SZERZŐDÉSEK HATÁSA AZ ISAF-MŰVELETRE

A két szerződés aláírását követően a nemzetek a kivonási, az adományozási és a megsemmisítési folyamatokat az aplanterveknek megfelelő ütemezéssel hajtották végre. Az utolsó pillanatban aláírt szerződések következtében nem kellett a „zéró opció”-ra kidolgozott terveket aktiválni, a kivonási tevékenységet felgyorsítani.

¹⁶ Bilateral Security Agreement.

¹⁷ Status of Forces Agreement.

Az RSM-feladatban továbbra is fennmaradó táborokban az üzemeltetéshez elengedhetetlenül fontos és a NATO által finanszírozott szakanyagok továbbra is a hadszíntéren maradnak. A keretnemzetek megkezdhették a meglévő szerződéseik új követelmények szerinti megújítását. A megszűnő katonai üzemanyag-ellátó képesség következtében a keretnemzetek és az NSPA között megkezdődtek a tárgyalások. Az NSPA tájékoztatása szerint az ügynökség képes az igényelt szolgáltatás biztosítására táboronként eltérő kezdettel, de legkésőbb az RSM kezdetére. Az erőgenerálási folyamatok megkezdődtek. Az RSM szempontjából kritikus, hogy a szükséges képességek listája (CJSOR¹⁸) szerint feltölthető létszám nem éri el a maximumot. A hadszíntéri logisztikai tanácsadó csoportban 51 üres státusra volt javaslat az ISAF-időszak végén. A nemzeteket felkérték, hogy vizsgálják felül hozzájárulásukat, és töltsék fel az üres beosztásokat.

A NATO politikai szinten tárgyalásokat folytat az északi és a déli „után- és hátraszállítási útvonalak” további használatáról. Az északi útvonalak használatára negatív hatással van az orosz–ukrán konfliktus.

ÖSSZEZÉS

Az ISAF-feladat a mandátumban foglalt időben, 2014. december 31-én befejeződött. Az ISAF átalakítása során felmerült logisztikai feladatok megfelelő szinten történő kezelése stabil alapot biztosít az azt felváltó RSM-re. Az alapvető jogi dokumentumokat (BSA, NATO SOFA, CONOPS, OPLAN) aláírták és elfogadták, ami az ENSZ-mandátum aláírásával megfelelő keretet biztosított a feladat folytatásához.

Az RSM nem harci művelet, hanem kiképzési és tanácsadói feladatokon alapuló katonai tevékenység, amely a „Hub and Spoke”¹⁹ modellt alkalmazza. Az RSM Logisztikai Konceptiója nem változik, csak a kisebb létszám és képesség miatt jobban előtérbe kerül a többnemzeti támogatáson és a nemzetek szoros együttműködésén alapuló megoldások alkalmazása. A keretnemzetek (német, olasz, amerikai és török) által üzemeltetett táborok egyben regionális logisztikai bázisként is üzemelnek, támogatva a kiképzést, a tanácsadói és egyéb műveleti feladatokat.

A Resolute Support parancsnokságának J4 főnöksége kiegészül az összhaderőnemi logisztikai támogatócsoport (JLSG²⁰) logisztikai műveleti elemeivel, és vele együtt koordinálja és felügyeli a hadszíntéri logisztikai ellátást.

A logisztikai feladatok során szerzett tapasztalatok felhasználhatóak a NATO új kihívásai, a keleti és a déli válságzónák kezelése során.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A Magyar Honvédség afganisztáni szerepvállalásának jogszabályi háttere részben feltüntetett kormányhatározatok.

Transition in Afghanistan 2009–2013, 6. http://csis.org/files/publication/130801_transition_afghanistan.pdf

¹⁸ Combined Joint Statement of Requirements.

¹⁹ Olyan modell vagy rendszer, amely a szállítás sokkal hatékonyabbá tételével nagymértékben egyszerűsíti az ellátási hálózatot.

²⁰ Joint Logistics Support Group.

Balla Tibor alezredes:

MAGYAR CSAPATOK A NAGY HÁBORÚ NYUGATI HADSZÍNTERÉN

ÖSSZEFOGLALÓ: 1914 augusztusában kitört a sokak által a XX. század őskatasztrófájának tartott első világháború. Az Osztrák–Magyar Monarchia szárazföldi hadereje elsősorban a határai mentén kialakult (balkáni, orosz, olasz, román) frontokon harcolt, de néhány tüzéralakulata és gyaloghadosztálya a világegés fő hadszínterének számító nyugati frontra is eljutott. A Nagy Háború időszakában nem létezett önálló magyar hadsereg, Ausztria–Magyarország soknemzetiségű voltából és haderejének sajátos felépítéséből adódóan kizárólag magyar katonákból álló alakulatok csak elvétve voltak, ezért helyesebb, ha tanulmányunkban összefoglalóan az osztrák–magyar csapatok nyugati fronton vívott harcait és tevékenységét vesszük górcső alá.

KULCSSZAVAK: krakkói vartüzérezred, nyugati front, császári és királyi 1. gyaloghadosztály, Ludwig Goiginger altábornagy

AZ OSZTRÁK–MAGYAR TÜZÉREK SZEREPE ÉS TEVÉKENYSÉGE 1914–15-BEN

1914 nyarán a nyugati hadszíntéren Franciaország ellen felvonuló német hadseregeknek számos, még évtizedekkel korábban kiépített belga és francia erőd állta útját. Ezek közül a legjelentősebbek a mintegy 130 km-es külső erődvonallal rendelkező Antwerpen, a Meuse folyó partján fekvő Liège, Huy, Namur, Givet, továbbá a Sambre folyó partján elterülő Maubeuge voltak. E várak bevétele és a német felvonulási terv végrehajtása hatásos tüzérségi tűztámogatás nélkül meghiúsult volna. A német ostromtüzérség kiegészítésre szorult, ezért a hiányzó nehéztüzérségi alakulatokat a szövetséges Osztrák–Magyar Monarchiától kölcsönözték.

¹ Az Osztrák–Magyar Monarchia szárazföldi hadereje három fő alkotórészre oszlott. A legjelentősebb az 1914-ben 450 000 fős békeállományú, német vezényleti és szolgálati nyelvű, a birodalom egész területéről kiegészült császári és királyi (közös) hadsereg volt, amely az első vonalat képezte. Békeidőben csupán keretrendszerben létezett, mozgósítás és feltöltés után azonnal bevetették, benne minden fegyver- és csapatnem (gyalogság, lovasság, táborig és vartüzérség, műszaki, hadtáp-, szállító- és egészségügyi alakulatok) képviselve volt. Fenntartásához Magyarország népessége arányában járult hozzá, 1914-ben 70 000 újonccal. Alakulatainak többségénél általában a Monarchia három-öt különféle nemzetiségű katonája szolgált együtt.

A békeben 30 000 fős magyar (illetve a horvát egységeknél horvát) vezényleti és szolgálati nyelvű, a Magyar Királyság területéről kiegészült magyar királyi honvédség, valamint az utánpótlását a birodalom Lajtán túli feléből nyerő, békeidőben 45 000 fős, németül vezényelt császári-királyi Landwehr alkotta a haderő második vonalát. Az 1914-es mozgósítás előtt szintén csak keretek képezték csapataikat. A magyar királyi honvédség 1914-ben 25 000 újoncot kapott Magyarországról.

A harmadik vonalat 1914 nyarán a haderő mobilizálásakor létrejövő magyar királyi népfelkelés, illetőleg a birodalom osztrák felében a császári-királyi Landsturm alkotta.

A világháború kitörésekor a császári és királyi 2. krakkói vartüzérezred 5. és 6., valamint a haidenschafti 8. önálló vartüzérszázlőalj vippachi 1. és 2. századát, két-két 1911 M 30,5 cm-es mozsárral² felszerelve az 1. és 2. német hadsereghez osztották be.

Az említett négy osztrák–magyar tüzérszázadnak jelentős szerep jutott Namur ostromakor. 1914. augusztus 20-án került sor a lövegek beépítésére, másnap a krakkóiak megnyitották a tüzet, 22-én csatlakoztak hozzájuk a vippachiak, 23-án kapitulált az Andoy, 24-én a Cognelée erőd, 25-én pedig Namur összes – kilenc – erődje német kézre került.

Namur eleste után a két krakkói tüzérszázad Givet ostromában vett részt, amelynek védői három nap után kapituláltak. Ezt követően a két század részese volt a marne-i csatának, majd végighaladt a Meuse folyó melletti határerődök során, hathatósan támogatva a németek 1914. szeptember elején végrehajtott áttörését Verdun és Toul között. A két krakkói tüzéralakulat 1915 tavaszáig tartózkodott Franciaország keleti határán, 1915. február 2-án, Metz előtti állásukban gróf Tisza István magyar miniszterelnök is meglátogatta őket.

A vippachi két tüzérszázad Namur bevétele után Maubeuge, majd Antwerpen erődjeinek német ostromában vett részt, végül onnan Flandriába került. Az egész osztrák–magyar tüzérkülönítményt 1915 tavaszán átszállították az olasz hadszíntérre.

A CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI CSAPATOK TEVÉKENYSÉGE 1918-BAN

Több mint hároméves szünet után, 1918. június 25-én döntötte el az osztrák–magyar hadvezetés, hogy a németek kérésére csapatokat küld a nyugati frontra. Károly császár és király, Ausztria–Magyarország uralkodója az éppen akkor kudarcba fulladt piavei offenzíva után hat osztrák–magyar hadosztály nyugati frontra küldéséhez járult hozzá. A Ludwig Goiginger altábornagy vezette XVIII. hadtest alárendeltségébe tartozó, az olasz front tioli szakaszán harcoló császári és királyi 1., valamint a Piave folyónál felsorakozott 35. közös gyaloghadosztályt július 8-án indították el Franciaországba. Mindkét seregettestet a német Gallwitz-hadseregszázad kötelékébe osztották be. A Josef Metzger altábornagy által irányított szarajevói 1. közös gyaloghadosztály a Meuse folyótól keletre felvonult 5. német hadsereghez, az Eugen von Podhoránszky altábornagy vezette kolozsvári 35. gyaloghadosztály Verduntól délkeletre, a C hadseregrészhez került. A július 13-án a csapatok után küldött osztrák–magyar XVIII. hadtestparancsnokságot a belgiumi Arlon-ba helyezték.

Az 1. és a 35. gyaloghadosztállyal együtt az olasz frontról még 35 menetszázadot, jelentős nehéztüzérséget – a 11., 54., 59. és 72. nehéz tábori tüzérezredet (mindegyik 3 nehéztarackos üteggel és egy nehézágyús üteggel), a 9. nehéztüzérezred 1. és 2. üteget (30,5 cm-es mozsárral³), az 1. nehéztüzérezred 1. zászlóalját (38 cm-es tarackokkal), a 8. nehéztüzérezred

² A pilseni Škoda-gyár által előállított löveg tekintélyes súlyához (több mint 20 tonna) viszonyítva aránylag gyorsan mozgatható, gépi vontatással három részben közúton szállítható és könnyen telepíthető volt. Maximális lőtávolsága 11 km volt, 5 percnként adott le egy lövést. Pontos találatával (lövedékének tömege több mint 385 kg) óriási rombolást vitt végbe a célterületen, így pl. lövedéke képes volt áthatolni egy 1,5 méter vastag betonfalra vagy egy 15 cm vastagságú páncéllemezen. 1914-ben az osztrák–magyar haderő összesen 24 darab 1911 M 30,5 cm-es mozsárral rendelkezett.

³ Az 1911 M 30,5 cm-es Škoda-mozsarat a háború során továbbfejlesztették, későbbi változatai a 11/16 M, illetve a 16 M jelölést kapták. 1916-ig a 11 M mozsárból összesen 58 darabot gyártottak, 1918 tavaszán az osztrák–magyar nehéztüzérség arzenáljában együttvéve már 72 darab 30,5 cm-es mozsár volt.

13. üteget (42 cm-es tarackokkal⁴) –, tüzérségi pótalakulatokat és árkászszázlőaljakat, két megfigyelő ballonszázadot és – különféle munkák elvégzésére – 15 000 orosz hadifoglyot szállítottak a nyugati frontra.

A nyugati hadszíntérre került osztrák–magyar hadosztályok kisebb harci létszámmal bírtak (8500–11 000 fő), a katonák kimerültebbek és rosszabbul felszereltek voltak, mint a németek. Egy katona átlagsúlya 50 kg volt, a gyalogezegek csak 16 kézi géppuskával rendelkeztek, míg a német gyalogezegekben azok száma 74 volt. A császári és királyi gyaloghadosztályokat – a francia hadszíntéren vívandó harc sajátosságaira tekintettel – először az arcvonal mögött továbbképezték, felszerelésüket pedig kiegészítették.

1918 augusztusában a Franciaországban található osztrák–magyar erők harcba vetésére is sor került a nyugati fronton.⁵ Az antant 1918. őszi nagy támadássorozatának részeként a Meuse folyó völgyét Verduntól délre lezáró, az 1914 ősze óta St-Mihielnél létező német frontkiszögellés ellen (amely a lotaringiai határhoz vezető vasutat veszélyeztette) Ferdinand Foch marsall, a nyugati hadszíntéren harcoló antant szövetséges haderő főparancsnoka 18-19 hadosztálynyi erővel tervezett offenzívát, amelynek során az amerikaiak részvételével számolt. John Joseph Pershing tábornoknak, az 1. amerikai hadsereg parancsnokának szeptember 12-én kellett támadást indítania.

A német Gallwitz-hadseregcsoport Verdun és a Mosel folyó közötti térségben felvonult C hadseregrésze szeptember 9-én parancsot kapott, hogy vonuljon vissza a 8-10 km-rel hátrább kiépített második védelmi vonalba, az ún. Michel-állásba. A St-Mihielnél található kiszögellés ellen délről kilenc amerikai hadosztály támadt, keleti szárnyával a Mosel mentén előretörve. Verduntól délkeletre a két amerikai és egy francia hadosztályból álló vegyes hadtest a Combres-magaslaton s a Woëvre-síkságon át akart előrejutni. A támadókat egy három hadosztállyal bíró francia gyarmati hadtest képezte, két amerikai hadosztály követte őket mint hadseregtartalék. A támadásban félmillió amerikai és 110 000 francia katona vett részt. 267 francia könnyű harckocsit és 1500 repülőgépet is bevetettek. Ellenük a német C hadseregrész csak gyenge erőket tudott felvonultatni: hat német hadosztályon kívül a császári és királyi 35. gyaloghadosztály tartozott még hadrendjébe.

Az osztrák–magyar 35. hadosztály augusztus első felében egy német hadosztályt váltott fel a Combres-magaslaton Dompierre-től nyugatra, és ezáltal a St-Mihielnél zajló csata gyújtópontjába került. A hadosztály által átvett frontszakaszt az elhárító, védekező harcra alakították ki, az átláthatatlan dombos-erdős vidék lövészárkokkal, szögesdrót akadályokkal, géppuskafélszkekkel és fedezékekkel volt tele. Mindezek, valamint a hadosztály védőszakaszának nagy kiterjedése (9 km), továbbá a csapatok nagy mélységi tagozódása következményeként a terep áttekinthetősége és az összeköttetés a harci tevékenység során érezhetően rossz volt. A császári és királyi XVIII. hadtestparancsnokság augusztus 22-én

⁴ Az Osztrák–Magyar Monarchia legnagyobb ürméretű nehézlövege a pilseni Škoda-gyár által eredetileg partvédő lövegnek készített, 1911 M 42 cm-es tarack volt, amelyből 4 darabot 1915 januárjától vetettek be a különböző frontokon a szárazföldi hadműveletek tüzérségi támogatása céljából. A 11 M 42 cm-es tarackot, valamint annak 16 M, illetve 17 M továbbfejlesztett változatait óriási tömegük miatt (több mint 100 tonna) vasúton vagy gépi vontatással és több részben közúton szállították. A löveg 800–1000 kg-os lövedékét maximálisan 14,6 km-es távolságra lőtte ki. 1918-ban a császári és királyi tüzérség összesen 7 darab 42 cm-es tarackkal rendelkezett.

⁵ A nyugati hadszíntéren harcoló osztrák–magyar csapatok felügyelőjévé 1918. szeptember 24-én Graf Karl Kirchbach auf Lauterbach vezéreredest nevezték ki, aki korábban már több hadsereget vezetett az orosz fronton. Részletes életrajzát lásd: Balla Tibor: A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábornagyok, vezéreredések, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornagyok. Argumentum Kiadó, Budapest, 2010, 181–182.

átvette a Verduntól északra található Ornes frontszakasz védelmét, ahol korábban két német hadosztály sorakozott fel.

Az 1. amerikai hadsereg az előzetes tervek szerint, szeptember 12-én reggel 5 órakor, 3000 lövegből végrehajtott négyórás tüzérségi előkészítés után lendült támadásba St-Mihielnél. Az első napon a német frontvonal szárnyain mély betörést értek el. Másnap a délről és északnyugatról előretörő amerikai harccsoportok majdnem harapófogóba zárták a védőket, de a németeknek sikerült fenyegetett csapataikat nagy veszteségekkel (13 215 fogoly és 460 löveg) kivonni a bekerítéstől és a tartalékállásokba visszahúzódní. Szeptember 16-ára sikerült a frontkiszögellés felszámolása. Az amerikai veszteség 7000 katona volt.

A csata északi középpontjában található osztrák–magyar 35. gyaloghadosztálynak a harc kezdetén négy zászlóalja tartózkodott az első vonalban, további két zászlóalja készenlétben volt a húsztüzérségi állásban, hat zászlóalja pedig hátul, a C hadseregrész-parancsnokság rendelkezésére állt. A hadosztály északi szárnyát az ellenség tömegtámadása következtében (éppúgy, mint az észak felől csatlakozó bajor 13. Landsturm-hadosztályt) a legelső állásokból visszavetették, de a középen harcoló csapatok sikerrel kitartottak. A készenléti zászlóaljakkal ellenlökése az elveszett állásrészek visszanyerésére azonnal elkezdődött, amikor az északi szomszédnál elért ellenséges sikerek és a délről csatlakozó német 192. gyaloghadosztály visszavonulása csak fokozták a helyzetet. A szabadságon lévő hadosztályparancsnokot helyettesítő Gustav Funk vezérőrnagy (a 70. gyalogdandár parancsnoka) úgy döntött, hogy a még rendelkezésre álló tartalékokat egy felvételi állásba előretolja, és az elől harcoló zászlóaljakat oda visszavonja. A visszavonás csak érzékeny veszteségekkel sikerült, főleg a déli szárnyon, ahol az ellenség a német 192. gyaloghadosztály visszavonulását bekerítésre használta ki. Az esti órákban a császári és királyi 35. gyaloghadosztályt magasabb parancsra a Michel-állásba vonták vissza, amelyet az ellenség nem zavart meg. A hadosztály vesztesége 99 tiszt és 3268 főnyi legénység, 79 géppuska és 18 löveg volt.

Hindenburg vezértábornagy augusztus 29-én Badenbe küldött táviratában osztrák–magyar szövetségesétől ismét csapatokat kért a franciaországi fő harctérre. A császári és királyi Hadsereg-főparancsnokság szeptember 2-án úgy döntött, hogy a Lengyel Katonai Főkörmányzóságból az Észak-Olaszország felé tartó, krakkói kiegészítésű 106. közös gyaloghadosztályt, továbbá az olasz frontról a pozsonyi 37. honvéd gyaloghadosztályt küldik a németek megsegítésére. A két hiányosan felszerelt hadosztály szeptember közepén érkezett meg Franciaországba, a Karl Kratky altábornagy vezette 106. közös gyaloghadosztályt Montmédybe (mivel a Verduntól északra lévő Ornes szakaszra szánták), a Háber János altábornagy által irányított 37. honvédhadosztály pedig Elzászba, Albrecht württembergi herceg hadseregcsoportjához, ahol a Német Legfelsőbb Hadvezetőség tartalékát képezte. A két hadosztályt összefogó osztrák–magyar IX. hadtestparancsnokság Josef Schneider Edler von Manns-Au altábornagy parancsnoksága alatt októberben érkezett meg Strassburgba anélkül, hogy meghatározták volna feladatait.

A császári és királyi 1. gyaloghadosztály augusztus 21-én három ezreddel átvette a Brabant-alszakaszt Verduntól északra, az egy ezredbe összevont három vadászzászlóalját a tőle keletre álló 15. német gyaloghadosztály kötelékében alkalmazták. A tábori vadász-zászlóaljak (17., 25. és 31. számú) október 13-ig önféltádozóan harcoltak német kötelékben Beaumont-nál, és súlyos veszteségeket szenvedtek.

A Meuse folyótól keletre felsorakozott 1. közös gyaloghadosztály szeptember utolsó napjaiban arra kényszerült, hogy nyugati szárnyát Sivrybe kanyarítsa el, amikor az amerikai támadás a folyótól nyugatra, az ott álló bajor 7. lovashadosztályt visszavetette. A következő éjszakákon az osztrák–magyar árkászok a Meuse kiürített előterében található

hídjait felrobbantották. A szeptember 22. és 30. közötti harcok során, amikor csak a franciák részcsapásait kellett elhárítania, a hadosztály érzékeny veszteségeket szenvedett a tüzérségi tűz és a gázlövés következtében (19 tiszt, 493 fő legénység, abból gázbeteg 9 tiszt és 261 fő).

Október 8-án az amerikai–francia támadás a Meuse folyótól keletre másfél óras megsemmisítő tűz után bontakozott ki. Az osztrák–magyar 1. gyaloghadosztály által védett Brabant-alszakasz ellen három antanthadosztály támadt. A tüzérség egy részének a gyalogság vonalába kellett előremennie a megindult tanktámadás elhárítására. Sajnos a heves küzdelem sem gyűrte le a támadókat, akiknek veszteséges harcok során sikerült rést ütniük a legelső állásokban. A beosztott parancsnokok és a csapatok bátor kitartása mellett sikerült elreteszelni az ellenség mélyebb betörését az állásrendszerbe. Ezért a reteszállásért október 9–10-én elkeseredett harc folyt, pl. az 5. közös gyalogezred részei egy három oldalról ostromolt hegyesúcson is kitartottak. A német és osztrák–magyar csapatok az ellenséges lökést lényegi területi veszteség nélkül fogták fel. Október 9-én este egy több mint 120 gépből álló ellenséges bombázókötélék támadása sem rendítette meg a védőket. Az 1. gyaloghadosztály zömét 10-én este, egyes részeit csak két nappal később váltották fel; a hadosztály összesen 190 tisztet és 5000 főnyi legénységet veszített a küzdelemben.

A fenti harcokban már az osztrák–magyar 106. gyaloghadosztály – amelynek tüzérsége teljesen magyar kiegészítésű volt – zászlóaljai is eredményesen részt vettek, a seregtest fő részei a szomszédos Ornes-szakaszon a császári és királyi XVIII. hadtestparancsnokság alárendeltségében harcoltak.

Egy rövid szünet után, amelyet az erősen megfogyatkozott csapatok feltöltésére használtak fel, október 16-án az osztrák–magyar 1. gyaloghadosztály csapatai közül a császári és királyi 112. gyalogezredet, majd 18-án a 17. közös táborig vadászzászlóaljat a Brabant-alszakaszt átvevő 228. német gyaloghadosztálynak adták át. Az 1. gyaloghadosztály – amelynek a császári–királyi 25. Landsturm gyalogezredet és a 106. közös gyaloghadosztály rohamzászlóalját is alárendelték – október 18-ra virradó éjjel a Sivry-alszakaszt foglalta el a Meuse folyótól közvetlenül keletre. Ezen az 5 és fél km szélességű szakaszon nem voltak kiépített állások, ezért először fáradságos munkával meg kellett azokat építeni. Amikor a mindkét oldali szomszédnál heves harcok kezdődtek, a württembergi hegyi ezreddel megerősített hadosztályt nem támadták meg, de a nehéztüzérségi tűz és a gyakori gázlövés sok szenvedést okozott az osztrák–magyar katonáknak. Október 21. és 23. között a hadosztály 2700 fős harci állományából 22 tisztet és 360 főt, köztük két teljes zászlóaljtorzset kellett gázbetegként kivonni. Amikor 1918. november 2-án az 1. gyaloghadosztály megkezdte a végső visszavonulást, a hadosztály tüzérsége még állásban maradt, és november 4-én Briulles mellett megsemmisítő tüzellel fogadta az előretörő franciákat.

A magyar királyi 37. honvéd gyaloghadosztály gyalogsága és tüzérsége volt az egyetlen, amely a többi osztrák–magyar sereggel ellentétben a nyugati fronton nem vett részt harccselekményekben. A hadosztály csapatai Strassburgtól Luxemburgig 170 km-nyi területen szétszórtan helyezkedtek el. Már az első csapatrészek beérkezése után megkezdtek a különleges kiképzést, a tüzérséget német lövegekkel látták el. A tisztikarnak a francia harctér tapasztalatairól német tisztek tartottak előadást, és a legénységgel együtt különböző (árkász-, akna-, géppuskás-, rádió-, tank-, gáz-, gyalogsági repülő-, földi táviró-) tanfolyamokba vezényelték őket. A kiképzést és a felszerelést majdnem befejezték, a hadosztály tüzérsége pedig az elhelyezési körlettől közvetlenül nyugatra fekvő tűzvonalban már megfigyelőrendszerét is kiépítette, a tüzelőállásokat is szemrevételezték, amikor október 30-án azt az értesítést kapták, hogy a hadosztályt nem helyezik a frontvonalba, hanem elszállítják és műszaki munkálatokra, azaz állásépítésre használják fel. Egyes csapatrészeket már november 2-án

vasúton Saarburgba irányítottak, ahol azokat egy német csoport alá rendelték. A különböző tanfolyamokba rendelt tisztek november 5-én vonultak be.

Ezen a napon a hadosztályparancsnokság az osztrák–magyar hadvezetőségtől kérte, hogy a csapatokat új alkalmazásukból mentse fel, mert az méltatlan hozzájuk. Az 1918. november 3-án megkötött padovai fegyverszünetre hivatkozva a munkálatokat november 7-én beszüntették.

A Monarchia által az olaszokkal Padovában megkezdett fegyverszüneti tárgyalások miatt a Német Legfelsőbb Hadvezetőség október 29-én úgy rendelkezett, hogy az osztrák–magyar hadosztályokat⁶ ki kell vonni a frontvonalból. A seregtettek kivonását már november 3-án megkezdték. Ludwig Goiginger altábornagy (a XVIII. hadtest parancsnoka) november 5-én az Ornes-szakasz parancsnokságát átadta, ezzel az osztrák–magyar csapatok harci cselekményei megszűntek a nyugati fronton. A XVIII. hadtestparancsnokságnak még egy feladata maradt: gondoskodni az alakulatok hazaszállításáról. Az 1., a 35. és a 106. közös gyaloghadosztályok katonáit nemzetiségenként elkülönítették. A hazatérés azonban késedelmet szenvedett a vonatközlekedés akadozása miatt, ezért a seregtettek a Rajna jobb partján menetben tették meg az út egy részét. A főleg Magyarországról és a Szudéta-vidékről származó csapatok november végén szálltak vonatra a németországi Heilbronnban, Pforzheimben és Ulmban.

A 37. honvéd gyaloghadosztály-parancsnokság az új magyar hadügyminisztériumtól a honvédek hazaszállítását kérte, amelyre az engedélyt november 11-én kapta meg. A tüzérség a német lövegeket 12-én visszaadta, a csapatok még aznap gyalogmenetben elindultak hazafelé a Felső-Rajna völgyében, majd 19-én Ulmba érve vonatra szálltak, de előtte a hegyitüzérsztály lövegeit és a lovakat átadták a németeknek. A vasúti szállítás Salzburgon és Bécsen át történt, a katonák lelkesek és fegyelmezettek voltak. Példának okáért a 14. honvéd gyalogezred november 28-án Nyitrára alakzatban, nemzetiszín zászló alatt vonult be.

Az első világháború nyugati hadszínterén harcoló osztrák–magyar alakulatok kiváló küzdeni akarásról tettek tanúbizonyságot német fegyvertársaik oldalán, 1914–15-ben jelentősen hozzájárultak a német hadisikerekhez. Nem rajtuk múltott, hogy 1918 őszén magas veszteségeik ellenére sem tudták az abszolút számbeli és technikai fölényben lévő antantcsapatok győzelmét, valamint a német katonai összeomlást megakadályozni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Nagy Háború 1914–1918. Kézzelfogható hadtörténelem. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2014.
- Balla Tibor: *A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredesek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornaszernagyok.* Argumentum Kiadó, Budapest, 2010.
- Berkó István (szerk.): *A magyar királyi honvédség története 1868–1918.* Kiadja a M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, 1928.
- Czékus Zoltán: *Az 1914–18. évi világháború összefoglaló történelme.* Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság, Budapest, 1930.
- Vitéz Doromby József – Reé László (szerk.): *A magyar gyalogság. A magyar gyalogos katona története.* Reé László Könyvkiadó- és Terjesztővállalat, Budapest, 1940.

⁶ 1918. október közepén az osztrák–magyar haderő állományából összesen 46 gyalogzászlóalj, 4 lovasszászad, 96 tüzérezred, 8 műszaki század, 2 megfigyelő ballonszászad, kereken 18 000 gyalogos, 400 lovas és 360 löveg tartózkodott a nyugati fronton.

Felszeghy Ferenc – Reé László (szerk.): *A magyar tüzér. A magyar tüzérség története.* Reé László Könyvkiadó- és Terjesztővállalat, Budapest, 1938.

Kosar, Franz: *Artillerie im 20. Jahrhundert.* Bernhard & Graefe Verlag, Bonn, 2004.

Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914–1918. Siebenter Band. Das Kriegsjahr 1918. Unter der Leitung von Edmund Glaise von Horstenuau und Rudolf Kiszling. Verlag der Militärwissenschaftlichen Mitteilungen. Wien, 1938.

A HVK TUDOMÁNYOS SZAKKÖNYVTÁR KÖNYVAJÁNLÓJA

- Udo Ulfkotte: A menekültipar
(Patmos Records Kiadó, 2016, 3790 Ft)
- Besenyő János, Prantner Zoltán, Speidl Bianka, Vogel Dávid: Az Iszlám Állam – Terrorizmus 2.0
(Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely – Kossuth Kiadó, 2016, 2800 Ft)
- Kiss Álmos Péter: Háború a nép között – esettanulmányok a negyedik generációs hadviselés történetéből
(Zrínyi Kiadó, 2016, 3200 Ft)
- Gáspár Tibor: A magyar fegyver- és lőszerbiztosítás története
(Zrínyi Kiadó, 2016, 5600 Ft)
- Vogel Dávid, Mező András (szerk.): Mediterráneum: múlt, jelen, jövő
(Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely, 2016, 4200 Ft)
- Jeffrey K. Liker: A Toyota-módszer
(HVG Könyvek, 2008, 5900 Ft)
- Viktor Mayer–Schönberger, Kenneth Cukier: BIG DATA – forradalmi módszer, amely megváltoztatja munkánkat, gondolkodásunkat és egész életünket
(HVG Könyvek, 2014, 4200 Ft)
- Charles Handy: A második görbe – gondolatok a társadalom megújításáról
(HVG Könyvek, 2016, 3900 Ft)
- Steven D’Souza, Diana Renner: A nemtudás – hogyan formáljuk versenyelőnyé a bizonytalanságot?
(HVG Könyvek, 2016, 4200 Ft)
- David Allen: Hatékonyságnövelés stresszmentesen – GTD
(HVG Könyvek, 2015, 4500 Ft)
- Eric Schmidt, Jonathan Rosenberg: Google - így vezetünk mi
(HVG Könyvek, 2015, 4200 Ft)
- Kaszás György: Reklámcsinálás
(HVG Könyvek, 2014, 4200 Ft)

Kolozsvári Sándor ny. ezredes:

GONDOLATOK EGY KÖNYVKURIÓZUM OKÁN

*„Egy-egy muszlim ragyogó tehetséget mutathat fel,
de a vallás befolyása megbénítja hívei
társadalmi fejlődését. Nincs ennél
nagyobb visszahúzó erő a világban.”*
(W. Churchill: *Az Iszlámról. The River War, 1899*)

Nyugdíjas magányomban egy igen-igen aktuális tartalmú kötetet „sodort” az élet a kezembe (*Az Iszlám Állam. Terrorizmus 2.0.* Kossuth Kiadó, Budapest, 2016). A könyvről Bíró Ákos írt recenziót a Honvédségi Szemle 2016/2. számában. Az Iszlám Állam (IÁ) ma olyan téma, amelynél időszerűbb aligha létezik. A szerzők – mindannyian magyar kutatók – jó ütemérzékkel nyúltak a témához, és kihasználva az érdeklődő hazai olvasóközönség igényeit, olyan kötetet állítottak össze, amely plasztikusan mutatja be ennek a viszonylag új és gyors kifejlődésű „jelenségnek” a természetrajzát, mozgatórugóit, ideológiai bázisát, gyakorlatának mindennapjait, a benne részt vevők gondolatvilágát, rövidebben ennek az egésznek az atmoszféráját.

Személyes érdeklődésem motivációja pedig az, hogy éveken át dolgozhattam egy két nemzet alkotta (magyar, szovjet) katonai tanácsadócsoporthoz parancsnokaként egy olyan Szíriában (Aleppóban), ahol akkor (1979–83) kezdődött minden – vagyis a jelenleg dúló „események” első felvonása (vagy bevezetője, főpróbája?). Az ürügy akkor a Szovjetunió Afganisztánban történő bevonulása volt, és a mozgolódások (de finoman fejeztem ki magam) központja Aleppó volt. Így és ekkor kerültünk mi, ott dolgozó magyarok az események centrumába. A hatalom kemény kézzel (és egy harcedzett hadosztály bevetésével) teremtett rendet a városban, és ekkor és ezért a Muzulmán Testvérek (így hívták akkor őket) akcióinak színhelye az ország más területeire – elsősorban Hamába – tevődött át. Akkoriban mintegy 25 000 áldozatot követelő, hosszan tartó eseménysorozat után abbamaradt a dolog, és országos méretekben helyreállt a rend, amit a helyi lakosok igen nagyra értékelték.

Már akkor kialakult bennünk az a határozott vélemény, hogy az a világ – az arab világ – egészen másképp néz ki belülről, mint ahogy az a könyvekből kiolvasható, és évekre volt szükségünk ahhoz, hogy megismerjük, elfogadjuk és megtapasztaljuk a valóságot, az arab lélek rejtelmét. Mindezek ismeretében szemléljük a jelenlegi – számunkra is megdöbbentő – eseménysort, és ilyen szemüvegen át szembesülünk az Iszlám Állam eltorzult formációjával, veretesen gonosz gyakorlatával.

Már a kötet felületes átlapozásakor nyilvánvalóvá válik, hogy a szerzők egyfajta jól követhető logikai rendet alkalmazva építették fel munkájukat a történelmi kezdetek összefoglalásától az ideológia nagyon érzékletes ábrázolásán át az alkalmazott eszköztár bemutatásáig. Az olvasó számára talán hihetetlen, de az Iszlám Államnak is van már története (némi nagyképszerűséggel: történelme). Nincs azonban határokkal körvonalazható, bármilyen közösség, nemzetközi szervezet által szavatolt, elfogadott területe, és mégis működik. Ismerjük el, ez valódi kuriózum. Már itt, a könyv elején találkozunk a *terror szervezet* kifejezéssel, a *harcosok* megnevezéssel, a *kalifátus* mint államforma (?) definiálásával, a *stratégia*, a *szövevségesek* és *ellenfelek* fogalmának körbejárásával, a *háborús bűnök*, a *genocídium* be-

azonosításával, vagyis a szerzők már az első fejezetben egyértelműsítik az olvasó számára, hogy terrorszervezetről értekeznek a szó legszorosabb értelmében. Világos beszéd, amelyből egyenesen következik annak igénye, hogy miből is táplálkozik, mire támaszkodik ez a sajátos konfigurációjú „állam”, azaz a megfogható ideológiai alapok szoros összefüggésében vannak a muzulmán vallás alaptételeivel és létezése óta kitapintható gyakorlatával.

Az „Iszlám Állam ideológiája” egyértelműen a kötet legfontosabb része, illetve fejezete. Itt nem tudok eltekinteni a személyes (éveken át megtapasztalt) élményeimtől, és megkísérlem megteremteni a szerzők e témában kifejtett nézeteinek és az egykori katonai főtanácsadó helyszínén szerzett tapasztalatainak a szintézisét.

Remélem, jól olvasom és értelmezem az itt kifejtett gondolatokat, miszerint az IÁ ideológiai alapjait a szerzők egyrészt a Koránra, másrészt az iszlám vallás elterjedésének, helyesebben terjesztésének első évszázadaiban alkalmazott (nagy részben erőszakos) módszereire vezetnek vissza. Egyetértünk. Ha a gyanútlan és a lényeg iránt valóban érdeklődő olvasó ezt (vagyis a szerzők itt körvonalazott gondolatait) helyesen akarja értelmezni, akkor vegye kézbe a Koránt, és figyelmesen tanulmányozza át (nem véletlenül használom a kifejezést: „tanulmányozza”; itt csupán az olvasás nem elegendő). Amikor mintegy 35 évvel ezelőtt ezt megtettem – elismerem, nem volt könnyű olvasmány –, azonnal kialakult bennem az a benyomás, hogy ez egy *agresszív nézeteket összefoglaló írásmű*. Már a szókészlete, fogalmi rendszere, terminológiája is erről tanúskodik. Ez köszön vissza a könyvben közreadott „radikális iszlamizmus gyökerei”, „az ISIL világmérete” vagy „ideológiájának alaptételei” című gondolatelemezésekből.

Ami pedig „a vallás terjeszkedésének taktikáját” illeti, szinte szó szerint megismétlődik a Mohamed halálát követő mintegy kétszáz év során alkalmazott tapasztalat, illetve gyakorlat, amely az erőszakot egyáltalán nem vetette meg, sőt a „hitetlenek” vagy „hitehagyottak” esetében (és sok más helyi indok alapján a későbbi századokban is) evidenciának tartották és tartják ma is. Ez a fejezet nagy hangsúllyal (és konkrét példákkal) mutatja be és meggyőzően ábrázolja az IÁ erőszakos voltát, gátlástalan agresszivitását. A szerzők nem hagynak kétséget afelől, hogy mire számíthat a világ, közelebről azok az országok, amelyek nagy számban fogadták-fogadják be az Iszlám Állam jövő (és jelenkori) aktivistáit. Nagyon komolyan kell venni az irányú gondolataikat, kivált, hogy nincsenek egyedül nézeteikkel. A bemutatott kegyetlen „megoldások”, embertelen és (muszáj leírni) gátlástalan eszközrendszer, amely az IÁ számára természetes napi gyakorlat, nem ijesztgetés, hanem maga a meztelen valóság.

Mindez természetesen „állami” ösztönzésre alakulhatott ki és vált uralkodóvá az IÁ által ellenőrzött területeken. Mi, akik mindössze kilenc évig tartó külszolgálat részesei voltunk Szíriában, akkor egy (mai állapotokhoz viszonyítva) békésebb világot ismertünk meg. Az állam maga ellenszegült a céltalan agresszivitásnak és vallási alapú kegyetlenkedésnek, és ha meg akarjuk személyesíteni: Háfez el-Aszad (a jelenlegi elnök édesapja) rendet tartott az országban, és ez nem volt számára túl nehéz, hiszen a Szíriában élő emberek nagy többsége preferálta a békés állapotokat, a nyugalmat. Nincs ez másképp ma sem.

A kötet harmadik fejezetében a szerzők bemutatják azokat az eszközöket, módszereket és megoldásokat, amelyekkel az IÁ aktivistái megkísérik „meggyőzni” a szűkebb közeget, sőt (az internet segítségével) a világot azzal, hogy ez az egyetlen igaz út, ez a jövő, és hogy ők legyőzhetetlenek. Hozzáteszem: eléggé hatásos módja ez ennek a sajátos propagandának. Jól látható – és erre a kötet szerzői több helyen is utalnak –, hogy mindarra, ami ott történik, van fogadókészség, és nagy szűklátókörűségre vall, ha ezt nem ismerjük fel. Ez a kötet remélhetőleg felnyitja az emberek szemét.

Ha figyelmesen tanulmányoztuk e fejezeteket, nem lehet nem észrevenni, hogy itt (nagyon ide illő kifejezéssel élve) egy „egészpályás letámadás” van kibontakozóban, mégpedig a leggátlástalanabb módon, amit akár invázióknak is nevezhetünk. A szerzők ezt nagyon meggyőzően mutatják be az érdeklődő olvasók számára.

A kötet érthetőségét, feldolgozhatóságát és hitelességét jelentősen megnövelik a jegyzetek. És ha már szóba hoztam a hitelességet: nekem, aki évekig élt a már akkor is a világ egyik legforróbb pontjának számító Aleppóban, ha ilyen témájú kötet kerül a kezembe, az első kérdés, amit felteszek magamnak, az az, hogy éltek-e az alkotók, a szerzők arab környezetben, és ha igen, milyen intellektuális szinten mozogtak, illetve dolgoztak? Bejáratosak voltak-e arab családokba? Az arab lélek rejtelmek, az arab világ atmoszférája igazán és hitelesen csak így, azaz belülről ismerhetők meg. Persze, ha erre nem volt módjuk, az általuk papírra vetettek még hitelesek lehetnek. A miniszteri előszó azt mutatja, hogy kormány szinten (is) van egyetértés, sőt támogatás, amely a témának is és a szerzőknek is szólhat. Egy ilyen tartalmú kötet ajánlóik között, helyesen, helye van az arabistának, az akadémikus rangú szakértőnek, aki a maga szakmai hitelével, nemzetközi ismertségével, az arab világban is elfogadott tudományos rangjával, arabnyelv-tudásával hitelesíti a könyv tartalmát. Tudom persze, hogy ritkán jön össze mindez együtt, de nekem úgy tűnik, ez esetben vélhetően sikerült, a kötet nívója mindenesetre ezt feltételezi.

Nagy értéke a könyvnek, hogy elolvasása után az olvasó készletét érez arra, hogy megpróbáljon választ adni néhány napirenden lévő, sokak által megfogalmazott kérdésre, mint például: kellett-e, szabad volt-e beavatkozni több arab ország belső életébe (arab tavasz), „demokráciájának” minősítésébe? Támogassuk-e és hogyan a migránsok hatalmas tömegét? Eléggé fel vagyunk-e készülve mi, magyarok „arabológiából”? Ismerjük-e a mai Közel-Kelet valódi „belvilágát”? Megértettük-e végre, hogy az arabokkal csak arab normák és tradíciók szem előtt tartásával lehet eredményesen együttműködni a politika, a gazdaság, a kereskedelem, a mezőgazdaság síkján egyaránt, a katonai kérdésekben pedig különös érzékenységet kell feltételezni?

Megkerülhetetlenül fontos részei a kötetnek azok a gondolatok, amelyek arra keresik a választ, hogy merre is mozduljon el a világ a leselkedő és egyre konkrétabb formákban jelentkező veszély szervezett elhárítása érdekében. Azt hiszem, sőt meggyőződésem, a szerzők jó irányba viszik az olvasót, amikor azt fogalmazzák meg, hogy meg kell állítani ezt a kegyetlen agressziót, és ehhez világméretű összefogásra van szükség. Ami ennek következményeként ma történik Európában – milliók vannak úton –, természetellenes és abszurd. A feltételezett és nagyon szükséges rendteremtés után – amely nem lesz egyszerű és további anyagi és emberáldozatokkal fog járni – mindenkinek vissza kell menni a saját hazájába, korábbi otthonába, és aktívan részt kell venni az élet újraindításában.

Természetesen ezúttal is maradtak nyitott, sőt ellentmondásos kérdések, amelyekre a kötet, a szerzők választ ugyan nem, de a gondolkodás irányához támpontot igenis adnak (nemritkán csupán a sorok között):

– Mit kezdjen a világ a kurd problémával, amely közvetlenül kapcsolódik az IÁ elleni harchoz (és benne a magyarok szerepéhez: a kurd pesmergákat mi képezzük ki az általuk felvállalt katonai műveletekre, miközben a NATO-szövetséges Törökország üti-veri, üldözi a kurdokat)?

– Hogyan kell „lefordítani” több vallási vezető (köztük a magyar muszlim közösség) nyilatkozatait, miszerint a muzulmán vallás a béke letéteményese, miközben a világ hosszan tartóan az ellenkezőjével szembesül? A mai IÁ vajon hogyan viszonyul az ilyen nyilatkozatokhoz, az ilyen vallási közösségekhez?

– Miről árulkodnak a kicsi, de gazdag arab országok „lábhoz tett” fegyverei és napi gyakorlata ebben az egész iszlám kavalkádban? A látványos passzivitás, távolságtartás, az egyfajta finom elhatárolódás nem túl szembetűnő a művelt világ számára?

– Milyen eredményt hozna a különböző vallási irányzatok és az IÁ kapcsolatának elemzése (különös tekintettel az eddig is hajmeresztő nézeteket valló szélsőséges – pl. vahhabita – mozgalmakat illetően)?

Felismeri-e a világ nagyrészt az IÁ által (is) generált „fordított” gyarmatosítás tényét, a féktelen emberirtás miatt megmozdult sokaság valódi indítékait, a fegyver nélkül is hódítani képes migránstömeg perspektivikus céljait? Számos jel mutat arra, hogy az IÁ viszont időben érzékelte, hogy a nemzetállamok meggyengültek, a társadalmak önvédelmi reflexei alig működnek, a nemzeti haderők képességei behatároltak, nem túl magas a kiképzett tartalékos állomány létszáma, és a mai értelemben vett harcunk a terrorizmus ellen, onnan nézve, csődnek látszik. Itt van tehát az idő, hisz minden együtt van ahhoz, hogy Mohamed nézeteit (némi finom erőszak fondorlatos alkalmazásával) „közkinccsé” tegyék Európában (is).

Van tehát tere a problémakör továbbgondolásnak, annál is inkább, mert még nem látszik a fény az alagút végén.

A Kossuth Kiadó elismerésre méltó szerepet vállalt magára a mintegy 250 oldalas kötet gondozásával. A Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhelye, felismerve a téma aktualitását, az élére állt a kitapintható olvasói igényeknek, és a kialakult helyzet katonához méltó pontos diagnózisát megfogalmazva hasznos, mi több, nélkülözhetetlen segédanyagot nyújtott át az érdeklődőknek. Egy mai igényes, a világ dolgai iránt nyitott, tájékozódni kívánó olvasó házi könyvtárában ennek a könyvnek helye van. Mielőtt a polcra helyezzük a kötetet, emlékezzünk, és egészítsük ki az írás elején citált mottót Churchill közel 120 évvel ezelőtt publikált látomásával: „*A mohamedanizmus messze nem haldoklik: militáns és térítő hitről van szó.*” Igaza lett? A válasz kézenfekvő.

Gál Csaba ny. mk. ezredes:

NEMZETKÖZI KATONAI ÉS HADITECHNIKAI SZEMLE

INDIA TERMOBÁRIKUS LÖVEDÉKET TESZTELT

Indiában az év elején a fejlesztő vállalat tesztelt egy új páncéltörő lövedéket, amelynek pusztítóhatását termobárikus robbanással egészítették ki.¹ A tesztelés során a hazai Arjan típusú harckocsi 120 mm-es ágyújából lőttek ki lövedékeket, céltárgyakként T-55 típusú harckocsikat használtak. A harckocsi páncélzatának áttörését követően a lövedék a küzdőtérben felrobbant, és a robbanás hatását erősítette a lövedékből kiszabaduló gyújtófolyadék berobbanása. A célokként szolgáló harckocsikban légnyomást és hőmérsékletet mérő eszközöket helyeztek el, hogy ellenőrizhessék a lövedék hatékonyságát.

MAURITÁNIA TÖRÖK HARCJÁRMŰVEKET VÁSÁROLT

Mauritánia legalább 12 db török Cobra típusú páncélozott szállító járművet szerzett be az ENSZ békeművelete keretében Közép-Afrikában települt zászlóalja számára.² Az ENSZ-jelzéssel ellátott, fehérre festett 12 járműről az állami televízió januárban közölt képeket, mielőtt azok a műveleti területre indultak volna. A felvételen látható járművek fegyverzete egy-egy 12,7 mm-es W-85 típusú kínai nehéz géppuska és egy-egy 7,62 mm-es – az orosz PK-ra hasonlító – géppuska. A török Otokar vállalat által gyártott 4×4 kerékképletű jármű maximális tömege 12 000 kg, maximális sebessége úton 110 km/h, hatótávolsága 700 km, a vezetőn és a parancsnokon kívül hét katonát szállíthat.³

AKTÍV VÉDELMI RENDSZER IZRAELI HARCJÁRMŰVÖN

2016 januárjában – az eredetileg tervezettnél közel egy évtizeddel később – megkezdődött az izraeli Namer páncélozott szállító harcjármű hazai fejlesztésű Trophy aktív védelmi rendszerrel ellátott változatának a csapatpróbája.⁴ A tesztek után a Trophy rendszert minden új gyártású Namer megkapja. A Namer a Merkava IV harckocsi alvázára épült eszköz, tömege 60 tonna, és szakértők szerint az aktív védelmi rendszerrel felszerelve a legerősebb páncélvédelemmel ellátott harcjármű lesz. A Namerrel az izraeli haderőben még tömegesen alkalmazott M113 típusú páncélozott szállító járműveket kívánják felváltani. A Trophy aktív védelmi rendszert először Merkava IV típusú harckocsikra szerelték fel, az első harci alkalmazására 2011 márciusában került sor, amikor egy RPG-29-ből indított

¹ http://defense-update.com/20160111_thermobaric-round.html (Letöltés időpontja: 2016. 01. 30.)

² <http://www.defensenews.com/story/defense/land/vehicles/2016/01/29/mauritania-acquires-turkish-made-cobra-aps/79512986/> (Letöltés időpontja: 2016. 01. 30.)

³ <http://www.otokar.com/en-us/products/Documents/cobra-ii.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 11.)

⁴ <http://www.defensenews.com/story/defense/land/vehicles/2016/01/28/israel-trophy-active-protection-system-aps/79460018/> (Letöltés időpontja: 2016. 01. 30.)

páncéltörő gránátot semmisített meg. A Trophy rendszer a 360 fokban pásztázó négy sikanennája segítségével érzékeli a bármely irányból érkező rakétát, azt folyamatosan követi a röppályáján, majd a jármű két oldalán elhelyezett nagy pontosságú fegyverrel söréteket lök ki a már csak néhány méterre lévő rakétára. A sörétekkel való ütközés beindítja a rakéta robbanófejét. A védendő járművet így csak a rakéta darabjai érik el, amelyek ellen a páncélzat már elegendő védelmet nyújt.⁵

AZ AFGÁN BIZTONSÁGI ERŐK MÉG ÉVEKIG SEGÍTSÉGRE SZORULNAK

Miután a Pentagon John Nicholson tábornokot választotta az amerikai vezetésű afganisztáni NATO-művelet⁶ következő parancsnokának, januárban sor került a jelölt szenátusi meghallgatására.⁷ Nicholson tábornok elismerte, hogy az afgánok „született harcosok”, de az afgán haderő kialakítása lassan halad, azon belül is kiemelte a légierőt, valamint szükségesnek tartotta, hogy az afgán haderőben jelentősen javítsák a sebesültek evakuálásának képességét. A tábornok szerint több évre is szükség lehet a megfelelő képességek eléréséhez. Kérdésre válaszolva egyetértett azzal a megállapítással, hogy a biztonsági helyzet egyre rosszabb. Ennek két fő oka, hogy 2015-ben a tálibok növelték tevékenységük intenzitását, és az Iszlám Állam harcosainak aktivitása is egyre érezhetőbb volt az országban. Ezt jelzi az is, hogy Obama elnök 2016 végén 9800 amerikai katonát akar állomásoztatni Afganisztánban, szemben azzal a korábbi ígéretével, hogy az év végére az amerikai kontingens létszáma 1000 főre fog csökkenni.

KÍNA LÉGVÉDELMI RAKÉTÁKAT TELEPÍTETT A PARACEL-SZIGETEKEN

Február 14-én az Eros B felderítő műhold kínai HQ–9 légvédelmi rakétarendszert észlelt a Paracel-szigetek egyikén.⁸ A HQ–9 „nagyon hasonlít” az orosz Sz–300-as légvédelmi rakétarendszerhez, de azt továbbfejlesztették, és hatótávolságát 230 km-re növelték.⁹ A műhold előző, február 3-án a térségről készített felvételein a rakétarendszernek még nem volt nyoma. Az új felvételeken az elemzők négy függőleges állapotban lévő indítókonténeret és hat hordozójárművet azonosítottak be. A járművek elhelyezkedéséből a szakértők azt a következtetést vonták le, hogy akkor az eszközök csak az ideiglenes helyükön voltak. Feladatuk valószínűleg az, hogy védelmet biztosítsanak a szigeten végzendő munkálatokhoz – indítóállások, bunkerek, utak építése stb. Kína döntésétől függ, hogy a rakétarendszer végleg a szigeten marad, vagy később visszatelepítik a kontinensre.

⁵ <http://www.algemeiner.com/2014/10/21/israel-to-offer-idfs-trophy-vehicle-active-defense-system-to-u-s-video/#> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 11.)

⁶ Resolute Support Mission (RSM)

⁷ http://www.spacewar.com/reports/Afghan_security_forces_need_years_of_help_US_general_999.html (Letöltés időpontja: 2016. 01. 30.)

⁸ http://defense-update.com/20160218_woody_island_hq9.html (Letöltés időpontja: 2016. 02. 21.)

⁹ <http://www.globalsecurity.org/military/world/china/hq-9.htm> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 17.)

KÍNA JAVÍTTJA LÉGTÉRFELDERÍTŐ KÉPESSÉGÉT A DÉL-KÍNAI-TENGEREN

Kína a Dél-kínai-tenger egyes nagyobb szigetein fel- és leszállópályákat, kikötőket épít, esetleg légvédelmi rakétarendszereket telepít, míg a Spratly-szigetek kisebb tagjain, zátonyain – Gaven, Hughes, Johnson, Cuarteron – előretolt légvédelmi radarrendszereket helyez el.¹⁰ Kínától közülük a Cuarteron-zátony van legmesszebb, amelyen a kínaiak egy több mint 200 ezer négyzetméteres mesterséges szigetet építettek fel. Hírszerzési információk szerint a szigeten két radartorony és számos 20 m magas oszlop áll, amelyek valószínűleg egy nagyfrekvenciás radarrendszer elemei. Ez a rendszer lehetővé teszi Kína számára, hogy megfigyelje a Dél-kínai-tenger déli területeinek tengeri és légi forgalmát. A radarrendszer elemei mellett a szigeten egy bunker, helikopter-leszállóhely, épületek, móló daruval és világítótorony is épült.

NÖVEKSZIK A KERESLET A HADITENGERÉSZETI JÁRŐR-REPÜLŐGÉPEK IRÁNT A DÉL-KÍNAI TENGER TÉRSÉGÉBEN

A Dél-kínai-tenger egyik vitatott hovatartozású szigetén megjelent kínai légvédelmi rakétarendszerrel kapcsolatos hír szinte azonnal megnövelte a hírszerzési információk iránti igényt a térség országaiban.¹¹ Szingapúrban február első felében tartották a hagyományos repülőtechnikai kiállítást, ahol a látogatók a szokottnál erősebben érdeklődtek az olyan eszközök iránt, amelyekkel figyelemmel kísérhetőek a tengereken folyó különböző katonai jellegű tevékenységek, de a kiállítók is több, erre a célra alkalmas repülőeszközzel jelentkeztek. A svéd Saab cég két repülőgéptípusra – Q400 és Global 6000 – ajánlja a Swordfish elnevezésű rendszerét. A Swordfish rendszerrel szerelt Global 6000 a különböző elektronikus felderítőrendszerek mellett fegyverzetként egy-egy RBS-15 hajó elleni robotrepülőgépet és könnyű torpedót hordoz. A Saab úgy értékeli, hogy az ázsiai–csendes-óceáni térségben folyamatosan növekszik a tengeralattjárók száma, ami 2020-ra elérheti a kétszázat, és felderítésük egyre fontosabb lesz. A Boeing a korszerű P-8 Poseidon típusú repülőgépet ajánlotta megvételre. Haditengerészeti járőröző feladatokra több kisebb, légcsavaros gázturbinás repülőgépet is ajánlottak a kiállítók, mint pl. az Airbus a CN-235-öst és C-295-öst, a RUAG a Dornier 228-ast.

FRANCIA TÁBORNOK A BRIT HADERŐBEN

2010-ben Nagy-Britannia és Franciaország megállapodtak abban, hogy szorosabbra fogják katonai kapcsolataikat, erősítik együttműködésüket.¹² E megállapodás eredményeként – csereprogram keretében – jelenleg 17 francia tiszt szolgál a brit szárazföldi csapatoknál, a haderő összességében pedig mintegy 60 fő. Ebben az évben az együttműködés mérföldkőhöz érkezett, ugyanis áprilistól már tábornokok cseréjére is sor került. A brit 1. hadtest parancsnokhelyettese egy francia dandártábornok lett, míg hasonló beosztást tölt be egy brit ezredes

¹⁰ http://defense-update.com/20160223_chinese_radars.html (Letöltés időpontja: 2016. 02. 21.)

¹¹ <http://www.defensenews.com/story/defense/air-space/2016/02/20/china-island-building-fuels-patrol-aircraft-market/80569266/> (Letöltés időpontja: 2016. 02. 21.)

¹² <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/12143482/Sacre-Bleu-French-general-to-join-British-Army.html> (Letöltés időpontja: 2016. 02. 21.)

a francia haderőben. A brit hadtest állománya 14 ezer fő, de tartozik hozzá 14 ezer tartalékos is. Egyes elemei a világ különböző részein szolgálnak. A brit haderőben 2015 óta szolgál egy amerikai tábornok is, aki a brit 3. hadtest parancsnokhelyettesi funkcióját tölti be. Egy brit főtiszt szerint az amerikaiakkal folytatott együttműködés során érezni lehet, hogy ők egy hatalmas országot képviselnek, és bár udvariasak, de az együttműködés során egyértelmű, hogy ki a főnök. A franciákkal azonban más a helyzet. Nekik is volt gyarmatbirodalmuk, a két ország is hasonló méretű, ezért a britek könnyebben kijönnek a franciákkal. A nyelvi különbségek sem jelentenek legyőzhetetlen akadályt.

A NATO NEM LENNE KÉPES MEGÁLLÍTANI AZ OROSZ HARCKOCSIKAT A BALTIKUMBAN

Az amerikai RAND Corporation¹³ nonprofit vállalat elemzői különböző háborús forgatókönyvek¹⁴ alapján azt vizsgálták, hogy az orosz csapatok mennyi idő alatt lennének képesek eljutni Tallinnig vagy Rigáig.¹⁵ A 16 oldalas elemzés végkövetkeztetése szerint az ész, a lett és a litván csapatok nem tudnák az orosz csapatokat érdemlegesen feltartóztatni, és azok 60 órán belül elérnék Riga vagy Tallinn külvárosát. Ebben az esetben a NATO előtt csak kevés válaszlehetőség maradna, és mindegyik rossz lenne. A NATO részéről esetleg indítandó ellencsapás nukleáris eszkalációhoz vezethetne. Ha viszont a NATO elfogadná a kialakult helyzetet, az „megjósolhatóan katasztrofális következményekkel járna a szövetség, és nem mellékesen a Baltikumban élők számára”. Az elemzők szerint hétdandárnyi erő – köztük páncéloscsapatok – állomásoztatása a balti államokban annak megfontolására készítené Moszkvát, hogy a várható komoly veszteségek kockázatával támadást kezdeményezzen a NATO-tag balti államok ellen. Az amerikai védelmi miniszter szerint mostanában az amerikai vezetés jobban aggódik az esetleges orosz akciók miatt, mint bármikor a Szovjetunió összeomlása óta. Az Amerikai Egyesült Államok a 2017. évi költségvetési törvényjavaslatban 3,4 milliárd dollárt szán – a jelenlegi 789 millió helyett – arra, hogy a kelet-európai országokban amerikai csapatokat telepítsen az orosz fenyegetés okozta félelem csökkentése érdekében.

ÚJABB OROSZ LÉGI VEZETÉSI PONTOT HOZNAK LÉTRE

Az orosz védelmi minisztérium tervbe vette egy újabb – a második – korszerűsített hadászati rendeltetésű légi vezetési pont megrendelését, amelyet egy Il–80 típusú repülőgép bázisán alakítanak ki.¹⁶ A repülőgép átveheti a szárazföldi vezetési pontok szerepét, ha azok vagy a kommunikációs központok, vonalak megsemmisülnek, nem működnek. Fedélzetéről megvalósítható a szárazföldi csapatok, a repülő- és kozmikus csapatok, a haditengerészet és a rakétacsapatok irányítása. Feladata hasonló az Amerikai Egyesült Államok E–4B típusú

¹³ Az 1948. május 14-én kelt alapító okirat szerint a RAND Corporation feladata a következő: „Támogatni és előmozdítani a tudományos, oktatási és jótékonyági tevékenységet az Amerikai Egyesült Államok polgárainak jóléte és biztonsága érdekében.” http://www.grotius.hu/doc/pub/KHBYEM/2009_149_kiss_peter_rand_corp.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 03. 20.)

¹⁴ http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1200/RR1253/RAND_RR1253.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 03. 20.)

¹⁵ <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/12139050/Nato-cannot-stop-Russian-tanks-in-the-Baltics-wargames-predict.html> (Letöltés időpontja: 2016. 02. 21.)

¹⁶ <http://www.rg.ru/2016/02/21/minoborony-rf-namereno-poluchit-samolet-sudnogo-dnia.html> (Letöltés időpontja: 2016. 02. 21.)

légi vezetési pontjához, amelyet egy Boeing–747-ből alakítottak ki. A második orosz légi vezetési pont lesz a már hadrendben lévőnek a tartaléka, ha az valami miatt nem tudja ellátni feladatát. A védelmi minisztérium emellett tervbe vette több, az Il–22 típusú repülőgép bázisán létrehozott általános rendeltetésű légi átjátszóállomás beszerzését is. Oroszországban az utóbbi időben nagyobb hangsúlyt fektetnek a korábbiaknál korszerűbb, megbízhatóbb vezetési pontok rendszerbe állítására. A vezérkar, valamint a repülő- és kozmikus csapatok parancsnoksága is tervezi a saját légi vezetési pontjainak a korszerűsítését.

IRÁN AZ OROSZ HADITECHNIKA POTENCIÁLIS PIACA

Az Irán elleni gazdasági szankciók megszüntetése lehetővé tette az ország számára a hozzáférést a külföldi bankokban korábban befagyasztott mintegy 40 milliárd dollárjához.¹⁷ Elemzők szerint az iráni vezetés ennek az összegnek az ötödét szánja haditechnikai eszközök vásárlására. Orosz értékelés szerint Irán nemzetközi befolyása növekszik, aktív szerepet játszik a Közel- és Közép-Kelet folyamataiban, és jelentős hatással van/lesz a térség biztonságára és geopolitikai helyzetének az alakulására. Már jelenleg is aktívan részt vesz a fegyveres harcokban, ha nem is hivatalosan, de tanácsadókon és önkénteseken keresztül. Mindezek – valamint az, hogy gazdasági, katonai és technológiai szempontból a térség egyik jelentős tényezőjének számít – azt eredményezik, hogy Irán Oroszország számára az eddiginél is fontosabb és jelentősebb haditechnikai piac lehet. Február elején az iráni védelmi miniszter tett látogatást Moszkvában, majd a hónap második felében az orosz partner vizitált Teheránban. Mindkét látogatás során fontos napirendi pont volt a haditechnikai együttműködés. Az iráni légierő repülőgépeinek 80%-a műszaki szempontból nincs a szükséges állapotban, a haditengerészet hajóinak – alkatrészhiány miatt – csak kevesebb mint 60%-a hadra fogható, a három – még szovjet gyártású – tengeralattjáróból kettő nagyjavításra szorul. Orosz szakértők abban bíznak, hogy az Iránba irányuló rövid távú haditechnikai export elérheti a 8 milliárd dollárt. A felajánlott eszközök között lehetnek Szu–30SzM és Jak–130 repülőgépek, Mi–8/17 helikopterek, Basztyion és Jahont partvédelmi rendszerek, felszíni hajók és dízel-elektromos tengeralattjárók, légvédelmi rakétarendszerek stb.

AZ OROSZ FEGYVEREXPORT VOLUMENE NEM VÁLTOZOTT

A SIPRI¹⁸ adatbázisa szerint az orosz fegyverexport értéke 2015-ben 5,483 Mrd USD volt, és lényegében megegyezett az előző évvel (5,468 Mrd USD).¹⁹ 2015-ben is India volt az orosz haditechnikai eszközök, felszerelések és az azokkal kapcsolatos szolgáltatások legnagyobb vásárlója (1,964 Mrd USD), öt Kína (824 M USD) és Vietnam (812 M USD) követte. További jelentősebb vásárlók Irak (426 M), Kazahsztán (412 M), Algéria (284 M), Azerbajdzsán (181 M), Fehéroroszország (155 M), Nigéria (87 M) és Banglades (79 M) voltak.

¹⁷ <http://www.vpk-news.ru/articles/29459> (Letöltés időpontja: 2016. 02. 21.)

¹⁸ Stockholm International Peace Research Institute.

¹⁹ http://defense-update.com/20160304_russian_defense-export-2015.html (Letöltés időpontja: 2016. 03. 11.)

PÉNZVISSZAFIZETÉSRE KÖTELEZTEK BRIT HELIKOPTERPILOTÁKAT

A brit szárazföldi csapatok légi hadtesténél²⁰ vizsgálták a helikopterpilóták kifizetett illetményeit. A revízió megállapította, hogy az elmúlt évtizedben mintegy 200 aktív, illetve már leszerelt pilóta – adminisztratív hiba miatt – összesen 829 ezer fonttal több pénzt kapott a repült órák után, mint amennyit valóban ki kellett volna fizetni nekik.²¹ A védelmi minisztérium januárban megkezdte a túlfizetések behajtását. Az érintett aktív állománytól havonta négy napi illetményt vonnak le. Van olyan pilóta, akinél 30 ezer fontos tartozást állapítottak meg. A helikopterpilóták körében nagy felháborodást váltott ki az intézkedés, és erre hivatkozva legalább tizenöten bejelentették távozási szándékukat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- http://defense-update.com/20160111_thermobaric-round.html
<http://www.defensenews.com/story/defense/land/vehicles/2016/01/29/mauritania-acquires-turkish-made-cobra-apcs/79512986/>
<http://www.otokar.com/en-us/products/Documents/cobra-ii.pdf>
<http://www.defensenews.com/story/defense/land/vehicles/2016/01/28/israel-trophy-active-protection-system-aps/79460018/>
<http://www.algemeiner.com/2014/10/21/israel-to-offer-idfs-trophy-vehicle-active-defense-system-to-u-s-video/#>
http://www.spacewar.com/reports/Afghan_security_forces_need_years_of_help_US_general_999.html
http://defense-update.com/20160218_woody_island_hq9.html
<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/hq-9.htm>
<http://www.defensenews.com/story/defense/air-space/2016/02/20/china-island-building-fuels-patrol-aircraft-market/80569266/>
http://defense-update.com/20160223_chinese_radars.html
<http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/12143482/Sacre-Bleu-French-general-to-join-British-Army.html>
http://www.grotius.hu/doc/pub/KHBYEM/2009_149_kiss_peter_rand_corp.pdf
http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1200/RR1253/RAND_RR1253.pdf
<http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/12139050/Nato-cannot-stop-Russian-tanks-in-the-Baltics-wargames-predict.html>
<http://www.rg.ru/2016/02/21/minoborony-rf-namereno-poluchit-samolet-sudnogo-dnia.html>
<http://www.vpk-news.ru/articles/29459>
http://defense-update.com/20160304_russian_defense-export-2015.html
<http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/12197195/Army-in-MoD-row-after-top-pilots-are-forced-to-hand-back-thousands-in-flying-pay.html>

²⁰ Army Air Corps.

²¹ <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/12197195/Army-in-MoD-row-after-top-pilots-are-forced-to-hand-back-thousands-in-flying-pay.html> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 21.)

Erdős Márton:

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ÉS A HABSBURG-MONARCHIA ÖSSZEOMLÁSÁNAK FOLYAMATA – OSZTRÁK SZEMMEL

A Manfred Rauchensteiner – Josef Broukal szerzőpáros *Der erste Weltkrieg und das Ende der Habsburgermonarchie 1914–1918* című könyvéről

Érdekes és fontos könyv született német nyelvterületen a Habsburg kettős monarchia első világháborús szerepléséről és összeomlásáról, amely méltán ajánlható a történelem iránt érdeklődő olvasóknak, de haszonnal forgathatják a témával behatóbban foglalkozó magyar történészek is. Manfred Rauchensteiner osztrák történész, a Bécsi Egyetem professzora, a modern kori osztrák történelem avatott szakértője, szerzőtársa, Josef Broukal pedig újságíró. A szerzőpáros foglalkozását tekintve e könyv szempontjából a recenzens roppant szerencsés párosításnak tartja, mert e mű egyrészt minden szempontból megfelel a történettudomány szabályainak, ugyanakkor mégsem mondható pusztán száraz tudományos munkának, hisz stílusa élvezetes, olvasmányos, a szerzőknek maximálisan sikerült élővé tenniük szövegüket, továbbá a témát közel hozzák a nem szakértő olvasó számára is.

Szerkezeti szempontból a könyv kitűnően strukturált, a fejezetek többnyire arányosak és nem túlságosan hosszúak. A szerzők a kronologikus elbeszélésmódot kombinálják a problémacentrikus megközelítéssel, ami mindenképpen a mű nagy erénye. A nagy folyamatok és az események bemutatása mellett főleg személyekre koncentrálnak, mint a történelmi események aktív alakítóira és döntéshozóira.

A recenzensnek azonban szólnia kell e mű egyik – a magyar olvasó számára korántsem érdektelen – nagy hiányosságáról is, amely végigvonul az egész könyvön. Egyértelmű ugyanis, hogy a kötetet elsősorban német és osztrák, a kettő közül is mindenekelőtt osztrák olvasóknak írták, így Magyarországról és Magyarország első világháborús szerepéről alig olvashatunk. Amit mégis megtudunk, arról a hozzáértő embernek az az első benyomása, hogy csak a történelmi korrektség kedvéért emelte be a szerzőpáros. Tisza István magyar miniszterelnök, aki aránylag sokat szerepel a műben, a jelentőségénél így is kevesebb hangsúlyt kap, és olybá tűnik, mintha az első világháborúban csak az Osztrák Császárság vett volna részt, a Magyar Királyság pedig mintha nem is létezne. Ez tendenciózusan végigvonul a könyvön. Magyar szereplőkről és magyar vonatkozású eseményekről csak akkor esik szó, amikor az már kikerülhetetlen.

A szerzők külön fejezetekben foglalkoznak természetesen a császári Ausztria nézőpontjából az első világháború előestéjével, a kezdetekkel, a világháború realitásaival, a hátszág helyzetével, az első háborús téllal, az olasz hadüzenettel, az ún. „belső fronttal”, az 1915-ös év második felének katonai eseményeivel, majd külön fejezetet szentelnek az olasz frontnak, aztán a világháború közepe tájékán egyre halálosabbá váló német „ölelésnek” a Habsburg-monarchiát illetően.

Ugyancsak külön fejezet vizsgálja, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia miből is finanszírozta világháborús erőfeszítéseit.

Az ezután következő két fejezet pedig két személyre, Karl von Stürgkh osztrák miniszterelnökre (és meggyilkolására), valamint az új uralkodóra, Károlyra koncentrál. Az Osztrák–Magyar Monarchia 1917-es béketörekvéseivel és a szintén 1917-es orosz forradalommal megint csak külön fejezetek foglalkoznak.

A továbbiakban a meghódított területekről (Lengyelország, Szerbia, Montenegró, Albánia és Románia), 1917 nyaráról, majd egy „problematikus győzelemről” olvashatunk az olasz frontot illetően, amelyet a tájékozott magyar olvasó caporettoi áttörés néven ismer. A szerzők áttekintik a szökevények, internáltak és hadifoglyok helyzetét, majd az USA háborúba lépésével egyidejűleg a bolsevik Oroszországgal kötött békével foglalkoznak. Az ún. Sixtus-levelet és az abból kipattanó botrányt, nevezetesen Károly császár és király béketörekvéseit, továbbá az utolsó jelentősebb világháborús osztrák–magyar offenzívát szintén egy-egy fejezetben tárgyalja a szerzőpáros. Az utolsó két fejezet pedig egy politikailag és katonailag egyaránt megrokkant birodalom összeomlását és sírba szállását mutatja be.

Fejezeteken átívelve, egyfajta vörös fonálként húzódik végig a könyvön az Osztrák–Magyar Monarchiát belülről egyre jobban feszegető nemzetiségi problematika. 1914 eufóriája, az egyfajta „vidám háborúba lépés” a nemzeti érzelmű németek és magyarok mellett, a baloldali elkötelezettségű emberek többségével együtt a szláv, olasz és román nemzetiségeket is elragadta. Ám ez az eufória csak rövid ideig tartott, főleg a nemzetiségek tekintetében. Ahogy egyre nyilvánvalóbb lett az idők során, hogy a világháború elhúzódik és a Habsburg-monarchia addig sosem látott problémák összességével kerül szembe (éhezés, élelem- és nyersanyaghiány, pénzügyi-gazdasági kapacitáshiány, nem elégséges infrastruktúra és logisztika a háborús erőfeszítések tekintetében), felütötte fejét a birodalomban az elégedetlenség, főleg nemzetiségi körökben, és a háború előrehaladtával egyre nagyobb mértékben dezertáltak a nemzetiségi katonák a császári-királyi hadseregből, miközben a dezertálások aránya a német–osztrák és magyar katonák esetében végig alacsony maradt, egészen a birodalom összeomlásáig.

Éles szemmel mutatja be a könyv, hogy ezek a problémák politikai síkon is éreztették hatásukat, és a birodalmat egyre jobban kezdték szétfeszíteni. E folyamatot az 1916-ban trónra lépő új császár és király, Károly személyisége és politikai beállítottsága csak erősítette, ugyanis az uralkodó sok tekintetben liberális érzelmű volt, továbbá, ahogy a szerzők rámutatnak, Károly karizmája meg sem közelítette Ferenc Józsefét, így tekintély tekintetében sem versenyezhetett elődjével. Ezek az uralkodói adottságok nemhogy megállítani nem tudták, hanem egyenesen sietteték a Habsburg-monarchia agóniáját.

Véleményem szerint a könyv túl nagy hangsúllyal tárgyalja az Olaszország ellen viselt háborút, eltúlozza ennek jelentőségét; az embernek olvasás közben az a benyomása, mintha az olaszok legyőzése mindent eldönthetett volna. Eközben nem sokat tudunk meg a nyugati fronton zajló háborúról, annak a Habsburg-monarchiára és vezetésére gyakorolt hatásairól.

Örvendetes viszont, hogy a mű kellő alaposággal tárgyalja az USA hadba lépését, annak előzményeivel és körülményeivel együtt, ugyanez áll az 1917-es februári orosz forradalomra is. Meglepő, hogy az orosz cárizmus összeomlásában a szerzők nem tulajdonítanak túl nagy szerepet a politikai dimenzióknak.

Összességében a könyv hatásosan, nagyon impozánsan, egymás mellé rakott pillanatképek sokaságával mutatja be a Habsburg-monarchia összeomlásának folyamatát. Egy színvonalas, de főként osztrák szempontokat követő, elsősorban osztrák olvasóknak írott mű született, amelynek magyarrá fordítása azért is hasznos és gyümölcsöző lenne, mert az

érdeklődő magyar olvasó hiteles képet kaphat arról, milyen volt a Habsburg-monarchia, az első világháború és az összeomlás osztrák szemmel. Ugyanez mondható el a nemzetiségi problémáról is, mely a birodalom mindkét felén hatalmas gondot jelentett akkoriban, továbbá a bukás egyik fő komponenseként tarthatjuk számon.

(A kötet a Zrínyi Kiadó gondozásában hamarosan magyar nyelven is napvilágot lát – a szerk.)

Manfried Rauchensteiner–Josef Broukal: Der erste Weltkrieg und das Ende der Habsburgermonarchie 1914–1918. In aller Kürze. (Böhlau Verlag, Wien, Köln, Weimar, 2015)

A HVK TUDOMÁNYOS SZAKKÖNYVTÁR KÖNYVAJÁNLÓJA

- Susan Fowler: *Motiváció magasabb szinten*
(HVG Könyvek, 2015, 3900 Ft)
- 50 Cent, Robert Greene: *Gengsztertörvények*
(HVG Könyvek, 2014, 3900 Ft)
- Michael Zantovsky: *Havel – egy élet*
(HVG Könyvek, 2014, 4900 Ft)
- Garri Kaszparov: *Közeleg a tél*
(HVG Könyvek, 2015, 4500 Ft)
- Ha-Joon Chang: *23 dolog, amit nem mondtak el a kapitalizmusról*
(HVG Könyvek, 2013, 3500 Ft)
- Ronald Kessler: *Az FBI titkai* (HVG Könyvek, 2013, 3500 Ft)
- Romsics Ignác: *Ki bombázta Kassát? – A magyar történelem rejtélyei sorozat*
(Kossuth Kiadó, 2016, 1400 Ft)
- F. Dózsa Katalin: *Sisi-legendák – A magyar történelem rejtélyei sorozat*
(Kossuth Kiadó, 2016, 1490 Ft)
- Glatz Ferenc: *Konzervatív reform – Klebelsberg – Domanovszky – Szekfü – Hóman – Hajnal*
(Kossuth Kiadó, 2016, 4900 Ft)
- Stefano Mancuso, Alessandra Viola: *A fák titkos nyelve – a növényi intelligencia meghökkenítő bizonyítékai*
(Kossuth Kiadó, 2016, 2800 Ft)
- Őry Sándor (szerk.): *Magyar–kínai, kínai–magyar kisszótár*
(Kossuth Kiadó, 2016, 2400 Ft)
- Hargitai György (szerk.): *Cseh–magyar, magyar–cseh kisszótár*
(Kossuth Kiadó, 2002, 2400 Ft)
- Hargitai György (szerk.): *Lengyel–magyar, magyar–lengyel kisszótár*
(Kossuth Kiadó, 2009, 2400 Ft)
- Hargitai György (szerk.): *Spanyol–magyar, magyar–spanyol kisszótár*
(Kossuth Kiadó, 2003, 2400 Ft)
- Tengeralattjárók 1776–1940* (Ventus Libro Kiadó, 2016, 3990 Ft)
- Harckocsik és páncélozott harcjárművek 1900–1945* (Ventus Libro Kiadó, 2016, 3990 Ft)

ABSTRACT

MILITARY ORGANISATION AND FORCE DEVELOPMENT

Maj. Gen. (N.S.) József Boda – Col. Gábor Boldizsár – Col. László Kovács – Lt. Gen. Zoltán Orosz – Bde. Gen. József Padányi – Col. István Resperger – Gen. (Ret.) Zoltán Szenes: Focus and cooperation.

Some research tasks of the military science 3

In the field of military science definition of scientific research directions and priorities need to match the international trends, directly support the fulfilment of the objectives and tasks of the defence sector, assist the implementation of the prospective policy of the Ministry of Defence, and the modernization of the Hungarian Defence Forces. In line with the international trends the study determines the most important directions, priorities, and topics for military science research, presents the possible and necessary military theory, technology and innovation relationships in the defence sector.

Keywords: military science, research, development and innovation, warfare, modernization of the armed forces

Bde. Gen. Géza Attila Takács: Some characteristics of postmodern wars 20

Since the end of the Cold War to the present day significant social, economic and technological changes have taken place, which have affected the armed conflicts and the use of military force. In the new century a regional realignment of power relations has begun. The considerable differences in the asymmetric military capabilities of the warring parties resulted in armed conflicts. Combinations of different generations of military capabilities have emerged, not used (experienced) in the period of post-modern wars, which created the hybrid method of warfare. Non-state actors appeared, moreover, frequently dominated the wars. The features of post-modern war have fundamentally changed compared to the past, and the transformation continues. The author of the study examines which are characteristics of the wars and military conflicts in the postmodern period.

Keywords: Postmodern War, non-state actors, Islamic state, critical infrastructure, information technology, nuclear power, cyberspace

Lt. Col. András Mező: Some theoretical issues of American strategy development (2.) 37

American researchers of strategic studies pointed out that military strategy is one of the components of national strategy. The national security strategy of the United States of America is based on the “greater strategy” existing in theory, which theoretical researchers seem to find in the American Constitution. The system of strategies supporting the security of the American nation has adapted to the dramatic changes in the international policy of the past decades. Their compilation, publication, and implementation are increasingly systemic and transparent; therefore their message has always been clear for both the allies and enemies of the USA.

Keywords: strategy, great strategy, national security strategy, national military strategy, constitution, values

Col. (Ret.) Eng. László Nagy: The national security strategy of the Russian Federation 48

In late 2015 President of the Russian Federation signed the country's new security strategy, which replaces the document with the same title, issued in 2009. Since this strategy is Russia's highest-level security policy document it is of great importance for the analysts of other countries, including Hungary, to overview the new document and to compare the two documents with a very similar content. In this paper the author undertook this task, applying the methodology of summary translation, and the method of comparative analysis.

Keywords: security strategy, Russia, danger, threats, military doctrine

Lt. Col. József Lajos Komjáthy: The preparation of effect-based operations in counter-insurgency activities	64
---	----

The author of the study provides an overview of the significance of the effects-based operations – in the light of security challenges – in the conflicts of the 21st century. Accordingly, at first the division of effects-based operations in counter-insurgency operations is described, including their possible application on the basis of the methods, then the issue of the preparation of counter-insurgency operations is presented.

Keywords: effects-based operations, counter-insurgency operations, operation preparation.

INTERNATIONAL ACTIVITIES

Maj. Gen. (Ret.) Eng. János Isaszegi: Conflicts and wars of crisis zones 2015/2016 (2)	75
--	----

The events of 2015 did not bring peace or calm development process any closer in the world: fighting with an increasing number of actors continued in Afghanistan, Iraq, Syria, and Yemen, enmities are permanent in the Middle East, North and Central Africa, a brother war goes on between Slavic states in East Ukraine; terrorist acts are carried out all over the world, which sees religious, ethnic, tribal, and territorial wars, uncontrolled mass migration; uncontrolled terror-migration; all these events are further complicated with environmental disasters. What conclusions can be drawn from the events of the year 2015 and what can be expected from 2016 (and the next period of time) in the field of – more – successful conflict and crisis management? These are the questions which the author wishes to answer in his comprehensive analysis.

Keywords: refugee crisis, jihad activism, terror-migration, economic and environmental refugees, radicalism, postcolonial migration, expansion, virtual money, Caspian resource conflict, water conflict, North Korea, Taliban

Lt. Col. Alajos Kiss: A UN mission in the Central African Republic	88
--	----

On 21st March 2015 the Hungarian Defence Forces deployed the first four Hungarian soldiers to the new peace support operation of the United Nations in Africa. Two of them do staff officer work and the other two perform military observer tasks. The new Hungarian commitment provides Hungary with a more sophisticated and more complete picture of the current situation of this ill-fated African country. The study presents the basic characteristics of the country, the currently operating United Nations mission there, and a brief report of the relating UN resolutions.

Keywords: MINUSCA, BINUCA, MISCA, military observers, Central African Republic, Bangui, UN peace support operations

COMMAND TRAINING

Maj. Norbert Nagy: Meeting the requirements of operational security during the use of combat power ratio	100
--	-----

The requirements of operational security are getting increasingly highlighted at the time of planning and preparation of military operations. An analysis of the combat power ratio of components allows the identification how to protect what information within the framework of the operational security in order to ensure the successful execution of the operations. The study attempts to identify the tasks and activities relating to operational security with which information on friendly military technology – affecting the combat power ratio – can be safeguarded.

Keywords: power relations, combat power ratio, operation planning process, military decision-making, operational security, critical information

Col. Péter Balogh – Lt. Col. Ferenc Cserjési: On the Hungarian advanced leadership training in a nutshell	109
---	-----

The authors provide a brief overview of the establishment of the Hungarian national officer training, on the general staff training that evolved from it, and of the resulting advanced leadership training. They present the domestic and international factors influencing the program of the training course. They describe the achievements of the training course, as well as the opportunities of further involvement of international cooperation and other public service professions.

Keywords: officer training, general staff training, advanced military leadership training, general staff training course, Ludovika Military Academy, War College

Col. (Ret.) Dénes Harai: Military identity formations, value selections, and dissensions 126

A conference “Changing and permanent – Values in military ethics” was held on 15th November 2015, organized by the Military Science Research Group of the National University of Public Service. The conference was aimed at the research of permanent and enduring values in our changing world, which can be utilized in preparing the military officer cadets. Both the students and teachers were interested in the conference, which was followed by a discussion. The contribution of professor Dénes Harai is published by our journal, which is also open to a discussion and would be glad to publish the reflections related to the issue.

Keywords: society, military, culture, identity, moral values, moral confusion, dissension

LOGISTICS

Lt. Col. Mihály Antal: Some logistic challenges connected to the transformation of the ISAF, their management and the transition to the RSM 133

The article – partly on the basis of the personal experience of the author – presents the logistical challenges, difficulties and their management experienced during the transformation of ISAF, the previous NATO operation in Afghanistan. It concentrates on the Hungarian involvement, its legal background and transformation, the withdrawal of the personnel and assets, then on the transition to the preparation for the RSM mission.

Keywords: Afghanistan, NATO, ISAF, transformation phase, RSM, Hungarian involvement, logistics, ammunition

MILITARY HISTORY

Lt. Col. Tibor Balla: Hungarian troops on the western front of the Great War 141

In August 1914 the First World War broke out, regarded by many as the hugest catastrophe of the twentieth century. The Austro-Hungarian land forces fought primarily on fronts along the border of the Monarchy (the Balkans, Russian, Italian, Romanian fronts), but some of its artillery units and infantry divisions reached the Western Front, considered the main theatre of the World War. Since at the time of the Great War there was no independent Hungarian armed forces, because of the multinational nature and the unique structure of the forces of Austria-Hungary, units consisting only of Hungarian soldiers rarely existed, it is more correct if the study presents a summary of the combat activities of the Austro-Hungarian troops on the Western Front.

Keywords: Krakow Castle Artillery Regiment, Western Front, Imperial and Royal 1st Infantry Division, Lieutenant General Ludwig Goiginger

FORUM

Col. (Ret.) Sándor Kolozsvári: Reflections on a unique book 148

The author expresses his thoughts on a recently published book (the Islamic State. Terrorism 2.0. Kosuth Publishing House, Budapest, 2016). The article is made particularly interesting by the author’s personal experience previously acquired in Syria.

Keywords: Aleppo, Islamic State, Quran, Internet

REVIEW

Col. (Ret.) Eng Csaba Gál: International military and military technology review 152

A summary of the latest news in the international military and military technology press.

Márton Erdős: The process of the First World War and of the collapse of the Habsburg Monarchy – from Austrian aspects 158

A review of the book *Der erste Weltkrieg und das Ende der Habsburgermonarchie 1914 - 1918*, written by authors Manfred Rauchensteiner and Josef Broukal.

A Zrínyi Kiadó újdonságai

Horváth Miklós–Kovács Vilmos **Magyarország az atomháború árnyékában**

Hazánk a VSZ előretolt állásaként a hidegháború idején bármikor frontországgyá válhatott volna. Az olvasók megismerhetik az atomháború akkoriban lehetséges megvívására, lefolyására vonatkozó konkrét, a lehető legrészletesebben kidolgozott és a párt vezetése által elfogadott – a polgári lakosság millióinak pusztulását kockáztató – katonai terveket. A kötet gazdag illusztrációs anyag segítségével szemlélteti a magyar haderő haditechnikája terén négy évtized alatt bekövetkezett változásokat. (CD-melléklettel)

Boda József **„Szigorúan titkos!”?** *Nemzetbiztonsági almanach*

A felderítés és hírszerzés, valamint a titkos információgyűjtés elméleti és gyakorlati kérdései

A könyv a szakemberek számára a szaktevékenységet összefoglaló mű, az érdeklődő „civil” olvasók számára ismeretterjesztő olvasmány, amely betekintést enged a nemzetbiztonsági szolgálatok (titkosszolgálatok) működésébe.

ZRÍNYI KIADÓ